

Univerzita Karlova
Právnická fakulta
katedra obchodního práva

Disertační práce

Smlouva o běžném účtu a některé související otázky podle
české a evropské právní úpravy

Školitel: Doc. JUDr. Stanislav Plíva, CSc.

Zpracovatel: JUDr. Petr Liška, LL.M.

Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, březen 2012

JUDr. Petr Liška, LL.M.

Obsah

Seznam použitých zkratk	..5
Úvod	..6
1. Podstata běžného účtu	..9
1.1 Vklad	..11
...	
2. Právní úprava smlouvy o běžném účtu	..19
2.1 Evropské právo – vymezení a charakteristika	..19
2.1.1 Směrnice o platebních službách	..20
2.1.2 Doporučení Komise	..27
2.2 Právní úprava v České republice – vymezení a charakteristika	..31
2.2.1 Obchodní zákoník	..31
2.2.2 Zákon o platebním styku	..33
2.2.2.1 Platební služba	..35
2.2.2.2 Platební transakce a platební účet	..38
2.2.2.3 Smlouva o platebních službách	..39
3. Smlouva o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách	..41
3.1. Účastníci smlouvy o běžném účtu	..43
3.1.1 Poskytovatel platebních služeb	..43
3.1.1.1 Banka	..44
3.1.1.2 Spořitelní a úvěrní družstvo	..50
3.1.1.3 Česká národní banka	..53
3.1.1.4 Platební instituce	..53
3.1.2 Uživatel platebních služeb	..57
3.1.2.1 Majitel účtu	..58
3.2 Označení běžného účtu	..59
3.3 Nakládání s účtem	..61
3.4 Povinnosti poskytovatele platebních služeb před uzavřením smlouvy	..66
3.5 Identifikace majitele účtu	..75
3.6 Právní forma smlouvy a jejich změn	..77
3.7 Obsah právního vztahu vzniklého na základě smlouvy	..84
3.7.1 Obecné vymezení	..84
3.7.2. Právní úprava ochrany spotřebitele	..85
3.7.2.1 Ochrana spotřebitele v zákonu o platebním styku	..86
3.7.2.2 Ochrana spotřebitele v obchodním zákoníku	..87
3.7.2.3 Ochrana spotřebitele v občanském zákoníku	..90
3.7.2.3.1 Smlouva o běžném účtu jako spotřebitelská smlouva	..90
3.7.2.3.2 Odchyly v neprospěch spotřebitele	..95
3.7.2.3.3 Zákaz některých smluvních ujednání	..97
3.8 Bankovní obchodní podmínky	..100

3.9 Povinnosti poskytovatele platebních služeb v průběhu trvání smlouvy	..106
3.10 Úročení zůstatku na účtu	..108
3.11 Platební transakce	..110
3.11.1 Informace o provádění platebních transakcí	..110
3.11.2 Nakládání s peněžními prostředky na účtu	..113
3.11.3 Lhůty pro provádění platebních transakcí	..119
3.11.4 Neautorizovaná platební transakce	..127
3.11.5 Nesprávně provedená platební transakce	..137
3.11.5.1 Opravné zúčtování	..143
3.11.6 Prekluzivní lhůta k uplatnění práv uživatele platebních služeb	..146
3.12 Úplata	..148
3.13 Další ujednání ve smlouvě	..152
3.14 Kontokorent	..153
3.15 Zánik závazků ze smlouvy	..154
3.15.1 Výpověď smlouvy	..156
3.15.2 Důsledky zániku závazků	..159
3.16 Smrt majitele účtu	..163

4. Smlouva o běžném účtu, která není smlouvou o platebních službách

	..168
4.1 Obecné vymezení	..168
4.2 Právní forma smlouvy	..170
4.3 Účastníci smlouvy	..171
4.4 Pravidelný obsah smlouvy	..172
4.5 Úročení zůstatku na účtu	..173
4.6 Vedení účtu a provádění platebních transakcí na účtu	..175
4.7 Úplata	..178
4.8 Kontokorent	..180
4.9 Zánik závazků ze smlouvy	..181

5. Řešení sporů

	..184
5.1 Obecné vymezení	..184
5.2 Finanční arbitř	..184
5.2.1 Právní úprava postavení	..185
5.2.2 Právní úprava působnosti a pravomoci	..189
5.2.3 Řízení před finančním arbitrem	..192
5.2.3.1 Průběh řízení	..192
5.2.3.2 Uložení sankce	..203
5.2.3.3 Uložení pokuty	..207
5.2.3.4 Soudní přezkum rozhodnutí	..209
5.2.4 Informační povinnost finančního arbitra	..212
5.2.5 Informační povinnost instituce	..213

6. Smlouva o účtu v novém občanském zákoníku

Závěr	..222
Seznam odborné literatury	..224
Abstrakt	..227

Seznam použitých zkratek

Předpisy

AZ	zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů
BankZ	zákon č. 21/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů
ČNBZ	zákon č. 6/1993 Sb., o ČNB
DružZál	zákon č. 87/ 1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech a některých opatřeních s tím souvisejících a o doplnění zákona České národní rady č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
NobčZ	nový občanský zákoník
NotŘ	zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
ObčZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ObchZ	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Oplv	zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	zákon č.99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
PIStk	zákon č. 284/2009 Sb., o platebním styku, ve znění pozdějších předpisů
SŘ	zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
SŘS	zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
ZKPT	zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů
ZMO	zákon č. 101/1963 Sb., o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku (zákoník mezinárodního obchodu), ve znění pozdějších předpisů
ZoFA	zákon č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, ve znění pozdějších předpisů

Ostatní

Q	označení odpovědi Evropské komise na dotazy veřejnosti ke směrnici o platebních službách s označením čísla otázky a data uveřejnění odpovědi – ec.europa.eu
----------	---

Úvod

Právní úprava smlouvy o běžném účtu obsažená v obchodním zákoníku od počátku devadesátých let minulého století měla převážně dispozitivní povahu. Účastníkům smlouvy o běžném účtu bylo zákonem dovoleno se odchýlit od stanovené právní úpravy nebo ji dokonce vyloučit. Jiné právní předpisy, s výjimkou obecné úpravy občanského zákoníku, závazkový vztah založený smlouvou o běžném účtu v zásadě neupravovaly.

Velmi liberální povaha právní úpravy smlouvy o běžném účtu se začala měnit až v souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie. Povinnost harmonizace tuzemského právního řádu s právem evropským se v oblasti právní úpravy smlouvy o běžném účtu projevila zejména důkladnější ochranou spotřebitele a opatřeními v boji proti legalizaci výnosů z trestné činnosti.

Soustavné úsilí orgánů Evropské unie směřující k odstraňování bariér na vnitřním unijním trhu vyústilo v podrobnou regulaci platebních služeb. Transpozice příslušné směrnice vedla v roce 2009 k přijetí zákona o platebním styku, který významně ovlivnil nejen právní úpravu smlouvy o běžném účtu v obchodním zákoníku, ale i práva a povinnosti účastníků závazkového vztahu založeného touto smlouvou.

Cílem zpracované disertační práce je provést rozbor a utřídění platné právní úpravy smlouvy o běžném účtu obsažené v obchodním zákoníku a rozbor a utřídění právní úpravy obsažené v dalších právních předpisech regulující povinnosti účastníků smlouvy o běžném účtu. V souvislosti s analýzou právní úpravy smlouvy o běžném účtu je předmětem zkoumání i úprava souvisejících otázek (platební styk, platební prostředky, řešení sporů apod.) v českém i evropském právu.

Zjištění z provedeného rozboru jsou v disertační práci konfrontována s úpravou smlouvy o účtu obsaženou v novém občanském zákoníku přijatém počátkem letošního roku.

Při zpracování práce byl zvolen následující metodický přístup. Po obecně teoretickém vymezení podstaty institutu a základní právní úpravy je v analýze pokračováno s přihlédnutím k systematické právní úpravě smlouvy o běžném účtu v obchodním zákoníku. V rámci zkoumání jednotlivých dílčích otázek a problémů je analyzována související úprava obsažená v jiných právních předpisech českého nebo evropského práva. V závěru je předmětem zkoumání právní úprava rozhodování sporů ze smlouvy o běžném účtu nebo z právních vztahů souvisejících s běžným účtem. Hlavní důraz je zaměřen na rozhodování těchto sporů finančním arbitrem.

V souvislosti se zkoumáním různých právních předpisů bylo nutné čelit problému rozdílné terminologie v jednotlivých právních předpisech (např. banka x poskytovatel platebních služeb, uživatel platebních služeb x majitel účtu, smlouva o běžném účtu x rámcová smlouva o platebních službách, běžný účet x platební účet). Z více možných řešení bylo zvoleno to, které vede k důslednému dodržení terminologie obsažené ve zkoumaném právním předpisu. Výhoda zvoleného přístupu se projevuje zejména při doslovné citaci příslušného právního ustanovení. Toto pojetí vede k tomu, že v disertační práci se například k označení účastníka smlouvy o běžném účtu střídavě používá poskytovatel platebních služeb (zákon o platebním styku), banka (obchodní zákoník) nebo instituce (zákon o finančním arbitrovi) v závislosti na tom, která právní úprava je právě předmětem rozboru. Je však zřejmé, že mohla být použita i metoda jiná.

Při zpracování disertační práce byla použita zejména tuzemská odborná právní literatura a judikatura českých soudů. Odborná právní literatura a judikatura zahraničních soudů byla zkoumána a uváděna v disertační práci v kontextu jednotlivých dílčích problémů zejména

v případech, kdy přinášela nový nebo odlišný pohled na pojednávanou problematiku. Širší publikace zahraničních zkušeností by vedla k neúměrnému rozsahu disertační práce.

Textová část disertační práce byla uzavřena k 10. březnu 2012.

1. Podstata běžného účtu

Problém podstaty běžného účtu není v odborné právní literatuře předmětem častého zkoumání. Přestože jsou bankovní účty na území současné České republiky používány již dosti dlouhou dobu, je výskyt odborné právní literatury zabývající se podstatou bankovního či běžného účtu spíše vzácností. Ani soudní judikatura se nemusela hlouběji zabývat vymezením podstaty běžného účtu, byť uzavírání a realizace smluv o běžném účtu je masovým jevem v současné společnosti, který samozřejmě přináší řadu sporných situací mezi účastníky.

Určité doktrinální pokusy o vymezení lze zaznamenat u Hermanna-Otavského¹, který vymezení podstaty běžného účtu spojuje se saldem vzájemných pohledávek dvou stran. Stanovení salda považuje autor buď za uznání nebo za novaci. Existenci předmětného salda neváže pouze na vztah banka a klient, ale připouští jej i mezi kupci a dokonce i mezi kupcem a „nekupcem“.

Pokus o modernější vymezení podstaty běžného účtu najdeme v naší právní literatuře až u Pelikánové². Smlouvu o běžném účtu pojímá jako rámcovou smlouvu o poskytnutí bankovních služeb. Rámcovou smlouvu chápe tak, že zakládá dlouhodobější právní vztah, který se bude realizovat na základě později uzavíraných dílčích (realizačních) smluv, jež zpravidla respektují podmínky rámcové smlouvy, mohou se však od nich odchýlit a jejichž uzavírání nevyplývá z kontraktační povinnosti založené rámcovou smlouvou. Funkci dílčích realizačních smluv podle tohoto názoru pak plní jednotlivé příkazy klienta a jejich uskutečňování bankou. K tomuto vymezení dodává, že by vyžadovalo hlubší rozpracování zejména teorie rámcových smluv.

¹ Hermann-Otavský, K. O obchodech podle čtvrté knihy všeobecného zákona obchodního, Všehrad, Praha 1928, s.17.

² Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku. 3.díl. Praha: Linde, 1996, s. 522.

Ani v zahraniční literatuře není vymezení pojmu běžný nebo bankovní účet jednotné. Některé prameny³ při vymezení podstaty účtu používají odkaz na historické soudní rozhodnutí (r.1921) v případě soudního sporu Joachimson v. Swiss Bank Corp (3 KB 110, 131). Běžný nebo bankovní účet je v této souvislosti chápán jako jednoduchá smlouva o úvěru, jejíž součástí je povinnost banky provádět pokyny klienta do jakékoli výše, která nepřekračuje v jakémkoli okamžiku celkovou poskytnutou částku úvěru.

Studie zabývající se komparací právních úprav bankovních vkladů a platebních transakcí⁴ poukazuje na dvě základní pojetí vymezení podstaty bankovního (běžného) účtu v soukromém právu. Jeden názorový proud pojímá smlouvu o bankovním účtu jako dohodu zastřešující uskutečňování širokého spektra vkladových a platebních služeb týkajících se běžného účtu.

Druhý názorový proud chápe provedení každé operace na bankovním účtu jako důsledek samostatné dohody mezi stranami.

Bez ohledu na názorové přístupy týkající se podstaty bankovního účtu jako „zastřešující“ smlouvy nebo série jednotlivých ujednání studie dospěla k charakteristice bankovního účtu za pomoci tří základních prvků:

1. přijetí vkladu a odpovědnost banky z toho plynoucí,
2. operace záležející ve výplatách peněžních prostředků a platebních službách banky a tomu odpovídající práva a povinnosti banky a klienta,
3. závazkový nebo peněžní vztah mezi bankou a klientem plynoucí z vkladu a peněžních transakcí⁵.

³ Např. Cranston, R. Banking Law, Oxford University Press, London 1997, s. 171, Geva, B. Bank Collections nad Payment Transactions, Oxford University Press, London 2001, reprinted 2011, s. 33, nebo Hooley, R.J.A. in Chitty on Contracts, Thirtieth Edition, volume II, Specific Contracts, London 2008, Thomson Reuters (Legal) Limited, Sweet&Maxwell, s. 416 (34-308).

⁴ Geva, B., dílo citované v pozn. č. 3, s. 32.

⁵ Geva, B., dílo citované v pozn. č. 3, s. 32.

V podmínkách České republiky je třeba hledat odpověď na otázku v právní úpravě obchodního zákoníku. Základní ustanovení obsažené v § 708 ObchZ dává jen obecný základ pro vymezení podstaty institutu běžného účtu. Podle této úpravy se smlouvou o běžném účtu zavazuje banka zřídit od určité doby v určité měně účet pro jeho majitele, přijímat na zřízený účet peněžní prostředky, vyplácet z něj peněžní prostředky nebo z něj či na něj provádět jiné platební transakce.

Zřízení běžného účtu zahrnuje povinnost banky zavést do své účetní evidence závazek, na kterém bude účtováno o pohledávce majitele běžného účtu. Součástí závazku jsou povinnosti související s hotovostní nebo bezhotovostní změnou výše tohoto závazku banky.⁶

1.1 Vklad

V této souvislosti se v poslední době objevuje otázka, zda peněžní prostředky vložené nebo převedené na běžný účet jsou vždy vkladem podle § 1 odst. 1 BankZ.

Současné znění § 708 odst. 1 ObchZ bylo upraveno novelizací obchodního zákoníku provedenou zákonem č. 285/2009 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o platebním styku. Úpravou dikce § 708 odst. 1 ObchZ byla oslabena vazba právní úpravy tohoto smluvního typu na § 1 odst. 1 BankZ. Na základě novely došlo k vypuštění slova „vklady“ („...přijímat na zřízený účet vklady..“).

Ustanovení § 1 odst. 2 BankZ stanoví, že vkladem se rozumí svěřené peněžní prostředky, které představují závazek vůči vkladateli na jejich výplatu.

Právní úprava obsažená v § 716 odst. 1 ObchZ ve vztahu ke smlouvě o vkladovém účtu sice rovněž neoznačuje peněžní prostředky

⁶ Obdobnou konstrukci právní úpravy obsahují i právní řády jiných zemí. Srov. např. Apathy, P. Iro, G.M. Koziol, H. Österreichisches Baakvertragsrecht, Band II: Konto und Depot, 2., vollständig überarbeitete und erweiterte Auflage, Springer Wien 2008, s. 2 an. nebo Graždanskij kodeks Rossijskoj Federaci, EKSMO, Moskva 2010, s. 221 an.

svěřené bance za vklad, ale její dikce je v tomto směru mnohem preciznější („...vložit..“, „... přenechat jejich využití bance..“).

Určitý problém při posuzování této otázky rovněž představuje zvláštní právní úprava sledující záměr, aby určité peněžní prostředky vložené nebo převedené na běžný účet za určitých podmínek nebyly považovány za pohledávku majitele účtu.

Právní základ takového pojetí založila úprava obsažená v § 41f BankZ o tzv. účtech se zvláštním režimem. Podle tohoto ustanovení peněžní prostředky více osob evidované na jednom účtu představují pohledávku z vkladu se zvláštním režimem. Při zakládání účtu podle § 41f odst. 1 BankZ nebo při nejbližší dispozici s tímto účtem je majitel povinen bance písemně oznámit, že na účtu jsou evidovány peněžní prostředky představující pohledávku více osob, doložit podíl každé z nich, identifikovat tyto osoby v rozsahu stanoveném v § 41c odst. 3 BankZ a pravdivost údajů prokázat. Ustanovení je součástí právní úpravy pojištění pohledávek z vkladů.

Původním záměrem právní úpravy bylo stanovit speciální úpravu pro pojištění pohledávek z vkladů, jimiž byly podle § 568 ObčZ splněny závazky složením do úřední úschovy, a to až do účinnosti zákona č. 319/2001 Sb. Tento zákon rozšířil možnost použití úpravy tak, že ji lze použít pro jiné případy, například notářské úschovy peněz podle § 2 NotŘ či tzv. advokátních úschov podle § 56 a násl. AZ .

Podle § 41f odst. 5 BankZ pokud je skutečný vlastník peněžní částky odlišný od majitele účtu, náhrada se poskytne skutečnému vlastníkovi. Majitel účtu má povinnost oznámit tuto skutečnost bance při založení či nejbližší dispozici s účtem a identifikovat skutečného vlastníka peněžních prostředků v rozsahu požadovaném v § 41c odst. 3 BankZ a banka zaznamená tyto údaje ve smlouvě o účtu či na jiném dokumentu, s jehož vydáním je spojeno přijetí vkladu.

Další případ je upraven v § 41f odst. 7 a 8 BankZ. Podle odstavce 7 platební instituce nebo poskytovatel platebních služeb malého rozsahu,

na jejichž účtu jsou evidovány peněžní prostředky, které jim uživatelé platebních služeb svěřili k provedení platební transakce podle § 19 PIStk, oznámí tuto skutečnost bez zbytečného odkladu písemně bance. Při určení skutečného vlastníka podle § 41f odst. 3 BankZ se vychází z evidence platební instituce nebo poskytovatele služeb malého rozsahu. Z § 19 PIStk vyplývá, že peněžní prostředky, které byly platební instituci svěřeny k provedení platební transakce, nejsou vkladem podle zákona upravujícího činnost bank a nejsou vlastnictvím platební instituce. To platí i pro aktiva uvedená v § 20 odst. 1 písm. b) a peněžní prostředky v § 21 PIStk.

Ustanovení § 41 odst. 7 BankZ platí obdobně pro obchodníka s cennými papíry, na jehož účtu jsou evidovány peněžní prostředky tvořící majetek zákazníka podle § 2 odst. 1 písm. h) ZKPT. Podle posledně citované právní úpravy se rozumí majetkem zákazníka peněžní prostředky a investiční nástroje, které má obchodník s cennými papíry ve své moci za účelem poskytnutí investiční služby, a peněžní prostředky a investiční nástroje získané za tyto hodnoty pro zákazníka; majetkem zákazníka nejsou vklady podle zákona upravujícího činnost bank, o kterých účtuje obchodník s cennými papíry, který je bankou nebo pobočkou zahraniční banky.

Právní úprava účtů se zvláštním režimem tedy zajišťuje specifické pojištění pohledávky z běžného účtu, na který jsou vloženy majitelem účtu peněžní prostředky, které převzal od třetích osob. Smyslem této úpravy je, aby byl právně vytvořen nárok osob svěřujících peněžní prostředky majiteli účtu na náhradu z Fondu pojištění vkladů v případě, že nastanou zákonem stanovené podmínky pro poskytnutí náhrady, tj. neschopnost banky dostát závazkům vůči oprávněným osobám.

Z této právní úpravy implicitně vyplývá, že za přesně stanovených podmínek nelze na pohledávku z vkladu, tj. i na pohledávku z běžného účtu, nahlížet jako na majetek majitele účtu. Zákonná úprava určuje, že vlastnictví peněžních prostředků předaných majiteli účtu zejména

z důvodu ochrany těchto peněžních prostředků zůstává zachováno uživateli platební služby, resp. zákazníkovi obchodníka s cennými papíry, který není bankou nebo pobočkou zahraniční banky.

Hlavním problémem takové právní úpravy se jeví odtržení pojmu vklad jako objektu závazkového vztahu od závazkového práva a jeho podrobování regulaci právem věcným, tj. vlastnickým. Realizátoři tohoto pojetí, zřejmě svedeni poněkud méně výstižnou formulací, že na běžném účtu se nacházejí peněžní prostředky, pak konstruují běžný účet jako schránku, ve které jsou uloženy příslušné bankovky a mince a k těmto prostředkům náleží vlastnické právo jejich vkladateli nebo za určitých okolností v zájmu ochrany práv třetích osob určují, že peněžní prostředky vlastní tyto třetí osoby.

Taková právní konstrukce, jakkoli vedena dobrými úmysly, má řadu potenciálních úskalí. Oblast závazkových právních vztahů mezi dvěma osobami není zpravidla fixní, ale vyvíjí se v průběhu času a vzájemných obchodních vztahů. Pokud majitel účtu převzal peněžní prostředky od třetí osoby, stalo se tak zpravidla na základě vzájemného závazkového vztahu, ze kterého vyplývá pohledávka věřitele a závazek dlužníka tyto peníze za stanovených podmínek vrátit. V případě, že převzatou peněžní částku majitel účtu uloží na tento účet, stane se součástí závazkového vztahu mezi majitelem účtu a bankou.

Závazkový vztah mezi majitelem účtu a bankou je nezávislý na závazkovém vztahu mezi majitelem účtu a třetí osobou (věřitelem). Tomuto závěru nasvědčují zejména následující argumenty. Výše závazku majitele účtu vůči třetí osobě nemusí odpovídat z nejrůznějších důvodů výši jeho pohledávky vůči bance, byť od věřitele převzaté peněžní prostředky majitel účtu vložil na účet.

Rozdílnost výše může být způsobena rozdílnou výší sjednané úrokové sazby, úhradou poplatkových povinností vůči bance, započtením vzájemných závazků mezi majitelem účtu a jeho věřitelem nebo započtením mezi bankou a majitelem účtu apod.

Skutečnost, že osoba je věřitelem majitele účtu a že peněžní prostředky od ní převzaté byly majitelem účtu vloženy na účet, jí neopravňuje k nakládání s pohledávkou majitele účtu za bankou. Banka není oprávněna k žádnému plnění ve prospěch nebo dle pokynu věřitele majitele účtu.

Majitel účtu může ke splnění závazku vůči svému věřiteli použít zcela jiný zdroj než je jeho pohledávka za bankou vyplývající z vkladu na účtu, může zejména splnit dluh uhrazením v hotovosti, převodem z jiného účtu, započtením apod.

Ve světle shora uvedených argumentů lze dospět k závěru, že uvedená právní úprava, sloužící k ochraně pohledávek třetích osob, sleduje rovněž ochranu majitelů účtů, kterým je na základě systému pojištění vkladů omezena odpovědnost za převzaté závazky z různých druhů úschov, protože povinnost k náhradě převzatých peněžních prostředků převzal v případě platební neschopnosti banky na základě zákona Fond pojištění vkladů.

Vymezování podstaty běžného účtu je třeba provádět i se znalostí speciální právní úpravy obsahující zejména ochranu pohledávek třetích osob. Běžný účet je nutno chápat v rovině závazkové jako pohledávku majitele účtu za bankou a tomu odpovídající závazek banky vůči majiteli. Tento závazek je identifikován podle smlouvy o běžném účtu a je evidován v bankovních účetních knihách (elektronická evidence závazků). Výše závazku se mění v důsledku operací prováděných na vrub tohoto účtu a nemusí být vždy vyvolána přímo vůlí majitele účtu. Vyjádření, že se na účtu nacházejí peněžní prostředky, je nutno chápat jako odraz měnící se výše závazku banky vůči majiteli účtu. Peněžní prostředky na běžném účtu je na základě shora provedeného zkoumání třeba považovat za vklad podle § 1 odst. 2 BankZ.

Se shora uvedenou otázkou souvisí i otázka vlastnictví peněžních prostředků vložených nebo převedených na běžný účet. Definice vkladu

obsažená v § 1 odst. 2 písm. a) BankZ stanoví, že vkladem jsou svěřené peněžní prostředky.

Dosavadní pojetí běžného účtu vycházelo z právní konstrukce, že peněžní prostředky převzaté bankou jsou jejím majetkem a slouží jako zdroje pro financování aktivních obchodů banky, tj. k poskytování úvěrů a investování na kapitálovém trhu.

Otázkou vlastnictví peněžních prostředků evidovaných na běžném účtu se v minulosti zabývala i judikatura Nejvyššího soudu České republiky. V rozsudku ze dne 14.4.2000, sp. zn. 21 Co 1774/99, uveřejněném pod číslem 4/2001 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, Nejvyšší soud České republiky podrobně rozebral postavení majitele účtu u peněžního ústavu při nařízení výkonu rozhodnutí přikázáním pohledávky z tohoto účtu a jednoznačně uzavřel, že „účet zřizuje peněžní ústav pro jeho majitele zpravidla na základě smlouvy o běžném účtu (srov. § 708 až § 715 ObchZ)“. Obchodní zákoník používá v ustanoveních § 708 a násl. termín „majitel účtu“, i když účet sám o sobě nemá majetkovou hodnotu a peněžní prostředky na něm uložené jsou v majetku peněžního ústavu. Za majitele účtu je třeba z pohledu ustanovení obchodního zákoníku o běžném účtu považovat osobu, pro kterou peněžní ústav zřídil na základě smlouvy účet. Na základě smlouvy o běžném účtu je banka povinna přijmout na účet peněžité vklady učiněné majitelem účtu nebo platby uskutečněné v jeho prospěch bez zřetele k tomu, kdo je majitelem peněžních prostředků, které se tímto způsobem na účet ukládají. Oprávnění (nároky) majitele účtu spočívající - obecně vzato - v tom, aby jemu nebo jím určeným osobám byly na jeho žádost nebo písemný příkaz, popřípadě při splnění sjednaných podmínek, vyplaceny peněžní prostředky z účtu nebo zůstatek účtu, představuje pohledávku z účtu u peněžního ústavu.⁷

Tento právní závěr podpořila i pozdější judikatura.⁸

⁷ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 10.11.2004 sp. zn. 35 Odo 801/2002.

⁸ Např. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20.5.2010 sp.zn. 29 Cdo 2155/2008.

Nová právní úprava platebního styku a podnikání na kapitálovém trhu zavedla zvláštní regulaci vztahu k předaným peněžním prostředkům v určitých případech.

Jak již bylo uvedeno, z § 19 PIShk vyplývá, že peněžní prostředky, které byly platební instituci svěřeny k provedení platební transakce, nejsou vkladem podle zákona upravujícího činnost bank a nejsou vlastnictvím platební instituce. To platí i pro aktiva uvedená v § 20 odst. 1 písm. b) a peněžní prostředky v § 21 PIShk.

Rovněž podle § 2 odst. 1 písm. h) ZKPT se rozumí majetkem zákazníka peněžní prostředky a investiční nástroje, které má obchodník s cennými papíry ve své moci za účelem poskytnutí investiční služby, a peněžní prostředky a investiční nástroje získané za tyto hodnoty pro zákazníka; majetkem zákazníka nejsou vklady podle zákona upravujícího činnost bank, o kterých účtuje obchodník s cennými papíry, který je bankou nebo pobočkou zahraniční banky.

Uvedená právní úprava v obou případech stanoví, že převzaté peněžní prostředky nejsou majetkem dlužníka (platební instituce, obchodník s cennými papíry) a zůstávají majetkem věřitele. Platební instituce a obchodník s cennými papíry takové peněžní prostředky eviduje ve svých účetních knihách odděleně od svého majetku. Pokud budou svěřené peněžní prostředky vloženy na běžný účet platební instituce nebo obchodníka s cennými papíry u banky, vznikne otázka, zda se stanou majetkem banky.

V případě, že by se majetkem banky neměly stát a měly by zůstat majetkem třetích osob – tj. zákazníků majitele účtu, musela by tato skutečnost být podle mého názoru vyjádřena v obsahu smlouvy o běžném účtu a banka by musela na základě sjednané smlouvy takto převzaté peněžní prostředky rovněž účetně evidovat odděleně od svého majetku a nepoužívat je jako zdroj pro financování aktivních obchodů banky. Taková právní konstrukce je sice možná, ale odporovala by ekonomické podstatě banky jako obchodníka s penězi a o poskytování

takové služby by byl v praxi jen malý zájem. Na takové peněžní prostředky by nebylo třeba vztahovat systém pojištění vkladů, protože by je nebylo možno použít k aktivním obchodům banky.

Vzhledem k právní úpravě podstatných částí smlouvy o běžném účtu v obchodním zákoníku lze tedy přisvědčit možnosti, že peněžní prostředky vložené nebo převedené na běžný účet se nutně nemusí stát majetkem banky, protože stávající právní úprava tak výslovně nestanoví, ale zpravidla se majetkem banky stanou. Pokud by tomu tak nemělo být, bylo by nutno ve smlouvě o běžném účtu sjednat výslovnou úpravu a přijmout v bance tomu odpovídající účetní a systémová opatření.

2. Právní úprava smlouvy o běžném účtu

2.1 Evropské právo – vymezení a charakteristika

Evropské právo sleduje zejména vytvoření jednotného vnitřního trhu. Pro vytvoření jednotného vnitřního trhu je nezbytné, aby byly zrušeny všechny vnitřní hranice, aby tak byl umožněn volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu. Zásadní důležitosti proto nabývá i řádné fungování jednotného trhu platebních služeb.

Běžný účet a jeho právní úprava je v rámci evropské právní úpravy chápána jako součást platebních služeb.

Až do vydání směrnice Evropského parlamentu a Rady 2007/64/ES ze dne 13. listopadu 2007 o platebních službách na vnitřním trhu, kterou se mění směrnice 97/7/ES, 2002/65/ES, 2005/60/ES a 2006/48/ES a zrušuje směrnice 97/5/ES (dále též „směrnice o platebních službách“), byly jednotlivé trhy platebních služeb organizovány odděleně podle právních předpisů členských států a právní rámec pro platební služby byl roztržštěn do 27 vnitrostátních právních systémů.

V oblasti úpravy platebních služeb bylo v minulosti přijato několik aktů Evropského společenství. Šlo zejména o

- směrnici Evropského parlamentu a Rady 97/5/ES ze dne 27. ledna 1997 o přeshraničních převodech,
- nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2560/2001 ze dne 19. prosince 2001 o přeshraničních platbách v eurech,
- doporučení Komise 87/598/EHS ze dne 8. prosince 1987 o evropském kodexu chování v oblasti elektronického platebního styku (vztahy mezi finančními institucemi, obchodníky, kteří jsou poskytovateli služeb, a spotřebiteli),

- doporučení Komise 88/590/EHS ze dne 17. listopadu 1988 o platebních systémech, a zejména o vztahu mezi držiteli a vydavateli platebních karet,
- doporučení Komise 97/489/ES ze dne 30. července 1997 o operacích prováděných elektronickými platebními prostředky, a zejména o vztahu mezi vydavatelem a držitelem.

Uvedené akty nepředstavovaly úplný rámec úpravy platebních služeb a upravovaly běžný účet zejména v širších souvislostech bezhotovostního platebního styku a vydávání a používání platebních karet.

2.1.1 Směrnice o platebních službách

Záměrem směrnice o platebních službách je stanovit moderní a soudržný právní rámec pro platební služby na úrovni Evropské Unie, který je neutrální, a tím zajistit rovné podmínky pro všechny platební systémy s cílem zachovat možnost volby spotřebitele. Možnost volby by měla znamenat významný krok vpřed z hlediska nákladů pro spotřebitele, bezpečnosti a efektivnosti platebního styku ve srovnání s dosavadními vnitrostátními systémy.

Směrnice o platebních službách obsahuje relativně širokou úpravu poskytování platebních služeb. Směrnice se v řadě ustanovení otázek běžného účtu netýká nebo se týká pouze v širších souvislostech (např. platební systémy, platební instituce).

Zásadní dopad pro úpravu běžného účtu představuje ve směrnici o platebních službách především regulace těchto otázek:

- a) poskytování informací uživatelům platebních služeb,
- b) umožnění mobility uživatelů,
- c) odpovědnost za neautorizované platební transakce,
- d) doba pro provedení platební transakce a poplatky za provedení platební transakce,

e) mimosoudní řešení sporů.

Ad a) Směrnice stanoví povinnosti poskytovatelů platebních služeb ohledně poskytování informací uživatelům platebních služeb, kteří by měli o platební službě obdržet jasné informace na stejně vysoké úrovni, aby byli na jejich základě schopni si vybrat a využít služeb kdekoli v EU.

Požadované informace by měly být přiměřené potřebám uživatelů a měly by být sdělovány standardním způsobem. Požadavky na informace se ve směrnici o platebních službách liší v případě jednorázové platební transakce od požadavků v případě rámcové smlouvy, která zahrnuje řadu platebních transakcí.

Směrnice o platebních službách při úpravě vychází z předpokladu, že v praxi jsou rámcové smlouvy a platební transakce jimi upravené mnohem běžnější a ekonomicky důležitější než jednorázové platební transakce. V případě zřízení platebního účtu se požaduje rámcová smlouva. Z tohoto důvodu požadavky ve směrnici o platebních službách na předběžné informace o rámcových smlouvách jsou poměrně komplexní a směrnice vyžaduje informace poskytovat na papíře nebo jiném trvanlivém médiu, jako jsou např. výpisy vytištěné z terminálu pro tisk výpisů z účtu, diskety, CD-ROM, DVD a pevné disky osobních počítačů, na nichž lze ukládat elektronickou poštu, a internetové stránky, jsou-li tyto stránky přístupné pro budoucí využití a po dobu přiměřenou účelu informací a umožňují-li kopírování uložených informací v nezměněném stavu. Způsob, jakým jsou následně informace o provedených platebních transakcích předávány, směrnice o platebních službách umožňuje dohodnout v rámcové smlouvě mezi poskytovatelem a uživatelem platebních služeb. V případě, že je sjednána dohoda o internetovém bankovníctví, považuje směrnice o platebních službách za vyhovující, že všechny informace o platebním účtu jsou dostupné on-line.

Směrnice o platebních službách stanoví právo spotřebitele obdržet zdarma relevantní informace, než bude zavázán jakoukoli smlouvou o platebních službách. Spotřebitel může požadovat předběžné informace i

rámcovou smlouvu zdarma na papíře i kdykoli po dobu smluvního vztahu, aby mohl porovnat služby poskytovatelů platebních služeb a jejich podmínky a v případě jakéhokoliv sporu si ověřit svá smluvní práva a povinnosti.

Konkrétní způsob, jakým by měl poskytovatel platebních služeb požadované informace uživateli platebních služeb předat, by měl respektovat potřeby uživatele platebních služeb, praktické technické otázky a nákladovou efektivnost s přihlédnutím ke konkrétní situaci. Způsob předání informací směrnice o platebních službách požaduje sjednat v příslušné smlouvě o platebních službách.

Směrnice o platebních službách rozlišuje dva základní způsoby předávání informací poskytovatelem platebních služeb:

- poskytnutí informace, tj. poskytovatel platebních služeb informace ve vhodný okamžik v souladu s požadavky směrnice aktivně sdělí bez dalšího upomínání ze strany uživatele platebních služeb,
- zpřístupnění informace, tj. uživatel platebních služeb učiní určité aktivní kroky, aby informace získal. Poskytovatel platebních služeb je povinen zajistit, aby přístup k informaci byl možný a informace byla uživateli platebních služeb k dispozici.

Směrnice o platebních službách zakládá právo spotřebitele, aby bez dodatečného poplatku obdržel základní informace o provedených platebních transakcích. V případě rámcové smlouvy směrnice o platebních smlouvách požaduje, aby informace o platebních transakcích byly bezplatně poskytnuty každý měsíc. S přihlédnutím k významu transparentnosti při stanovení cen a k odlišným potřebám spotřebitelů mají strany rámcové smlouvy možnost se dohodnout na poplatcích za častější nebo doplňující informace. Podle směrnice o platebních službách se umožňuje členským státům stanovit pravidla požadující, aby měsíční papírové výpisy z platebních účtů byly vždy poskytovány bezplatně.

Ad b) Směrnice o platebních službách vytváří určitou podporu mobility klientů – uživatelů platebních služeb. V zájmu usnadnění mobility

uživatelů platebních služeb mají spotřebitelé právo ukončit bezplatně rámcovou smlouvu po uplynutí jednoho roku. Dohodnutá výpovědní lhůta nesmí u spotřebitele být delší než jeden měsíc a u poskytovatele platebních služeb kratší než dva měsíce. Touto úpravou není dotčena povinnost poskytovatele platebních služeb vypovědět smlouvu o platebních službách za výjimečných okolností vyplývajících z jiných právních předpisů, např. právních předpisů o praní peněz a financování terorismu.

Ad c) Směrnice o platebních službách v zájmu snížení rizik a důsledků neautorizovaných nebo nesprávně provedených platebních transakcí zakládá pro uživatele platebních služeb povinnost co nejdříve informovat o veškerých sporech týkajících se údajně neautorizovaných nebo nesprávně provedených transakcí za předpokladu, že poskytovatel platebních služeb splnil své informační povinnosti o provedení platební transakce.

Směrnice o platebních službách motivuje uživatele platebních služeb k nahlášení každé krádeže nebo ztráty platebního prostředku (např. platební karty) bez zbytečného odkladu poskytovateli platebních služeb, aby se snížilo riziko neautorizovaných platebních transakcí. Uživatel platebních služeb nese odpovědnost pouze za omezenou částku provedené platební transakce s výjimkou případů, kdy se dopustil podvodného jednání nebo hrubé nedbalosti např. tím, že dovolil zneužití přístupových kódů a hesel k internetovému ovládní platebního účtu. Poté, co uživatel oznámí poskytovateli platebních služeb, že hrozí zneužití platebního prostředku, nelze podle směrnice o platebních službách po uživateli požadovat úhradu žádných dalších ztrát plynoucích z neoprávněného použití platebního prostředku.

Směrnice o platebních službách požaduje od členských států přijetí úpravy týkající se podílu na ztrátách v případě neautorizovaných platebních transakcí. Směrnice stanoví, že pro uživatele platebních služeb, kteří nejsou spotřebiteli, může platit odlišný právní režim

zakládající zvýšenou odpovědnost v případě ztrát z neautorizovaných platebních transakcí, neboť takoví uživatelé jsou obvykle lépe schopni posoudit riziko podvodu a učinit potřebná protiopatření.

Směrnice o platebních službách stanoví pravidla pro vrácení prostředků, která chrání spotřebitele v případě, kdy provedená platební transakce překračuje rozumně očekávanou částku. Jde zejména o případy, kdy spotřebitel – uživatel platebních služeb dá souhlas k provedení k platby z platebního účtu, aniž by znal celkovou částku platební transakce. V případech, kdy uživatel platebních služeb požaduje vrácení peněžních prostředků z platební transakce, nelze připustit, aby práva na vrácení peněžních prostředků se dotkla odpovědnosti plátce vůči příjemci vyplývající z právního vztahu mezi nimi, tj. např. z kupní smlouvy nebo smlouvy o dílo.

Ad d) Směrnice o platebních službách stanoví pravidla pro vymezení doby potřebné k provedení platebního příkazu uživatele platebních služeb.

Úprava určuje podmínky, s jejichž splněním lze spojovat počátek běhu lhůty pro provedení platebního příkazu. Jde o zejména o vymezení pravidel pro předání platebního příkazu uživatelem platebních služeb a jeho převzetí poskytovatelem platebních služeb. Uživatel platebních služeb musí mít možnost se spolehnout na řádné provedení úplného a platného platebního příkazu, pokud poskytovatel platebních služeb nemá žádné smluvní nebo zákonné důvody pro jeho odmítnutí. V případě, že poskytovatel platebních služeb platební příkaz odmítne, toto odmítnutí spolu s odůvodněním musí být uživateli platebních služeb sděleno při nejbližší příležitosti v souladu s požadavky právních předpisů Evropské unie a vnitrostátní právní úpravy.

Směrnice o platebních službách připouští možnost odvolání platebního příkazu a požaduje stanovení jasné lhůty s přihlédnutím k druhu platební služby a platebního příkazu.

Směrnice o platebních službách požaduje, aby na účet příjemce byla připsána celá částka převedená plátcem, tj. žádný ze zprostředkovatelů platební transakce nesmí provádět odpočty z převáděné částky. To však neznamená, že příjemce platby se nemůže dohodnout se svým poskytovatelem platebních služeb, že provede odečet vlastních poplatků z převáděné částky. Informace o provedené platební transakci však musí obsahovat výši převáděné částky a výši veškerých poplatků.

Směrnice o platebních službách vychází z předpokladu, že nejúčinnějším systémem je sdílení poplatků mezi plátcem a příjemcem. Z tohoto důvodu směrnice o platebních službách stanoví, že poplatky jsou obvykle vybírány přímo od plátce a příjemce prostřednictvím jejich poskytovatelů platebních služeb. Tento právní režim se však nevztahuje na případ, kdy platební transakce vyžaduje směnu převáděné měny. Výše účtovaných poplatků může být rovna nule, neboť úprava směrnice se nedotýká praxe, kdy poskytovatel platebních služeb nezpoptatňuje připsání částky na účet spotřebitele. Ve směrnici je rovněž připuštěna možnost, že poskytovatel platebních služeb zpoplatňuje využití platební služby pouze příjemci – obchodníkovi, což znamená, že plátcům nejsou účtovány žádné poplatky. Platební systémy mohou být zpoplatněny formou paušálního poplatku za určité období.

Směrnice o platebních službách určuje, že lhůta pro provedení všech platebních příkazů z podnětu plátce v eurech nebo měně členského státu mimo eurozónu, včetně bankovních převodů a poukázání peněz, činí nejvýše jeden den.

Lhůta pro všechny ostatní platby (např. platby z podnětu nebo prostřednictvím příjemce, včetně inkasa a plateb kartou) by měla činit rovněž jeden den v případě, že neexistuje dohoda mezi poskytovatelem platebních služeb a plátcem, jež stanoví lhůtu delší. Délka stanovené lhůty by mohla být prodloužena o jeden pracovní den, pokud je platební příkaz podán na papíře. V případě použití inkasa by poskytovatel

platebních služeb příjemce měl inkasní příkaz předat ve lhůtách dohodnutých mezi příjemcem a jeho poskytovatelem platebních služeb, aby bylo možné zúčtování v dohodnutý den splatnosti. Směrnice umožňuje členským státům, aby zachovaly nebo přijaly pravidla, jež stanoví lhůtu pro provedení platby kratší než jeden pracovní den.

Ze směrnice o platebních službách vyplývá, že je na poskytovateli platebních služeb, aby jednoznačně stanovil údaje potřebné pro správné provedení platebního příkazu. V zájmu jednotnosti a integrace platebních systémů se však nepřipouští v členských státech používání zvláštního identifikátoru. Směrnice o platebních službách zakládá odpovědnost členských států za to, že budou od poskytovatelů platebních služeb plátce vyžadovat jednání s náležitou péčí a ověřování shody jedinečného identifikátoru, jakož i odmítnutí platebního příkazu v případě, že je zjištěna neshoda jedinečného identifikátoru, a informování plátce o této skutečnosti. Odpovědnost poskytovatele platebních služeb je omezena na správné provedení platební transakce v souladu s platebním příkazem uživatele platební služby.

Ad e) Směrnice o platebních službách požaduje po členských státech účinné dodržování ustanovení vnitrostátních předpisů přijatých podle této směrnice. Na základě směrnice o platebních službách je třeba stanovit vhodné postupy, podle kterých je možné řešit stížnosti na poskytovatele platebních služeb, kteří nedodržují platné předpisy, a jež zajistí, že v případě potřeby budou uvaleny účinné, přiměřené a odrazující sankce.

Členské státy jsou povinny zajistit snadno přístupné a nenákladné mimosoudní řešení sporů mezi poskytovateli platebních služeb a spotřebiteli, jež vyplývají z práv a povinností stanovených ve směrnici o platebních službách. Čl. 5 odst. 2 Římské úmluvy o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy určuje, že žádné smluvní podmínky týkající se rozhodného práva nemohou narušovat ochranu spotřebitele, kterou mu

poskytují kogentní ustanovení právních předpisů země, v níž má spotřebitel obvyklé bydliště.

V podmínkách České republiky byla směrnice o platebních službách provedena zejména

- zákonem č. 284/2009 Sb., o platebním styku, ve znění pozdějších právních předpisů,
- zákonem č. 285/2009 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o platebním styku.

Některé požadavky směrnice o platebních službách jsou upraveny rovněž v zákoně č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, ve znění pozdějších právních předpisů.

2.1.2 Doporučení Komise

Dalším aktem týkajícím se otázek běžného účtu na úrovni Evropské unie je Doporučení Komise ze dne 18. července 2011 o přístupu k základnímu platebnímu účtu (dále též „Doporučení Komise“).

Doporučení Komise vychází z předpokladu, že dostupnost základních platebních služeb v současnosti není zajištěna poskytovateli platebních služeb ani zaručena všemi členskými státy. Podle Komise je proto nezbytné stanovit zásady přístupu k základnímu platebnímu účtu, který je považován za klíčový prvek podpory sociálního začlenění a soudržnosti, a umožnit tak spotřebitelům využívat alespoň společný soubor základních platebních služeb.

Doporučení Komise upravuje zejména tyto otázky:

- a) právo na přístup k základnímu platebnímu účtu,
- b) poplatky za poskytnutí platebních služeb,
- c) informovanost o dostupnosti základních platebních účtů,
- d) dohled a mimosoudní řešení sporů.

Ad a) Z Doporučení Komise vyplývá, že členské státy by měly zajistit, aby každý spotřebitel oprávněně pobývající v Evropské Unii měl právo otevřít

si a používat základní platební účet vedený u poskytovatele platebních služeb působícího na území členských států pod podmínkou, že na tomto území ještě nemá platební účet, který by mu umožňoval využívat platebních služeb uvedených v bodě 6 Doporučení. Právo na přístup k základnímu platebnímu účtu by mělo být spotřebiteli přiznáno bez ohledu na jeho finanční situaci. Komise považuje tísnivou nebo neuspokojivou finanční situaci spotřebitele způsobenou nezaměstnaností či osobním bankrotem za významný důvod, pro který je jeho žádost o poskytnutí přístupu k platebnímu účtu odmítána.

Spotřebitelem se pro účely Doporučení Komise rozumí jakákoli fyzická osoba, jež jedná za účelem, který nelze považovat za provozování jejího obchodu, živnosti nebo řemesla anebo výkonu jejího svobodného povolání.

Platebním účtem se pro účely Doporučení Komise rozumí účet vedený na jméno jednoho spotřebitele, který je využíván k provádění platebních transakcí. Platební transakce je definována podle směrnice o platebních službách jako úkon uložení, převodu nebo výběru peněžních prostředků, ať už z podnětu plátce, nebo příjemce, bez ohledu na jakékoli související povinnosti mezi plátcem a příjemcem.

Doporučení Komise požaduje, aby členské státy zajistily, aby v rámci jejich jurisdikce existoval alespoň jeden poskytovatel platebních služeb (čl. 4 bod 9 směrnice o platebních službách) odpovědný za nabízení základních platebních účtů. Při určování takového poskytovatele je třeba zajistit dodržení pravidel hospodářské soutěže mezi poskytovateli platebních služeb. Opatření, která budou členskými státy přijata v této souvislosti, by měla být založena na zásadách transparentnosti, nediskriminace a proporcionality.

Při případném zamítnutí žádosti spotřebitele o přístup k základnímu platebnímu účtu poskytovatelem platebních služeb musí poskytovatel platebních služeb neprodleně písemně a bezplatně informovat spotřebitele o důvodech zamítnutí. Toto právo na informace může být

omezeno právními opatřeními, pokud se jedná o nezbytné a přiměřené opatření sloužící k ochraně cílů národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku, tj. zejména podle předpisů proti praní peněz a financování terorismu.

Podle Doporučení Komise by měl základní platební účet zahrnovat tyto platební služby:

- služby umožňující veškeré operace, které jsou vyžadovány pro otevření, vedení a zrušení platebního účtu,
- služby umožňující vložení hotovosti na platební účet,
- služby umožňující výběr hotovosti z platebního účtu,
- provádění platebních transakcí včetně převodu peněžních prostředků na platebním účtu vedeném u poskytovatele platebních služeb daného spotřebitele nebo jiného poskytovatele platebních služeb:
 - provádění inkasa,
 - provádění platebních transakcí prostřednictvím platební karty, která neumožňuje provedení platebních transakcí, jež by přesahovaly aktuální zůstatek na platebním účtu,
 - provádění převodů.

Podle Doporučení Komise nelze přístup k základnímu platebnímu účtu podmiňovat zakoupením doplňkových služeb. Základní platební účet by neměl umožňovat přečerpání zůstatku účtu. Provedení platebního příkazu je možné jen, pokud nepovede k zápornému zůstatku na základním platebním účtu.

Ad b) Z Doporučení Komise plyne, že poskytování základního platebního účtu má být bezplatné nebo za přiměřený poplatek. Všechny poplatky za otevření, vedení a zrušení základního platebního účtu, poskytované platební služby související se základním platebním účtem a poplatky vyplývající z nedodržení povinností spotřebitele stanovených ve smlouvě by měly být přiměřené.

Doporučení Komise činí odpovědné členské státy za určení toho, co představuje přiměřený poplatek. K určení přiměřeného poplatku doporučuje členským státům vycházet z jednoho nebo několika následujících kritérií:

- vnitrostátní úroveň příjmů,
- průměrná výše poplatků souvisejících s platebními účty v daném členském státě,
- celkové náklady související s poskytnutím základního platebního účtu,
- vnitrostátní spotřebitelské ceny.

Ad c) K tomu, aby se veřejnost dozvěděla informace o dostupnosti základního platebního účtu, jeho cenových podmínkách, postupech, které je třeba učinit pro uplatnění práva na přístup k základnímu platebnímu účtu a způsobech řešení mimosoudních sporů, odpovídají členské státy za realizaci příslušných kampaní.

Zároveň se očekává, že členské státy zajistí, aby o konkrétních vlastnostech základních platebních účtů, souvisejících poplatcích a podmínkách využívání těchto platebních účtů informovali v nabídce poskytovatelé platebních služeb. Spotřebitel by měl být informován rovněž o tom, že dokoupení doplňkových služeb není podmínkou pro přístup k základnímu platebnímu účtu.

Ad d) V otázce dohledu nad dodržováním zásad stanovených v Doporučení Komise členské státy určí příslušné orgány, které mají být nezávislé na poskytovatelích platebních služeb.

K řešení stížností a zjednávání nápravy pro účely mimosoudních sporů mezi poskytovateli platebních služeb a spotřebiteli týkajících se práv a povinností plynoucích ze zásad stanovených Doporučením členské státy zajistí zřízení vhodných a účinných postupů. K řešení stížností a mimosoudních sporů lze využít stávající subjekty. Určené subjekty by měly aktivně spolupracovat při řešení přeshraničních sporů.

Doporučení Komise vyzývá členské státy, aby přijaly nezbytná opatření k zajištění uplatňování Doporučení Komise do šesti měsíců po zveřejnění (18.července 2011) a aby oznámily Komisi jakákoli opatření, jež jsou v souladu s Doporučením. Zároveň se členské státy vyzývají, aby každoročně a poprvé do 1.července 2012 podávaly Komisi informace o počtu otevřených základních platebních účtů, počtu zamítnutých žádostí o základní platební účet a důvodech zamítnutí, počtu zrušených základních platebních účtů a poplatcích spojených se základními platebními účty.

2.2 Právní úprava v České republice – vymezení a charakteristika

2.2.1 Obchodní zákoník

Smlouva o běžném účtu zakládá závazkový vztah, který se řídí, bez ohledu na povahu účastníků, částí třetí obchodního zákoníku, a to vzhledem k výslovné úpravě obsažené v § 261 odst. 3 písm. d) ObchZ. Úprava smluvního typu je obsažena v části třetí dílu XXIII. Základní ustanovení (§ 708 ObchZ) určuje pro tento smluvní typ následující podstatné části:

- závazek banky zřídit účet od určité doby a v určité měně
- závazek banky přijímat na zřízený účet peněžní prostředky, vyplácet z něj peněžní prostředky nebo z něj provádět jiné platební transakce.

Z právní úpravy podstatných částí smluvního typu vyplývá několik skutečností. V první řadě je nesporné, že smlouva o běžném účtu má konsensuální povahu. Účastníkům ke vzniku závazkového vztahu postačí se dohodnout na smlouvě, není třeba reálných úkonů spočívajících například ve složení hotovosti jako základního vkladu. V praxi může být složení určitého základního vkladu při uzavření smlouvy bankou požadováno, ale rozšiřuje se počet případů, kdy tato povinnost může být splněna až později ve stanovené lhůtě. Důvodem je především podpora

bezhotovostního platebního styku, neboť klient požadované prostředky zpravidla převádí z jiného běžného účtu v té samé nebo jiné bance.

Běžné účty bývají rovněž zakládány k různým zvláštním účelům, jako jsou účty úschov, účty určené ke splácení hypotéčních nebo spotřebitelských úvěrů, účty pro investování do cenných papírů apod. V takových případech bude na zřízený účet převedena částka související s účelem jeho určení, a proto se zpravidla základní vklad ani nevyžaduje.

V praxi může docházet k zaměňování smlouvy o běžném účtu s jinými smluvními typy.

Konsensuální povaha smlouvy o běžném účtu je jednou ze základních odlišností, kterou se odlišuje tento smluvní typ od smlouvy o vkladu podle § 778 ObčZ, která má reálnou povahu. Základní podmínkou vzniku smlouvy o vkladu je složení vkladu u peněžního ústavu a jeho přijetí tímto ústavem. Právní úprava zpravidla přijetí vkladu vyžaduje potvrdit vkladní knížkou, vkladním listem nebo jiným potvrzením podle formy vkladu. Předložení vystaveného potvrzení peněžnímu ústavu se zásadně vyžaduje pro nakládání s vkladem.

Vkladový účet, který je založen na základě smlouvy podle § 716 až 719b ObchZ, je svou povahou velmi blízký institutu běžného účtu. Někdy se ne zcela přesně vkladový účet považuje za formu běžného účtu určeného pro úsporné vklady. I když rozdílů v právní úpravě smlouvy o běžném účtu a vkladovém účtu se dá vysledovat více, za podstatnou odlišnost lze považovat především skutečnost, že vkladový účet není určen primárně k uskutečňování platebního styku a k provádění plateb a výplat. Podstatnou částí smlouvy o vkladovém účtu je povinnost banky platit z peněžních prostředků vložených na vkladový účet úroky. V případě, že by banka ve smlouvě o vkladovém účtu sjednala s klientem možnost platebního styku, byť i omezeného, je rozdíl mezi oběma instituty v podstatě smazán.

Smlouva o běžném účtu je naukou řazena mezi bankovní smlouvy (obchody)⁹ nebo smlouvy bankovních služeb¹⁰. Jako bankovní smlouvy jsou označovány smluvní typy upravené v obchodním zákoníku, u nichž jedním z účastníků musí být obligatorně banka.

Právní úprava smlouvy o běžném účtu je obsažena zejména v ustanoveních § 708 až 715a ObchZ. Z § 708 odst. 3 ObchZ však vyplývá, že některá ustanovení tohoto dílu se nepoužijí pro smlouvu o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách podle zákona upravujícího platební styk. Důsledkem právní úpravy obsažené v § 708 odst. 3 ObchZ je rozštěpení regulace smlouvy o běžném účtu. Pro smlouvu o běžném účtu, která není smlouvou o platebních službách, § 708 odst. 3 ObchZ neplatí a tudíž se použije úprava obsažená v § 708 odst. 1 a 2 až § 715a ObchZ.

Úprava obsažená v § 708 odst. 3 ObchZ připouští, že i při vymezení smlouvy o běžném účtu zakotveném v § 708 odst. 1 ObchZ mohou nastat případy, kdy smlouva o běžném účtu není smlouvou o platebních službách.

2.2.2 Zákon o platebním styku

Ke dni 1.11.2009 nabyl účinnosti na území České republiky zákon č. 284/2009 Sb., o platebním styku. Jde o právní předpis vydaný za účelem zapracování příslušných předpisů Evropské unie. Těmito předpisy jsou:

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/26/ES ze dne 19. května 1998 o neodvolatelnosti zúčtování v platebních systémech a v systémech vypořádání obchodů s cennými papíry,

⁹ Plíva, S. Obchodní závazkové vztahy. Praha: ASPI, a.s., 2006, s. 290.

¹⁰ Marek, K. Smluvní obchodní právo. Kontrakty. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 338.

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 200/46ES z 18. září 2000 o přístupu k činnosti institucí elektronických peněz, o jejím výkonu a o obezřetnostním dohledu nad touto činností,
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2007/64/ES ze dne 13. listopadu 2007 o platebních službách na vnitřním trhu, kterou se mění směrnice 97/7ES, 2002/65/ES, 2005/60/ES a 2006/48/ES a zrušuje směrnice 97/5/ES.

Zákon o platebním styku zároveň navazuje na nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2560/2001 ze dne 19. prosince 2001 o přeshraničních platbách v eurech.

Předmětem úpravy zákona o platebním styku je

- a) činnost některých osob oprávněných poskytovat platební služby a vydávat elektronické peníze, včetně činnosti těchto osob v zahraničí,
- b) účast v platebních systémech a vznik a provozování platebních systémů s neodvolatelností zúčtování,
- c) práva a povinnosti poskytovatelů platebních služeb a uživatelů platebních služeb,
- d) práva a povinnosti vydavatelů elektronických peněz a držitelů elektronických peněz.

Z vymezeného předmětu úpravy zákona o platebním styku vyplývá, že se v některých částech vztahuje k úpravě smlouvy o běžném účtu obsažené v obchodním zákoníku. V této souvislosti se podává otázka v jakém vzájemném vztahu jsou tyto dvě zákonné úpravy. Lze soudit, že zákon o platebním styku je v mnoha ustanoveních právním předpisem zvláštním k obecnému obchodnímu zákoníku a jeho normy budou mít přednost v případě kolize úprav mezi dvěma zákony, a to zejména pokud jde o práva a povinnosti poskytovatelů a uživatelů platebních služeb. Provedená novelizace obchodního zákoníku měla za cíl odstranit výskyt případných kolizí úprav harmonizací obou předpisů.

Vzhledem k tomu, že zákon o platebním styku obsahuje vymezení řady obecných pojmů společných pro provádění platebního styku

(platební transakce, platební účet, platební služba nebo smlouva o platebních službách, poskytovatelé a uživatelé platebních služeb) mohou být některé právní normy v něm obsažené považovány za obecnou úpravu, k níž je úprava obsažená v obchodním zákoníku právní úpravou zvláštní. Bude tedy podle mého názoru záležet na konkrétní úpravě a posouzení vzájemného vztahu právních předpisů podle konkrétních okolností.

Těžiště právní úpravy platebního styku ve vztahu ke smlouvě o běžném účtu spočívá zejména v právním vymezení některých pojmů a úpravě práv a povinností poskytovatelů a uživatelů platebních služeb.

2.2.2.1 Platební služba

Ust. § 3 PIStk vymezuje co je platební služba. Právní úprava je transpozicí směrnice o platebních službách. Platební službou je

a) služba umožňující vložení hotovosti na platební účet vedený poskytovatelem platebních služeb,

b) služba umožňující výběr hotovosti z platebního účtu vedeného poskytovatelem platebních služeb,

c) provedení převodu peněžních prostředků z platebního účtu, k němuž dává platební příkaz

1. plátce,

2. příjemce, nebo

3. plátce prostřednictvím příjemce,

jestliže poskytovatel platebních služeb neposkytuje uživateli převáděné peněžní prostředky jako úvěr,

d) provedení převodu peněžních prostředků z platebního účtu, k němuž dává platební příkaz

1. plátce,

2. příjemce, nebo

3. plátce prostřednictvím příjemce,

jestliže poskytovatel platebních služeb poskytuje uživateli převáděné peněžní prostředky jako úvěr,

e) vydávání a správa platebních prostředků a zařízení k přijímání platebních prostředků,

f) provedení převodu peněžních prostředků, při němž plátce ani příjemce nevyužívají platební účet u poskytovatele platebních služeb plátce (poukazování peněz),

g) provedení platební transakce poskytovatelem služeb elektronických komunikací, jestliže je souhlas plátce s provedením platební transakce dáván prostřednictvím elektronického komunikačního zařízení (tzv. elektronické nebo „mobilní“ platby, kdy poskytovatel služby elektronických komunikací není zároveň distributorem služby placené prostřednictvím zařízení např. platba za jízdu hromadnou dopravou nebo parkovné).

O provedení převodu peněžních prostředků se jedná i v případě bezhotovostního obchodu s cizí měnou, pokud nejde o činnost, která je investiční službou podle zákona upravujícího podnikání na kapitálovém trhu. Z právní úpravy plyne, že převodem, a tedy platební službou, jsou i bezhotovostní obchody s cizí měnou, které dosud podléhaly režimu devizové licence podle devizového zákona.

Platební službou není

a) přeprava, sběr, zpracování a doručení bankovek a mincí,

b) směnárenská činnost podle devizového zákona,

c) vydávání

1. šeků, směnek nebo cestovních šeků v listinné podobě,

2. papírových poukázek na zboží nebo služby,

3. poštovních poukazů podle zákona upravujícího poštovní služby,

4. platebních prostředků, které slouží pouze k zaplacení zboží nebo služeb v prostorách využívaných vydavatelem platebního prostředku (obchodní dům apod.) nebo zboží nebo služeb úzce vymezenému okruhu dodavatelů (obchodní řetězce apod.) anebo k zaplacení úzce vymezeného okruhu zboží nebo služeb, ani platební transakce jimi

prováděná,

d) platební transakce prováděná

1. mezi poskytovateli platebních služeb nebo jejich obchodními zástupci na jejich vlastní účet,

2. v rámci podnikatelského seskupení bez účasti nebo zprostředkování osoby mimo toto podnikatelské seskupení,

3. v rámci platebního systému nebo systému pro vypořádání obchodů s cennými papíry mezi účastníky tohoto systému a poskytovateli platebních služeb nebo mezi účastníky tohoto systému navzájem,

4. v rámci správy cenných papírů (výplata dividend, výnosů a jiných příjmů apod.)

5. v rámci správy cizího majetku podle jiného právního předpisu (notářská a advokátní úschova),

6. osobou, která jedná jménem jiné osoby při nákupu nebo prodeji zboží nebo poskytování nebo čerpání služeb, nebo osobou, která zprostředkovává takový nákup, prodej, poskytování nebo čerpání, a to jedná-li se o platební transakci vyplývající z tohoto nákupu, prodeje poskytování nebo čerpání,

7. poskytovatelem služeb elektronických komunikací prostřednictvím elektronického komunikačního zařízení, slouží-li platební transakce k zaplacení zboží nebo služby, které jsou dodány do elektronického komunikačního zařízení a budou užívány prostřednictvím elektronického komunikačního zařízení, přičemž poskytovatel služeb elektronických komunikací nejedná pouze jako zprostředkovatel platby mezi uživatelem platebních služeb a dodavatelem zboží nebo služby (poskytovatel služby elektronických komunikací je zároveň distributorem služby placené prostřednictvím elektronického komunikačního zařízení, např. se jedná o vyzváněcí tón, logo, hlasové služby),

e) vyplacení hotovosti

1. dodavatelem zboží nebo služby zákazníkovi při placení za zboží nebo službu (tzv. služby cash-back, tj. výběry hotovosti na pokladně dodavatele

zboží či služeb, kdy kupující platí platebním prostředkem za nákup např. v supermarketu, platí však víc, než je cena nákupu, přičemž obdrží rozdíl mezi cenou nákupu a zaplacenou částkou zpět v hotovosti),

2. pomocí bankomatu osobou jednajícím jménem vydavatele platebního prostředku, jestliže tato osoba neposkytuje jiné platební služby (např. bankomaty provozované jinou osobou, než která vystavila platební kartu),
f) služba poskytovatelů technických služeb, kteří podporují poskytování platebních služeb, aniž by peněžní prostředky, které jsou předmětem platební transakce, přecházely do jejich držby (např. činnost spočívající ve zpracování a uchování údajů, svěřenecké služby a služby na ochranu soukromí, ověřování údajů a totožnosti, poskytování informačních technologií a služeb komunikačních sítí, poskytování terminálů a zařízení využívaných v oblasti platebních služeb a jejich údržby).

Z právního vymezení platební služby vyplývá, že právní vymezení závazků banky jako podstatných částí smlouvy o běžném účtu splňuje zejména podmínky stanovené v § 3 odst. 1 písm. a) až c) PIStk.

2.2.2.2 Platební transakce a platební účet

Ust. § 2 odst. 1 písm. a) PIStk definuje platební transakci jako

- vložení peněžních prostředků na platební účet,
- výběr peněžních prostředků z platebního účtu nebo
- převod peněžních prostředků, ledaže se nejedná o platební službu podle § 3 odst. 3 PIStk.

Podle § 2 odst. 1 písm. b) PIStk je platebním účtem účet, který slouží k provádění platebních transakcí. Lze souhlasit s právním názorem, že vymezení platebního účtu v zákoně o platebním styku je provedeno definicí kruhem.¹¹ Tuzemská právní úprava bez návaznosti na

¹¹ Beran, J. in Beran, J., Doležalová, D., Strnadel, D., Štěpánová, A. Zákon o platebním styku. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 16.

dosavadní třídění účtů si osvojila definici obsaženou ve směrnici o platebních službách. Právní vymezení platebního účtu nepředstavuje spolehlivý základ pro určení, které účty lze považovat za platební.

Z odpovědí Evropské komise na dotazy veřejnosti publikovaných na internetových stránkách Evropské komise mimo jiné vyplynulo, že za platební účty je třeba považovat všechny druhy běžných účtů (Evropská komise, Q 25, 15.7.2008).

2.2.2.3 Smlouva o platebních službách

Z § 74 PIStk vyplývá, že smlouvou platebních službách se poskytovatel zavazuje uživateli platebních služeb

- a) provádět pro něho platební transakce ve smlouvě jednotlivě neurčené (tzv. rámcová smlouva), nebo
- b) provést pro něho jednotlivou platební transakci neupravenou rámcovou smlouvou (tzv. smlouva o jednorázové platební transakci).

Podle § 74 odst. 2 PIStk může rámcová smlouva stanovit podmínky pro vedení platebního účtu.

Právní úprava smlouvy o platebních službách je obsažena v zákoně o platebním styku, zejména v části čtvrté hlavě I Práva a povinnosti při poskytování platebních služeb. V dílu 1 v § 74 PIStk je zařazeno obecné vymezení smlouvy o platebních službách; v § 75 a 76 PIStk je obsažena možnost dohodou se odchýlit od ustanovení v těchto paragrafech uvedených.

V této souvislosti je třeba uvést, že ne všechny povinnosti uvedené v této části zákona jsou povinnostmi vyplývajícími ze smlouvy o platebních službách (část povinností ukládá poskytovateli povinnost poskytnout uživateli platební služby informaci ještě před uzavřením smlouvy).

Z právního vymezení smlouvy o platebních službách plyne, že podstatou je závazek poskytovatele platební služby provést nebo

provádět pro uživatele platební služby, platební transakci nebo platební transakce.

Povaha sjednaného závazku záležející v jednorázovém plnění nebo v plnění opakovaném, rozlišuje smlouvu o platebních službách na rámcovou smlouvu nebo smlouvu o jednorázové platební transakci. Legislativní zkratka „rámcová smlouva“ použitá v § 74 odst. 1 PIShk koresponduje s pojetím běžného účtu u Pelikánové v díle pod pozn. č. 2. Rámcová smlouva představuje právní rámec pro jednotlivé dílčí smlouvy o platebních transakcích uzavírané podle podmínek sjednaných v rámcové smlouvě. V odborné literatuře se lze setkat i s jiným pojetím.¹²

V této souvislosti se podává otázka, zda zákon o platebních službách vytvořil v § 74 nový smluvní typ nebo zda stanovil právní podmínky, které je třeba dodržet při sjednání jakéhokoli smluvního typu nebo nepojmenované smlouvy, pokud obsahují závazek k provedení platební transakce nebo k jejich provádění.

Obsah a povaha právní úpravy smlouvy o platebních službách v zákoně o platebním styku, jakož i charakter a smysl právní úpravy obsažené ve směrnici o platebních službách nasvědčují záměru upravit práva a povinnosti poskytovatelů a uživatelů platebních služeb bez ohledu na to, zda je sjednána smlouva určitého smluvního typu (např. smlouva o běžném účtu) nebo smlouva inominátní, pokud sjednaná smlouva obsahuje závazek uvedený v § 74 odst. 1 PIShk. Při posuzování, zda konkrétní smlouva nebo právní úpravou vymezený smluvní typ má povahu smlouvy o platebních službách bude nutné zkoumat, zda předmětem ujednání v konkrétní smlouvě nebo podstatnou částí (definičním prvkem) je závazek k provedení platební transakce nebo provádění platebních transakcí.

¹² Beran, J. v díle cit. v pozn.č. 9 s. 340.

3. Smlouva o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách

Právní vymezení podstatných částí smlouvy o běžném účtu v § 708 odst. 1 ObchZ určuje jako podstatné části smlouvy o běžném účtu mj. závazky banky:

- přijímat na zřízený účet peněžní prostředky,
- vyplácet z běžného účtu peněžní prostředky,
- z běžného účtu nebo na běžný účet provádět jiné platební transakce.

Vzhledem k vymezení platební transakce v § 2 odst. 1 PIStk lze konstatovat, že smluvní typ smlouva o běžném účtu podle současně platné právní úpravy v obchodním zákoníku obsahuje jako podstatnou část závazek k provádění platebních transakcí a tudíž splňuje požadavek vyplývající z právní úpravy smlouvy o platebních službách v zákoně o platebním styku. Smlouva o běžném účtu je tedy smlouvou o platebních službách.

Z úpravy obsažené v § 708 odst. 3 ObchZ nepřímo vyplývá, že právní úprava smlouvy o běžném účtu předpokládá i smlouvu o běžném účtu, která není smlouvou o platebních službách. V důvodové zprávě k vládnímu návrhu zákona přijatého jako zákon č. 285/2009 Sb. se u návrhu této úpravy uvádělo, že dosavadní smlouvy o běžném a vkladovém účtu budou v některých případech splňovat kritéria smlouvy o platebních službách podle nového zákona o platebním styku. V těchto případech je třeba vyloučit aplikaci ustanovení, která by byla s novým zákonem o platebním styku v rozporu. V ostatních případech, kdy běžný nebo vkladový účet nepředstavují zároveň platební účet podle zákona o platebním styku (např. účty vedené mezi bankami, účty stavebního spoření apod.) budou však tato ustanovení nadále plně aplikovatelná.

Smlouvy o běžném účtu uzavřené po účinnosti novely provedené zákonem č. 285/2009 Sb., tj. po 1.11.2009 musí obsahovat podstatné části stanovené v § 708 odst. 1 ObchZ v novelizovaném znění. Smluvní typ smlouva o běžném účtu je charakterizován především závazkem banky k provádění platebních transakcí pro majitele účtu. V případě, že by smlouva tento závazek banky neobsahovala, nemohlo by jít o smlouvu o běžném účtu, ale o jinou smlouvu, a to i tehdy, pokud by se strany shodly na označení dohody jako smlouvy o běžném účtu. Tento postup je důsledkem právní úpravy obsažené v § 269 odst. 1 ObchZ. Vzhledem ke skutečnosti, že v současnosti nelze uzavřít smlouvu o běžném účtu, která by neobsahovala závazek banky k provádění platebních transakcí pro majitele účtu, jsem názoru, že nelze platně sjednat smlouvu o běžném účtu, která není smlouvou o platebních službách.

Za těchto okolností je třeba se zabývat otázkou, zda smlouvy o běžném účtu sjednané před 1.1.2009 mohly obsahovat podle právní úpravy takové podstatné části, které by dovolovaly jejich zařazení mezi smlouvy, které nejsou smlouvami o platebních službách.

Přechodné ustanovení obsažené v § 144 odst. 6 PIStk stanoví, že právní vztahy mezi poskytovatelem a uživatelem platebních služeb se dnem nabytí účinnosti tohoto zákona řídí tímto zákonem, i když vznikly přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona. Vznik těchto právních vztahů, jakož i jednotlivé nároky, které z těchto právních vztahů vznikly přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, se však posuzují podle dosavadních předpisů. Tzv. nepravá zpětná účinnost zákona o platebním styku způsobuje, že vznik smlouvy o platebních službách se posuzuje podle právní úpravy platné v době sjednání smlouvy, zatímco obsah takové smlouvy se bude od 1.11.2009 posuzovat i podle zákona o platebním styku.

Podle § 708 odst. 1 obchodního zákoníku účinného až do 31.12.2002 se banka smlouvou o běžném účtu zavazovala zřídít od určité doby na určitou měnu běžný účet pro jeho majitele. Závazky banky

záležející k provádění platebních transakcí na běžném účtu pro jeho majitele byly upraveny až v § 709 tehdy platného znění obchodního zákoníku a nešlo tedy o podstatnou část smlouvy o běžném účtu.

Sjednání závazku banky k provádění platebních transakcí se stalo podstatnou částí smluvního typu až novelizací provedenou zákonem č. 125/2002 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o platebním styku.

V případě, že smlouva o běžném účtu byla uzavřena na základě právní úpravy obsažené v obchodním zákoníku až do 31.12.2009, nemusela obsahovat závazek banky k provádění platebních transakcí pro majitele účtu. Taková smlouva o běžném účtu nesplňuje právní podmínky vymezené pro smlouvu o platebních službách a nebude jí možné za smlouvu o platebních službách podle zákona o platebním styku považovat.

Smlouva o běžném účtu obsahující závazek banky k provádění platebních transakcí však bude smlouvou o platebních službách, a to i tehdy, pokud se ujednání o provádění platebních transakcí ve skutečnosti nerealizují, tj. na běžném účtu se žádné platební transakce neuskutečňují.

3.1 Účastníci smlouvy

3.1.1 Poskytovatel platebních služeb

Z právní úpravy vymežující smlouvu o platebních službách plyne, že účastníky smlouvy jsou poskytovatel a uživatel platebních služeb.

Poskytovatelem platebních služeb může být pouze osoba uvedená v § 5 PIStk. Poskytovat platební služby mohou podle § 5 PIStk pouze tyto osoby:

- a) banky za podmínek stanovených zákonem upravujícím činnost bank,
- b) zahraniční banky a zahraniční finanční instituce za podmínek stanovených zákonem upravujícím činnost bank,

- c) spořitelní a úvěrní družstva za podmínek stanovených zákonem upravujícím činnost spořitelních a úvěrních družstev,
- d) instituce elektronických peněz (§ 46 PIStk) za podmínek stanovených zákonem o platebním styku,
- e) zahraniční instituce elektronických peněz za podmínek stanovených zákonem o platebním styku,
- f) vydavatelé elektronických peněz malého rozsahu (§ 53 PIStk) za podmínek stanovených zákonem o platebním styku,
- g) platební instituce (§ 7 PIStk) za podmínek stanovených zákonem o platebním styku,
- h) zahraniční platební instituce za podmínek stanovených zákonem o platebním styku,
- i) poskytovatelé platebních služeb malého rozsahu (§ 36 PIStk) za podmínek stanovených zákonem o platebním styku,
- j) Česká národní banka.

3.1.1.1 Banka

Z § 708 odst. 1 ObchZ vyplývá, že k závazku zřídit pro majitele účtu běžný účet je oprávněna banka. Požadavek, aby jedním z účastníků smlouvy o běžném účtu, byla banka, je prolomen úpravou v § 762 odst. 1 ObchZ. Podle tohoto paragrafu ustanovení upravující mj. smlouvu o běžném účtu platí i pro případy, kdy místo banky uvedenou smlouvu uzavírá jiná osoba, která je k tomu oprávněna.

Obecně pojem banka není v právním řádu vymezen. Ust. § 1 odst. 1 BankZ totiž prohlubuje partikularizaci právního řádu tím, že vymezení pojmu banka je provedeno pouze pro účely zákona o bankách. Přesto je definice pojmu považována za určující i pro jiné právní předpisy, zejména pro obchodní zákoník, neboť tyto předpisy vlastní definici pojmu neobsahují. Podle citované úpravy se bankami rozumějí právnické osoby se sídlem v České republice, založené jako akciová společnost, které

a/ přijímají vklady od veřejnosti, a
b/ poskytují úvěry,
a které k výkonu činnosti podle písmen a/ a b/ mají bankovní licenci podle § 4 BankZ.

Pro účely zákona o bankách se rozumí

- a) vkladem svěřené peněžní prostředky, které představují závazek vůči vkladateli na jejich výplatu;
- b) úvěrem v jakékoliv formě dočasně poskytnuté peněžní prostředky.

Za přijímání vkladů se považuje též soustavné vydávání dluhopisů a jiných srovnatelných cenných papírů, pokud

- a) představuje jedinou nebo jednu z hlavních činností emitenta,
- b) předmětem podnikatelské činnosti emitenta je poskytování úvěrů, nebo
- c) předmětem podnikatelské činnosti emitenta je některá z činností uvedených níže.

Banka může, kromě shora uvedených činností, vykonávat tyto další činnosti, má-li je povoleny v jí udělené bankovní licenci,

- a) investování do cenných papírů na vlastní účet,
- b) finanční pronájem (finanční leasing),
- c) platební styk a zúčtování,
- d) vydávání a správu platebních prostředků, například platebních karet a cestovních šeků,
- e) poskytování záruk,
- f) otvírání akreditivů,
- g) obstarávání inkasa,
- h) poskytování investičních služeb podle zvláštního právního předpisu, s tím, že se v licenci uvede, které hlavní investiční služby a činnosti a doplňkové investiční služby je banka oprávněna poskytovat a ve vztahu ke kterým investičním nástrojům podle zvláštního právního předpisu,
- i) finanční makléřství,
- j) výkon funkce depozitáře,

- k) směnářenskou činnost,
- l) poskytování bankovních informací,
- m) obchodování na vlastní účet nebo na účet klienta s devizovými hodnotami a se zlatem,
- n) pronájem bezpečnostních schránek,
- o) činnosti, které přímo souvisejí s činnostmi uvedenými v písmenech a) až n) a s přijímáním vkladů od veřejnosti a poskytováním úvěrů.

Výkon některých činností uvedených v písmenech a) až o) může být zvláštním zákonem vázán na udělení povolení. Pokud zvláštní právní předpis podmiňuje výkon některé činnosti udělením povolení, lze takovou činnost povolit v licenci až poté, kdy bude uděleno povolení podle zvláštního právního předpisu.

Banka nesmí vykonávat jiné podnikatelské činnosti než ty, které má povoleny v bankovní licenci. To neplatí pro činnosti vykonávané pro jiného, pokud souvisejí se zajištěním jejího provozu a provozu jí ovládaných jiných bank, finančních institucí a podniků pomocných služeb.

Shora vymezené bankovní činnosti mohou vykonávat prostřednictvím svých poboček také zahraniční banky, které k tomu mají bankovní licenci podle § 5 BankZ.

Bankovní licence obsahuje jmenovité vymezení povolené činnosti a může obsahovat vymezení rozsahu povolené činnosti, nikoliv však ve smyslu omezení počtu jednotlivých obchodních případů, a dále může obsahovat stanovení podmínek, které musí banka nebo pobočka zahraniční banky splnit před zahájením kterékoliv povolené činnosti, popřípadě je dodržovat při výkonu kterékoliv povolené činnosti.

Podle § 3 BankZ slovo "banka" nebo "spořitelna", jeho překlady nebo slova od nich odvozená smí užívat v obchodní firmě pouze právnická osoba, které byla udělena bankovní licence, pokud není zřejmé ze souvislosti, v níž se slovo "banka" nebo "spořitelna" používá, že tato osoba se nezabývá činností uvedenou v § 1 odst. 1 BankZ.

Tento zákaz se nevztahuje na osoby, jejichž obchodní firma nebo

název jsou zavedeny nebo uznávány zákonem nebo na základě mezinárodní smlouvy, která byla schválena Parlamentem, ratifikována a vyhlášena a již je Česká republika vázána, anebo na základě obdobné mezinárodní smlouvy, která vstoupila v platnost před 1. lednem 1993.

Banky se sídlem v členském státu Evropské unie nebo jiného státu tvořícího Evropský hospodářský prostor mohou vykonávat na území České republiky prostřednictvím svých poboček činnosti podle zákona o bankách bez licence, pokud oprávnění k jejich výkonu jim bylo uděleno v zemi jejich sídla a pokud zahraniční banka dodržela postup stanovený právem Evropské unie podle § 5c až 5m BankZ. Banky se sídlem v členském státu Evropské unie nebo jiném státu tvořícím Evropský hospodářský prostor jsou dále za stejných podmínek oprávněny k provozování těchto činností i bez založení pobočky, pokud jejich provozování nemá charakter trvalé hospodářské činnosti.

Tato právní úprava neplatí v případech, kdy jde o banky, které nepožívají výhody jednotné licence podle práva Evropské unie, nebo o banky se sídlem ve státě, který nepožívá výhody jednotné licence podle práva Evropské unie.

Česká národní banka může v souladu s mezinárodní smlouvou vyhláškou rozšířit okruh států, jejichž banky požívají při podnikání na území České republiky stejné výhody jako banky se sídlem ve členském státě Evropské unie nebo jiném státě tvořícím Evropský hospodářský prostor.

Pobočky zahraničních bank, které podle § 5a odst. 1 BankZ mohou na území České republiky vykonávat činnosti bez bankovní licence udělené pro ně příslušné zahraniční bance, nepodléhají zákonu o bankách s výjimkou ustanovení § 11 odst. 3 a 5 BankZ, povinnosti poskytnout údaje podle § 38 odst. 2 až 6 BankZ, ustanovení týkajících se likvidity banky, provádění měnové politiky, opravného zúčtování bank (§ 20c BankZ) a ustanovení § 41m odst. 1 a 2 BankZ.

Pokud se pobočka zahraniční banky rozhodne účastnit platebního

systemu provozovaného Českou národní bankou (§ 20b BankZ), vztahují se na ni právní předpisy upravující provoz tohoto systému.

Ustanovení zákona o bankách související s pojištěním pohledávek z vkladů se na pobočky zahraničních bank vztahují, jen pokud podle § 41m BankZ využijí možnosti připojistit pohledávky z vkladů na základě smlouvy u Fondu pojištění. Právní úprava stanoví ještě další případy zvláštní regulace ve vztahu k pobočkám zahraničních bank.

Banky se sídlem na území členského státu Evropské unie nebo jiného státu tvořícího Evropský hospodářský prostor (dále jen "domovský stát") mohou vykonávat na území jiného členského státu Evropské unie nebo jiného státu tvořícího Evropský hospodářský prostor (dále jen "hostitelský stát") prostřednictvím své pobočky činnosti vyjmenované v § 5d BankZ bez licence, pokud oprávnění k jejich výkonu bylo těmto bankám uděleno v domovském státě.

Banky se sídlem na území členského státu Evropské unie nebo jiného státu tvořícího Evropský hospodářský prostor jsou dále oprávněny k provozování činností vyjmenovaných v § 5d BankZ bez založení pobočky, pokud jejich provozování nemá charakter trvalé hospodářské činnosti.

Vykonávat na území hostitelského státu prostřednictvím své pobočky činnosti bez licence nemůže banka, která nepožívá výhody jednotné licence podle práva Evropské unie, nebo banka se sídlem ve státě, který nepožívá výhody jednotné licence podle práva Evropské unie.

Banky mohou podle § 5d odst. 1 BankZ vykonávat na území hostitelského státu při splnění podmínek stanovených právem Evropské unie a uvedených v zákoně o bankách tyto činnosti:

- a) přijímání vkladů od veřejnosti,
- b) poskytování úvěrů,
- c) finanční pronájem (finanční leasing),
- d) poskytování platebních služeb a vydávání elektronických peněz,
- e) vydávání a správu platebních prostředků, jestliže se nejedná o

- poskytování platebních služeb nebo vydávání elektronických peněz podle písmene d),
- f) poskytování záruk,
 - g) obchodování na vlastní účet nebo na účet klienta
 - 1. s nástroji peněžního trhu,
 - 2. s peněžními prostředky v cizích měnách,
 - 3. futures, opcemi a nástroji, jejichž hodnota se vztahuje k měnovým kursům, úrokové míře nebo úrokovému výnosu,
 - 4. s investičními cennými papíry,
 - h) účast na vydávání cenných papírů a poskytování souvisejících služeb,
 - i) poradenství ve věcech kapitálové struktury, průmyslové strategie a v souvisejících otázkách a poradenství a služby v oblasti fúzí a koupí podniků,
 - j) peněžní makléřství,
 - k) obhospodařování cenných papírů klienta na jeho účet včetně poradenství,
 - l) uložení a správu cenných papírů,
 - m) poskytování bankovních informací,
 - n) úschovu cenností,
 - o) poskytování investičních služeb a činností podle zvláštního právního předpisu.

Shora uvedené činnosti mohou vykonávat i podle zákona bankách oprávněné finanční instituce s výjimkou přijímání vkladů od veřejnosti (§ 5c odst. 1 a 2 BankZ), a to prostřednictvím své pobočky na území hostitelského státu nebo i bez založení pobočky. Finanční instituce, která hodlá využívat výhody jednotné bankovní licence, musí splňovat současně následující podmínky:

- a) banka nebo banky se sídlem na území členského státu Evropské unie nebo jiného státu tvořícího Evropský hospodářský prostor musí disponovat nejméně 90 % hlasovacích práv a zároveň i základního kapitálu v této finanční instituci a musí se řídit právem stejného státu

jako tato finanční instituce,

- b) činnosti, které hodlá provozovat na území hostitelského státu, musí provozovat i na území svého domovského státu,
- c) musí být zahrnuta do konsolidovaného dohledu vykonávaného nad bankou nebo bankami podle § 5 odst. 2 BankZ v souladu s předpisy Evropské unie,
- d) banka nebo banky se sídlem na území členského státu Evropské unie nebo jiného státu tvořícího Evropský hospodářský prostor společně a nerozdílně se souhlasem domovského orgánu dohledu ručí za její závazky,
- e) banka nebo banky se sídlem na území členského státu Evropské unie nebo jiného státu tvořícího Evropský hospodářský prostor splňují požadavky domovského orgánu dohledu ohledně obezřetného řízení finanční instituce.

Splnění stanovených podmínek musí být ověřeno orgánem dohledu domovského státu, který o tom vystaví potvrzení. V případě, že oprávněná finanční instituce přestane plnit některou ze stanovených podmínek, domovský orgán dohledu o tom okamžitě informuje hostitelský orgán dohledu a finanční instituce pozbývá výhody jednotné licence.

Z výše uvedeného plyne, že za banku je nutno považovat jak banku s licencí udělenou v České republice, tak i banku se sídlem v členském státu Evropské unie vykonávající svou činnost na našem území prostřednictvím pobočky nebo i bez pobočky. Finanční instituce splňující podmínky stanovené v § 5e BankZ není oprávněna k přijímání vkladů od veřejnosti. Tato právní úprava finanční instituci nedovoluje vedení běžného účtu pro majitele účtu.

3.1.1.2 Spořitelní a úvěrní družstvo

Zákon č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech a některých opatřeních s tím souvisejících a o doplnění zákona České

národní rady č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, zapracovává příslušné předpisy Evropské unie a upravuje některé vztahy související se vznikem, podnikáním a zánikem spořitelních a úvěrních družstev (dále též "družstevní záložna"). Tento zákon rovněž upravuje dohled nad družstevními záložnami, který vykonává Česká národní banka, a pojištění pohledávek z vkladů v družstevních záložnách.

Družstevní záložna je družstvo, které pro podporu hospodaření svých členů provozuje finanční činnosti, jimiž se rozumí zejména přijímání vkladů a poskytování úvěrů, ručení a peněžních služeb v různých formách. Družstevní záložna není bankou podle zákona upravujícího činnost bank a její podnikání se nepovažuje za provozování živnosti.

Obchodní firma družstevní záložny musí obsahovat označení "spořitelní a úvěrní družstvo", "družstevní záložna", "spořitelní družstvo" nebo "úvěrní družstvo"; toto označení je oprávněna používat pouze právnická osoba založená podle zákona o spořitelních a úvěrních družstvech.

Družstevní záložna

- a) je oprávněna vykonávat pouze činnosti stanovené tímto zákonem, a to v rozsahu povolení působit jako družstevní záložna podle § 2a DružZál,
- b) je povinna při svém podnikání postupovat obezřetně a s náležitou péčí, zejména podnikat způsobem, který neohrožuje návratnost vkladů jejích členů a její bezpečnost a stabilitu,
- c) nesmí uzavírat smlouvy za nápadně nevýhodných podmínek pro družstevní záložnu, zejména takové, které zavazují družstevní záložnu k hospodářsky neodůvodněnému plnění nebo plnění nápadně neodpovídajícímu poskytované protihodnotě; porušení této podmínky zakládá neplatnost smlouvy, přičemž tato neplatnost se posuzuje podle ustanovení obchodního zákoníku, upravujících obchodní závazkové smlouvy,
- d) nemůže být emitentem podřízeného dluhopisu,

- e) nesmí nabýt pohledávku vázanou podmínkou podřízenosti ve smyslu zákona upravujícího dluhopisy za jinou úvěrovou institucí, finanční institucí nebo osobou mající kvalifikovanou účast v družstevní záložně samostatně nebo jednáním ve shodě s jinou osobou.

Ke vzniku a podnikání družstevní záložny je třeba povolení. Povolení uděluje na základě písemné žádosti Česká národní banka. Povolení se uděluje na dobu neurčitou. Povolení obsahuje vymezení povolených činností a může obsahovat vymezení rozsahu povolené činnosti, nikoliv však ve smyslu omezení počtu jednotlivých obchodních případů. Povolení může dále obsahovat stanovení podmínek, které je povinna družstevní záložna splnit před zahájením kterékoliv povolené činnosti, popřípadě je dodržovat při výkonu kterékoliv povolené činnosti. Povolení zaniká dnem nabytí právní moci rozhodnutí o odnětí povolení nebo dnem zrušení družstevní záložny.

Družstevní záložny jsou oprávněny zřídit pobočky na území jiného členského státu a podnikat na jeho území v rozsahu povolení jen se souhlasem České národní banky.

Družstevní záložna je v rámci svého podnikání oprávněna vykonávat tyto činnosti:

- a) přijímání vkladů od členů,
- b) poskytování úvěrů členům,
- c) finanční leasing pro členy,
- d) platební styk, zúčtování a vydávání a správa platebních prostředků pro členy,
- e) poskytování záruk ve formě ručení nebo bankovní záruky za členy,
- f) otvírání akreditivů pro členy,
- g) obstarání inkasa pro členy,
- h) nákup a prodej cizí měny pro členy,
- i) pronájem bezpečnostních schránek členům.

Přijaté vklady vede družstevní záložna na vkladových účtech.

Smlouvy uzavřené při výkonu činností podle § 3 odst. 1 až 3 DružZal musí mít písemnou formu.

Vzhledem ke skutečnosti, že družstevní záložna je v rámci svého podnikání oprávněna přijímat vklady od členů a zajišťuje platební styk, je oprávněna zřídit běžný účet pro člena. Právní úpravu určující, že přijaté vklady vede družstevní záložna na vkladových účtech nelze podle mého názoru interpretovat jako povinnost uzavírat výhradně smlouvy o vkladovém účtu.

3.1.1.3 Česká národní banka

Podle § 34 ZoČNB Česká národní banka může, za podmínek obvyklých v bankovním sektoru, vést účty svých zaměstnanců a poskytovat jim další bankovní služby. Vést účty a poskytovat bankovní služby může i právnickým osobám. Seznam těchto právnických osob zveřejňuje Česká národní banka v roční zprávě o výsledku hospodaření.

Pro provádění činností shora uvedených platí zákon o bankách obdobně. Z této úpravy plyne, že k vedení běžného účtu pro majitele účtu je za stanovených podmínek oprávněna Česká národní banka.

3.1.1.4 Platební instituce

V souvislosti s výčtem osob oprávněných uzavřít smlouvu o běžném účtu jako smlouvu o platebních službách vznikla otázka, zda mezi tyto osoby nově nepatří i platební instituce podle zákona o platebním styku. Platební instituce je podle § 7 PIShk právnická osoba, která je oprávněna poskytovat platební služby na základě povolení k činnosti platební instituce, které jí udělila Česká národní banka. Na základě uděleného povolení k činnosti platební instituce je podle § 8 PIShk platební instituce oprávněna mj. poskytovat platební služby uvedené v povolení k činnosti platební instituce.

Z důvodové zprávy k vládnímu návrhu zákona platebním styku vyplývá, že se jedná o nově zavedenou kategorii osob oprávněných poskytovat platební služby. Podle stávající právní úpravy jsou určité platební služby poskytovány na základě bankovní licence, k poskytování jiných se vyžaduje devizová licence a další lze poskytovat v režimu živnostenského podnikání, tedy bez výraznějšího regulatorního a dohledového rámce. Zákon zavádí kategorii platebních institucí, kterou nově podřizuje určitým regulatorním a dohledovým požadavkům. Jedná se o zbytkovou kategorii, která bude existovat vedle dosud regulovaných kategorií poskytovatelů platebních služeb.

Podle nové právní úpravy bude tedy moci platební služby poskytovat buď některý ze stávajících poskytovatelů platebních služeb, kteří byli regulováni již podle dosavadní právní úpravy, nebo osoba, která získá povolení k činnosti platební instituce, případně osoba, která bude působit jako poskytovatel platebních služeb malého rozsahu. Platební instituce však nesmí přijímat vklady od veřejnosti, což je činnost, která zůstává vyhrazena bankám, resp. spořitelním a úvěrním družstvům. Na rozdíl od nich tedy může platební instituce přijímat peněžní prostředky pouze za účelem provedení platebních transakcí.“

Důvodová zpráva k § 8 vládního návrhu zákona o platebním styku dále uvádí: „§ 8 vymezuje činnosti, které může platební instituce vykonávat přímo na základě svého povolení k činnosti, aniž by k tomu potřebovala jiné veřejnoprávní oprávnění. Vedle platebních služeb se jedná se o činnosti, které souvisejí s poskytováním platebních služeb. Za služby související s poskytováním platebních služeb lze považovat zejména služby bezprostředně zajišťující provádění platebních transakcí, služby provádění směny měn, poskytování úschovy nebo uchovávání a zpracování informací, pokud je splněna podmínka souvislosti s poskytováním platebních služeb. V souladu se směrnicí jsou dále vymezeny podmínky, za nichž lze poskytování úvěru považovat za činnost související s poskytováním platebních služeb. Pro účely zákona

se zavádí obdobná definice úvěru, jaká je obsažena v zákoně o bankách. Uvedené ustanovení samozřejmě neznamená, že platební instituce nemůže vykonávat jiné činnosti, musí si však pro jejich výkon opatřit veřejnoprávní oprávnění, pokud je toho podle příslušných právních předpisů třeba. V tomto smyslu tedy nemá povolení k činnosti platební instituce výlučnou povahu a mohou vznikat i tzv. "hybridní" platební instituce, pro něž bude poskytování platebních služeb představovat jen jednu z několika provozovaných činností."

Z § 19 PIShk vyplývá, že peněžní prostředky, které byly platební instituci svěřeny k provedení platební transakce, nejsou vkladem podle zákona upravujícího činnosti bank a tyto prostředky nejsou vlastnictvím platební instituce.

Podle § 20 PIShk peněžní prostředky, které byly platební instituci svěřeny k provedení platební transakce, musí být

- a) drženy odděleně od vlastních peněžních prostředků platební instituce a od peněžních prostředků jiných osob s výjimkou ostatních peněžních prostředků, které byly platební instituci svěřeny za účelem provedení platební transakce,
- b) po uplynutí pracovního dne následujícího po dni, kdy je platební instituce obdržela, uloženy na samostatném účtu platební instituce u banky, družstevní záložny, zahraniční banky se sídlem v členském státě nebo zahraniční banky se sídlem v jiném než členském státě, která podléhá dohledu srovnatelnému s dohledem České národní banky, nebo musí být investovány do likvidních aktiv s nízkým rizikem, pokud je platební instituce nepředá příjemci nebo jinému poskytovateli.

Takový postup se nepoužije, jestliže platební instituce uzavřela pojistnou smlouvu nebo za ni byla poskytnuta jiná srovnatelná záruka, na jejichž základě mají uživatelé právo na plnění ve výši odpovídající právu na vydání peněžních prostředků svěřených platební instituci k provedení platební transakce v případě, že platební instituce není schopna toto

právo uspokojit sama, zejména v případě vydání rozhodnutí o úpadku platební instituce.

Podle § 48 vyhlášky České národní banky č. 141/2011 Sb., o výkonu činnosti platebních institucí, institucí úvěrových peněz, poskytovatelů platebních služeb malého rozsahu a vydavatelů elektronických peněz malého rozsahu se aktivy s nízkým rizikem, do kterých může platební instituce investovat peněžní prostředky, rozumí

a) vládní nebo kvalifikované nástroje podle vyhlášky upravující pravidla obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry, s výjimkou ostatních kvalifikovaných nástrojů, kterým by podle uvedené vyhlášky odpovídal koeficient pro výpočet kapitálového požadavku ke specifickému úrokovému riziku nepřevyšující 1,6 %),

b) cenné papíry kolektivního investování, pokud v aktivech fondu kolektivního investování jsou výhradně nástroje podle písmene a).

Jestliže nelze určit, jaká část peněžních prostředků předaných uživatelem platebních služeb platební instituci je určena pro platební transakce, je platební instituce povinna chránit podle § 20 PIStk takovou část těchto peněžních prostředků, která odpovídá odhadu na základě údajů z předchozích období.

Bylo-li vydáno rozhodnutí o úpadku platební instituce, je zvláštní insolvenční správce povinen vydat peněžní prostředky, které byly platební instituci svěřeny za účelem provedení platební transakce, uživatelům. Jestliže nelze spolehlivě určit, jaká část peněžních prostředků předaných uživatelem platební instituci je určena pro platební transakce, je zvláštní insolvenční správce povinen vydat peněžní prostředky, které byly platební instituci svěřeny a mohly být použity k provedení platební transakce.

Tato právní regulace peněžních prostředků určených pro platební transakce předaných platební instituci uživatelem platebních služeb neodpovídá dosavadnímu tradičnímu chápání vymezení právní úpravy smlouvy o běžném účtu, které vychází z předpokladu, že peněžní

prostředky předané majitelem běžného účtu bance jsou vkladem, stávají se vlastnictvím banky a přeměňují se v pohledávku majitele běžného účtu za bankou a tomu odpovídající závazek banky vůči majiteli běžného účtu. Vzhledem k platnému znění § 708 ObchZ, které neobsahuje označení přijatých peněžních prostředků za vklad a ani jinak výslovně neurčuje vlastnictví peněžních prostředků na běžném účtu, není použití smlouvy o běžném účtu i na závazkový vztah, kterým jsou peněžní prostředky platební instituci svěřovány k provedení platební transakce za podmínek stanovených v § 19 PIShk, zcela vyloučeno. Právní režim svěřených peněžních prostředků by však ve smlouvě o běžném účtu pro tyto účely musel být dohodnut tak, aby respektoval podmínky vyplývající zejména z § 20 a § 21 PIShk.

3.1.2 Uživatel platebních služeb

Zákon o platebních službách označuje druhého účastníka smlouvy o platebních službách jako uživatele platebních služeb. Uživatelem platebních služeb může být jakákoli fyzická nebo právnická osoba užívající poskytovanou platební službu.

Zákon o platebním styku rozlišuje tři skupiny uživatelů. Podle § 75 odst. 2 PIShk se uživatelé člení na

- spotřebitele,
- drobné podnikatele,
- ostatní uživatele.

Uvedené členění je vyvoláno rozdílnou úrovní právní ochrany jednotlivých skupin uživatelů platebních služeb.

Uživatel platebních služeb může být v souvislosti se smlouvou o platebních službách v postavení plátce nebo příjemce.

Plátcem se rozumí uživatel platebních služeb, z jehož platebního účtu mají být odepsány peněžní prostředky k provedení platební

transakce nebo který dává k dispozici peněžní prostředky k provedení platební transakce.

Příjemcem se rozumí uživatel platebních služeb, na jehož platební účet mají být podle platebního příkazu připsány peněžní prostředky nebo jemuž mají být podle platebního příkazu peněžní prostředky dány k dispozici.

3.1.2.1 Majitel účtu

Podle obchodního zákoníku je druhým účastníkem smlouvy o běžném účtu osoba, která je v § 708 odst. 1 ObchZ označena jako majitel účtu. O vhodnosti tohoto vymezení mohou být určité pochybnosti.¹³ Majitel účtu je ve skutečnosti majitelem pohledávky evidované podle smlouvy o běžném účtu.

Z § 709 odst.1 ObchZ vyplývá požadavek na označení majitele účtu uvedením obchodní firmy nebo názvu a sídla majitele a identifikačního čísla, pokud bylo přiděleno, jde-li o osobu právnickou, nebo uvedením jména, příjmení, bydliště a rodného čísla nebo data narození majitele, popřípadě obchodní firmy, místa podnikání a identifikačního čísla, jde-li o osobu fyzickou. Podle § 708 odst. 3 ObchZ se pro smlouvu o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, nepoužije právní úprava obsažená v § 709 odst. 1 ObchZ. O důvodech pro přijetí této úpravy lze jen spekulovat, neboť důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona tento bod novelizace nevysvětluje. Určitým důvodem pro vypuštění požadavku na označení majitele účtu ve smlouvě by mohla být zejména skutečnost, že požadavky na identifikaci účastníka smlouvy vyplývají z obecné úpravy určitosti právních úkonů obsažené v § 37 ObčZ a další požadavky na identifikaci majitele účtu obsahuje právní úprava pojištění pohledávek z vkladů a právní úprava některých opatřeních proti legalizaci výnosů

¹³ Např. Pelikánová, I. v díle cit. v pozn. č. 2 s. 529, Liška, P. in Švestka, J., Jehlička, O., Škárková, M., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006, s. 1355.

z trestné činnosti a financování terorismu. Rovněž je nutno přihlídnout k tomu, že smlouva o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, se nemusí uzavírat povinně v písemné formě.

O osobě majitele účtu obchodní zákoník nestanoví žádné bližší podrobnosti. Z dikce § 709 odst. 1 ObchZ, který upravuje způsob označení majitele účtu ve smlouvě o běžném účtu, který není smlouvou o platebních službách, vyplývá, že majitelem účtu může být jak osoba právnická, tak i osoba fyzická. Tento závěr lze vztáhnout i na smlouvu o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách.

V případě právnické i fyzické osoby může jít o osoby podnikající i nepodnikající. Skutečnost, že určitý běžný účet je či není určen k podnikání vyjadřuje banka ve svých obchodních podmínkách nebo přímo ve smlouvě o běžném účtu a má to důvod spočívající v daňových implikacích. Podle § 36 odst. 2 písm. m) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších právních předpisů, se na zdanění příjmů fyzických osob plynoucích z úroků z vkladů na běžných účtech, které podle podmínek banky nejsou určeny k podnikání, např. spořicí účty, devizové účty použije zvláštní sazba daně, která je zpravidla nižší než sazba pro zdanění úroků připisovaných na běžné účty sloužící k podnikání.

3.2 Označení účtu

Pohledávka majitele účtu je evidována bankou jako její závazek v souladu s podmínkami stanovenými právní úpravou. Běžný účet je označen číslem. Vyhláška ČNB č. 169/2011 Sb., o stanovení pravidel tvorby čísla účtu v platebním styku navazuje na přímo použitelné nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 924/2009 ze dne 16. září 2009 o přeshraničních platbách ve Společenství a zrušení nařízení (ES) č. 2560/2001 a upravuje pravidla tvorby čísla účtu v souladu s pravidly mezinárodní standardizace (IBAN) obsaženými v normě ISO 13616

Financial Services – International bank account number (IBAN). Číslo účtu je jedinečným identifikátorem podle § 2 odst. 3 písm. h) PISStk, který slouží v platebním styku k jednoznačné identifikaci účtu klienta poskytovatelem platebních služeb působícím v České republice, který užívá pro tento účet číslo v souladu s pravidly mezinárodní standardizace.

Číslo účtu se používá v národním formátu a ve formátu IBAN. Číslo v národním formátu je tvořeno identifikátorem účtu klienta a kódem platebního styku.

Identifikátor účtu klienta obsahuje nejvýše 16 číselných znaků a je členěno na

1. první část, která obsahuje nejvíce 6 číselných znaků s tím, že úvodní nuly jsou bez významu, první část identifikátoru nemusí být v čísle účtu obsažena,
2. druhou část čísla účtu, která obsahuje nejméně 2 a nejvíce 10 číselných znaků s tím, že alespoň dva z nich nesmějí být nulové a úvodní nuly jsou bez významu.

První a druhá část identifikátoru účtu klienta v čísle účtu musí být v písemné podobě zřetelně odděleny.

Kód platebního styku obsahuje 4 číselné znaky a musí být od identifikátoru účtu klienta v písemné podobě zřetelně oddělen. Česká národní banka uveřejňuje kódy platebního styku, které poskytovateli platebních služeb přidělila, v Číselníku kódů platebního styku v České republice, a to způsobem umožňujícím dálkový přístup.

Číslo účtu ve formátu IBAN je tvořeno 24 alfa numerickými znaky, kdy

- a) první a druhý znak jsou písmena CZ,
- b) třetí a čtvrtý znak obsahují kontrolní číslice definované pravidly mezinárodní standardizace,
- c) pátý až osmý znak obsahují číslice kódu platebního styku a
- d) devátý až dvacátý čtvrtý znak obsahují číslice identifikátoru účtu

klienta.

Z hlediska účetní soustavy odpovídá uvedené pohledávce klienta závazek banky evidovaný v účetních knihách.

Pohledávka z běžného účtu je rovněž identifikována osobou majitele. Požadavky na provedení identifikace majitele běžného účtu a evidování identifikačních údajů plynou z právní úpravy pojištění pohledávek z vkladů obsažené v zákoně o bankách a ze zákona č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, ve znění pozdějších právních předpisů.

3.3 Nakládání s účtem

Podle § 709 odst. 3 ObchZ uzavřít nebo změnit smlouvu o běžném anebo ukončit vztah založený smlouvou o běžném účtu (jinak dále také „nakládání s účtem“) je oprávněn každý majitel účtu. Nakládání s účtem je třeba odlišit od nakládání s peněžními prostředky na účtu (§ 710 odst. 2 ObchZ). Nakládáním s účtem se rozumí právní úkony, které se týkají běžného účtu jako předmětu smlouvy. Právo uzavřít smlouvu o běžném účtu, tuto smlouvu změnit nebo ukončit mají účastníci této smlouvy, tj. v tomto smyslu majitel účtu. Je-li majitelem účtu právnická osoba, svědčí oprávnění k nakládání s účtem statutárnímu orgánu právnické osoby, popř. osobě, na kterou přejde působnost statutárního orgánu (např. likvidátor).

Jiná osoba než majitel účtu může nakládat s účtem jen na základě zvláštní plné moci udělené majitelem účtu, na níž je jeho podpis úředně ověřen. Úřední ověření podpisu se nevyžaduje, je-li plná moc udělena před bankou. Zastoupení na základě plné moci je upraveno v § 31 a násl. ObčZ. Zmocnitelem je majitel účtu, který je při nakládání zastoupen na základě speciální plné moci zmocněncem. Z úpravy obsažené v § 709 odst. 3 ObchZ vyplývají pro plnou moc požadavky obsahové a formální.

Speciální plná moc musí obsahovat rozsah zmocněncova oprávnění nakládat s účtem. Plná moc může opravňovat zmocněnce jak k nakládání s účtem v celém rozsahu smyslu tohoto pojmu, tj. k uzavření smlouvy o běžném účtu, změně této smlouvy a ukončení této smlouvy nebo pouze k vybraným úkonům v rámci nakládání s účtem, např. k výpovědi smlouvy o běžném účtu. Samozřejmým je požadavek, aby obsah udělené plné moci k jednotlivému úkonu v rámci nakládání s účtem byl dostatečně určitý, tj. aby nevznikly pochybnosti o vůli zmocnitele. Jde zejména o přesné určení smlouvy o běžném účtu, která má být na základě plné moci změněna nebo ukončena.

Až do 31. 12. 2004 právní úprava vyžadovala, aby plná moc k nakládání s účtem byla udělena formou notářského zápisu. Současná právní úprava vyžaduje, aby z formálního hlediska byl na udělené plné moci úředně ověřen podpis zmocnitele. Povinnost provést úřední ověření podpisu zmocnitele sleduje zvýšení právní jistoty, že plná moc byla řádně udělena zmocnitelem. Úřední ověření podpisu zmocnitele se nevyžaduje v případě, kdy plná moc byla udělena před bankou. Udělením plné moci před bankou lze rozumět jak podpis plné moci v provozovně banky před zaměstnancem banky, tak i případy, kdy došlo k podpisu plné moci k nakládání s účtem mimo provozovnu banky za účasti osoby oprávněné bankou k ověření podpisu (např. v nemocnici, pečovatelském zařízení). Zastávám názor, že zákonodárce hodlal umožnit specifickou formu ověření podpisu zmocnitele bankou v případě, kdy banka vede běžný účet. Nelze však vyloučit i možnost, že ověření bude provedeno jinou bankou než tou, která vede běžný účet. Podmínkou takového postupu bude zejména dohoda mezi bankami.

Právní úprava speciální plné moci výslovně neobsahuje požadavek, aby plná moc byla udělena v písemné formě. Tento požadavek však vyplývá nepřímo z povinnosti zmocnitele plnou moc opatřit podpisem. Požadavek písemné plné moci by mohl též podle okolností případu vyplývat z § 31 odst. 4 ObčZ.

Přísnější právní úprava ohledně formálních náležitostí plné moci k nakládání s účtem v případě smluvního zmocnění představuje interpretační vodítko pro možnost uplatnění zákonného zmocnění podle § 13 odst. 1, resp. § 15 ObchZ nebo podle § 20 odst. 2 ObčZ. Přiznat osobám uvedeným v těchto ustanoveních právo k nakládání s účtem bez ověřeného projevu vůle statutárního orgánu majitele účtu by představovalo pro banku výrazné riziko především proto, že dovodit jejich oprávnění k nakládání s účtem z určitého pověření je v praxi značně složité.¹⁴

Vedoucí organizační složky podniku podle § 7 odst. 1 a 2 ObchZ, který je zapsán do obchodního rejstříku, je zmocněn za podnikatele činit veškeré právní úkony týkající se této složky. V těchto případech lze připustit, že vedoucímu organizační složky vzniklo oprávnění k nakládání s účtem podnikatele jako majitele účtu v případě, že se smlouva o běžném účtu týká pouze organizační složky. Legitimita oprávnění pro konkrétní osobu a rozsah oprávnění vyplývá z provedeného zápisu v obchodním rejstříku. Jde o jednání majitele účtu jinak než statutárním orgánem.

Prokurou zmocňuje podnikatel prokuristu ke všem právním úkonům, k nimž dochází při provozu podniku, i když se k nim jinak vyžaduje zvláštní plná moc. V prokuře není zahrnuto oprávnění zcizovat nemovitosti a zatěžovat je, ledaže je toto oprávnění výslovně v udělení prokury uvedeno.

Prokura představuje zvláštní druh plné moci. Rozsah prokury je přímo vymezen v § 14 ObchZ. Prokurista je oprávněn jménem podnikatele činit všechny právní úkony, k nimž dochází při provozu podniku. Určení okruhu právních úkonů záleží nepochybně na druhu podniku a jeho provozu. Při provozu podniku obvykle dochází i k nakládání s účty podniku. Z udělené prokury by byl prokurista oprávněn

¹⁴ Srov. Plíva S., in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář, 13.vydání, Praha: C.H.Beck, 2010, s. 1312.

i k nakládání s účty podnikatele v rámci provozu podniku. Pokud by udělená prokura obsahovala omezení, že prokurista v rámci provozu podniku nesmí nakládat s účty podnikatele, nemělo by to omezení podle § 14 odst. 3 ObchZ právní následky vůči třetím osobám.

O tom, že prokura nahrazuje zvláštní plnou moc, svědčí právní úprava obsažená v § 14 odst. 1 ObchZ. Spornou otázkou se jeví, zda prokura nahrazuje i zvláštní plnou moc, u které právní úprava vyžaduje úřední ověření podpisu, popř. udělení plné moci před bankou. Podle mého názoru záleží smysl těchto právních požadavků v ověření, zda jde o pravý a nezpochybnitelný projev vůle podnikatele (statutárního orgánu) k udělení plné moci určité osobě k nakládání s účtem podnikatele.

Zastávám názor, že požadované ověření projevu vůle podnikatele je dostatečně nahrazeno provedením zápisu do obchodního rejstříku. Principy, na kterých je založena právní úprava obchodního rejstříku, zajišťují dostatečnou ochranu dobré víry banky v provedený zápis. Vzhledem k těmto skutečnostem bych připustil, že prokurista je oprávněn k nakládání s účty podnikatele při provozu jeho podniku bez speciální plné moci podle § 709 odst. 3 ObchZ.¹⁵

Z § 709 odst. 4 ObchZ plyne, že účet může být zřízen i pro více osob. Tuto dikci je ve smyslu § 708 odst. 1 ObchZ nutno vysvětlit tak, že banka uzavře smlouvu o běžném účtu s více osobami. Každá z těchto osob má pak postavení majitele účtu. Spolumajitelé nakládají s účtem společně, pokud smlouva o běžném účtu nestanoví, že s účtem nakládá jeden z nich. Vzhledem ke skutečnosti, že ustanovení § 709 odst. 4 ObchZ, které právo spolumajitelů upravuje, nemá kogentní povahu, je možné ve smlouvě o běžném účtu sjednat i jinou úpravu. Lze souhlasit s názorem,¹⁶ že jedine osoba určená ve smlouvě o běžném účtu k nakládání s účtem je oprávněna udělit další osobě plnou moc k právním úkonům nezbytným pro nakládání s účtem, a to i v případě, že by

¹⁵ Trochu jinak Plíva, S., in dílo citované v pozn. č. 14, s. 1312.

¹⁶ Plíva, S. in dílo citované v pozn. č. 14, s.1312.

zmocněncem byl v konkrétním případě jiný spolumajitel účtu. Téhož účinku v podobě práva spolumajitele samostatně nakládat s účtem by bylo možné dosáhnout pouze změnou smlouvy o běžném účtu.

Problémem může být situace, kdy se určité osoby stanou spolumajiteli nikoli projevem vlastní vůle, ale děděním v důsledku smrti majitele účtu. V těchto případech dědic zpravidla nemá úmysl pokračovat ve smluvním vztahu, ale vyžaduje buď výplatu peněžní částky odpovídající jejich podílu nebo ukončit smlouvu o běžném účtu a provést vypořádání zůstatku pohledávky ze zrušeného účtu. V praxi se vyskytuje právní názor, že banka je povinna umožnit dědici takový postup, protože jde o realizaci usnesení o dědictví a dědic není povinen k součinnosti s jiným dědicem. Poukazuje se zejména na to, že v některých případech je součinnost obtížně uskutečnitelná, ať již povahou věci (jeden z dědiců se vyskytuje v cizině apod.) nebo chováním osob (neochota ke komunikaci mezi dědici atp.).

Zastávám právní názor, že pokud je v důsledku usnesení o dědictví více dědiců běžného účtu, vstupují do práv a povinností majitele účtu – zůstavitele jako spolumajitelé a při nakládání s účtem je povinností banky dodržet právní úpravu obsaženou v § 709 odst. 4 ObchZ stanovící režim pro případ, že není s bankou sjednána jiná dohoda. Dohoda obsahující jiná pravidla pro nakládání s účtem může být sjednána podle § 709 odst. 4 ObchZ mezi bankou a všemi spolumajiteli účtu, neboť jde o změnu smlouvy o běžném účtu. Řešení odstraňující problém více dědiců při děděním práv a povinností ze smlouvy o běžném účtu spočívá v tom, že usnesení o dědictví potvrdí nabytí práv a povinností vyplývajících ze smlouvy o běžném účtu pouze jednomu dědici a tomuto dědici založí povinnost vyplatit příslušnou peněžní částku odpovídající dědickému podílu ostatním dědicům.

3.4 Povinnosti poskytovatele platebních služeb před uzavřením smlouvy

Zákon o platebním styku zakotvuje pro poskytovatele platebních služeb určité povinnosti ve vztahu k druhé straně smluvního vztahu ještě před jeho vznikem.

Těžiště tzv. předsmluvních povinností spočívá v povinnosti poskytovatele informovat uživatele platebních služeb¹⁷ o určitých skutečnostech.

Zákon o platebním styku určuje dva možné způsoby splnění informační povinnosti poskytovatelem platebních služeb. Jde o povinnost

- poskytnout informaci,
- zpřístupnit informaci.

Poskytovatel platebních služeb splní povinnost poskytnout informaci uživateli platebních služeb, jestliže v důsledku jednání poskytovatele dojde uživateli platebních služeb informace zachycená na trvalém nosiči dat.

Poskytovatel platebních služeb splní povinnost zpřístupnit informaci uživateli platebních služeb, jestliže mu před uzavřením smlouvy nebo během trvání smluvního vztahu sdělí údaj, který uživateli umožní informaci vyhledat. Způsob vyhledávání nesmí uživatele platebních služeb nepřiměřeně zatěžovat. Zpravidla půjde o možnost umístit informaci na internetové stránky poskytovatele platebních služeb a sdělení této informace spolu s adresou stránek uživateli platebních služeb.

Důkazním břemenem ohledně prokázání, že byla splněna informační povinnost, je podle zákona o platebním styku zatížen poskytovatel platebních služeb. Z § 78 odst. 3 PIStk plyne, že není-li prokázán opak, má se za to, že poskytovatel platebních služeb informace

¹⁷ V tomto okamžiku ještě nejde v pravém smyslu o uživatele, neboť dosud neuzavřel smlouvu o platebních službách a tudíž žádnou službu neužívá a ani užívat v budoucnu nemusí.

podle této hlavy zákona uživateli platebních služeb neposkytl ani nezpřístupnil.

Zákon o platebním styku v konkrétní právní úpravě vždy stanoví, jakým způsobem má být informační povinnost poskytovatelem platebních služeb splněna.

Informace, které je poskytovatel platebních služeb povinen sdělit před uzavřením smlouvy o platebních službách, musí být v případě rámcové smlouvy poskytnuty uživateli platebních služeb určitě a srozumitelně v úředním jazyce státu, v němž je platební služba nabízena, nebo v jazyce, na kterém se strany dohodnou. V České republice budou informace nejčastěji předávány v češtině, ale předání v jiném jazyce určeném dohodou účastníků bude rovněž možné. Na banky a pobočky zahraničních bank se vztahuje § 11 odst. 4 BankZ, který stanoví, že banka a pobočka zahraniční banky je povinna vést agendu každé smlouvy uzavírané s klientem takovým způsobem, aby na žádost České národní banky byla bez zbytečného odkladu schopna předložit příslušné doklady v ověřeném překladu do českého jazyka.

Podle § 80 odst. 1 PIStk poskytovatel poskytne uživateli platebních služeb s dostatečným předstihem před tím než je uživatel platebních služeb vázán rámcovou smlouvou, informace uvedené v § 81 až 85 zákona o platebním styku. V případě, že uživatelem platební služby bude spotřebitel nebo drobný podnikatel (§ 75 odst. 4 PIStk) mohou se strany od ustanovení dohodou odchýlit pouze ve prospěch uživatele platební služby. V ostatních případech, kdy uživatel platební služby není ani spotřebitelem ani drobným podnikatelem mohou se strany od úpravy obsažené v ustanovení odchýlit jakkoli.

Poskytovatel poskytne uživateli platebních služeb zejména informace o

- poskytovateli platebních služeb:
 - a) obchodní firma nebo název anebo jméno a příjmení,
 - b) sídlo, místo podnikání nebo bydliště poskytovatele, popřípadě jiné

adresy, včetně adresy elektronické, které mají význam pro komunikaci uživatele s poskytovatelem,

- c) adresa obchodního zástupce nebo pobočky poskytovatele v zahraničí, je-li platební služba poskytována jejich prostřednictvím,
- d) údaj o tom, zda je poskytovatel zapsán v seznamu nebo registru poskytovatelů, jeho registrační číslo nebo jiný údaj umožňující identifikaci poskytovatele v takovém seznamu nebo registru,
- e) název a sídlo orgánu dohledu nad činností poskytovatele v oblasti poskytování platebních služeb;

- poskytované platební službě:

- a) popis platební služby,
- b) údaj nebo jedinečný identifikátor, jehož poskytnutí je podmínkou řádného provedení platebního příkazu,
- c) forma a postup předání souhlasu s provedením platební transakce a odvolání takového souhlasu (§ 106 PIStk),
- d) údaj o okamžiku přijetí platebního příkazu (§ 104 PIStk) a o okamžiku blízko konce pracovního dne (§ 104 odst. 4 PIStk), byl-li dohodnut,
- e) maximální lhůta pro provedení platební služby,
- f) údaj o omezení celkové částky platebních transakcí provedených za použití platebního prostředku za určité období (§ 99 PIStk), bylo-li dohodnuto,
- g) údaj o úplatě, kterou je uživatel povinen zaplatit poskytovateli, a skládá-li se úplata z více samostatných položek, i rozpis těchto položek,
- h) tam, kde to připadá v úvahu, údaj o úrokových sazbách a směnných kurzech, které mají být použity, nebo údaj o způsobu výpočtu úroku nebo přepočtu měn a příslušný den a index nebo základ pro určení referenční úrokové sazby nebo referenčního směnného kurzu, je-li použita referenční úroková sazba nebo referenční směnný kurz,

i) údaj o tom, že poskytovatel je oprávněn kdykoli jednostranně a bez předchozího oznámení změnit dohodu stran o úrokových sazbách a směnných kurzech (§ 94 odst. 5 PIStk), bylo-li to dohodnuto, a další údaje s tím související;

- způsobu komunikace mezi uživatelem a poskytovatelem platebních služeb:

a) tam, kde to připadá v úvahu, údaj o prostředcích komunikace mezi stranami a o technických požadavcích na vybavení uživatele k této komunikaci,

b) údaj o způsobu a lhůtách poskytování nebo zpřístupňování informací,

c) údaj o jazyce, v němž má být rámcová smlouva uzavřena, a o jazyce, v němž bude během jejího trvání probíhat komunikace mezi uživatelem a poskytovatelem,

d) informace o právu uživatele získat na žádost informace a smluvní podmínky rámcové smlouvy během trvání právního vztahu z rámcové smlouvy (§ 88 PIStk);

- rámcové smlouvě

a) informace o tom, že návrh poskytovatele na změnu rámcové smlouvy se považuje za přijatý na základě návrhu poskytovatele za podmínek uvedených v § 94 odst. 3 PIStk, bylo-li to dohodnuto,

b) údaj o době trvání rámcové smlouvy,

c) informace o právu uživatele vypovědět rámcovou smlouvu a o podmínkách a následcích výpovědi,

d) informace o právním řádu, kterým se řídí rámcová smlouva, a o pravomoci nebo příslušnosti soudů, pokud jsou tyto skutečnosti určeny dohodou stran,

e) informace o způsobu mimosoudního řešení sporů mezi uživatelem a poskytovatelem a o možnosti uživatele podat stížnost orgánu

dohledu;

- povinnostech a odpovědnosti poskytovatele a uživatele platebních služeb

a) pokud má být podle rámcové smlouvy vydán uživateli platební prostředek (např. platební karta)

1. popis opatření, která musí uživatel přijmout na ochranu jeho personalizovaných bezpečnostních prvků, a informace o způsobu, jímž má uživatel oznámit ztrátu, odcizení, zneužití nebo neautorizované použití platebního prostředku,

2. podmínky, za nichž může poskytovatel zablokovat platební prostředek, bylo-li to dohodnuto,

b) informace o podmínkách, za nichž nese plátce ztrátu vzniklou z neautorizované platební transakce, včetně informací o částce, do jejíž výše tuto ztrátu nese,

c) informace o způsobu a lhůtě pro oznámení neautorizované nebo nesprávně provedené platební transakce poskytovateli,

d) informace o odpovědnosti poskytovatele za neautorizovanou platební transakci,

e) informace o odpovědnosti poskytovatele za nesprávné provedení platební transakce,

f) informace o podmínkách vrácení částky autorizované platební transakce (§ 103 PIStk),

g) informace o podmínkách, za nichž je poskytovatel příjemce oprávněn provést opravné zúčtování podle zákona upravujícího činnost bank nebo podle zákona upravujícího činnost spořitelních a úvěrních družstev.

Nesplnění informační povinnosti před uzavřením smlouvy o platebních službách má soukromoprávní důsledek. Podle § 80 odst. 2 PIStk uživatel platebních služeb není vázán svým návrhem na uzavření rámcové smlouvy, jestliže jej učinil před tím, než mu byly poskytovatelem

platebních služeb poskytnuty informace podle § 80 odst. 1 PIShk. V této souvislosti vzniká otázka, jaký důsledek tedy vyvolá nesplnění zákonné informační povinnosti poskytovatelem platebních služeb před uzavřením smlouvy o platebních službách.

Při zodpovězení položené otázky lze zřejmě vycházet ze dvou východisek.

Prvé východisko vychází z předpokladu, že návrh na uzavření smlouvy předložený uživatelem platebních služeb, který nebyl předem řádně podle zákona informován, je neperfektním návrhem na uzavření smlouvy.

Návrh na uzavření smlouvy o rámcové smlouvě je projevem vůle uživatele vůči poskytovateli platebních služeb, tedy konkrétně určenému subjektu. Pro daný případ lze vycházet z toho, že posuzovaný projev vůle uživatele platebních služeb obsahuje alespoň podstatné náležitosti (části) smlouvy, jež navrhuje uživatel uzavřít, a že jde o dostatečně určitý projev vůle splňující i další právní požadavky. K určení, zda je či není návrh uživatele platebních služeb perfektní, zbývá posoudit otázku vůle navrhovatele být návrhem vázán v případě jeho přijetí. Právní úprava obsažená v § 43a odst. 1 ObčZ vyžaduje k perfektnosti návrhu náležitost vůle navrhovatele být návrhem vázán pro případ přijetí. Z této úpravy je zřejmé, že jde o posouzení stavu subjektivní vůle navrhovatele při podání návrhu.

Zvláštní právní úprava obsažená v zákoně o platebním styku výslovně neřeší otázku subjektivního stavu vůle navrhovatele – uživatele platebních služeb. V případě, že nastanou určité podmínky, tj. nebyla splněna informační povinnost ze strany poskytovatele platebních služeb, zákon o platebním styku výslovně nepřiznává projevu vůle obsahujícímu návrh na uzavření smlouvy o platebních službách dostatek závaznosti pro navrhovatele, pokud je v postavení uživatele platebních služeb. Jde tedy nikoli o subjektivní stav vůle navrhovatele smlouvy, ale o stav výslovně určený právní úpravou. Citovaná právní úprava tak činí absolutně, tj.

uživatel platebních služeb není vázán svým projevem vůle uzavřít smlouvu o platebních službách. O případném zhojení takového stavu v právní úpravě není nic stanoveno. Na této skutečnosti totiž nemůže nic změnit ani uživatel platebních služeb sám. Navrhovatel/uživatel platebních služeb nemůže odstranit nedostatek závaznosti projevu vůle tím, že by výslovně prohlásil, že se svým návrhem cítí být vázán, např. protože si stanovené informace opatřil jinak než od poskytovatele platebních služeb nebo že pro něj neposkytnuté informace nemají v tomto případě žádnou důležitost. S takovým jednáním uživatele platebních služeb zákon o platebním styku neuvažuje.

Z hlediska obecné právní úpravy právních úkonů lze na takový právní úkon uživatele platebních služeb záležející v návrhu na uzavření smlouvy o platebních službách ve smyslu zákona o platebním styku hledět jako na neperfektní.

Pokud poskytovatel přijme návrh uživatele platebních služeb na uzavření smlouvy o platebních službách, který podle právní úpravy (objektivně) není perfektní, nemůže vůbec dojít k uzavření smlouvy o platebních službách, protože se neseťkají dva perfektní právní úkony (návrh a přijetí).

Návrh uživatele platebních služeb, který nebyl informován poskytovatelem zákonným způsobem, není objektivně perfektní a nemůže tudíž vyvolat vznik smlouvy. Odhlédne-li se od případů, kdy smlouva může vzniknout jinak, je třeba zaměřit pozornost zejména na případy, kdy smlouva o platebních službách v důsledku neperfektnosti návrhu nevznikla. Jde zejména o důsledky takového stavu, kdy nevznikne smlouva o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách.

Podle stavu plnění závazků ze smlouvy lze uvažovat o dvou možných důsledcích. Zaprvé půjde o případ, kdy účastníci smlouvy o platebních službách (poskytovatel a uživatel) nedostatek perfektnosti projevu vůle navrhovatele/uživatele platebních služeb zjistí ještě před

započetím s plněním závazků z této smlouvy. V takovém případě budou vycházet ze skutečnosti, že k uzavření smlouvy o platebních službách vůbec nedošlo, a smlouvu uzavřou bezvadným způsobem.

V druhém případě bude nedostatek perfektnosti projevu vůle navrhovatele zjištěn dodatečně až poté, kdy bylo s plněním závazků ze smlouvy, která nevznikla, započato. V takovém případě lze uvažovat zejména s uzavřením dohody o narovnání nebo o vypořádání podle zásad o bezdůvodném obohacení, protože došlo k plnění bez právního důvodu - smlouvy.

Shora uvedené pojetí výkladu právní úpravy stanoví v zákoně o platebním styku nedostatek závaznosti projevu vůle uživatele platebních služeb při návrhu smlouvy o platebních službách je velmi přísné a vytváří značnou právní nejistotu mezi účastníky právního vztahu plynoucího ze smlouvy o platebních službách, u níž může být kdykoli zjištěno, že smlouva vůbec nevznikla.

Druhé východisko posuzování právního stavu vzniklého na základě nesplnění zákonné povinnosti banky informovat uživatele platebních služeb před vznikem smlouvy o platebních službách vychází z potřeby posílit právní jistoty účastníků smluvního vztahu.

Zvláštní právní úpravu určující, že uživatel platebních služeb, který navrhl uzavření smlouvy o platebních službách, ačkoli nebyl podle zákona o platebním styku informován poskytovatelem, není vázán návrhem na uzavření smlouvy, je v tomto případě možné vyložit tak, že navrhovatel není vázán obecnou právní úpravou určující dobu pro odvolání, resp. zrušení návrhu na uzavření smlouvy, a to až do okamžiku uzavření smlouvy. Podle tohoto výkladu by porušení zákonné informační povinnosti poskytovatelem platebních služeb způsobilo, že uživatel může svůj návrh na uzavření smlouvy o platebních službách kdykoli zrušit, a to až do doby, kdy přijetí návrhu poskytovatelem platebních služeb nabude účinku, tj. zpravidla do okamžiku, kdy právní úkon spočívající v přijetí návrhu dojde navrhovateli (uživateli). Návrh uživatele platebních služeb

není podle tohoto výkladu považován za neperfektní, pouze se uživateli přiznává delší časový prostor k jeho zrušení jako důsledek nesplnění zákonné informační povinnosti poskytovatelem. Přijetím návrhu poskytovatelem platebních služeb dojde ke vzniku smlouvy, tj. nedostatek závaznosti projevu vůle uživatele akceptací návrhu zanikne.

Je zřejmé, že výklad naznačeného problému provede až soudní judikatura. Přikláním se spíše k druhé výkladové alternativě, která se mi jeví šetrnější k právním vztahům a posiluje právní jistoty všech účastníků smlouvy o platebních službách.¹⁸ Pro úplnost je třeba doplnit, že se nepodařilo nalézt opodstatnění pro předmětnou právní úpravu závaznosti právního úkonu klienta obsaženou v zákoně o platebním styku v příslušných evropských směrnicích EU.

Ust. § 80 odst. 1 PIStk určuje, že stanovené informace se mají dostat uživateli platebních služeb s dostatečným předstihem před tím, než je uživatel vázán rámcovou smlouvou. Co se považuje za dostatečný předstih, právní úprava neurčuje. Názorem Evropské komise je, že dostatečný předstih znamená časový úsek, během něhož se může uživatel platebních služeb seznámit s informacemi, které získal, a po jejich vyhodnocení může učinit kvalifikované rozhodnutí, zda smlouvu s poskytovatelem platebních služeb uzavře či nikoli.¹⁹

Podle mého názoru tento požadavek je třeba interpretovat v souladu se zásadou smluvní volnosti účastníků. Povinností poskytovatele platebních služeb je poskytnout zákonem určené informace ještě před uzavřením rámcové smlouvy a nevytvářet na uživatele platebních služeb okamžitý tlak směřující k uzavření rámcové smlouvy. V případě, že uživatel platebních služeb informace obdržel a okamžitě požádal poskytovatele platebních služeb o uzavření rámcové smlouvy, nelze po poskytovateli platebních služeb spravedlivě požadovat, aby uzavření rámcové smlouvy oddaloval či nějak zkoumal, zda uživatel měl

¹⁸ Trochu jinak Štěpánová, A. in dílo cit. v pozn. č. 11, s. 384.

¹⁹ Štěpánová, A. in dílo citované v pozn. č. 11, s. 383.

dost času na seznámení se s informacemi a zda učinil kvalifikované rozhodnutí o uzavření rámcové smlouvy.

V § 80 odst. 3 PIStk je výjimečně připuštěno poskytnout informace, které mají být poskytnuty před uzavřením rámcové smlouvy, ihned po jejím uzavření. Tento postup zákon umožňuje v případě, že jsou splněny současně tři podmínky:

- o uzavření rámcové smlouvy požádal uživatel,
- rámcová smlouva byla uzavřena pomocí prostředku komunikace na dálku,
- prostředek komunikace na dálku, kterým byla uzavřena rámcová smlouva, neumožňuje splnit stanovenou informační povinnost určeným způsobem.

Zákon o platebním styku nedefinuje prostředky komunikace na dálku, proto se použije úprava obsažená v § 53 odst. 1 ObčZ. Jde o prostředky, které umožňují uzavřít smlouvu na dálku bez současné fyzické přítomnosti poskytovatele a uživatele platebních služeb (telefon, fax, internet apod.). Podmínkou uplatnění postupu podle § 80 odst. 3 PIStk je skutečnost, že použitý prostředek komunikace nedovoluje splnění informační povinnosti.

3.5 Identifikace majitele účtu

Při uzavírání smlouvy o běžném účtu banka vyžaduje po smluvním účastníkovi prokázání totožnosti. Tento požadavek pro smlouvu o běžném účtu vyplývá z § 709 odst. 1 ObchZ, který však neplatí pro smlouvou o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách.

Požadavek na určení osoby, která je smluvní stranou, lze dovodit z obecné úpravy právních úkonů (§ 37 ObčZ – určitost) a úpravy uzavírání smlouvy (§ 43a ObčZ).

Dalším důvodem je úprava obsažená v zákoně o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a o změně a doplnění souvisejících zákonů, ve znění pozdějších právních předpisů. Podle § 7 odst. 2 písm. c) Oplv je banka povinna identifikovat účastníky smlouvy o běžném účtu při jejím uzavření.

První identifikaci klienta, který je fyzickou osobou, a každé fyzické osoby jednající jménem klienta, který je právnickou osobou, provede povinná osoba za fyzické přítomnosti identifikovaného, pokud není v zákoně stanoveno jinak.

Při identifikaci klienta, který je

- a) fyzickou osobou, banka identifikační údaje zaznamená a ověří z průkazu totožnosti, jsou-li v něm uvedeny, a dále zaznamená druh a číslo průkazu totožnosti, stát, popřípadě orgán, který jej vydal, a dobu jeho platnosti; současně ověří shodu podoby s vyobrazením v průkazu totožnosti,
- b) právnickou osobou, banka identifikační údaje zaznamená a ověří z dokladu o existenci právnické osoby a v rozsahu podle písmene a) provede identifikaci fyzické osoby, která jejím jménem jedná v daném obchodu; je-li statutárním orgánem, jeho členem nebo ovládající osobou této právnické osoby jiná právnická osoba, zaznamená i její identifikační údaje.

Banka je povinna zjistit a zaznamenat následující identifikační údaje

- a) u fyzické osoby všechna jména a příjmení, rodné číslo, a nebylo-li přiděleno, datum narození, dále místo narození, pohlaví, trvalý nebo jiný pobyt a státní občanství; jde-li o podnikající fyzickou osobu, též její obchodní firma, odlišující dodatek nebo další označení, místo podnikání a identifikační číslo osoby,
- b) u právnické osoby obchodní firmu nebo název včetně odlišujícího dodatku nebo dalšího označení, sídlo, identifikační číslo osoby nebo obdobné číslo přidělované v zahraničí; u osob, které jsou jejím

statutárním orgánem nebo jeho členem, údaje podle písmene a).

V rámci právní úpravy pojištění pohledávek z vkladů podle § 41c odst. 3 BankZ je banka povinna zabezpečit identifikaci vkladatele při vedení jeho účtu nebo jiné formě přijetí jeho vkladu a identifikační údaje o vkladateli vést ve své evidenci. Identifikačními údaji se rozumí

a) u fyzických osob jméno, příjmení, adresa a datum narození nebo rodné číslo, popřípadě identifikační číslo,

b) u právnických osob obchodní firma nebo název právnické osoby, její sídlo a u tuzemských právnických osob též identifikační číslo. Identifikační údaje musí být uvedeny ve smlouvě o běžném účtu.

Z § 37 odst. 1 BankZ vyplývá, že banky poskytují klientům služby na smluvním základě. Poskytnutí služeb se zachováním anonymity klienta může banka odmítnout. Tato právní úprava připouští, že banka může poskytnout i službu klientovi, který neuvede svou totožnost. V případě smlouvy o běžném účtu by však banka porušila právní předpis proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu.

3.6 Právní forma smlouvy a jejích změn

Na základě § 708 odst. 2 ObchZ smlouva o běžném účtu vyžaduje písemnou formu. Podle § 708 odst. 3 ObchZ se úprava obsažená v § 708 odst. 2 ObchZ nepoužije pro smlouvu o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách. Nově tedy požadavek písemné formy je stanoven pouze pro smlouvu o běžném účtu, která není smlouvou o platebních službách.

Požadavek písemné formy pro smlouvu o platebních službách neobsahuje směrnice o platebních službách. V režimu úplné harmonizace směrnice o platebních službách zákon o platebním styku nestanovil pro smlouvu o platebních službách povinně písemnou formu. Za těchto okolností zákon č. 285/2009 Sb. při novelizaci obchodního zákoníku nezachoval požadavek obligatorní písemné formy pro smlouvu

o běžném účtu. Nově se tedy připouští, aby smlouva o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, byla uzavřena i jinou než písemnou formou.

V této souvislosti je třeba pojednat i o změně smlouvy o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách.

Obecnou úpravu přijetí návrhu smlouvy obsahuje občanský zákoník. Z § 43c ObčZ plyne, že včasné prohlášení učiněné osobou, které byl návrh určen, nebo její jiné včasné jednání, z něhož lze dovodit její souhlas, je přijetím návrhu. Včasné přijetí návrhu nabývá účinnosti okamžikem, kdy vyjádření souhlasu s obsahem návrhu dojde navrhovateli. Podle § 44 ObčZ je smlouva uzavřena okamžikem, kdy přijetí návrhu na uzavření smlouvy nabývá účinnosti. Mlčení nebo nečinnost samy o sobě neznamenaají přijetí návrhu.

Obecná právní úprava uzavírání smluv se vztahuje i na proces sjednávání jejich změn.

Zákon o platebním styku stanovil zvláštní podmínky pro podání návrhu na změnu (§ 94 PIStk) rámcové smlouvy o platebních službách poskytovatelem platebních služeb (§ 96 odst. 2 PIStk).

Změnu rámcové smlouvy upravuje článek 44 směrnice o platebních službách. Evropská právní úprava stanoví následující principy:

- Změny úrokových sazeb nebo směnných kurzů. Tyto změny mohou být uskutečněny okamžitě a bez oznámení, pokud toto oprávnění poskytovatele platebních služeb bylo dohodnuto v rámcové smlouvě a pokud změny jsou založeny na referenčních úrokových sazbách nebo směnných kurzech dohodnutých podle článku 42 bodu 3 písm. b) a c) směrnice. Uživatel platebních služeb musí být o změně úrokové sazby informován dodatečně při nejbližší příležitosti na papíře nebo na jiném trvanlivém médiu, pokud se strany nedohodly na zvláštní frekvenci nebo způsobu poskytování nebo zpřístupňování informací. Změny úrokových

sazeb nebo směnných kurzů, které jsou pro uživatele platebních služeb příznivější, mohou být uplatněny bez oznámení uživateli.

- Ostatní změny podmínek rámcové smlouvy. Základním požadavkem je, aby navrhovatel změny (tj. poskytovatel platebních služeb) navrženou změnu poskytl uživateli platebních služeb na papíře nebo jiném trvanlivém médiu (trvanlivým médiem je každý nástroj, který uživateli platebních služeb umožňuje ukládat informace určené jemu osobně, a to způsobem vhodným pro jejich budoucí využití a po dobu přiměřenou jejich účelu, a který umožňuje kopírování uložených informací beze změny – zákon o platebním styku používá označení „trvalý nosič dat“). Návrh změny musí být uživateli platebních služeb poskytnut nejpozději dva měsíce před navrhovaným dnem účinnosti změny. Současně s návrhem změny smlouvy obdrží uživatel platebních služeb, pokud je to dohodnuto, i informaci, že změny podmínek rámcové smlouvy se považují za přijaté uživatelem platebních služeb, pokud uživatel poskytovateli platebních služeb neoznámí přede dnem jejich navrhované účinnosti, že tyto změny nepřijímá. V návrhu na změnu podmínek rámcové smlouvy je povinností poskytovatele platebních služeb uvést informaci, že uživatel je oprávněn vypovědět přede dnem navrhované účinnosti změn rámcovou smlouvu s okamžitou účinností a bez poplatků.

Shora uvedené principy jsou transponovány do § 94 PISStk. Navržené změny byly v důvodové zprávě k vládnímu návrhu zákona o platebním styku odůvodněny tím, že v současnosti jsou konkludentní změny smluv v bankovní praxi poměrně běžné, přičemž jejich přípustnost bývá někdy zpochybňována.

Právní úprava § 94 odst. 5 PISStk stanoví, že pokud to bylo dohodnuto, je poskytovatel platebních služeb oprávněn kdykoli jednostranně a bez předchozího oznámení změnit dohodu stran o úrokových sazbách a směnných kurzech, pokud je změna založena na

změně referenčních sazeb nebo směnných kurzů. Změny úrokových sazeb nebo směnných kurzů používaných při platebních transakcích se provádějí a počítají neutrálním způsobem, který nediskriminuje uživatele platebních služeb.

Podle § 2 odst. 3 PIStk se referenčním směnným kurzem rozumí směnný kurz, který se použije jako základ pro přepočet měn a který pochází z veřejně přístupného zdroje nebo byl poskytovatelem zpřístupněn. Referenční úrokovou sazbou se rozumí úroková sazba, která se použije jako základ pro výpočet úroku a která pochází z veřejně přístupného zdroje.

Právní úprava provádění změn úrokových sazeb a směnných kurzů není příliš jasná a srozumitelná. Zastávám názor, že jejím základním požadavkem je dohoda poskytovatele a uživatele platebních služeb o tom, že k provedení změny úrokové sazby nebo směnného kurzu je oprávněn poskytovatel platebních služeb a že tato dohoda je možné jedině tehdy, pokud určení výše úrokové sazby nebo směnného kurzu závisí na referenční úrokové sazbě nebo referenčním směnném kurzu. Důvodem k jednostrannému provedení změny sjednané úrokové sazby nebo sjednaného směnného kurzu poskytovatelem platební služby bude změna výše referenční úrokové sazby nebo referenčního směnného kurzu. Taková změna musí být uživateli platebních služeb oznámena bez zbytečného odkladu sjednaným způsobem nebo, není-li způsob dojednán, způsobem určeným v § 80 odst. 1 PIStk. Souhlas uživatele platebních služeb s provedením změny dohody o úrokových sazbách a směnných kurzech se za těchto podmínek nevyžaduje.²⁰

Konkludentní souhlas uživatele platebních služeb se změnou rámcové smlouvy podle zákona připadá v úvahu, pouze pokud si to strany sjednaly a pokud jsou splněny současně podmínky podle § 94 odst. 3 PIStk, tj.:

²⁰ Obdobnou právní konstrukci připustil Nejvyšší soud České republiky ve vztahu k úvěrové smlouvě v rozsudku ze dne 31.5.2006, sp. zn. 29 Odo 1000/2004.

- včasné oznámení návrhu změny (2 měsíce před její účinností)
- neodmítnutí změny uživatelem platebních služeb,
- informování uživatele platebních služeb v návrhu na změnu o důsledcích neodmítnutí změny
- informování uživatele platebních služeb v návrhu na změnu rámcové smlouvy o jeho právu smlouvu bezúplatně a s okamžitou účinností vypovědět, pokud změnu odmítne.

Pokud uživatel platebních služeb ve stanovené lhůtě návrh změny rámcové smlouvy odmítl, zůstává v platnosti původní rámcová smlouva. Poskytovatel platebních služeb má možnost volby, zda v takovém případě rámcovou smlouvu vypoví, nebo zda smlouvu zachová ve stávajícím znění.

Právní úprava změny rámcové smlouvy obsažená v § 94 PIShk představuje zvláštní úpravu k obecné právní úpravě uzavírání smlouvy zejména k § 44 odst. 1 věty druhé ObčZ, která stanoví, že mlčení nebo nečinnost samy o sobě neznamenaají přijetí návrhu. Ustanovení § 94 PIShk představuje závaznou směrnici pro výklad právního úkonu vyjádřeného jinak než slovy podle § 35 odst. 3 ObčZ. Ust. § 94 odst. 3 PIShk zakotvuje tedy možnost účastníkům smlouvy si sjednat nevyvratitelnou domněnku přijetí návrhu.

Uvedená právní úprava změny rámcové smlouvy o platebních službách se vztahuje na všechny součásti rámcové smlouvy, tj. i obchodní podmínky podle § 273 odst. 1 ObchZ. Vztažení předmětné úpravy k procesu změn vzhledem k charakteru bankovních obchodních podmínek, které zpravidla zahrnují široký okruh finančních služeb poskytovaných bankou, může být poněkud problematické. Evropská komise zastává stanovisko, že speciální režim pro změnu rámcové smlouvy se uplatní pouze v případě, kdy dochází ke změně prvků, které jsou již obsaženy v rámcové smlouvě (Evropská komise, Q 193, 22.5.2008).

Vedle způsobu změn obsahu rámcové smlouvy upraveného v § 94 PIStk, lze změnu uskutečnit i obvyklým způsobem, tj. návrhem jednoho z účastníků rámcové smlouvy a akceptací tohoto návrhu druhou smluvní stranou jednáním. Poskytovatel platebních služeb je při předkládání návrhu na změnu rámcové smlouvy vázán lhůtami stanovenými v § 94 odst. 1 PIStk.

Ustanovení § 94 PIStk určuje způsob, jakým musí poskytovatel uživateli platebních služeb předložit návrh na změnu rámcové smlouvy o platebních službách. Návrh na změnu rámcové smlouvy musí být předložen na trvalém nosiči dat.

V případě, že písemně uzavřená smlouva o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, bude obsahovat ustanovení, že může být měněna nebo zrušena pouze dohodou stran v písemné formě, může být smlouva o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, měněna nebo zrušena pouze písemně (§ 272 odst. 2 ObchZ). V takovém případě, by návrh na změnu smlouvy o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, podle § 94 PIStk nutně musel splňovat náležitosti pro písemný právní úkon stanovené v § 40 odst. 3 a 4 ObčZ. Splnění požadavků stanovených pro uznání písemné formy právního úkonu by však mohlo představovat určitou obtíž pro poskytovatele platebních služeb při změnách smlouvy uskutečňovaných podle § 94 PIStk, proto lze očekávat, že v praxi ujednání o změně smlouvy o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, pouze dohodou v písemné formě zpravidla ve smlouvě o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, sjednáno nebude. Písemně sjednaná smlouva o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, se bude měnit postupem podle § 94 PIStk, který nebude splňovat náležitosti písemného právního úkonu.

Lze předpokládat, že se postup změny smlouvy o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, uvedený v § 94 PIStk bude používat zejména při provádění změn pomocí změny obchodních podmínek banky, které určují část obsahu smlouvy podle § 273 odst. 1

ObchZ. V tomto případě odpadnou otázky související s formou právního úkonu změny smlouvy.

Návrh na změnu rámcové smlouvy o platebních službách je poskytovatel platebních služeb povinen učinit nejpozději 2 měsíce předem dnem, kdy má změna nabýt účinnosti. Ve stanovené lhůtě musí tedy oferta dojít do dispoziční sféry uživatele platebních služeb. Nezáleží však na tom, zda se uživatel platebních služeb s ofertou reálně seznámil.²¹

Nedoručení návrhu na změnu rámcové smlouvy o platebních službách uživateli platebních služeb ve stanovené lhůtě způsobuje neperfektnost oferty. S neperfektní ofertou nemohou být spojeny účinky. Oferta nemůže být akceptována a nelze založit právní stav nevyvratitelné domněnky. To však platí pouze ve vztahu k tomu uživateli platebních služeb, vůči kterému nebyl návrh včas doručen.

Návrh musí obsahovat všechny obsahové náležitosti určené v § 94 odst. 2 PIStk. Jde zejména o obsah změny rámcové smlouvy o platebních službách, informaci o důsledku neodmítnutí předloženého návrhu a informaci o právu poskytovatele platebních služeb vypovědět rámcovou smlouvu o platebních službách za podmínek stanovených v § 94 odst. 4 PIStk, popř. i další obsahové náležitosti, pokud byly sjednány v rámcové smlouvě o platebních službách.

Uživatel platebních služeb přijme návrh na změnu rámcové smlouvy o platebních službách tím, že návrh ve stanovené lhůtě neodmítne. V případě, že se uživatel platebních služeb rozhodne předložený návrh odmítnout, musí tak učinit přede dnem navržené účinnosti změny, jinak by nastoupila sjednaná právní domněnka přijetí návrhu. Právní úprava nestanoví právní formu pro úkon odmítnutí. Je v zájmu uživatele platebních služeb, aby učinil odmítnutím takovým způsobem, který by v případě sporu byl schopen prokázat. Postačí, když

²¹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15.1.2004, sp.zn. 32 Odo 442/2003.

odmítnutí ve stanovené lhůtě se dostane do dispoziční sféry poskytovatele platebních služeb.

V případě, že uživatel platebních služeb návrh na změnu rámcové smlouvy odmítne, zůstane mu zachována rámcová smlouva v dosavadním znění. Vzhledem ke skutečnosti, že poskytovatelé platebních služeb zpravidla nezajišťují poskytování platební služby uživatelům podle rozličných smluvních podmínek, nelze vyloučit, že s případným nepřijetím návrhu na změnu rámcové smlouvy o platebních službách poskytovatel platebních služeb spojí výpověď takové smlouvy za obecných podmínek (§ 96 PIStk).

Uživateli platebních služeb při odmítnutí návrhu na změnu rámcové smlouvy vznikne i právo vypovědět rámcovou smlouvu přede dnem, kdy má změna nabýt účinnosti, s okamžitou účinností a bezúplatně. Úprava obsažená v § 94 odst. 4 PIStk není příliš odůvodněná, neboť v případě odmítnutí návrhu na změnu rámcové smlouvy o platebních službách se právní stav uživatele platebních služeb nemění a nemá proto žádného důvodu k okamžitému ukončení závazků s poskytovatelem. Toto právní řešení by spíše odpovídalo postavení poskytovatele platebních služeb, kterému odmítnutím přetrvává povinnost zajišťovat platební službu podle dosavadní smlouvy, kterou však chtěl změnit.

3.7 Obsah právního vztahu vzniklého na základě smlouvy

3.7.1 Obecné vymezení

Právní vztah vzniklý na základě smlouvy o běžném účtu je regulován zejména právní úpravou smlouvy o běžném účtu obsaženou v obchodním zákoníku a právní úpravou obsaženou v zákoně o platebním styku. Zákon o platebním styku stanoví zejména obsah smlouvy o platebních službách a vymezuje práva a povinnosti poskytovatele a uživatele platebních služeb. Zákon o platebním styku obsahuje i řadu ustanovení směřujících k ochraně spotřebitele jako

uživatele platebních služeb.

V některých případech bude právní vztah na základě smlouvy o běžném účtu regulován i dalšími právními předpisy na ochranu spotřebitele. Moderní státy kladou důraz na zvýšenou ochranu spotřebitelů. V rámci práva Evropské unie je ochraně spotřebitele věnována zvýšená pozornost při přípravě jednotlivých předpisů a zároveň jsou přijímány i zvláštní předpisy zajišťující ochranu spotřebitele. V souvislosti s běžným účtem je základní úprava ochrany spotřebitele obsažena ve směrnici o platebních službách. Z dalších úprav je nutno zmínit ve vztahu k problematice smlouvy o běžném účtu zejména:

- Směrnici Rady 85/577/EHS ze dne 20. prosince 1985 o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených mimo obchodní prostory,
- Směrnici Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách,
- Směrnici Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES ze dne 20. května 1997 o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku,
- Směrnici Evropského parlamentu a Rady 2002/65/ES ze dne 23. září 2002 o uvádění finančních služeb pro spotřebitele na trh na dálku a o změně směrnice Rady 90/619/EHS a směrnic 97/7/ES a 98/27/ES.

Uvedené směrnice sledují harmonizaci vnitrostátních právních řádů při úpravě předmětných otázek. V podmínkách České republiky byly tyto předpisy provedeny jednak zákonem o platebním styku a jednak občanským zákoníkem (spotřebitelské smlouvy - § 51a a násl. ObčZ).

3.7.2 Právní úprava ochrany spotřebitele

Při sjednávání smlouvy o běžném účtu je třeba mít na zřeteli, že právní předpisy chrání slabší stranu, která není podnikatelem, resp. která

je spotřebitelem. Právní úprava ochrany slabší strany je obsažena jak v obchodním a občanském zákoníku, tak i v zákoně o platebním styku.

3.7.2.1 Ochrana spotřebitele v zákonu o platebním styku

Zákon o platebním styku obsahuje zvláštní ochranu spotřebitelů a drobných podnikatelů.

Spotřebitelem se podle § 2 odst. 3 písm. c) PIStk pro účely zákona o platebním styku rozumí každá fyzická osoba, která uzavírá smlouvu s poskytovatelem platebních služeb nebo s ním jinak jedná mimo rámec své podnikatelské činnosti anebo mimo rámec samostatného výkonu svého podnikání.

Za drobného podnikatele pro účely zákona o platebním styku je považován podnikatel, který má méně než 10 zaměstnanců a roční obrat nebo bilanční sumu roční rozvahy nejvýše v částce odpovídající 2 000 000 eur. Splnění uvedených podmínek se posuzuje ke dni uzavření smlouvy o platebních službách nebo ke dni uzavření dohody o změně smlouvy o platebních službách, jestliže účelem takové dohody je výlučně zohlednění změny v plnění podmínek vymezujících osobu uživatele jako drobného podnikatele. Poskytovatel platebních služeb je povinen vyzvat uživatele platební služby k tomu, aby sdělil nebo v přiměřené lhůtě doložil, že je drobným podnikatelem. Jestliže uživatel platebních služeb na výzvu nesdělí nebo nedoloží splnění stanovených podmínek, platí, že drobným podnikatelem není. Česká republika touto úpravou využila z evropské úpravy vyplývající možnost stanovit, že s mikropodniky a malými a středními podniky se bude zacházet stejně jako se spotřebiteli.

Definice drobného podnikatele navazuje na doporučení Komise 2003/361/ES ze dne 6. května 2003 o definici mikropodniků a malých a středních podniků.

Členění uživatelů platebních služeb na shora uvedené skupiny je v zákoně o platebním styku provedeno především proto, že právní úprava

v některých případech dovoluje sjednat mezi poskytovatelem a uživatelem platebních služeb dohodu, kterou se odchýlí od některých ustanovení zákona o platebním styku. Touto úpravou se realizuje bod 20 preambule směrnice o platebních službách, z něhož plyne, že spotřebitelé a podniky, které se nenacházejí ve stejném postavení, nepotřebují stejnou úroveň ochrany. Zatímco v případě spotřebitelů je důležité zaručit jejich práva prostřednictvím ustanovení, od nichž se smlouva nemůže odchýlit, je vhodné podnikům a organizacím poskytnout možnost dohodnout se jinak. Právní úprava v § 75 odst. 2 PISk však nedovoluje poskytovateli platebních služeb si sjednat se spotřebitelem ani drobným podnikatelem ujednání, kterým se odchýlí od § 77 odst. 1, § 79 až 97, § 103, 106, § 116 až 118 a § 120 odst. 1 a od lhůty uvedené v § 121 PISk.

Ust. § 75 odst. 2 PISk obsahuje výčet ustanovení, od kterých se lze odchýlit u osob, které nejsou spotřebiteli, ani drobnými podnikateli. Uvedené ustanovení nelze podle mého názoru chápat jako výčet kogentních ustanovení zákona ve vztahu ke spotřebitelům, neboť výčet kogentních ustanovení ve vztahu ke spotřebitelům je dle mého názoru širší. V praxi bude vždy nutné posoudit povahu jednotlivých ustanovení zákona z obsahu právní úpravy.

O právní úpravě ochrany spotřebitele v zákoně o platebním styku bude podrobněji pojednáno v souvislosti s rozbořem úpravy platebního styku na běžném účtu.

3.7.2.2 Ochrana spotřebitele v obchodním zákoníku

Smlouva o běžném účtu je smluvním typem řídícím se třetí částí obchodního zákoníku bez ohledu na povahu účastníků závazkového vztahu s ohledem na § 261 odst. 3 písm. d) ObchZ. Smlouva o běžném účtu se často považuje za smlouvu adhezní.

Ust. § 262 odst. 4 ObchZ v první větě za středníkem výslovně zmiňuje pojem adhezní smlouva, aniž by tento pojem byl zákonem blíže definován. V nauce je pojem adhezní smlouva spojen s určitým omezením smluvní svobody v důsledku faktického stavu poměrů. Jde především o používání předem připravených smluvních textů (obchodních podmínek, formulářů) jednou ze smluvních stran. Tento účastník smlouvy je zpravidla podnikatel se silným kapitálovým postavením a pevnou tržní pozicí, který z nejrůznějších důvodů nechce nebo ani nemůže připustit jednání o obsahu smlouvy. V důsledku této pozice zastává zásadně postavení oferenta a druhému účastníkovi zbývá buď možnost návrh smlouvy přijmout nebo odmítnout. V tomto jednání o uzavření obchodní smlouvy nelze zachovat obvyklý princip vyjednávání pomocí vzájemných ofert a tím uzavření oboustranně vyhovující smlouvy. V tomto směru se tedy mluví o adhezních smlouvách (lat. adhesio – přilnutí, připojení).²²

Uvedené podmínky charakterizující adhezní smlouvu jsou při uzavírání smlouvy o běžném účtu v zásadě splněny. Banky v důsledku širokého využívání moderních informačních technologií vytvářejí smlouvu o běžném účtu jako standardní smluvní typ, u kterého připouštějí jen určité množství fakultativních ujednání (např. způsob informování o stavu na účtu a o pohybech v uplynulém smluvním období). Avšak i taková ujednání jsou zpravidla vázána na nabídku banky, která při volbě možných řešení přihlíží k reálným možnostem poskytování. Tímto způsobem se vylučuje ujednání sjednávané v zájmu jediného klienta (tzv. individuální přístup).

S ohledem na shora uvedené bude třeba na smlouvu o běžném účtu použít i § 262 odst. 4 ObchZ. Podle kogentní úpravy § 262 odst. 4 ObchZ se pro tento obchodní závazkový vztah použije různý právní režim v závislosti na postavení druhého účastníka smlouvy. Pro podnikatele

²² K tomu srov. Sedláček, J. *Obligační právo* 1.díl. Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 18 an., Eliáš, K. In Eliáš, K. a kol. *Obchodní zákoník*, Linde Praha a.s., 2004, 4. přepracované a rozšířené vydání, s. 550 až 551.

platí v plném rozsahu úprava obchodního zákoníku; pro stranu, která není podnikatelem, platí rovněž úprava obchodního zákoníku, ale s odchylkou, že v rozsahu uvedeném v citovaném ustanovení, a pokud je to v její prospěch, platí namísto úpravy podle obchodního zákoníku příslušná ustanovení občanského zákoníku, případně zvláštních předpisů k ochraně spotřebitele.²³

Speciální úpravu odpovědnosti za porušení povinnosti z obchodního závazkového vztahu, na který je třeba vztáhnout podle § 262 odst. 4 ObchZ právní úpravu obsaženou v občanském zákoníku o spotřebitelských smlouvách, obsahuje poslední věta citovaného ustanovení. Z uvedené úpravy plyne, že smluvní strana, která není podnikatelem, nese odpovědnost za porušení povinností z těchto vztahů podle občanského zákoníku.

Z této úpravy vyplývá, že majitel účtu, který není podnikatelem, podléhá právní úpravě odpovědnosti za škodu porušením právní povinnosti podle § 420 an. ObčZ. Tato konstrukce vychází z principu zaviněného porušení povinnosti, kdy zavinění alespoň ve formě nevědomé nedbalosti se předpokládá. Škůdce (v daném případě spotřebitel) prokazuje, že škodu nezavinil.

Obchodně právní úprava této problematiky vyjádřená v § 373 an včetně § 757 ObchZ dopadá na podnikatele (banku) a vychází z principu objektivní odpovědnosti, neboť se zde neupravuje hledisko, zda podnikatel, který porušil svůj závazek, porušení zavinil nebo ne.

Objektivní odpovědnosti se banka může zprostit tím, že prokáže, že porušení povinnosti bylo způsobeno okolnostmi vylučujícími odpovědnost (§ 374 ObchZ).

Obdobně jako u otázky odpovědnosti za porušení povinnosti ze závazkového vztahu se spotřebitelem obsahuje § 262 odst. 4 ObchZ zvláštní úpravu společných závazků spotřebitelů ve vztazích podléhajících právní úpravě spotřebitele. Z poslední věty citovaného

²³ Tomsa, M. in dílo citované v pozn. č. 14., s. 902.

ustanovení vyplývá, že na společné závazky smluvní strany, která není podnikatelem, se použijí ustanovení občanského zákoníku.

Úprava společných závazků a společných práv je obsažena v § 511 až 515 ObčZ. Obchodní zákoník obsahuje některá ustanovení o společných závazcích a společných právech v § 293 až 296 ObchZ. Podstatný rozdíl mezi úpravou v těchto kodexech spočívá v tom, že u společných závazků s dělitelným plněním občanský zákoník určuje, že společný závazek s tímto plněním se v pochybnostech považuje za závazek dílčí. Obchodní zákoník pro obchodní vztahy v těchto případech vychází z principu pasivní solidarity.

Existenci smlouvy o běžném účtu s více majiteli účtu výslovně připouští § 709 odst. 4 ObchZ. Toto ustanovení také řeší postavení majitelů účtu, nakládání s účtem (oprávnění k uzavírání, změně smlouvy o běžném účtu nebo ukončení vztahu vzniklého na základě této smlouvy), jakož i určení podílů na pohledávce z běžného účtu. Smlouva o běžném účtu může obsahovat i odlišnou úpravu od dispozičního § 709 odst. 4 ObchZ. V případě, že spolumajiteli účtu nebudou podnikatelé, na jejich společné závazky se použije úprava obsažená v příslušných ustanoveních občanského zákoníku.

3.7.2.3 Ochrana spotřebitele v občanském zákoníku

3.7.2.3.1 Smlouva o běžném účtu jako spotřebitelská smlouva

Právní úpravu spotřebitelských smluv obsahuje občanský zákoník v § 51a a násl. Z § 51a ObčZ vyplývá, že hlava pátá zapracovává příslušné předpisy Evropských společenství a upravuje ochranu spotřebitele ve spotřebitelských smlouvách a některé povinnosti při uzavírání spotřebitelských smluv.

Z § 52 odst. 1 ObčZ vyplývá, že spotřebitelskými smlouvami jsou smlouvy kupní, smlouvy o dílo, případně jiné smlouvy, pokud smluvními stranami jsou na jedné straně spotřebitel a na druhé straně dodavatel.

Spotřebitelská smlouva není zvláštním smluvním typem, ale jde o obecnou úpravu některých vztahů u různých smluvních typů, která se použije v případě, že konkrétní smlouva splňuje zákonem stanovené podmínky. Uvedená úprava spotřebitelských smluv se aplikuje i na jiné smlouvy řídící se občanským zákoníkem.

Použití právní úpravy spotřebitelských smluv na smluvní typy a popřípadě i další smlouvy sjednávané podle obchodního zákoníku pak vyplývá především z úpravy obsažené v § 262 odst. 4 ObchZ.

Vytvořit příslušné rozhraní právních režimů podle postavení druhého účastníka smluvního vztahu může v praxi představovat určitý problém. Určité výkladové nejasnosti jsou spojeny již se skutečností, že dikce § 262 odst. 4 ObchZ spojuje rozdílnost režimů s posouzením postavení druhé smluvní strany, tj. s otázkou, zda jde o podnikatele či nikoli. Tímto zjednodušeným přístupem by bylo možné dovodit, že zvýšená ochrana spotřebitelských práv zahrnuje všechny osoby, které nejsou podnikateli. Takto zjednodušujícím způsobem nelze podle mého názoru výklad pojmout.

Pro správnou interpretaci § 262 odst. 4 ObchZ je třeba přihlídnout i k pojetí ochrany spotřebitele vyjádřené v příslušných ustanoveních občanského zákoníku, zejména v § 52 ObčZ. První odstavec uvedeného paragrafu vymezuje spotřebitelské smlouvy, a to za pomoci určení smluvní stran. Z této úpravy vyplývá, že smluvními stranami spotřebitelské smlouvy jsou spotřebitel a dodavatel.

Podle § 52 odst. 2 ObčZ je za dodavatele považována osoba, která při uzavírání a plnění smlouvy jedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti.

Podnikatelskou činnost bank upravuje zákon o bankách a bylo o ní pojednáno v předchozím textu. Z právní úpravy postavení a činnosti banky je zřejmé, že při uzavírání a plnění smlouvy o běžném účtu banka vystupuje v pozici dodavatele. Rovněž tak družstevní záložna a Česká

národní banka mohou být považovány za dodavatele ve smyslu této právní úpravy.

Podle § 52 odst. 3 ObčZ je spotřebitel osobou, která při uzavírání a plnění smlouvy nejedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti. Současné pojetí právní úpravy zahrnuje jak osoby fyzické, tak i osoby právnické. Uvedené pojetí je nad rámec vyžadovaný příslušnými směrnicemi ES, neboť právo ES spotřebitelskou ochranu směřuje na osoby fyzické. Je otázkou, nakolik jde v § 52 odst. 3 ObčZ o legislativní záměr či nepřesnost, zejména když § 54a odst. 4 ObčZ pro účely úpravy smluv o finančních službách uzavíraných na dálku výslovně vymezuje spotřebitele jako osobu fyzickou.²⁴

Pro zjištění, zda je druhého smluvního účastníka nutno považovat za spotřebitele či nikoli, není dle úpravy obsažené v § 52 odst. 3 ObčZ rozhodující pouze formální postavení, ale i skutečný účel jednání. V tomto smyslu je za spotřebitele nutno považovat osobu jednající mimo rámec své obchodní či podnikatelské aktivity. Půjde tedy o případy, kdy osoba jednáním zajišťuje své osobní potřeby a potřeby jiných osob, zejména členů rodiny.

Uvedené pojetí vylučuje z právní ochrany spotřebitele v souvislosti se smlouvou o běžném účtu mimo jiné i případy, kdy fyzická osoba není podnikatelem, ale běžný účet využívá k neoprávněnému podnikání. Přestože taková osoba není podnikatelem podle obchodního zákoníku, nelze její jednání pojmout jako chování spotřebitele a tudíž ve smyslu § 52 odst. 3 ObčZ se na něj nebude vztahovat příslušná zvýšená ochrana. Tento závěr je plně v souladu i s celkovou úpravou neoprávněného podnikání v § 3a ObchZ.²⁵

Smlouva o běžném účtu může být sjednána s osobou připravující se na podnikání před vznikem jejího oprávnění podnikat s cílem

²⁴ K tomu srov. Hulmák, M. In Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M. Hulmák, M a kol. Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář. 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2009, s.466 an. nebo Selucká, M. in Eliáš, K. a kolektiv autorů Občanský zákoník, Velký akademický komentář, 1. svazek § 1 – 487. Praha: Linde Praha, a.s., 2008, s. 321 an.

²⁵ Stejně tak Hulmák, M. v díle citovaném v pozn. č.24, s.337.

zajišťovat aktivity směřující k podnikatelské činnosti. V této souvislosti judikatura Evropského soudního dvora dovodila, že spotřebitelský charakter nemá ani jednání, které činí fyzická osoba za účelem obchodu, který má začít provozovat teprve v budoucnosti.²⁶

Určitý problém představují i smlouvy o běžném účtu, kdy v rámci závazkového vztahu dochází k míšení podnikatelských a nepodnikatelských činností. Půjde zejména o případy, kdy fyzická osoba uzavře smlouvu o běžném účtu, v rámci závazkového vztahu však běžný účet používá jak k zajištění svých potřeb osobních či potřeb domácnosti, ale rovněž k podnikání. Na tento účet jsou například směřovány úhrady za plnění poskytovaná majitelem účtu jako podnikatelem, nájemné apod. Obdobná situace může nastat i v případě, že smluvní vztah uzavře podnikatel, běžný účet využívá v souvislosti s podnikatelskou činností, ale v některých případech bude použit k úhradě závazků z nepodnikatelských činností. Především v případě fyzických osob – majitelů účtů, které mohou vystupovat jako podnikatelé i jako spotřebitelé, by mohlo docházet k výkladovým kolizím.

Evropský soudní dvůr k otázce, kdy jednání má zčásti podnikatelský a zčásti spotřebitelský charakter, v ustálené judikatuře²⁷ dovodil, že v případě, kdy je smlouva uzavírána částečně pro soukromé účely a částečně pro účely podnikatelské, nejde o spotřebitelskou smlouvu. Výjimku by představovala situace, kdy je rozsah podnikatelských aktivit v rámci uzavřené smlouvy zcela bagatelní.

Z tohoto pojetí lze pro případ smlouvy o běžném účtu analogicky dovodit, že postavení spotřebitele lze přiznat pouze majiteli účtu, který bude účet využívat pouze k zajišťování potřeb svých a své rodiny, popř. zcela výjimečně a ojediněle k podnikatelské aktivitě. Takové postavení však nebude možné přiznat majiteli účtu, který bude převážně používat účet k osobní potřebám, ale v menším měřítku i k podnikání.

²⁶ Věc C-269/95 Benincasa v. Dentalkit Srl ze dne 3.7.1997.

²⁷ Např. Rozhodnutí ve věci C-464/01 Johann Gruber v. Bay Wa AG ze dne 20.1.2005.

Ze shora uvedeného výkladu je zřejmé, že každý případ bude nutno posuzovat s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem. Určité zjednodušení složité situace může představovat především jasně deklarované jednání druhé smluvní strany ohledně charakteru činnosti. Jde především o rozlišení, zda běžný účet bude sloužit k podnikání nebo k zajišťování osobních potřeb.

Banky uvedenou situaci řeší zpravidla tím, že klientům nabízejí nejméně dva různé druhy smlouvy o běžném účtu. První druh je určen především k nepodnikatelským účelům a bývá nejčastěji označován jako osobní (sporožirový, žirový atp.) účet. Právní režim tohoto druhu účtu zahrnuje i příslušnou zvýšenou ochranu spotřebitelských práv. Po přijetí nového zákona o platebním styku, který v širším měřítku upravuje i otázky ochrany spotřebitele, se praktický význam právní úpravy ochrany spotřebitele v občanském zákoníku ve vztahu k majiteli účtu podstatně snížil.

Druhý smluvní typ je určen pro podnikatelské účely a bývá zpravidla označován jako běžný účet. Majitelem tohoto účtu je ve většině případů podnikatel, na kterého se zvýšená ochrana spotřebitele nevztahuje. Na tento druh platebního účtu se však může vztahovat zvýšená ochrana drobného podnikatele podle zákona o platebním styku.

Ze shora uvedeného členění se podává, že charakter spotřebitelské smlouvy splňuje zpravidla smlouva o osobním (sporožirovém, žirovém) účtu. Uvedený závěr však nemusí platit za všech okolností a bude záviset na tom, zda je uvedený účet používán skutečně k nepodnikatelským účelům. Tzv. smlouva o „prostém“ běžném účtu bude zpravidla mimo ochranu poskytovanou spotřebitelským smlouvám, ale konkrétní okolnosti mohou způsobit opak.

Právní úprava ochrany spotřebitele podle občanského zákoníku se liší zejména s přihlédnutím ke skutečnosti, zda je spotřebitelská smlouva uzavřena na dálku nebo nikoli. Smlouva o běžném účtu je zpravidla uzavírána v provozovně banky za účasti obou smluvních stran. Právní

úprava smluv sjednávaných na dálku a změny provedené v dalších souvisejících právních předpisech však umožňují sjednat smlouvu o běžném účtu na dálku. Skutečnost, že obchodní zákoník nově nevyžaduje uzavření smlouvy o běžném účtu v písemné formě, přispívá k rozšíření uzavírání smluv o běžném účtu mimo provozovny banky.

V případě spotřebitelské smlouvy o běžném účtu sjednávané v provozovně banky bude na závazkový vztah nutno použít především § 55 a 56 ObčZ. Pokud by smlouva byla uzavřena mimo provozovnu banky, vztahovalo by se na závazkový vztah i ustanovení § 57 ObčZ.

Uvedená úprava představuje provedení zejména směrnice Rady 93/13/EHS z 5. dubna 1993, o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách. Tato směrnice obsahuje úpravu, která je svou povahou k problematice smluv o běžném účtu nejbližší. Právní regulace v občanském zákoníku však vychází z principů, na kterých jsou postaveny i další směrnice k ochraně spotřebitele.

3.7.2.3.2 Odchyly v neprospěch spotřebitele

Z § 55 odst. 1 ObčZ vyplývá obecný princip, že smluvní ujednání spotřebitelských smluv se nemohou odchýlit od zákona v neprospěch spotřebitele. Spotřebitel se zejména nemůže vzdát práv, která mu zákon poskytuje, nebo jinak zhoršit své smluvní postavení.

Uvedená dikce se dotýká pouze ustanovení dispozitivní povahy, protože jenom ta mohou být dohodou stran měněna. Kogentní ustanovení platí pro smluvní strany přímo; účastníci se dohodou nemohou od kogentních norem odchýlit nebo jejich působení vyloučit.

Je zřejmé, že úprava obsažená v § 55 odst. 1 ObčZ představuje významný zásah do smluvní svobody účastníků právního vztahu. Rozsah tohoto omezení není zcela určitě vymezen a je jej nutné vyložit především ze smyslu celé úpravy spotřebitelských smluv v českém a evropském právu.

Jedno hledisko výkladu by mohlo vycházet z principu, že dispozitivní norma obsahuje zcela objektivně vyváženou úpravu práv a povinností spotřebitele a dodavatele, kterou je nutno respektovat. Z tohoto pojetí by vyplývala pouze možnost ujednáním mezi účastníky vylepšit pozici spotřebitele.

Odlíšný interpretační přístup klade větší důraz na širší výklad pojmů prospěch – neprospěch spotřebitele. Posouzení, zda odchýlné ujednání od normy dispozitivní povahy je v neprospěch spotřebitele, je nutno sledovat v kontextu zásady vyjádřené například v článku 3 odst. 1 směrnice 93/13/EHS (§ 56 ObčZ). Z této úpravy plyne, že smluvní podmínka je považována za nepřiměřenou, jestliže v rozporu s požadavkem přiměřenosti způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele. Tato úprava klade mimořádný důraz na rovnováhu práv a povinností stran. Za ujednání v neprospěch spotřebitele je třeba považovat takové ujednání, které naruší tuto rovnováhu nepřiměřeným způsobem v neprospěch spotřebitele. Respektování tohoto principu dovoluje modifikovat či vyloučit dispozitivní normy způsobem, který nenaruší rovnováhu práv a povinností smluvních stran, popř. jí naruší ve prospěch spotřebitele.

Zastávám názor, že použití prvního výkladového způsobu by bylo nepřiměřeným omezením principu smluvní volnosti a mohlo by ve svém důsledku vést až k omezování některých služeb pro spotřebitele. Nerespektování uvedených principů by vedlo k narušování potřebných právních jistot neplatností smluvních ujednání mezi účastníky spotřebitelských smluv. Navíc by promítnutí této zásady do právního řádu v době, kdy dispozitivní normy byly formulovány ze zcela jiných pozic, muselo nutně vést k celkové revizi všech norem dispozitivní povahy v právních předpisech práva soukromého a větší pozornosti při přípravě nových norem této povahy, aby byl jednoznačně zabezpečen pro strany rovnovážný stav mezi dodavatelem a spotřebitelem.

Pro uplatňování druhého výkladového principu hovoří argumentů mnohem více. Toto pojetí zahrnuje možnost rozvíjení smluvních typů v těch směrech, které zákonodárce stanovením dispozitivních norem určil k dotvoření vzájemnou dohodou. Klade však vyšší požadavky zejména na dodavatele, v tomto případě na banku, aby v návrhu smlouvy předkládala spotřebitelům takové návrhy ujednání, které nepředstavují nepřiměřené narušení rovnováhy v právech a povinnostech stran. Jde především o to, aby každá změna oproti pravidlu vyplývajícímu z normy dispozitivní, byla řádně posouzena ze všech hledisek výše uvedených a nemohla být úspěšně napadena pro narušení rovnováhy v neprospěch spotřebitele.

Některé právní předpisy obsahují úpravu, ze které výslovně vyplývá, že se od ní účastníci mohou odchýlit jen ve prospěch spotřebitele. Na obdobných principech je přijata úprava části čtvrté zákona o platebním styku.

3.7.2.3.3 Zákaz některých smluvních ujednání

Ust. § 56 odst. 1 ObčZ představuje generální klauzuli určující přípustnost smluvních ujednání ve spotřebitelských smlouvách. Odstavec 2 citovaného paragrafu ne zcela v souladu s evropským právem²⁸ vylučuje z okruhu působnosti generální klauzule smluvní ujednání, která vymezují předmět plnění smlouvy nebo cenu plnění. Spotřebitelské smlouvy nesmějí obsahovat ujednání, která v rozporu s požadavkem dobré víry znamenají k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech. O použití pojmu dobrá víra v českém právním řádu v těchto souvislostech lze mít odůvodněné pochybnosti. Dobrá víra je spojována se stavem vědomí jednotlivce o souladu jednání s právem. Ve směru upravovaném § 56 odst. 1 ObčZ by poměry, ke kterým má

²⁸K tomu srov. Hulmák M. v díle citovaném v pozn. č. 24, s. 389.

žádoucí stav být porovnáván, lépe vystihoval pojem dobré mravy ve smyslu ust. § 3 odst. 1 ObčZ.

Základním požadavkem kladeným na spotřebitelskou smlouvu obecně je podmínka, aby ujednání v této smlouvě nezakládala značnou nerovnováhu v právech a povinnostech. Zákonodárce přitom nevyloučil možnost, že ve smluvních ujednáních ve spotřebitelské smlouvě nedojde vždy k naprosté rovnováze práv a povinností obou stran. Předmětná úprava dovoluje i určitou výchylku v neprospěch spotřebitele, pokud takové ujednání nezaloží značnou nerovnováhu v právech a povinnostech smluvních stran. Při uzavírání smlouvy o běžném účtu se spotřebitelem je nutno dbát na celkovou vyváženost práv a povinností banky i majitele účtu. Pokud konkrétní ujednání bude stanovovat určitou povinnost spotřebitele zhoršující jeho postavení, měla by tato povinnost být vyvážena odpovídajícím právem spotřebitele vůči bance.

Ust. § 56 odst. 3 ObčZ příkladmo vyjmenovává smluvní ujednání, která jsou ve spotřebitelských smlouvách nepřipustná. Ve vztahu ke smlouvě o běžném účtu nebude přicházet v úvahu užití některých demonstrativně uvedených nepřipustných klauzulí zřejmě vůbec. Jde zejména o ujednání uvedené pod písmenem a), c), d), j) a k).

V uvedených případech se ujednání zpravidla nedá použít ve vztahu k plnění ze smlouvy o běžném účtu (písm. a), c), d), e) a j)) nebo sjednání takového ustanovení brání povaha bankovního závazkového vztahu (písm. k)).

V ostatních případech uvedených ve výčtu by sjednání takových klauzulí v rámci smlouvy o běžném účtu mohlo přicházet v úvahu, někdy častěji, jindy spíše výjimečně. Sjednání některých klauzulí nedovoluje kogentní právní úprava obsažená v zákoně o platebním styku.

Z § 55 odst. 2 ObčZ vyplývá, že ujednání ve smyslu § 56 se považují za platná, pokud se spotřebitel nedovolá jejich neplatnosti. Podle § 40a ObčZ jsou nepřiměřená ujednání relativně neplatná. Jde tedy o podmíněnou platnost právního úkonu, protože se ponechává na vůli

spotřebitele, tedy subjektu, jehož zvýšená ochrana je sledována, zda se neplatnosti dovolá.

Právní účinky dovolání se neplatnosti nepřiměřeného ujednání ve smlouvě o běžném účtu nastanou doručením projevu vůle spotřebitele bance. Jestliže se spotřebitel úspěšně dovolal neplatnosti ujednání, je ujednání neplatné od samého počátku. Právo dovolat se neplatnosti úkonu se promlčuje ve tříleté promlčecí lhůtě a promlčecí lhůta běží ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé, tj. ode dne sjednání nepřijatelného ujednání (§ 101 ObčZ).

Z § 55 odst. 2 věty druhé ObčZ plyne pro případ, že nepřiměřené ujednání ovlivňuje přímo i další ujednání smlouvy, může se spotřebitel dovolat neplatnosti celé smlouvy. Tato úprava dovoluje při sjednání nepřiměřeného ustanovení ve smlouvě o běžném účtu, se dovolat neplatnosti celé smlouvy o běžném účtu za podmínky, že nepřiměřené ujednání bude ovlivňovat i další ujednání této smlouvy. Podmínkou je tedy přímý vliv nepřiměřeného ujednání na další přípustná ujednání ve smlouvě, aniž by zákonodárce blíže specifikoval rozsah a intenzitu takového vlivu, popř. rozsah a intenzitu vlivu nepřiměřeného ujednání na celou spotřebitelskou smlouvu.

V případě smlouvy o běžném účtu zpravidla nebude dovolání se neplatnosti celé smlouvy příliš praktickým úkonem ze strany spotřebitele. Zejména v případech, kdy podle smlouvy o běžném účtu bylo plněno, by důsledky neplatnosti od počátku způsobovaly nemalé praktické obtíže. Smlouva o běžném účtu je uzavírána nejen k příjmu a výplatě peněžních prostředků, ale zejména k provádění plateb třetím osobám a přijímání plateb od těchto osob. Důsledky neplatnosti smlouvy vyplývající z § 457 ObčZ a spočívající v povinnosti restituce plnění účastníky smlouvy jsou v případě závazků ze smlouvy o běžném účtu jen velmi obtížně řešitelné. Zpravidla tedy nebude v zájmu majitele účtu, aby se dovolával neplatnosti smlouvy o běžném účtu, podle níž se uskutečňovalo nějaký čas plnění.

V případech, kdy bude ujednání sjednáno nepřiměřeným způsobem a zároveň svým obsahem nebo účelem bude odporovat zákonu nebo jej obcházet anebo se přičít dobrým mravům, bude jej nutno vzhledem k obecné úpravě platnosti právních úkonů v občanském zákoníku nutno považovat za absolutně neplatné. S ohledem na úpravu obsaženou v § 41 ObčZ bude nutné určit, zda absolutní neplatnost určitého ujednání nezpůsobuje absolutní neplatnost celé smlouvy. Odlišení případů absolutní a relativní neplatnosti nepřiměřených ujednání může být v praxi značným problémem zejména s ohledem na kritérium dobrých mravů jako obecného korektivu pro rozčlenění neplatnosti.

Jsou však známy právní názory zpochybňující koncepci relativní neplatnosti ve vztahu k nepřiměřeným podmínkám ve spotřebitelských smlouvách a přiklánějící se k absolutní neplatnosti takových podmínek.²⁹ Argumentace komunitárním právem a obecnými principy právní ochrany slabší strany je srozumitelná; je však otázkou, zda právní nejistota způsobená deklarací absolutní neplatnosti nepřiměřeného ujednání, popř. celé smlouvy kdykoli při trvání smluvního vztahu není příliš velkým zatížením pro rychle se vyvíjející obchodně právní závazkové vztahy.

3.8 Bankovní obchodní podmínky

Podle § 273 odst. 1 ObchZ část obsahu smlouvy o běžném účtu lze určit také odkazem na všeobecné obchodní podmínky vypracované odbornými nebo zájmovými organizacemi nebo odkazem na jiné obchodní podmínky, jež jsou stranám uzavírajícím smlouvu známé nebo k návrhu přiložené.

Uvedená právní úprava byla do osnovy obchodního zákoníku zařazena v důsledku inspirace § 116 ZMO. Z § 116 ZMO vyplývalo, že smlouvu lze uzavřít také odkazem na stranám známé nebo navrhovatelem předložené obchodní podmínky. Z dikce uvedené

²⁹ Hulmák M. v díle citovaném v pozn. č. 24, s. 379 an.

v zákoníku mezinárodního obchodu bylo patrné, že účastníkům určité smlouvy k jejímu uzavření stačilo v rámci kontraktačního procesu se shodnout hlavně na skutečnosti, že jejich závazky se budou řídit určitými obchodními podmínkami.

Z dikce právní úpravy obsažené v obchodním zákoníku, že odkazem na obchodní podmínky lze určit jen část obsahu smlouvy, je možné vyvodit závěr, že ve smlouvě je třeba sjednat alespoň část závazků a že obchodním podmínkám tedy nelze svěřit celý obsah smlouvy.

Ze zásady neformálnosti obchodních smluv přitom vyplývá možnost určit vzájemná práva a povinnosti projevem vůle stran, aby pro ně platila určitá pravidla, která nebudou výslovně formulována ve smlouvě. Předpokladem je skutečnost, že se smluvní strany shodnou na tom, že se jimi chtějí řídit. Jde o určité nepřímé smluvní ujednání.³⁰ Je zřejmé, že praxe spočívající v odkazu na obchodní podmínky by byla možná i bez § 273 odst. 1 ObchZ, neboť je věcí stran, zda za součást smlouvy prohlásí jakákoliv zjistitelná pravidla, která neodporují zákonu. V tomto směru lze právní úpravu obchodního zákoníku chápat jako doporučení při uzavírání obchodních smluv.³¹

V otázce, jaký rozsah práv a povinností má být upraven ve smlouvě a jaký určen odkazem na obchodní podmínky, obchodní zákoník přesnější instrukci neobsahuje. V praxi pak rozsah úpravy závazků v obchodních podmínkách závisí na zvyklostech odvětví, ve kterém je obchodní smlouva uzavírána. Svou roli hraje i skutečnost, zda je smlouva uzavírána v písemné či jiné formě.

Smlouvy uzavírané bankami zpravidla obsahují vedle určení účastníků zejména vymezení podstatných částí obchodní smlouvy u

³⁰ Kopáč, L. Obchodní kontrakty, 1. díl, PROSPEKTRUM Praha 1993, s. 11, Marek, K., Žváčková, L. Obchodní podmínky, obchodní zvyklosti a vykládací pravidla. 1. vydání, Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 16.

³¹ Srov. Ďurica, M. in Patakyová, M. a kol. Obchodný zákonník. Komentár. 1. vydanie. Praha: C.H.Beck 2006, s. 624.

smluv pojmenovaných (§ 269 odst. 1 ObchZ), popř. určení předmětu závazků stran v případě smluv nepojmenovaných (§269 odst. 2 ObchZ).

V případě smlouvy o běžném účtu smlouva zpravidla obsahuje výslovnou úpravu podstatných částí smluvního typu podle § 708 odst. 1 ObchZ a odkazem na příslušné obchodní podmínky banky se vymezuje zbylá část obsahu dané smlouvy. Z výše uvedeného se tedy podává závěr, že samotný text smlouvy o běžném účtu může být sjednán v relativně krátkém (stručném) znění, pokud zbylá část smlouvy bude určena odkazem na obchodní podmínky podle § 273 odst. 1 ObchZ.

Na první pohled se obsah projevu vůle zachycený ve smlouvě zkrátí a zjednoduší. Ve skutečnosti smluvní úprava závazkového vztahu mezi bankou a klientem bude složitější v důsledku své strukturovanosti. Část závazků plyne ze smlouvy samé, část z obchodních podmínek, přičemž není vyloučeno, že obchodních podmínek může pro tento vztah platit více (obecné, zvláštní apod.).

Ust. § 273 odst. 1 ObchZ rozlišuje mezi obchodními podmínkami vypracovanými odbornými nebo zájmovými organizacemi nebo jinými obchodními podmínkami. Uvedené členění vychází zřejmě z principu, že odborné nebo zájmové organizace (asociace, komory, společenstva atp.) vydávají obchodní podmínky v rámci určitého odvětví národního hospodářství nebo alespoň pro okruh subjektů sdružených v rámci vydavatele. Ač to z uvedeného zákonného textu výslovně neplyne, lze soudit, že takto vypracované obchodní podmínky jsou ovládány principem odbornosti a určité objektivnosti dané především tím, že autorem není jedna ze smluvních stran.³² Z dikce zákona lze dovodit, že zákonodárce předpokládal, že takové obchodní podmínky budou stranám známé a dostupné, a proto nevyžadoval výslovně jejich přiložení k návrhu smlouvy.

Zpracovatel jiných obchodních podmínek vyplývajících z druhé části věty § 273 odst. 1 ObchZ není zákonem specifikován. Může jím být

³² Tomsa, M. in dílo citované v pozn. č.14 s. 923.

kdokoli, kdo není odbornou nebo zájmovou organizací, na kterou by se vztahovala úprava první části ustanovení. V praxi nejčastějším zpracovatelem a vydavatelem jsou účastníci obchodních smluv – poskytovatelé služeb (banky, mobilní operátoři, leasingové společnosti atp.). Zákonodárce vyžaduje, aby takové obchodní podmínky byly stranám známé a pokud nejsou známé, aby byly přiložené k návrhu smlouvy.

Další rozdíl mezi obchodními podmínkami vydávanými zájmovými a odbornými organizacemi a obchodními podmínkami vydávanými jinými subjekty spočívá v označení obchodních podmínek. Zákon označuje jako „všeobecné“ ty obchodní podmínky, které jsou vydávány odbornými a zájmovými subjekty. Důvod pro toto označení není zcela patrný; zřejmě zákonodárce vycházel z premisy, že uvedené podmínky mají širší působnost (okruh vztahů), a z tohoto důvodu volil obecnější pojmenování.

Je zřejmé, že uvedená úprava v praxi ne zcela vyhovuje a zejména v bankovníctví není plně respektována. Česká bankovní asociace, jako subjekt v první řadě povoláný v odvětví bankovníctví k vydávání všeobecných obchodních podmínek, takové podmínky nevydává a zatím ani takový úmysl do budoucna nemá.

Banky vydávají jak obchodní podmínky v praxi označené jako všeobecné obchodní podmínky, tak i obchodní podmínky označené bez přívlastku „všeobecné“. Banka vydáním obchodních podmínek s označením „všeobecné“ deklaruje skutečnost, že uvedené podmínky regulují základní vztahy mezi bankou a klientem a dopadají na převážnou většinu všech smluvních vztahů. Vedle všeobecných obchodních podmínek jsou bankami vydávány i zvláštní obchodní podmínky upravující určité vztahy (bankovní produkty) jako např. úvěrové podmínky, podmínky pro elektronické bankovníctví, podmínky pro vydávání a používání platebních karet atp. Tento stav není z hlediska

právní úpravy obsažené v § 273 ObchZ příliš přehledný a je oprávněně kritizován.³³

Význam obchodních podmínek pro smlouvu o běžném účtu se neustále vyvíjí. Kromě obvyklého významu, tj. vymezení standardních podmínek pro poskytování služeb bankou, přistupuje ještě jedno specifikum, kterým se banka vypořádává s potřebou určité flexibility změn smluvního vztahu. Většina obchodní podmínek obsahuje ustanovení, že banka může obchodní podmínky změnit i za trvání smlouvy o běžném účtu.

Zpravidla tato úprava byla před účinností § 94 odst. 3 PIShk omezena stanovením okolností, za kterých ke změně obchodních podmínek může dojít. Okolnosti spočívaly nejčastěji v důvodech pro provedení změny a ve stanovení lhůty účinnosti změny tak, aby majitel účtu mohl na změnu včas reagovat. Důvody pro provedení změny obchodních podmínek měly být závažné povahy a záležet v právních, ekonomických nebo technologických příčinách. Vyhlášení změn mělo být provedeno s takovým předstihem, aby majitel účtu měl objektivní možnost navrženou změnu akceptovat, resp. odmítnout a podle povahy změny se pak rozhodnout, zda smluvní vztah ukončí nebo bude zachován stávající právní režim vedení běžného účtu. V případě rozhodnutí majitele účtu ukončit smlouvu o běžném účtu z důvodu změny obchodních podmínek, se považoval za standardní požadavek, že banka ukončení provede podle návrhu klienta a bez pro klienta jinak zatěžujících požadavků (např. poplatky za jednostranné ukončení smlouvy o běžném účtu).

Právní úprava obsažená v § 93 odst. 4 PIShk stanovila jasné právní podmínky pro režim změny rámcové smlouvy, tj. i smlouvy o běžném účtu, které lze využít i pro změnu bankovních obchodních podmínek jako součásti takové smlouvy. Právní úprava převzala řadu dosavadních pravidel vytvořených bankami pro režim změny obchodních podmínek.

³³ Marek, K., Žváčková, L. Obchodní podmínky, obchodní zvyklosti a vykladací pravidla. 1. vydání, Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s.34.

Samostatnou otázkou je, zda smlouva o běžném účtu, jejíž část je určena obchodními podmínkami, je pro klienta dostatečně přehlednou a srozumitelnou úpravou právního vztahu. Z bankovního hlediska je sjednaná smlouva (tj. samotná smlouva bez obchodních podmínek) jednoduchá a přehledná. Podrobnosti jsou upraveny v příloze (obchodní podmínky), na kterou smlouva odkazuje. Potřeba flexibilní úpravy právního vztahu ze smlouvy o běžném účtu je zajištěna zejména ujednáním o možnosti banky změnit obsah smlouvy vyhlášením změny obchodních podmínek.

Při zkoumání závazků vyplývajících ze smlouvy o běžném účtu je třeba posoudit nejen smlouvu, ale zejména obchodní podmínky. Vedle všeobecných obchodních podmínek upravujících základní závazky může být určitý obchod ve smlouvě upraven i odkazem na zvláštní obchodní podmínky upravující konkrétní bankovní službu (platební karta, platební styk apod.). Smluvní úprava závazkového vztahu je tak obsažena v těchto pramenech: smlouva – všeobecné obchodní podmínky – zvláštní obchodní podmínky. Zpravidla je sjednáno, že úprava obsažená ve zvláštních obchodních podmínkách má přednost před úpravou ve všeobecných obchodních podmínkách. Odchylná ujednání ve smlouvě mají zase přednost před zněním obchodních podmínek (§ 273 odst. 2 ObchZ). Orientaci v obchodních podmínkách ztěžuje zejména jejich působnost na široký okruh právních vztahů klienta a banky často nesouvisejících se samotným smluvním vztahem a dále i vzájemné vymezení vztahu zvláštních a všeobecných obchodních podmínek. Z výše uvedeného je zřejmé, že úprava smluvního vztahu s využitím obchodních podmínek může být z hlediska určení práv a povinností pro účastníky smlouvy o běžném účtu poněkud složitá a někdy i málo přehledná.

Změna smluvního vztahu změnou obchodních podmínek banky představuje pro klienta zjednodušení zejména v těch případech, kdy změna pro něj přináší výhodu nebo alespoň nezhoršuje jeho právní

postavení. V takovém případě klient vítá, že není obtěžován formálními náležitostmi spočívajícími v nutnosti akceptovat návrh změny dostavením se na pobočku banky a podpisem dodatku smlouvy.

Na základě shora podaného výkladu je zřejmé, že význam bankovních obchodních podmínek pro určení závazků ze smlouvy o běžném účtu je velmi podstatný. Přesto právní úprava ani bankovní praxe nezaložila požadavek, aby návrhy bankovních obchodních podmínek byly adekvátním způsobem posuzovány a projednávány s podnikatelskou a zejména spotřebitelskou veřejností. Takový proces však lze zakotvit pouze tam, kde existují silné organizace zastupující spotřebitele.³⁴

3.9 Povinnosti poskytovatele platebních služeb v průběhu trvání smlouvy

Koncepce nové právní úpravy smlouvy o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, spočívá na poměrně značně omezené regulaci smluvních podmínek, které mají být obsaženy ve smlouvě o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, protože řada povinností banky a tomu odpovídajících práv majitele účtu plyne z právní úpravy poskytování platebních služeb podle zákona o platebním styku.

Zákon o platebním styku ukládá poskytovateli platebních služeb různé povinnosti. Vymezené povinnosti lze uspořádat především z hlediska časového a z hlediska obsahového.

Z hlediska časového jde zejména o povinnosti, které je třeba splnit

- před uzavřením smlouvy (před vznikem závazků ze smlouvy),
- po uzavření smlouvy (v době trvání závazkového vztahu).

Z hlediska obsahového jde zejména o povinnosti

- informační,
- ostatní.

³⁴ Např. v Holandsku se standardní bankovní obchodní podmínky pro vkladové a platební služby projednávají mezi bankovními a spotřebitelskými asociacemi. Podobně se projednává kodex upravující debetní platební karty v Austrálii a Kanadě.

Před uzavřením smlouvy o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, (dále též „rámcové smlouvy“), se ukládají bance pouze určité informační povinnosti vůči budoucímu klientovi, o kterých bylo pojednáno v předchozích částech práce.

Po uzavření smlouvy o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, tj. během trvání právního vztahu z této smlouvy, se poskytovateli platebních služeb zákonem o platebním styku ukládají jednak informační povinnosti, jednak povinnosti další související zejména s prováděním platebních transakcí.

Zákon o platebním styku v konkrétní právní úpravě vždy stanoví, jakým způsobem má být informační povinnost splněna.

Během trvání právního vztahu z rámcové smlouvy je poskytovatel platebních služeb povinen poskytovat, popř. zpřístupňovat informace upravené v § 88 až 91 PIShk.

Kdykoli v průběhu trvání smlouvy si uživatel platebních služeb může vyžádat informace o obsahu rámcové smlouvy a informace uvedené v § 81 až 85 PIShk, tj. informace, které je poskytovatel platebních služeb povinen poskytnout uživateli platebních služeb s dostatečným předstihem před tím, než je vázán rámcovou smlouvou. Jde o informace o poskytovateli platební služby, poskytované platební službě, způsobu komunikace mezi uživatelem a poskytovatelem platebních služeb, rámcové smlouvě, o povinnostech a o odpovědnosti poskytovatele a uživatele platebních služeb.

Povinnost poskytovatele platebních služeb informovat uživatele o obsahu rámcové smlouvy je vyvolána mimo jiné i skutečností, že pro tuto smlouvu není obligatorně stanovena písemná forma. Obsah závazku v rámcové smlouvě proto nutně nemusí být zachycen písemně v potřebném množství výtisků pro účastníky smlouvy. V případě, že smlouva je uzavřena ústně, nelze tudíž informační povinnost jednoduše splnit předložením smlouvy, ale poskytovatel bude nucen obsah

sjednaného závazku zachytit ve formě způsobilé k předání požadovaných informací o rámcové smlouvě uživateli platebních služeb.

Ustanovení § 709 odst. 2 ObchZ se nepoužije na smlouvu o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách. Tato právní úprava dispozitivním způsobem upravuje část obsahu smlouvy o běžném účtu. Vzhledem ke skutečnosti, že pro závazkový vztah vzniklý na základě smlouvy o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, platí právní úprava práv a povinnosti poskytovatele platebních služeb (banky) a uživatele platebních služeb (majitele účtu) obsažená v zákoně o platebním styku, není nadále třeba, aby právní úprava smlouvy o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, určovala obsah této smlouvy. Dosavadní úprava dispozitivní povahy navíc neodpovídá povaze některých ustanovení zákona o platebním styku. To však neznamená, že konkrétní uzavřená smlouva o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, nebude v některých případech obsahovat některá ujednání uvedená v § 709 odst. 2 ObchZ. Obsah těchto ujednání však musí respektovat příslušnou právní úpravu v zákoně o platebním styku.

3.10 Úročení zůstatku na účtu

Pro smlouvu o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, se nepoužije v souvislosti s úpravou úročení zůstatku na běžném účtu § 709 odst. 2 písm. b) a § 714 ObchZ. Pro úročení zůstatku na běžném účtu, který je platebním účtem, platí právní úprava obsažená v zákoně o platebním styku.

Poskytovatel platebních služeb musí podle § 82 písm. h) PIStk uživateli s dostatečným předstihem před uzavřením rámcové smlouvy poskytnout mimo jiné i informaci o úrokových sazbách, které mají být použity, nebo údaj o způsobu výpočtu úroku a příslušný den a index nebo základ pro určení referenční úrokové sazby, je-li použita. Poskytovatel

platebních služeb je povinen poskytnout před uzavřením smlouvy uživateli platebních služeb i údaj, že je poskytovatel oprávněn kdykoli jednostranně a bez předchozího oznámení změnit dohodu stran o úrokových sazbách, pokud to bude dohodnuto, a další údaje s tím související.

Právní úprava obsažená v § 94 odst. 5 PIStk stanoví, že pokud to bylo dohodnuto, je poskytovatel oprávněn kdykoli jednostranně a bez předchozího oznámení změnit dohodu stran o úrokových sazbách, pokud je změna založena na změně referenčních sazeb. Změny úrokových sazeb používaných při platebních transakcích se provádějí a počítají neutrálním způsobem, který nediskriminuje uživatele platebních služeb.

Podle § 2 odst. 3 PIStk se referenční úrokovou sazbou rozumí úroková sazba, která se použije jako základ pro výpočet úroku a která pochází z veřejně přístupného zdroje.

Z uvedené právní úpravy vyplývá, že výše úroku je předmětem dohody mezi účastníky smlouvy. Informaci o používaných úrokových sazbách nebo údaj o způsobu výpočtu úroku z prostředků na účtu a další související údaje je poskytovatel povinen poskytnout uživateli platebních služeb před uzavřením rámcové smlouvy.

Zákon o platebním styku určuje okamžiky rozhodné pro započítání nebo ukončení úročení zůstatku platebního účtu.

Okamžik, ke kterému je platební transakce na účtu evidována pro potřeby výpočtu úroků z peněžních prostředků, se podle § 2 odst. 3 písm. e) PIStk nazývá dnem valuty. Ustanovení § 114 PIStk určuje, že den valuty peněžních prostředků odepsaných z platebního účtu (běžného účtu) plátce nastává nejdříve okamžikem přijetí platebního příkazu. Den valuty peněžních prostředků připsaných na platební účet příjemce nastává nejpozději okamžikem, kdy jsou peněžní prostředky připsány na účet příjemce.

Lhůtu pro připsání peněžních prostředků uskutečňované platební transakce stanoví zejména § 110 PIStk. Z této právní úpravy plyne, že

banka jako poskytovatel platebních služeb připíše částku platební transakce na platební účet příjemce neprodleně poté, kdy byla připsána na její účet nebo jedná-li se o platební transakci v měně jiného než členského státu Evropské unie nebo jiného smluvního státu Dohody o Evropském hospodářském prostoru (dále jen „členský stát“) nebo platební účet vedený v měně jiného než členského státu, do konce pracovního dne následujícího po dni, kdy byla připsána na účet banky.

Den valuty částky odepsané z účtu plátce nebo datum přijetí platebního příkazu oznamuje banka majiteli účtu, který je plátcem. Majiteli účtu, který je příjemcem platební transakce, oznamuje banka příjemce den valuty částky připsané na platební účet.

Ohledně určení doby připsání úroků k zůstatku na účtu a jejich splatnosti platí § 114 odst. 3 PIStk, ze kterého plyne, že okamžikem připsání peněžních prostředků na účet příjemce musí být tyto peněžní prostředky k dispozici příjemci.

3.11 Platební transakce

3.11.1 Informace o prováděných platebních transakcích

Právní úprava poskytování informací o prováděných platebních transakcích na běžném účtu je obsažena zejména v § 709 odst. 2 písm. b) a § 712 ObchZ, které se však nepoužijí pro smlouvu o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách.

Důvodem pro vyloučení citovaných ustanovení je zejména skutečnost, že pro lhůty, v nichž banka oznamuje majiteli účtu, který je platebním účtem, přijaté vklady a platby a provedené výplaty a platby a výši zůstatku peněžních prostředků na účtu a dále pro formu tohoto oznámení, platí nově právní úprava obsažená v zákoně o platebním styku.

Poskytovatel platebních služeb je povinen před provedením platební transakce z podnětu plátce upravené rámcovou smlouvou poskytnout plátcí na jeho žádost informace o

- a) maximální lhůtě pro provedení transakce,
- b) úplatě, kterou je plátce povinen zaplatit poskytovateli za provedení platební transakce, a skládá-li se úplata z více samostatných položek, i rozpis těchto položek.

Po provedení platební transakce je poskytovatel platebních služeb povinen informovat uživatele o uskutečněné platební transakci. Konkrétní obsah informací závisí na skutečnosti, zda jsou určeny plátcí nebo příjemci platební transakce.

Pro splnění povinnosti poskytovatele platebních služeb poskytnout informace je v zákoně o platebním styku stanovena lhůta. Plátcí je poskytovatel platebních služeb plátce povinen podle § 90 odst. 1 PIStk poskytnout informaci bez zbytečného odkladu po odepsání částky z platebního účtu plátce.

Poskytovatel platebních služeb plátce poskytne plátcí způsobem uvedeným v § 80 odst. 1 PIStk, bez zbytečného odkladu po odepsání částky platební transakce upravené rámcovou smlouvou z platebního účtu plátce nebo po obdržení platebního příkazu, jestliže se platební transakce neprovádí z platebního účtu plátce, tyto informace:

- a) údaj umožňující plátcí identifikovat platební transakci, a pokud to připadá v úvahu, také údaje o příjemci,
- b) částku platební transakce v měně, v níž byla odepsána z platebního účtu plátce, nebo v měně použité v platebním příkazu,
- c) údaj o úplatě, kterou je plátce povinen zaplatit poskytovateli za provedení platební transakce, a skládá-li se úplata z více samostatných položek, i rozpis těchto položek,
- d) tam, kde to připadá v úvahu, směnný kurz použitý poskytovatelem plátce a částku platební transakce po této směně měn,
- e) den valuty částky odepsané z platebního účtu plátce nebo datum

přijetí platebního příkazu.

Příjemci je poskytovatel platebních služeb příjemce povinen poskytnout informaci bez zbytečného odkladu po provedení platební transakce.

Poskytovatel platebních služeb příjemce poskytne příjemci, způsobem uvedeným v § 80 odst. 1 PIShk bez zbytečného odkladu po provedení platební transakce upravené rámcovou smlouvou, tyto informace:

- a) údaj umožňující příjemci identifikovat platební transakci, a pokud to připadá v úvahu, také údaje o plátcí a další údaje předané v souvislosti s platební transakcí,
- b) částku platební transakce v měně, v níž byla částka připsána na platební účet příjemce,
- c) údaj o úplatě, kterou je příjemce povinen zaplatit poskytovateli za provedení platební transakce, a skládá-li se úplata z více samostatných položek, i rozpis těchto položek,
- d) tam, kde to připadá v úvahu, směnný kurz použitý poskytovatelem příjemce a částku platební transakce před touto směnou měn,
- e) den valuty částky připsané na platební účet příjemce.

Ujednáním účastníků rámcové smlouvy může být stanoveno, že poskytovatel platebních služeb bude poskytovat nebo zpřístupňovat zákonem stanovené informace nikoli bez zbytečného odkladu po rozhodných událostech, ale v pravidelných intervalech, které nesmějí být delší než jeden měsíc. V takovém případě je třeba informace předávat dohodnutým způsobem tak, aby plátce či příjemce mohl tyto informace ukládat a kopírovat v nezměněném stavu (§ 91 odst. 2 PIShk).

Právní úprava umožňuje v případě rámcové smlouvy sjednat plnění informační povinnosti např. prostřednictvím opisů obrátů z běžného účtu, které mohou být zasílány poštou nebo elektronicky anebo získávány aktivním přístupem uživatele platebních služeb (např. vložením platební karty do terminálu pro tisk obrátů z účtu). Tyto

informace musí poskytovatel platebních služeb poskytnout bezúplatně. Plnění informační povinnosti poskytovatelem platebních služeb v pravidelných intervalech bezúplatně nemusí nutně znamenat, že banka bude tzv. bankovní výpisy z běžného účtu nadále poskytovat bezúplatně, protože zákonná informační povinnost poskytovatele platebních služeb může být splněna i jinak a výpis z běžného účtu může obsahovat i další doplňující informace (§ 77 odst. 4 PIStk).

Informace o platební transakci musí být v případě rámcové smlouvy poskytnuty uživateli platebních služeb určitě a srozumitelně v úředním jazyce státu, v němž je platební služba nabízena, nebo v jazyce, na kterém se strany dohodnou. V České republice budou informace nejčastěji předávány v češtině, ale předání v jiném jazyce určeném dohodou účastníků bude rovněž možné.

V případě smlouvy o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, se nepoužije § 712 odst. 2 ObchZ, který stanoví, že banka prokáže majiteli účtu na jeho žádost provedení plateb. Právní úprava platebního styku nahradila tuto povinnost zejména zakotvením informační povinnosti poskytovatele platebních služeb v § 90 odst. 1 PIStk o provedené platební transakci.

V případě, že uživatel platebních služeb tvrdí, že provedenou transakci neautorizoval nebo že platební transakce byla provedena nesprávně, je poskytovatel povinen podle § 120 odst. 1 PIStk doložit, že byl dodržen postup, který umožňuje ověřit, že byl dán platební příkaz, že tato transakce byla správně zaúčtována a že nebyla ovlivněna technickou poruchou nebo jinou závadou.

3.11.2 Nakládání s peněžními prostředky na účtu

Právní úprava smlouvy o běžném účtu používá v některých ustanoveních pojmu nakládání s peněžními prostředky na účtu (§ 709 odst. 2, § 710 odst. 2, § 713 odst. 1 a 3 nebo § 715a odst. 3 ObchZ).

Tento pojem je třeba odlišit od pojmu nakládat s účtem upraveným v § 709 odst. 4 ObchZ. O vhodnosti použití spojení nakládat s peněžními prostředky na účtu lze mít určité pochyby. Spojení vytváří představu, že na účtu jsou peněžní prostředky, ke kterým má majitel účtu vlastnické právo. Majitel účtu nebo jím oprávněná osoba uděluje bance příkazy k provedení platebních transakcí, které jsou po provedení zaúčtovány k tíži jeho pohledávky. V této souvislosti se nabízí možnost nahradit dikci „nakládání s peněžními prostředky“ poněkud přesnějším „nakládání s vkladem“ nebo „nakládání s pohledávkou na běžném účtu“.

Právní úprava nakládání s peněžními prostředky na účtu obsažená v § 710 odst. 1 ObchZ se na smlouvu o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, nepoužije.

Úprava obsažená v § 710 odst. 1 ObchZ je v případě smlouvy o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, nadbytečná, neboť podle této smlouvy je běžný účet platebním účtem, tj. účtem sloužícím k provádění platebních transakcí. Z vymezení pojmu platební transakce (§ 2 odst. 1 písm. a) PIS^t) pak vyplývá povinnost banky jako poskytovatele platebních služeb podle zákona o platebním styku přijímat peněžní prostředky na účet, umožňovat výběr nebo převod peněžních prostředků z účtu.

Z § 98 odst. 1 PIS^t) vyplývá obecné pravidlo, že platební transakce je autorizována, jestliže k ní plátce dal souhlas, nestanoví-li jiný právní předpis jinak. Jinak stanoví například § 307 odst. 1 OSŘ, který upravuje provedení výkonu rozhodnutí odepsáním vymáhané pohledávky a jejího příslušenství z účtu.

Platební transakce může být autorizována před provedením platební transakce, nebo nedohodnou-li se tak plátce a jeho poskytovatel platebních služeb, po jejím provedení. Souhlas lze udělit k jednotlivé platební transakci nebo k několika platebním transakcím. Souhlas lze udělit i prostřednictvím platebního prostředku (platební karty, internetové

nebo mobilní bankovníctví apod.). Forma a postup udělení souhlasu musí být dohodnuty mezi plátcem poskytovatelem platebních služeb.

Souhlas k provedení platební transakce je oprávněn udělit pouze plátcem, tj. majitel účtu, k jehož tíži se platební transakce zaúčtuje. Jiná osoba než majitel účtu může udělit souhlas k provedení platební transakce za podmínky, že je k tomu oprávněna na základě zmocnění majitele účtu nebo na základě zákona (např. zákonný zástupce).

Zákon o platebním styku odlišuje pojem „autorizace“ a pojem „platební příkaz“. Platební příkaz představuje podle § 2 odst. 3 písm. d) PIStk pokyn poskytovateli platebních služeb, jímž plátcem nebo příjemce žádá o provedení platební transakce. Pokud platební příkaz předá poskytovateli platebních služeb plátcem, obsahuje v sobě i udělení souhlasu k provedení platební transakce a tudíž autorizaci platební transakce. V případě, že platební příkaz předá poskytovateli platebních služeb příjemce, bude k provedení platební transakce vyžadována autorizace plátcem. Uvedené pojetí mimo jiné vyplývá z definice inkasa upravené v § 2 odst. 1 písm. f) PIStk, podle které se inkasem rozumí provedení převodu peněžních prostředků z platebního účtu, k němuž dává příkaz příjemce na základě souhlasu, který plátcem udělil příjemci, poskytovateli platebních služeb příjemce nebo svému poskytovateli platebních služeb.

Platební transakce z běžného účtu se provádějí zejména na základě platebních příkazů. Právní úprava platebního styku určuje, že platební příkaz může být vydán i pomocí platebního prostředku. Ustanovení § 2 odst. 1 písm. d) PIStk stanoví, že platebním prostředkem se rozumí zařízení nebo soubor postupů dohodnutých mezi poskytovatelem a uživatelem platebních služeb, které jsou vztaženy k sobě uživatele platebních služeb a kterými uživatel dává platební příkaz. Předmětná definice platebního prostředku je natolik široká, že dovoluje zahrnout mezi platební prostředky jak hmotné předměty (např. platební karty), tak i soubory sjednaných postupů za použití hesla nebo

číselného kódu anebo jejich kombinace při využití internetových aplikací či telefonních zařízení. Mezi platební prostředky se však podle stanoviska Evropské komise nezahrnuje papírový formulář platebního příkazu, a to ani tehdy, pokud byl vyplněn a podepsán (Evropská komise, Q 34, 6.10.2008, Q 322, 14.12.2009). Lze souhlasit s názorem, že pro toto stanovisko není přesvědčivá právní argumentace.³⁵

Vzhledem k právní úpravě autorizace platební transakce podle § 98 PIShk je k udělení platebního příkazu poskytovateli platebních služeb za pomoci platebního prostředku oprávněn jen plátce, resp. osoba oprávněná k jednání za plátce. Poskytovatel platební služby zpravidla není schopen ověřit, zda platební příkaz udělený pomocí platebního prostředku byl autorizován k tomu oprávněnou osobou. Vymyká se možnostem poskytovatele platebních služeb zjistit, zda platební kartu v bankomatu či u obchodníka nebo internetové bankovníctví použila oprávněná osoba nebo rodinný příslušník anebo třetí osoba s vědomím a podle pokynu oprávněné osoby. Proto někteří poskytovatelé platebních služeb ve svých obchodních podmínkách stanoví, že jakékoli použití platebního prostředku sjednaným způsobem znamená, že platební transakce je autorizována. Podle mého názoru nejde o vyloučení odpovědnosti poskytovatele platebních služeb za neautorizovanou platební transakci, ale o přesunutí důkazního břemene ohledně neprovedené autorizace na uživatele platebních služeb.

V rámci zjednodušení režimu při nakládání s peněžními prostředky na běžném účtu a provádění autorizace platebních transakcí smlouva o běžném účtu může obsahovat osoby oprávněné nakládat s peněžními prostředky na účtu a způsob nakládání s nimi. Tato úprava sice vyplývá z § 709 odst. 2 ObchZ a byla stanovena ve vazbě na § 710 odst. 2 ObchZ, ze kterého plyne, že s peněžními prostředky na účtu jsou oprávněny nakládat jen osoby uvedené v podpisových vzorech předaných majitelem účtu bance, jiné osoby pouze za podmínek

³⁵ Beran, J. in dílo citované v pozn. č. 11, s. 21

stanovených ve smlouvě o běžném účtu. Uvedená ustanovení se však podle § 708 odst. 3 ObchZ nepoužijí pro smlouvu o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách. Skutečnost, že zákon stanoví, že se předmětná právní úprava nepoužije, však nemusí znamenat, že si ji banka a majitel účtu nesjednají ve smlouvě o běžném účtu.

Pro nakládání s peněžními prostředky na účtu banka a majitel účtu zpravidla sjednávají okruh osob dvěma způsoby. Osoby oprávněné k nakládání s peněžními prostředky na účtu mohou být určeny přímo ve smlouvě o běžném účtu. Tento způsob je praktický zejména v případech, kdy nakládání s peněžními prostředky se uskutečňuje různými platebními prostředky (platební kartou, internetovým bankovníctvím apod.).

Osoby k nakládání s peněžními prostředky mohou být dále určeny pomocí podpisových vzorů. Podpisový vzor musí obsahovat zmocnění k nakládání s peněžními prostředky na účtu a vzorový podpis osob oprávněných k nakládání s peněžními prostředky. Podpisový vzor bance předává i majitel účtu. V tomto případě nejde o udělení plné moci, ale jde o sjednání způsobu identifikace osoby majitele účtu v případě nakládání s prostředky na běžném účtu.

Oprávnění dalších osob nakládat s prostředky na účtu a způsob nakládání lze sjednat ihned při uzavření smlouvy o běžném účtu, ale i později za trvání smluvního vztahu dodatkem k této smlouvě. Ujednání o oprávnění nakládat s prostředky na účtu bude třeba v konkrétním případě posuzovat z hlediska obsahu, ale zpravidla se závěrem, že osoby uvedené ve smlouvě své oprávnění zakládají na ujednání ve smlouvě a nikoli z udělené plné moci a jejich oprávnění k nakládání s peněžními prostředky na účtu po smrti majitele účtu trvá, protože podle § 715a odst. 1 ObchZ smlouva o běžném účtu nezaniká, tj. toto ujednání ve smlouvě trvá i po smrti majitele účtu. Oprávnění k nakládání s peněžními prostředky založené smlouvou o běžném účtu nezanikne, a to ani v případě, kdy by v důsledku smrti majitele účtu zanikla jím udělená plná moc na základě rozhodnutí majitele účtu.

Smlouva o běžném účtu zpravidla zahrnuje ujednání, kterým se zakládá oprávnění bance, která vede běžný účet, aby v rozsahu svých oprávněných pohledávek prováděla dispozice s prostředky na tomto běžném účtu. V praxi jde o právo banky uhradit si z účtu pohledávky odpovídající poplatkům (cenám) za úkony spojené s vedením účtu a prováděním pokynů majitele účtu a osob jím oprávněných. V případě, že by smlouva o běžném účtu uvedené ujednání neobsahovala, je banka oprávněna k jednostrannému započtení své pohledávky podle § 361 ObchZ. Tato úprava však bance dovoluje započíst pouze pohledávku vzniklou podle smlouvy o běžném účtu. Vzhledem ke skutečnosti, že banky svým klientům poskytují zpravidla i jiné služby, běžně si sjednávají oprávnění k započtení nesplacených pohledávek vzniklých při poskytování těchto služeb. Na základě takového ujednání pak banka může např. započíst splátku spotřebitelského úvěru po splatnosti nebo nesplacenou úhradu za pronájem bezpečnostní schránky oproti prostředkům z účtu.

V souvislosti právním vymezením společného jmění manželů v praxi vznikla otázka, zda manžel nebo manželka majitele běžného účtu, kteří nebyli oprávněni k nakládání s peněžními prostředky na účtu smlouvou nebo podpisovým vzorem, mohou v rámci společného jmění nakládat s peněžními prostředky na účtu. Nejvyšší soud České republiky ve sporu rozhodl, že výběr peněžních prostředků manželky z běžného účtu manžela bez potřebného zmocnění, nemůže být proveden k tíži zůstatku běžného účtu a bankou vyplacená peněžní částka představuje bezdůvodné obohacení manželky na úkor banky.³⁶

Vzhledem ke skutečnosti, že peněžní prostředky na účtu jsou v majetku banky a nikoli manžela, nespádají do společného jmění manželů. V případě, že manžel chce druhému manželovi umožnit nakládání s peněžními prostředky musí mu odpovídající právo sjednat ve smlouvě o běžném účtu nebo udělit zmocnění předepsaným způsobem.

³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25.5.2008 sp. zn. 33 Odo 912/2006.

3.11.3 Lhůty pro provádění platebních transakcí

Ustanovení § 710 odst. 3 ObchZ zakotvuje povinnost banky provádět platby řádně a včas, pokud majitel účtu splnil požadavky stanovené zákonem a smlouvou o běžném účtu. Tato právní úprava se nepoužije pro smlouvu o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, protože regulace provádění platebních transakcí v rámci platebního účtu je obsažena v zákoně o platebním styku.

Pro smlouvu o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, se nově nepoužije ani úprava obsažená v § 713 ObchZ zakotvující pravidla pro provádění platebních příkazů na běžném účtu a zejména určující lhůty k odepsání peněžních prostředků z běžného účtu a jejich připsání na běžný účet.

Právní úprava provádění platebních příkazů a lhůt pro uskutečňování platebního styku vyplývá pro banku zejména ze zákona o platebním styku. Zákon o platebním styku upravuje tuto problematiku především v části čtvrté, díl 5 Provádění platebních transakcí a díl 6 Odpovědnost poskytovatele. Právní úprava lhůt pro provádění platebních transakcí je mnohem podrobnější oproti úpravě obsažené v předchozím právním předpisu. Cílem současné úpravy platebního styku je stanovit závazná pravidla pro jednotné poskytování platebních služeb včetně stanovení lhůt pro provádění platebních transakcí.

Pro počítání lhůt při uskutečňování platebních transakcí se použije obecná právní úprava počítání času (§ 122 ObčZ).

Pro stanovení počátku běhu lhůty je rozhodující okamžik přijetí platebního příkazu. Od tohoto okamžiku běží poskytovateli platebních služeb lhůta pro připsání částky platební transakce na účet poskytovatele platebních služeb příjemce částky, resp. na účet příjemce částky, pokud vede zároveň i tento platební účet. Má-li poskytovatel platebních služeb důvody pro odmítnutí provedení platebního příkazu, počne od okamžiku

přijetí platebního příkazu běžet lhůta pro oznámení informace o odmítnutí uživateli platebních služeb.

Ust. § 104 PIStk používá výraz „přijetí platebního příkazu“ na rozdíl od dřívější právní úpravy platebního styku, která upravovala „účinnost příkazu k převodu“. Z této úpravy lze vysledovat určitý specifický prvek charakteristický pro rámcové smlouvy a prováděcí jednotlivé dohody. Uživatel platebních služeb „navrhuje“ provedení platební transakce podle rámcové smlouvy platebním příkazem a poskytovatel platebních služeb jeho návrh „přijímá“ za podmínek stanovených rámcovou smlouvou o platebních službách. Určitou slabinou tohoto pojetí je skutečnost, že přijetí není konstruováno jako projev vůle poskytovatele platebních služeb, ale jako objektivně vymezená skutečnost – důsledek dojití platebního příkazu do dispoziční sféry poskytovatele platebních služeb. Je třeba uvést, že někteří autoři zastávají jiný právní názor.³⁷

Okamžikem přijetí platebního příkazu je okamžik, kdy poskytovatel platebních služeb obdrží platební příkaz přímo od plátce (majitel účtu) nebo z podnětu příjemce (tzv. příkaz k inkasu). Uživatel si může dohodnout s poskytovatelem platebních služeb jako okamžik přijetí platebního příkazu určitý okamžik, kdy začne provedení platební transakce, okamžik, kdy budou splněny určité podmínky, nebo konec určitého období (odloženou splatnost platebního příkazu). Případně-li okamžik přijetí platebního příkazu na dobu, která není provozní dobou banky, platí, že platební příkaz byl přijat na začátku následující provozní doby banky.

Poskytovatel platebních služeb se může s uživatelem dohodnout, že platební příkazy, které obdrží po uplynutí okamžiku blízko konce provozní doby určeného dohodou, se považují za přijaté na začátku následující provozní doby. Provozní dobou se podle § 2 odst. 3 písm. k) PIStk pro účely zákona o platebním styku rozumí část pracovního dne, kdy poskytovatel platebních služeb plátce nebo poskytovatel platebních

³⁷ Beran, J. in dílo citované v pozn. č. 11, s. 495.

služeb příjemce provádějící platební transakci obvykle vykonává činnosti potřebné pro provedení této platební transakce.

Informaci o okamžiku přijetí platebního příkazu a o okamžiku blízko konce pracovního dne musí být uživateli platebních služeb poskytnuty ještě před uzavřením rámcové smlouvy o platebních službách.

Platební příkaz je zásadě neodvolatelný. Právní úprava § 106 PIShk stanoví za jakých podmínek lze platební příkaz výjimečně odvolat. Z § 106 odst. 2 PIShk plyne, že uživatel platebních služeb nesmí odvolat platební příkaz po okamžiku jeho přijetí, není-li dále stanoveno jinak. Výkladem a contrario lze dovodit, že odvolání platebního příkazu je přípustné do okamžiku přijetí, tj. do doby než se platební příkaz dostane do dispoziční sféry poskytovatele. Z povahy věci plyne, že odvolat platební příkaz nemůže jakýkoli uživatel platebních služeb, ale pouze ten, který je plátcem a který platební příkaz vystavil. Plátce může odvolat platební příkaz později v případě, že platební příkaz má odloženou splatnost.

Plátce může odvolat platební příkaz později i v případě, že se tak dohodne s poskytovatelem platebních služeb. V rámcové smlouvě o platebních službách může být sjednána úplata za možnost odvolání platebního příkazu až po zákonem stanovené lhůtě. V ostatních případech lze úplatu za odvolání příkazu sjednat dohodou pouze mezi poskytovatelem a uživatelem platebních služeb, který není spotřebitelem ani drobným podnikatelem. Sjednání úplaty za zrušení tzv. trvalých příkazů s uživatelem, který je spotřebitelem nebo drobným podnikatelem, lze považovat za rozpor se předmětnou právní úpravou. Tzv. trvalý příkaz lze považovat za soubor jednorázových platebních příkazů s odloženou splatností, na jejichž odvolání se bude vztahovat právní režim upravený v § 106 odst. 4 PIShk. Ujednání zatěžující realizaci práva zaplacením úplaty poskytovateli služby lze považovat za ujednání v neprospěch uživatele platebních služeb.

V případě platební transakce, k níž byl dáva platební příkaz příjemce nebo plátce prostřednictvím příjemce, předá poskytovatel platebních služeb příjemce platební příkaz poskytovateli plátce ve lhůtě dohodnuté mezi příjemcem a jeho poskytovatelem. V případě inkasa předá poskytovatel platebních služeb příjemce platební příkaz poskytovateli plátce ve lhůtě dohodnuté mezi příjemcem a jeho poskytovatelem, aby bylo umožněno dodržení okamžiku přijetí platebního příkazu dohodnutého mezi plátcem a příjemcem.

Poskytovatel platebních služeb zavázaný rámcovou smlouvou je povinen platební příkaz provést. Právní úprava obsažená v § 105 PISStk stanoví, za jakých podmínek může poskytovatel platebních služeb odmítnout provedení přijatého platebního příkazu. Úprava výslovně platební příkaz neoznačuje za přijatý, nicméně z § 104 odst. 1 PISStk, se podává, že okamžik přijetí je základním právním předpokladem k posouzení platebního příkazu a jeho následnému odmítnutí.

Poskytovatel platebních služeb může odmítnout provedení platebního příkazu pouze tehdy

- nejsou-li splněny podmínky pro provedení platebního příkazu, nebo
- stanoví-li tak jiný právní předpis.

Podmínky pro provádění platebních příkazů poskytovatelem platebních služeb nejsou upraveny zákonem o platebních službách a budou předmětem ujednání v rámcové smlouvě o platebních službách, resp. ustanovením obchodních podmínek poskytovatele, na které rámcová smlouva odkáže.

Poskytovatel platebních služeb nemá výslovně uloženu povinnost poskytnout podmínky pro provádění platebních příkazů před uzavřením rámcové smlouvy o platebních službách. Určitý legislativní nedostatek založený již ve směrnici o platebních službách se Evropská komise snaží překonat výkladem, neboť povinnost informovat o podmínkách provádění platebních příkazů považuje jako součást informační povinnosti týkající

se popisu hlavních vlastností platební služby, která má být poskytnuta podle čl. 42 odst. 2 písm. a) směrnice o platebních službách (Evropská komise, Q 379, 14.6.2010).

Podmínkou pro provádění platebních příkazů budou zejména náležitosti platebního příkazu včetně jeho řádné autorizace, možnost ověření autorizace platebního příkazu a dostatečný zůstatek na platebním účtu plátce.

Při nesplnění podmínek pro provedení platebního příkazu je na vůli poskytovatele platebních služeb, zda platební příkaz provede či nikoli. Při rozhodování bude poskytovatel platebních služeb zejména posuzovat riziko vyplývající z případného provedení platebního příkazu, který mohl být odmítnut.

Poskytovatel platebních služeb nesmí provést platební příkaz, stanoví-li tak jiný právní předpis. Takovým případem je úprava obsažená v § 15 Oplv nebo v § 304 odst. 1 OSŘ.

O odmítnutí provedení platebního příkazu je poskytovatel platebních služeb povinen informovat uživatele dohodnutým způsobem při nejbližší příležitosti, nejpozději však ve lhůtě, která je stanovena pro připsání peněžních prostředků na účet poskytovatele příjemce (§ 109 PIStk) anebo ve lhůtě pro předání platebního příkazu v případě platební transakce, k níž dává platební příkaz příjemce nebo plátce prostřednictvím příjemce (§ 113 PIStk).

Vzhledem ke krátkosti lhůty stanovené pro informování uživatele platebních služeb nebude vždy reálné, aby se informace o odmítnutí provést platební příkaz dostala v této lhůtě do dispoziční sféry uživatele. Ke splnění povinnosti postačí, když poskytovatel ve lhůtě učiní nezbytné úkony směřující ke splnění povinnosti (předá informaci k poštovní přepravě apod.).

Informace o odmítnutí provedení platebního příkazu může podle okolností případu obsahovat důvody, které vedly poskytovatele platebních služeb k odmítnutí a postup pro nápravu chyb. Poskytovatel

nesmí informovat uživatele platebních služeb o důvodech odmítnutí platebního příkazu, jestliže mu to zakazuje jiný právní předpis.

Za informování uživatele platebních služeb o odmítnutí provedení platebního příkazu může být v rámcové smlouvě o platebních službách sjednána úplata. Jde o spravedlivé vyjádření odpovědnosti uživatele platebních služeb za náklady vzniklé s vyhotovením a intamací informace poskytovatelem platebních služeb.

Poskytovatel platebních služeb provede platební transakci ve lhůtách dohodnutých s uživatelem v souladu s ustanoveními § 108 až 114 PIStk, nestanoví-li jiný právní předpis možnost lhůtu prodloužit. Případně-li okamžik přijetí peněžních prostředků od majitele účtu nebo okamžik připsání částky platební transakce na účet banky příjemce na dobu, která není provozní dobou banky, platí, že k přijetí nebo připsání došlo na začátku následující provozní doby banky.

Platební transakce mezi platebními účty u dvou různých poskytovatelů platebních služeb probíhá tak, že na základě platebního příkazu se částka platební transakce odepíše z platebního účtu plátce a prostřednictvím účtu poskytovatele plátce se převede na účet poskytovatel příjemce v rámci provozovaného platebního systému nebo způsobem dohodnutým zejména v závislosti na tom, zda jde o platební transakci uskutečňovanou na území České republiky nebo o platbu přeshraniční. Z účtu poskytovatele platebních služeb příjemce částku platební transakce připsá poskytovatel příjemce na platební účet příjemce.

Podle § 109 odst. 1 PIStk zajistí poskytovatel platebních služeb plátce, aby peněžní prostředky byly připsány na účet poskytovatele příjemce nejpozději do konce následujícího pracovního dne po okamžiku přijetí platebního příkazu (D+1).

Právní úprava obsažená v dalších odstavcích § 109 PIStk umožňuje sjednat jinou lhůtu mezi poskytovatelem a uživatelem

platebních služeb v závislosti na povaze prováděné platební transakce (měna, počet směn mezi měnami apod.).

Plátce a jeho banka si mohou dohodnout lhůtu o 1 pracovní den delší (D+2), než je určená lhůta, jedná-li se o platební transakci v

a) měně euro, ke které je dán papírový platební příkaz a která nezahrnuje směnu měn,

b) měně euro, ke které je dán papírový platební příkaz a která zahrnuje směnu měn mezi měnou euro a měnou členského státu, na jehož území ke směně měn dochází, nebo

c) české měně, která je prováděna výlučně na území České republiky a zahrnuje jinou směnu měn než směnu mezi českou měnou a měnou euro.

Plátce a jeho banka si mohou dohodnout lhůtu o 3 pracovní dny delší (D+4), než je určená lhůta, jedná-li se o platební transakci v

a) měně euro, která zahrnuje směnu měn mezi měnou euro a jinou měnou než měnou členského státu, na jehož území ke směně měn dochází,

b) české měně, která není prováděna výlučně na území České republiky, nebo

c) měně jiného členského státu s výjimkou měny euro.

Poskytovatel příjemce připsá částku platební transakce na platební účet příjemce neprodleně poté, kdy byla připsána na účet poskytovatele příjemce, nebo jedná-li se o platební transakci v měně jiného než členského státu, do konce pracovního dne následujícího po dni, kdy byla připsána na účet poskytovatele příjemce.

V případě platební transakce v rámci téhož poskytovatele na území České republiky v české měně musí být peněžní prostředky připsány na běžný účet příjemce nejpozději na konci dne, v němž nastal okamžik přijetí příkazu. Pokud taková platební transakce zahrnuje směnu měn, mohou se plátce a jeho poskytovatel platebních služeb dohodnout na lhůtě o 1 pracovní den delší.

V případě, že spotřebitel nebo drobný podnikatel vloží na běžný účet hotovost v měně členského státu, ve které je běžný účet veden, je poskytovatel povinen připsat peněžní prostředky na běžný účet příjemce neprodleně po okamžiku přijetí peněžních prostředků od spotřebitele nebo drobného podnikatele. V témže okamžiku nastává i den valuty a peněžní prostředky musí být uživateli k dispozici.

V případě, že spotřebitel nebo drobný podnikatel vloží na běžný účet hotovost v měně jiného než členského státu, ve které je běžný účet veden, nebo v případě, že uživatel platebních služeb, který není spotřebitelem ani drobným podnikatelem, vloží na běžný účet hotovost v měně, ve které je účet veden, připíše poskytovatel peněžních služeb peněžní prostředky na běžný účet příjemce nejpozději následující pracovní den po dni přijetí peněžních prostředků od uživatele platebních služeb. V témže okamžiku nastává i den valuty a peněžní prostředky musí být majiteli účtu k dispozici.

V případě platební transakce, k níž dává platební příkaz příjemce nebo plátce prostřednictvím příjemce, předá poskytovatel příjemce platební příkaz poskytovateli plátce ve lhůtě dohodnuté mezi příjemcem a jeho bankou.

V případě inkasa předá poskytovatel příjemce platební příkaz poskytovateli plátce ve lhůtě dohodnuté mezi příjemcem a jeho poskytovatelem tak, aby bylo dohodnutého mezi plátcem a příjemcem.

Den valuty peněžních prostředků (okamžik, ke kterému je platební transakce evidována pro potřeby výpočtu úroku z peněžních prostředků na platebním účtu) odepsaných z platebního účtu plátce nastává nejdříve okamžikem přijetí platebního příkazu. Den valuty peněžních prostředků připsaných na platební účet příjemce nastává nejpozději okamžikem, kdy jsou peněžní prostředky připsány na účet příjemce.

Okamžikem připsání peněžních prostředků na platební účet příjemce musí být tyto peněžní prostředky k dispozici příjemci.

3.11.4 Neautorizovaná platební transakce

Zákon o platebním styku nově upravil koncept autorizace platební transakce. Ust. § 115 a násl. PIStk řeší odpovědnost za neautorizovanou platební transakci.

Předchozí zákon o platebním styku úpravu autorizace platební transakce neobsahoval a tudíž neobsahoval ani úpravu odpovědnosti za provedení platební transakce bez řádné autorizace. Vzhledem ke skutečnosti, že při uskutečňování platebního styku se v praxi vyskytnou případy, kdy plátce nesouhlasí s provedením již realizované platební transakce, byly takové případy posuzovány soudy. Judikatura dovodila závěr, že v případě, kdy banka provedla platbu z běžného účtu bez souhlasu majitele účtu nebo osob oprávněných nakládat s peněžními prostředky na běžném účtu, porušila tím svoji povinnost a odpovídá za vzniklou škodu.³⁸

I další rozhodovací praxe českých soudů se přiklonila k závěru, že provedení neautorizované platební transakce je možné posuzovat jako majetkovou újmu majitele účtu a řešení je třeba hledat v právní úpravě náhrady škody.³⁹

V odborné literatuře⁴⁰ se lze setkat i s právním názorem zpochybňujícím toto pojetí. Judikujícímu soudu je vytýkáno přecenění významu záznamu o výši pohledávky vedenému bankou, protože jeho změnu soud považoval za právní důvod ke snížení pohledávky majitele účtu a ke vzniku jeho újmy. Platebnímu příkazu, který nebyl plátcem autorizován, pak nelze přiznat žádný účinek a plátce tudíž může žalovat buď na určení, že pohledávka existuje v původní výši, nebo na uvedení platebního účtu do stavu odpovídajícího skutečnosti, nikoli však na náhradu škody.

³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23.6.2010, sp.zn. 23 Cdo 3495/2008.

³⁹ Např. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31.8.2010, sp. zn. 29 Cdo 1622/2009.

⁴⁰ Beran, J. in dílo citované v pozn. č.11, s. 545.

Shora uvedený právní názor je podepřen pozitivní úpravou odpovědnosti za neautorizovanou platební transakci v zákoně o platebním styku, jejíž principy nevycházejí z úpravy odpovědnosti za škodu. Nicméně podle mého názoru soudy přijatou koncepci na zásadách odpovědnosti za škodu nelze zcela opustit zejména v případech, na které se působnost zákona o platebním styku nevztahuje, popř. kde strany na základě dispozitivnosti ustanovení sjednají úpravu odlišnou od zákona o platebním styku.

Neautorizovanou platební transakcí se ve smyslu § 98 odst. 1 PIStk rozumí transakce, ke které nebyl dán souhlas plátce (majitele účtu). V § 115 a 116 PIStk obsahuje právní úprava v souladu se směrnicí rozdělení případů, kdy za neautorizovanou platební transakci odpovídá plátcí (majiteli účtu) jeho poskytovatel platebních služeb a kdy ztrátu z této transakce nese plátce sám. Právní úprava vychází z koncepce, že odpovědnost za neautorizovanou platební transakci má zásadně poskytovatel platebních služeb plátce. Jeho odpovědnost je objektivní, což znamená, že se na straně plátce nevyžaduje zavinění. Poskytovatel platebních služeb plátce se může zprostit odpovědnosti za podmínek stanovených v § 123 PIStk. Za určitých podmínek může být odpovědnost poskytovatele platebních služeb plátce omezena nebo zcela vyloučena. V takovém případě nese ztrátu z neautorizované transakce plátce (majitel účtu).

Jestliže byla provedena neautorizovaná platební transakce, poskytovatel platebních služeb plátce neprodleně po té, co jí plátce neautorizovanou platební transakci oznámil, uvede platební účet, z něhož byla částka platební transakce odepsána, do stavu, v němž by byl, kdyby k tomuto odepsání nedošlo, a není-li tento postup možný, např. proto, že platební účet byl mezitím zrušen, poskytovatel vrátí částku platební transakce, včetně zaplacené úplaty a ušlých úroků, plátcí.

V případě neautorizované platební transakce tedy záleží odpovědnost poskytovatele platebních služeb plátce v tzv. restituční

povinnosti tj. v uvedení účtu plátce do stavu, v němž by byl, kdyby k neautorizované platební transakci nedošlo, resp. vrácení částky platební transakce plátci. Právní úprava určuje, že restituční povinnost musí být splněna neprodleně po té, co uživatel platebních služeb svému poskytovateli neautorizovanou platební transakci oznámil. Lhůta “neprodleně” bude zahrnovat určitou dobu, která je pro poskytovatele platebních služeb objektivně nezbytná ke zjištění, zda se jde o neautorizovanou platební transakci, resp. zda za neautorizovanou platební transakci odpovídá poskytovatel platebních služeb. Konkrétní délka této lhůty se bude lišit podle okolností konkrétního případu.

Evropská komise k rychlosti provedení restituce na platebním účtu zaujala stanovisko, že je třeba při řešení této otázky hledat spravedlivou rovnováhu mezi zájmem plátce na urychleném zjednání nápravy a zájmem poskytovatele na minimalizaci rizika podvodu ze strany plátce. Pokud poskytovatel platebních služeb může na základě předběžného posouzení nároku plátce vyloučit, že plátce jedná podvodně, má splnit restituční povinnost okamžitě. V případě vysokého stupně podezření na podvodné jednání plátce může poskytovatel platebních služeb odložit splnění restituční povinnosti do doby, která je přiměřená vzhledem k nutnosti provést další nezbytná šetření. Přiměřenost doby šetření je třeba posuzovat s ohledem na okolnosti jednotlivého případu. V mezních případech, kdy na základě předběžného posouzení nelze učinit závěr ani o vysokém stupni pravděpodobnosti podvodného jednání plátce, ani nelze podvodné jednání plátce vyloučit, má poskytovatel platebních služeb rovněž splnit restituční povinnost okamžitě s tím, že následně mu samozřejmě vzniká právo na vrácení restituované částky z titulu bezdůvodného obohacení, jestliže se ukáže, že poskytovatel za neautorizovanou platební transakci ve skutečnosti neodpovídá (Evropská komise, Q 223, 8.6.2009).

Stanovisko Evropské komise obsahuje vyvážený návod k aplikaci plnění restituční povinnosti poskytovatele platebních služeb. Jde však o

pouhé, byť kvalifikované, doporučení k postupu, které nezproští poskytovatele platebních služeb odpovědnosti za případné pozdní splnění restituční povinnosti poukazem na probíhající posuzování nároku plátce a za případnou škodu vzniklou plátcí v důsledku porušení včasné restituční povinnosti poskytovatelem platebních služeb.

Úprava obsažená v § 115 odst. 1 PIStk řeší jen vztah mezi plátcem a jeho poskytovatelem platebních služeb plynoucí z provedení neautorizované platební transakce. Právní úprava platebního styku neupravuje právo poskytovatele platebních služeb na vrácení peněžitého plnění vůči příjemci neautorizované platební transakce. Možnost vrácení provedené neautorizované platební transakce je třeba posoudit podle obecné právní úpravy bezdůvodného obohacení.

Zvolené řešení úpravy odpovědnosti poskytovatele platebních služeb za neautorizovanou platební transakci lze považovat za správné z hlediska systému provádění platebního styku. Platební styk je však technickým prostředkem ke splnění zejména soukromoprávních závazků. Podle § 339 Obchz lze peněžitý závazek též plnit na účet věřitele, vedený u poskytovatele platebních služeb, nebo poštovním poukazem, jestliže to není v rozporu s platebními podmínkami sjednanými mezi stranami. Podle § 567 odst. 2 ObčZ plní-li dlužník peněžitý dluh prostřednictvím poskytovatele platebních služeb, je dluh splněn připsáním částky na účet poskytovatele platebních služeb věřitele, není-li dohodnuto jinak.

V této souvislosti pak vzniká otázka týkající se vzájemné provázanosti právní úpravy platebního styku s plněním peněžitých závazků dlužníky. Jde zejména o případ, kdy neautorizovanou platební transakcí dojde k zániku peněžního dluhu uživatele platebních služeb. V praxi se například vyskytne případ, kdy platební příkaz k úhradě faktury za provedené služby poskytovateli platebních služeb autorizuje (podepíše) osoba, které bylo již zrušeno zmocnění k jednání za plátce, poskytovatel takový platební příkaz provede a peníze odepíše z běžného účtu plátce a převede na běžný účet příjemce. Závazek plátce k úhradě

peněžitého dluhu jeho věřiteli zanikne, ale plátce oznámí svému poskytovateli platebních služeb provedení neautorizované transakce. Na základě úpravy obsažené v § 115 odst. 1 PIShk vznikne poskytovateli platebních služeb povinnost restituce pohledávky platebního účtu před provedením neautorizované platební transakce. Splněním povinnosti poskytovatele platebních služeb k restituci pohledávky z platebního účtu vznikne majiteli účtu bezdůvodné obohacení, protože jeho peněžitý dluh vůči věřiteli zanikl a jeho pohledávka za poskytovatelem platebních služeb se nezmenšila. V takovém případě by poskytovateli peněžních služeb vznikla pohledávka z bezdůvodného obohacení za majitelem účtu (§ 454 ObčZ – bezdůvodně se obohatil i ten, za nějž bylo plněno, co po právu měl plnit sám). V úvahu přichází i řešení, podle kterého poskytovateli peněžních služeb vznikne pohledávka za věřitelem majitele běžného účtu, protože mu poskytovatel peněžních služeb plnil bez právního důvodu (§ 451 ObčZ). Obě právní řešení v praxi narážejí na to, že poskytovatel platebních služeb má nedostatek důkazů ohledně peněžitého dluhu plátce a nedostatek informací o osobě věřitele plátce zejména v případech, kdy jeho platební účet vede jiný poskytovatel platebních služeb. Pro získání informací o věřiteli plátce u jiného poskytovatele platebních služeb je v právním řádu jen slabá opora (je-li bankou tak snad podle § 38 odst. 11 BankZ)⁴¹.

Odpovědnost poskytovatele platebních služeb plátce za provedení neautorizované platební transakce není stanovena zákonem o platebním styku absolutně. V některých případech nese ztrátu z neautorizované platební transakce plátce zcela nebo zčásti. Touto právní konstrukcí je zcela nebo zčásti vyloučena odpovědnost poskytovatele platebních služeb za provedení neautorizované transakce.

Plátce nese ztrátu z neautorizovaných platebních transakcí v těch případech, kdy platební transakce byla provedena pomocí platebního

⁴¹ Pihera, V. in Pihera, V., Smutný, A., Sýkora, P. Zákon o bankách. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2011, s. 349.

prostředku. Jde o případy, kdy provedení neautorizované platební transakce lze přičíst jeho nedbalosti či úmyslu, nebo se jinak jeví spravedlivým, aby se plátce zčásti podílel na ztrátě, která vznikla provedením neautorizované transakce. Míra zavinění plátce má vliv na výši ztráty, kterou nese. Odpovědnost plátce je spojena s dodržením povinností dbát o ochranu a řádné užívání platebních prostředků, jež plyne zejména z § 101 PIShk.

Podle § 116 odst. 1 PIShk plátce nese ztrátu z neautorizované platební transakce

- a) do částky odpovídající 150 eurům, pokud tato ztráta byla způsobena
 1. použitím ztraceného nebo odcizeného platebního prostředku, nebo
 2. zneužitím platebního prostředku v případě, že plátce nezajistil ochranu jeho personalizovaných bezpečnostních prvků,
- b) v plném rozsahu, pokud tuto ztrátu způsobil svým podvodným jednáním nebo tím, že úmyslně nebo z hrubé nedbalosti porušil některou ze svých povinností stanovených v § 101 PIShk,

Plátce nese ztrátu z neautorizované platební transakce do zákonem stanovené výše, ve zbytku odpovídá za ztrátu poskytovatel platebních služeb plátce.

Dikce zákona v bodě 1 a 2 rozlišuje mezi použitím a zneužitím platebního prostředku, aniž by byl zřejmý důvod k tomuto rozdílu. Podle mého názoru v obou případech jde o iniciaci platební transakce osobou, která nebyla k provádění platebních transakcí pomocí předmětného platebního prostředku oprávněna. V prvním případě bude takovou osobou např. nálezce nebo zloděj, v případě druhém může jít o rodinného příslušníka, který zneužije platební prostředek bez vědomí plátce, aniž by došlo k odcizení platebního prostředku. Za těchto okolností si myslím, že je na místě používat v obou případech slovo „zneužití“ a neshledávám pro rozdílnou dikci v právní úpravě žádný rozumný důvod.

V případě uvedeném v § 116 odst. 1 písm. a) bod 2 PIShk právní úprava vyžaduje od plátce navíc porušení povinnosti k ochraně

personalizovaných bezpečnostních prvků.

Informace obsahující popis opatření, která musí uživatel platebních služeb přijmout na ochranu jeho personalizovaných bezpečnostních prvků, je podle § 85 PIStk povinen poskytovatel poskytnout uživateli ještě před uzavřením rámcové smlouvy o platebních službách.

Personalizovaný bezpečnostní prvek je takový údaj, který slouží uživateli platebních služeb k řádnému použití platebního prostředku. V praxi jde nejčastěji o tzv. PIN (osobní identifikační číslo) k používání platební karty, přístupové heslo do aplikace internetového bankovníctví nebo tzv. komerční elektronický podpis. Personalizovaný bezpečnostní prvek nelze zaměňovat s jedinečným identifikátorem, kterým se rozumí kombinace písmen, číslic nebo symbolů, kterými se podle určení poskytovatele platebních služeb identifikuje uživatel nebo jeho účet při provádění platebních transakcí. Za jedinečný identifikátor se považuje např. číslo běžného účtu, číslo platební karty, adresa elektronické pošty v případě internetového bankovníctví (Evropská komise, Q 304, 29.10.2009).

Uživatel platebních služeb oprávněný používat platební prostředek je povinen používat platební prostředek v souladu s rámcovou smlouvou, zejména je povinen okamžitě poté, co obdrží platební prostředek, přijmout veškerá přiměřená opatření na ochranu jeho personalizovaných bezpečnostních prvků. Opatření sledující ochranu personalizovaných bezpečnostních prvků budou předmětem ujednání v rámcové smlouvě o platebních službách (nemusí jít přímo o smlouvu o běžném účtu, ale o smlouvu o vydání a používání platebního prostředku). Opatření budou zpravidla spočívat v povinnosti uschovávat informaci o personalizovaném bezpečnostním prvku odděleně od platebního prostředku, nevyznačovat personalizovaný bezpečnostní prvek na platebním prostředku apod. Při stanovení opatření k ochraně personalizovaných bezpečnostních prvků je třeba přihlídnout k požadavku přiměřenosti.

Poskytovatel platebních služeb, který vydává platební prostředek,

je povinen mj. zajistit, aby personalizované bezpečnostní prvky platebního prostředku nebyly přístupné jiným osobám než uživateli platebních služeb, čímž nejsou dotčeny povinnosti uživatele stanovené v § 101 PIShk, zejména povinnost uživatele k ochraně těchto prvků po jejich převzetí. Povinnost uložená poskytovateli platebních služeb sleduje zejména ochranu personalizovaných bezpečnostních prvků při jejich zasílání uživateli, při jejich uchovávání v informačních systémech poskytovatele, jakož i při dálkovém přenosu informací. Legitimní je rovněž požadavek, aby personalizované bezpečnostní prvky nebyly zjistitelné přímo z platebního prostředku (např. PIN z platební karty).

Právní úprava obsažená v § 102 odst. 2 PIShk výslovně stanoví, že poskytovatel platebních služeb nese riziko spojené s doručením platebního prostředku nebo jeho personalizovaných bezpečnostních prvků uživateli. Lze soudit, že tuto úpravu je třeba vykládat zejména ve vztahu k odpovědnosti poskytovatele platebních služeb a možnosti zproštění této odpovědnosti. Poskytovatel platebních služeb bude odpovídat za neautorizované transakce i tehdy, pokud by jinak ztrátu nesl plátce, jestliže v průběhu doručování došlo k odcizení a následnému použití platebního prostředku.

Samotné zajištění ochrany personalizovaných bezpečnostních prvků uživatelem platebních služeb nelze s přihlédnutím k výše uvedenému pojímat absolutně. Bude vždy nutno zkoumat s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu, zda uživatel platebních služeb porušil svou povinnost k ochraně na základě rámcové smlouvy o platebních službách. Lze souhlasit s názorem, že zjištění personalizovaných bezpečnostních prvků technickým opatřením při použití platební karty v bankomatu (tzv. skimming), není možno považovat za porušení povinnosti uživatele platebních služeb.⁴²

Plátce nese plně ztrátu z neautorizované transakce v případě, že

⁴² Elek, Š. Některé otázky nové právní úpravy platebních služeb. *Obchodněprávní revue*, 2010, č. 6, s. 155.

ztrátu způsobil svým podvodným jednáním. Není příliš jasné, jaké případy lze pod tuto úpravu podřadit. Je zřejmé, že jednání musí úmyslně směřovat vůči poskytovateli platebních služeb s cílem obohatit se uvedením v omyl nebo využitím jeho omylu a způsobit tak poskytovateli škodu. Pokusem o takové jednání může být oznámení uživatele platebních služeb, že platební prostředek (např. platební kartu) vůbec neobdržel a přitom mu platební prostředek doručen byl a uživatelem platebních služeb byl i použit k provedení platební transakce. Jestliže se však prokáže takové jednání uživatele platebních služeb, vzniknou právní podmínky pro to, aby provedená platební transakce byla považována za autorizovanou. Stejně lze posoudit i případy, kdy uživatel tvrdí, že platební prostředek byl ztracen nebo odcizen a provedené platební transakce považuje za neautorizované, byť je provedl sám. V případě, že by k provedení platební transakce navedl jinou osobu, lze takové jednání podřadit pod jinou skutkovou podstatu záležející v úmyslném porušení povinnosti uživatele platebních služeb. Za těchto okolností soudím, že citované ustanovení má zejména preventivní (výstražnou) povahu.

Plátce nese ztrátu z neautorizované platební transakce v plném rozsahu rovněž tehdy, pokud tuto ztrátu způsobil tím, že úmyslně nebo z hrubé nedbalosti porušil některou ze svých povinností stanovených v § 101 PIShk. K jednání plátce se tedy vyžaduje zavinění alespoň ve formě hrubé nedbalosti. Vzhledem ke skutečnosti, že hrubá nedbalost není výslovně definována v právních předpisech soukromého práva, bude její hranice nutno vymezit v judikatuře. Bude zřejmě záležet na okolnostech konkrétního případu, zda jednání uživatele platebních služeb bude posouzeno jako hrubě nedbalé. Ponechání tašky s platební kartou a osobním identifikačním číslem (PIN) v zaparkovaném automobilu může být posouzeno jako hrubá nedbalost, ale pokud jde o případ, kdy majitel vozu navštíví veřejnou plovárnu bez depozitní služby, na to může být zcela odlišný pohled.

Důkazní břemeno o tom, zda uživatel platebních služeb zavinil

provedení neautorizované platební transakce úmyslně nebo hrubou nedbalostí, bude spočívat na poskytovateli platebních služeb, protože tento jinak odpovídá za provedení neautorizované platební transakce. Chce-li se odpovědnosti zprostit, bude muset unést důkazní břemeno. Unesení důkazního břemene je v těchto případech velmi obtížné, protože právní řád poskytovatele platebních služeb nevybavil žádnými zvláštními pravomocemi ke zjišťování důkazů ve věci. V praxi je v řadě případů poskytovatel platebních služeb nucen podávat v podezřelých případech trestní oznámení a je závislý na schopnosti orgánů činných v trestním řízení objasnit okolnosti případu.

Ve shora uvedených případech je vyloučena odpovědnost plátce, pokud nejednal podvodně a

- a) ztráta vznikla poté, co majitel účtu oznámil ztrátu, odcizení nebo zneužití platebního prostředku, nebo
- b) banka nezajistila, aby majiteli účtu byly k dispozici vhodné prostředky umožňující kdykoliv oznámit ztrátu, odcizení, zneužití nebo neautorizované použití platebního prostředku.

Podle § 101 písm. b) PIStk je uživatel platebních služeb oprávněný používat platební prostředek povinen bez zbytečného odkladu po zjištění oznámit poskytovateli platebních služeb nebo osobě jím určené ztrátu, odcizení, zneužití nebo neautorizované použití platebního prostředku. Oznamovací povinnost je uživateli platebních služeb uložena bez zbytečného odkladu po zjištění ztráty, odcizení apod. Povinnost k samotnému zjišťování, zda nedošlo ke ztrátě, odcizení apod. zákon uživateli neukládá. Tato obezřetnost je však namísto zejména vzhledem k účinkům, které má splnění oznamovací povinnosti uživatelem platebních služeb.

Povinností poskytovatele platebních služeb je zajistit, aby uživateli platebních služeb byly k dispozici vhodné prostředky umožňující kdykoli oznámit ztrátu, odcizení, zneužití nebo neautorizované použití platebního prostředku. Nesplnění této povinnosti může mít pro poskytovatele

platebních služeb důsledek, že bude odpovídat za provedení neautorizované transakce v plném rozsahu, i když by jinak byla založena spoluúčast uživatele. Lze usuzovat na záměr zákonodárce postihnout touto úpravou zejména případy, kdy poskytovatel systémově neplní svou povinnost podle § 85 písm. a) a § 101 odst. 1 písm. c) PIStk. Skutečností však zůstává, že předmětná úprava v § 116 odst. 2 písm. b) PIStk může být vztažena i na případy krátkodobé nedostupnosti prostředků (např. omezení provozu příslušné telefonní linky). Poskytovatel platebních služeb by se mohl své odpovědnosti zprostit jedině prokázáním okolností podle § 123 PIStk.

Splnění oznamovací povinnosti uživatele platebních služeb vůči poskytovateli odpovídá povinnost poskytovatele zabránit jakémukoli užití platebního prostředku, tj. povinnost zablokovat předmětný platební prostředek.

Splněním oznamovací povinnosti se uživatel platebních služeb může vyhnout povinnosti ke spoluúčasti na ztrátě z neautorizované platební transakce podle § 116 odst. 1 PIStk. Pokud by došlo k neautorizované transakci po přijetí oznámení uživatele platebních služeb, nese odpovědnost v plném rozsahu za takovou transakci poskytovatel platebních služeb, ledaže by prokázal, že uživatel jednal podvodně.

3.11.5 Nesprávně provedená platební transakce

Za nesprávně provedenou platební transakci se považuje zejména platební transakce, která nebyla provedena řádně a včas. Informace o odpovědnosti poskytovatele platebních služeb za nesprávně provedenou platební transakci je součástí informační povinnosti poskytovatele ještě před uzavřením rámcové smlouvy o platebních službách podle § 85 písm. e) PIStk.

Ust. § 119 vymezuje podmínky pro řádné provedení platební

transakce ve vztahu k osobě příjemce. Podle této úpravy je platební transakce správně provedena co do osoby příjemce, jestliže byla provedena v souladu s jedinečným identifikátorem.

Jedinečným identifikátorem se podle § 2 odst. 3 písm. h) PIStk pro účely zákona o platebním styku rozumí kombinace písmen, číslic nebo symbolů, kterými se podle určení poskytovatele platebních služeb identifikuje uživatel platebních služeb nebo jeho účet při provádění platebních transakcí. V případě identifikace běžného účtu jde o určení tzv. bankovního spojení.

I tehdy, jestliže uživatel uvede i další údaje o příjemci, než které jsou uvedeny ve smlouvě mezi ním a poskytovatelem platebních služeb, není povinností poskytovatele platebních služeb provádět kontrolu těchto údajů se skutečností.

Je patrné, že určení jedinečného identifikátoru jako rozhodujícího prvku pro správné provedení platební transakce příjemci, dovoluje výrazné zjednodušení a urychlení platebního styku. Zároveň však snižuje jistotu a zvyšuje míru rizika vlivem pochybení při používání jedinečného identifikátoru. Přepis v čísle může zavinit, že platební transakce je provedena správně, ale peněžitý dluh nebyl uhrazen správnému věřiteli. V některých zemích byla v minulosti rozšířena právní povinnost provádět označení příjemce platební transakce o označení jménem a příjmením nebo názvem příjemce. Při nesouladu kombinace číselného údaje a slovního označení příjemce, bylo za rozhodující považováno označení slovní. Tato praxe byla podporována i judikaturou soudů.⁴³ Tento postup však směrnice o platebních službách nepřevzala, a dokud nebude podporován celým systémem platebního styku tak, aby poskytovatelé platebních služeb plátce rozšířené údaje museli předávat poskytovatelům platebních služeb příjemce a ty před připsáním částky platební transakce byli povinni provést kontrolu příjemce, nelze uvažovat o jeho širším zavedení.

⁴³ Rozsudek rakouského Nejvyššího soudního dvora ze dne 29.11.2001, sp.zn. 2 Ob 277/01a.

Správné provedení platební transakce vyžaduje, aby byla peněžní částka platební transakce připsána na běžný účet označený jedinečným identifikátorem podle platebního příkazu. Jestliže poskytovatel platebních služeb tuto povinnost nesplní (např. poskytovatel plátce do platebního systému uvede jedinečný identifikátor odlišný od identifikátoru uvedeného v platebním příkazu, poskytovatel příjemce připíše částku na jiný účet než uvedený v platebním systému) ponese odpovědnost podle § 117 PIStk s důsledky tam uvedenými, popřípadě i další odpovědnost za škodu podle obecných právních předpisů.

Jiná situace nastane, v případě, že uživatel platebních služeb uvede do platebního příkazu jiný jedinečný identifikátor než je jedinečný identifikátor účtu příjemce. Poskytovatel platebních služeb nenesení v takovém případě odpovědnost, protože platební transakce byla provedena správně. Uživatel platebních služeb však částku platební transakce poslal jinému příjemci než zamýšlel. I zde se objevuje úzká propojenost platebního styku se soukromým právem závazkovým. Připsáním částky jinému příjemci vlastní závazek plátce nezanikne a bude dále trvat. Plátce však plnil bez důvodu nesprávnému příjemci částku, a tomu tudíž vznikne bezdůvodné obohacení. V tomto případě si zákonodárce uvědomuje slabší právní situaci plátce – věřitele pohledávky z bezdůvodného obohacení a v právní úpravě obsažené v § 119 odst. 2 PIStk poskytuje takovému plátcovi určitou pomoc.

Podle citované úpravy jestliže uživatel platebních služeb uvedl nesprávný jedinečný identifikátor příjemce, ukládá se poskytovateli plátce vyvinout veškeré úsilí, které lze na něm spravedlivě požadovat, aby peněžní prostředky z nesprávně provedené platební transakce byly vráceny plátcovi.

Předmětné úpravě § 119 odst. 2 PIStk je třeba vytknout, že provedení platební transakce označuje za nesprávné; jde zjevně o legislativní chybu zákonodárce.

V mezích určených shora uvedenou úpravou lze po poskytovateli

platebních služeb plátce spravedlivě požadovat, aby kontaktoval příjemce, pokud vede jeho běžný účet s výzvou ke vrácení částky platební transakce plátcí. V případě, že poskytovatel platebních služeb plátce nevede běžný účet příjemce, lze po něm žádat, aby výzvu k vrácení peněžních prostředků předal poskytovateli příjemce nebo zprostředkujícímu poskytovateli v platebním systému tak, aby byla doručena příjemci.

Za spravedlivý požadavek nelze považovat, aby poskytovatel platebních služeb plátce částku platební transakce po příjemci vymáhal v rámci předmětné právní úpravy.⁴⁴

Plátce a jeho poskytovatel platebních služeb se mohou v rámcové smlouvě dohodnout, že plátce je oprávněn za vrácení peněžních prostředků požadovat úplatu.

Povinnost ke sdělení bankovního spojení, tedy čísla účtu a identifikačního kódu banky nebo pobočky zahraniční banky a identifikační údaje o svém klientovi, který je majitelem účtu, má banka ve vztahu k osobě, která prokáže, že v důsledku vlastní chybné dispozice bance nebo pobočce zahraniční banky utrpěla škodu a že se bez tohoto údaje nemůže domoci svého práva na vydání bezdůvodného obohacení ve smyslu občanského zákoníku již podle § 38 odst. 6 věta druhá BankZ. Obdobnou úpravu obsahuje § 25b odst. 6 věta druhá DružZál ve vztahu k družstevním záložnám. Za podání takové informace náleží bance i družstevní záložně úhrada věcných nákladů.

Odpovědnost za porušení povinnosti provést platební transakci řádně a včas nese buď poskytovatel plátce, nebo poskytovatel příjemce. Odpovědnost poskytovatele plátce zahrnuje v první řadě povinnost dokončit provedení platební transakce, v případě, že plátce na dokončení platební transakce i po stanovené době trvá. Plátce při nesprávně provedené platební povinnosti musí učinit oznámení, že netrvá na provedení takové platební povinnosti, pokud takové oznámení plátce

⁴⁴ Stejně Elek, Š. v díle citovaném v pozn. č. 42, s. 155.

neučiní, je poskytovatel platebních služeb neprodleně povinen zajistit připsání nesprávně provedené transakce na účet poskytovatele příjemce.

Poskytovatel platebních služeb plátce odpovídá plátci za nesprávně provedenou platební transakci, ledaže plátci a tam, kde to připadá v úvahu, také poskytovateli příjemce doloží, že částka nesprávně provedené platební transakce byla řádně a včas připsána na účet poskytovatele příjemce.

Jestliže neodpovídá za nesprávně provedenou platební transakci poskytovatel platebních služeb plátce plátci, odpovídá za ni poskytovatel příjemce příjemci. Platí totiž zásada, že dokud nedojde k připsání částky platební transakce na účet poskytovatele platebních služeb příjemce, odpovídá za případné nesprávné provedení platební transakce poskytovatel plátce. V okamžiku, kdy dojde k připsání částky platební transakce na účet poskytovatele platebních služeb příjemce, odpovídá za případné nesprávné provedení platební transakce poskytovatel příjemce příjemci. Od tohoto okamžiku totiž nastupuje povinnost poskytovatele platebních služeb příjemce připsat částku platební transakce na běžný účet příjemce.

Až do okamžiku připsání částky nesprávně provedené platební transakce na účet poskytovatele platebních služeb příjemce se může rozhodnout plátce, zda na řádném provedení platební transakce trvá. V případě že plátce oznámí svému poskytovateli platebních služeb, že netrvá na provedení platební transakce, poskytovatel plátce neprodleně uvede platební účet, z něhož byla částka platební transakce odepsána, do stavu, v němž by byl, kdyby k tomuto odepsání nedošlo. V případě, že by mezitím byl platební účet zrušen, je poskytovatel povinen vrátit peněžní částku platební transakce, včetně zaplacené úplaty a ušlých úroků, plátci.

Restituční povinnost tu představuje povinnost poskytovatele platebních služeb uvést platební účet plátce do stavu, v jakém by byl, kdyby nedošlo k odepsání částky z platebního účtu. Tato povinnost

zahrnuje připsání částky na běžný účet se stejným dnem valuty jako u původního odepsání a dopočtení úrokového příslušenství. V případě uskutečněných měnových konverzí je třeba zajistit připsání částky po provedení směny se stejným směnným kursem, jaký byl použit. Součástí restituční povinnosti je i připsání úplaty, která byla za provedení platební transakce účtována a odepsána.

Z výkladu přijatého Evropskou komisí k otázkám odpovědnosti za nesprávně provedenou platební transakci vyplývá, že restituční povinnost poskytovateli platebních služeb plátce nelze založit v případě, že nesprávnost provedení platební transakce spočívá pouze v tom, že byla provedena po stanovené lhůtě, protože její splnění by zpravidla neodpovídalo požadavku na rozumné uspořádání vztahů mezi smluvními stranami (Evropská komise, Q 76, 20.5.2009).

V případě, že plátce svému poskytovateli platebních služeb neoznámí, že na řádném provedení platební transakce netrvá, znamená to, že poskytovatel plátce je povinen zajistit provedení takové platební transakce. Zároveň je poskytovatel platebních služeb povinen k provedení úprav platebního účtu plátce tak, aby bylo dosaženo stavu odpovídajícímu správnému provedení platební transakce. Jde zejména o vrácení nesprávně vyúčtované a odepsané úplaty a ušlých úroků na platební účet plátci, nebo byl-li běžný účet v mezidobí zrušen, v hotovosti plátci.

Jestliže poskytovatel platebních služeb příjemce odpovídá příjemci za nesprávně provedenou platební transakci, poskytovatel příjemce neprodleně

- a) uvede běžný účet příjemce do stavu, v němž by byl, kdyby k nesprávnému provedení platební transakce nedošlo, nebo
- b) dá částku nesprávně provedené platební transakce, včetně nesprávně zaplacené úplaty a ušlých úroků, k dispozici příjemci, jestliže byl běžný účet příjemce v mezidobí zrušen.

Shora uvedený postup neplatí v těch případech, kdy platební

transakce, k níž dává platební příkaz příjemce nebo plátce prostřednictvím příjemce, byla provedena nesprávně proto, že poskytovatel platebních služeb příjemce nesplnil povinnost řádně a včas předat platební příkaz poskytovateli plátce. Poskytovatel platebních služeb příjemce příjemci na jeho žádost doloží, zda tuto povinnost splnil.

3.11.5.1 Opravné zúčtování

Právní úprava odpovědnosti poskytovatele platebních služeb plátce za nesprávně provedenou platební transakci řeší důsledky nesprávně provedené platební transakce mezi poskytovatelem plátce a plátcem. Poskytovateli platebních služeb plátce, který splní povinnost vrátit částku platební transakce plátcovi může vzniknout újma v případě, že částku platební transakce poukázal na účet jiného poskytovatele platebních služeb nebo jiného příjemce. Vztah poskytovatele platebních služeb k těmto osobám v důsledku nesprávně provedené platební transakce je řešen v § 20c BankZ a § 13b DružZál. Tento postup je označován podle legislativní zkratky uvedené v citovaných paragrafech jako opravné zúčtování.

Právní podmínkou k uplatnění opravného zúčtování je skutečnost, že banka nebo družstevní záložna na území České republiky nezúčtovaly částku platební transakce v české měně nebo nepoužily bankovní spojení v souladu s příkazem klienta a tím způsobily nesprávné provedení platební transakce. Důsledkem nesprávného provedení platební transakce je připsání částky platební transakce na účet neoprávněného příjemce. Tomuto příjemci vzniklo bezdůvodné obohacení, které je povinen podle § 451 ObčZ vydat. Právní úprava obsažená v § 20c BankZ představuje zvláštní zákonný postup při realizaci práva na bezdůvodné obohacení.

Oprávněným subjektem k vydání bezdůvodného obohacení nesprávným provedením platební transakce je banka nebo družstevní

záložna odpovídající za uvedení nesprávného bankovního spojení, protože nesprávně provedenou platební transakci nelze přičítat k tíži plátci, který zadal správně platební příkaz. Oprávněný subjekt může bance nebo družstevní záložně, u nichž je veden účet neoprávněného příjemce, dát podnět k uskutečnění nápravy – opravného zúčtování.

Podstata opravného zúčtování spočívá v tom, že na základě obdrženého podnětu jsou banka nebo družstevní záložna povinny odepsat z účtu neoprávněného příjemce částku nesprávně zúčtovanou a vydat jí oprávněnému subjektu. Banka nebo družstevní záložna jsou zároveň povinny uvést účet neoprávněného příjemce do stavu v jakém by byl, kdyby k nesprávnému provedení platební transakce nedošlo. Restituční povinnost v sobě bude zahrnovat zejména úpravu výpočtu a zúčtování úroků za dobu, kdy na účtu byla připsána nesprávně částka platební transakce.

Oprávněný subjekt může dát bance nebo družstevní záložně podnět k provedení opravného zúčtování pouze ve lhůtě 3 měsíců od vzniku chyby, v jejímž důsledku došlo k nesprávnému provedení platební transakce. Uvedená lhůta se vztahuje pouze na uskutečnění podnětu k provedení opravného zúčtování, nikoli na realizaci celé operace opravného zúčtování. Lze soudit, že uplynutím tříměsíční lhůty právo na účinné podání podnětu k opravnému zúčtování prekluduje.

Právní úpravu opravného zúčtování nelze vyžít v případě, kdy platební transakce byla provedena v souladu s platebním příkazem, ve kterém bylo chybou plátce uvedeno nesprávné bankovní spojení příjemce.⁴⁵ Takový případ je třeba řešit podle § 119 PIStk.

Zákonná úprava opravného zúčtování obsažená v § 20c BankZ byla provedena § 10 až 16 vyhlášky ČNB č. 62/2004 Sb., kterou se stanoví způsob provádění platebního styku mezi bankami, zúčtování na účtech bank a technické postupy bank při opravném zúčtování. Tato

⁴⁵ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31.10.2006, sp. zn. 32 Odo 902/2004.

vyhláška byla zrušena vyhláškou ČNB č. 169/2011 Sb., o stanovení pravidel tvorby čísla účtu v platebním styku.

Technické postupy pro provedení opravného zúčtování jsou v současnosti uvedeny v Pravidlech systému mezibankovního platebního styku České národní banky (Pravidla platebního systému CERTIS). Pravidla platebního systému CERTIS vydala Česká národní banka podle § 65 PIStk. Opravné zúčtování je v Pravidlech platebního systému CERTIS upraveno v části třetí hlavě druhé čl. 30 až 36.

Uvedená úprava řeší i otázku postupu opravného zúčtování při nedostatku peněžních prostředků na účtu neoprávněného příjemce. Z této úpravy vyplývá, že nedostatek peněžních prostředků na účtu neoprávněného příjemce nedovoluje provedení opravného zúčtování zcela nebo zčásti. Poskytovatel platební služby neoprávněného příjemce v takovém případě eviduje podnět oprávněného subjektu a na jeho základě provede blokaci docházejících plateb na účet do doby než zůstatek na účtu dosáhne částky nesprávně provedené platební transakce, nejdéle však do doby tří měsíců od vzniku chyby v zúčtování. O provedené blokaci je neoprávněný příjemce informován svým poskytovatelem platebních služeb. V případě, že ve stanovené lhůtě došlé platby navýší zůstatek účtu na výši odpovídající nesprávně provedené platební transakci, provede poskytovatel platebních služeb odepsání z účtu neoprávněného příjemce nejpozději v den následující po doručení poslední platby na účet a vydá částku oprávněnému subjektu. Není-li ke dni skončení tříměsíční lhůty na účtu neoprávněného příjemce dostatečný zůstatek, odepíše poskytovatel platebních služeb příjemce i částku nižší odpovídající zůstatku účtu a vydá jí oprávněnému subjektu. Nejsou-li ke dni skončení lhůty na účtu neoprávněného příjemce žádné peněžní prostředky, informuje o tom poskytovatel platebních služeb příjemce poskytovatele plátce.

Z výše uvedené úpravy plyne, že poskytovatel platebních služeb příjemce nemůže odepsat z účtu neoprávněného příjemce částku větší

než je zůstatek účtu. Podle mého názoru je tento postup správný, protože pokud by poskytovatel platebních služeb příjemce umožnil odepsáním částky z nesprávně provedené transakce přečerpání běžného účtu, tzv. nepovolený debet, neprovedl by vlastně v rozsahu přečerpání opravné zúčtování, ale úhradu pohledávky oprávněného subjektu z vlastního majetku. Poskytovateli platebních služeb příjemce by úhradou částky nesprávně provedené platební transakce vznikla za neoprávněným příjemcem pohledávka z bezdůvodného obohacení. K tomuto postupu však podle mého soudu není v právní úpravě opravného zúčtování žádná opora.⁴⁶

Institut opravného zúčtování je užitečný pomocník při vypořádání důsledků některých nesprávně provedených platebních transakcí. Jeho účinky jsou však omezeny zejména stanovením lhůty k podání podnětu na opravné zúčtování, vztažením pouze na platební transakce prováděné v české měně a vymezený okruh poskytovatelů platebních služeb (banky, družstevní záložny a podle § 34 odst. 2 ČNBZ na Českou národní banku).

3.11.6 Prekluzivní lhůta k uplatnění práv uživatele platebních služeb

Informace o způsobu a lhůtě pro oznámení neautorizované nebo nesprávně provedené platební transakce je součástí informační povinnosti, kterou má poskytovatel platebních služeb ještě před uzavřením rámcové smlouvy o platebních službách.

Právní úprava obsažená v § 121 PIShk určuje lhůtu, ve které zanikají některá práva uživatele platebních služeb a jim odpovídající povinnosti poskytovatele v důsledku toho, že nebyla uplatněna stanoveným způsobem.

Uplatněním práva uživatelem platebních služeb se podle citovaného ustanovení rozumí oznámení neautorizované nebo nesprávně

⁴⁶ Odlišně Pihera, V. in dílo citované v pozn. č. 41, s. 202.

provedené transakce poskytovateli platebních služeb. Právní úprava již neřeší situaci, kdy právo uživatele platebních služeb bylo řádně ve lhůtě uplatněno, ale právu odpovídající povinnost poskytovatele platebních služeb splněna nebyla. Podle mého názoru by v důsledku uplynutí lhůty podle zákona o platebním styku nebylo možné konstruovat obecný zánik tohoto práva, ale uživatel platebních služeb by věc musel řešit cestou soudní, rozhodčím řízením nebo finančním arbitrem.

Prekluzivní lhůta je v § 121 PIShk upravena jako lhůta subjektivní i jako lhůta objektivní. Subjektivní lhůta je vymezena slovy „bez zbytečného odkladu“ a její počátek je spojen s okamžikem, kdy se uživatel platebních služeb dozvěděl o uskutečnění neautorizované nebo nesprávně provedené platební transakce. Lhůta objektivní trvá 13 měsíců a počne dnem, kdy byly peněžní prostředky odepsány z běžného účtu. Problémem právní úpravy objektivní lhůty je skutečnost, že odepsání z běžného účtu se týká pouze osoby plátce. Příjemci se částka platební transakce na běžný účet připsuje. V takovém případě by pro běh prekluzivní lhůty k uplatnění práva příjemce mohla být použita pouze lhůta subjektivní. Jiným řešením by byl analogický výklad ustanovení o počátku běhu lhůty, kdy by zahájení běhu objektivní lhůty bylo spojeno s připsáním peněžních prostředků na běžný účet příjemce.⁴⁷

Uplynutím jedné lhůty zaniknou práva a povinnosti bez ohledu na běh lhůty druhé (Evropská komise, Q 111, 6.10.2008).

Podle § 121 PIShk práva uživatele platebních služeb a odpovídající povinnosti poskytovatele stanovené v § 110 (lhůta pro připsání peněžních prostředků na běžný účet příjemce), § 111 (lhůta platební transakce v rámci jedné banky v české měně), § 113 (lhůta pro předání platebního příkazu v případě platební transakce z podnětu příjemce), § 114 (den valuty peněžních prostředků), § 115 odst. 1 (odpovědnost banky za neautorizovanou platební transakci) a § 117 (odpovědnost za nesprávně provedenou platební transakci) zaniknou, jestliže uživatel platebních

⁴⁷ Srov. Beran, J. in dílo cit. v pozn. č. 11, s. 596.

služeb neoznámí neautorizovanou nebo nesprávně provedenou platební transakci poskytovateli bez zbytečného odkladu po té, co se o ní dozvěděl, nejpozději však do 13 měsíců ode dne odepsání peněžních prostředků z platebního účtu.

Úprava zániku práv a jim odpovídajících povinností neplatí, jestliže poskytovatel uživateli platebních služeb neposkytl nebo nezpřístupnil informace o této platební transakci v souladu s § 86 (informace plátcí po přijetí platebního příkazu), § 87 (informace příjemci po provedení platební transakce), § 90 (informace plátcí o platební transakci) a § 91 (informace příjemci o platební transakci) PIStk. Z povahy věci plyne, že uživatel platebních služeb může uplatnit právo vyplývající z odpovědnosti za neautorizovanou nebo nesprávně provedenou platební transakci pouze v případě, je-li řádně informován.

Problém může nastat zejména v případě, kdy uživatel platebních služeb informaci o platební transakci obdrží, ale z jejího obsahu nezjistí nesprávné provedení, např. nepřipsání částky platební transakce na účet poskytovatele služeb příjemce. V těchto souvislostech se pak může opětovně projevit určitá odtrženost právní úpravy platebního styku od právní úpravy závazků. V důsledku nesprávně provedené platební transakce nebude splněn peněžitý dluh plátce a jeho věřitel se může domoci řádného plnění kdykoli v promlčecí době pro uplatnění práva z nesplněného závazku. V té době však právo plátce, který má zároveň dluh vůči věřiteli, na uplatnění odpovědnosti podle § 121 PIStk mohlo neuplatněním v objektivní lhůtě zaniknout.

3.12 Úplata

Právní úprava obsažená v § 709 odst. 2 písm. d) a § 710 odst. 4 ObchZ se nepoužije na smlouvu o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách.

Smlouva o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, nemusí nově obsahovat ujednání o výši nebo způsobu stanovení výše úplaty a způsob, jakým tuto výši majitel účtu bance zaplatí, popř. ujednání, že úplata nebude bankou požadována (§ 709 odst. 2 písm. d) ObchZ). Pro stanovení výše úplaty za poskytnutí služeb podle smlouvy o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, pokud výše úplaty nebyla sjednána ve smlouvě, nelze subsidiárně použít úpravu obsaženou v § 710 odst. 4 ObchZ.

Pro závazkový vztah vzniklý na základě smlouvy o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, platí právní úprava obsažená v zákoně o platebním styku. Zákon o platebním styku výslovně neomezuje možnost sjednat si za poskytnutí platební služby úplatu. Z toho lze dovodit, že smlouvu o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, lze sjednat jako smlouvu úplatnou. Tento závěr lze dovodit i z části první věty § 77 odst.1 PIShk - „Aniž je dotčena možnost dohodnout si úplatu za platební službu...“. Z této úpravy rovněž plyne, že si lze sjednat smlouvu o běžném účtu jako smlouvu bezúplatnou.⁴⁸

Z § 77 odst. 1 PIShk však vyplývá, že poskytovatel a uživatel platebních služeb si nesmějí dohodnout úplatu za splnění povinnosti banky podle části čtvrté hlavy I, tj. že nesmí být sjednána úplata za splnění zákonných povinností banky (zejména informační povinnosti podle § 79 až 93 PIShk, povinnosti vyplývající z odpovědnosti banky podle § 115 až 120 PIShk), pokud to zákon o platebním styku výslovně nepřipouští. Od této právní úpravy se lze dohodou odchýlit jen v případech, kdy uživatel platebních služeb není spotřebitelem nebo drobným podnikatelem.

V případě, že zákon o platebním styku dovoluje sjednat za plnění zákonné povinnosti poskytovatelem platebních služeb úplatu, musí být sjednána výše úplaty přiměřená a odpovídající skutečným nákladům poskytovatele na plnění povinnosti. Jestliže by poskytovatel sjednal

⁴⁸ Plíva, S. in dílo citované v pozn. č. 14, s. 1309.

s uživatelem platebních služeb dohodu o úplatě za splnění povinností, u kterých zákon o platebních službách dohodu o úplatě nedovoluje, byla by taková dohoda neplatná pro rozpor se zákonem. Vzhledem k povaze právní úpravy lze soudit, že by šlo o neplatnost relativní pro rozpor s obecně závazným předpisem o cenách podle § 40a ObčZ.⁴⁹

Poskytovatel platebních služeb je povinen poskytnout uživateli platebních služeb s dostatečným předstihem před tím, než je uživatel platebních služeb vázán rámcovou smlouvou o platebních službách, údaj o úplatě, kterou je uživatel platebních služeb povinen poskytovateli zaplatit, a skládá-li se úplata z více samostatných položek, i rozpis těchto položek.

V případě, že byla rámcová smlouva o platebních službách uzavřena, vznikají poskytovateli platebních služeb další informační povinnosti v souvislosti s požadovanou úplatou za prováděnou platební transakci. Podle § 89 PIStk je poskytovatel platebních služeb před provedením platební transakce, která je upravena rámcovou smlouvou o platebních službách a k níž dává plátce příkaz, povinen plátci mj. poskytnout informaci o úplatě, kterou je plátce povinen bance zaplatit za provedení platební transakce a skládá-li se úplata z více samostatných položek, i rozpis těchto položek. Obsahově tutéž informaci poskytovatel platebních služeb plátce podle § 90 odst. 1 písm. c) PIStk poskytne plátci bez zbytečného odkladu po odepsání částky platební transakce upravené rámcovou smlouvou o platebních službách z běžného účtu.

Na základě § 91 odst. 1 písm. c) PIStk poskytne poskytovatel platebních služeb příjemce bez zbytečného odkladu po provedení platební transakce příjemci údaj o úplatě, kterou je příjemce povinen zaplatit bance za provedení platební transakce včetně případného rozpisu samostatných položek.

Poskytovatel platebních služeb nesmí požadovat úplatu za splnění informační povinnosti v rozsahu stanoveném právní úpravou. V případě,

⁴⁹ Stejně Beran, J. v díle citovaném v pozn. č. 9, s. 355.

že uživatel platebních služeb vyžaduje od poskytovatele informace častěji či ve větším rozsahu než stanoví právní úprava, může být ujednána úplata za poskytnutí informací mimo zákonem stanovený standard.

Výše úplaty za poskytnuté služby na základě smlouvy o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, bude zpravidla i nadále určena odkazem na ceník banky.

Způsob úhrady pohledávky banky vzniklé na základě povinnosti majitele účtu zaplatit sjednanou úplatu je předmětem dohody mezi bankou a majitelem účtu. Zpravidla bude taková dohoda opravňovat banku k provedení úhrady vzniklé pohledávky přímo z běžného účtu majitele.

Ustanovení § 107 PIShk zakotvuje povinnost provést platební transakci zásadně tak, že z převáděné částky nelze strhnout částku odpovídající úplatě. Výjimku představuje ujednání mezi příjemcem platební transakce a jeho poskytovatelem platebních služeb, že poskytovatel příjemce si svou úplatu odečte před jejím připsáním na běžný účet příjemce nebo vyplacením; v takovém případě musí být částka platební transakce a úplaty oddělena v informaci o provedené platbě. Tato úprava zásadně omezuje možnost provést úhradu úplaty bankou oproti převáděné peněžní částce.

Jestliže nezahrnuje platební transakce směnu měn, platí plátce úplatu požadovanou poskytovatelem platebních služeb plátce a příjemce úplatu požadovanou poskytovatelem platebních služeb příjemce. Uvedené pravidlo odpovídá skutečnosti, že s provedením platební transakce v rámci mezibankovního styku vzniknou náklady oběma poskytovatelům.

Z úpravy výpovědi rámcové smlouvy obsažené v § 95 až 97 PIShk vyplývají některé další podmínky pro sjednání úplaty ve smlouvě o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, a její účtování.

Podle § 95 odst. 2 PIShk lze ve smlouvě sjednat úplatu za výpověď rámcové smlouvy uživatelem platebních služeb. Poskytovateli platebních

služeb však úplata náleží pouze tehdy, jestliže smlouva trvala kratší dobu než 1 rok. Úplata musí být přiměřená a musí odpovídat skutečným nákladům poskytovatele. Od této právní úpravy se lze odchýlit v případě, že uživatelem platebních služeb není spotřebitel nebo drobný podnikatel nebo v případě, že bude dohodou sjednána úprava ve prospěch spotřebitele nebo drobného podnikatele.

Z § 97 PIStk plyne, že úplata za poskytování platebních služeb může být stanovena pevnou částkou za určité období.

3.13 Další ujednání ve smlouvě

Smlouva o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, může obsahovat další ujednání týkající se práv a povinností účastníků smlouvy. Zpravidla jde o ustanovení podrobností ohledně vzájemného právního vztahu a poskytování souvisejících služeb bankou. Banka s klientem sjednává i způsob uplatňování a řešení reklamací a sporů.

Majitel běžného účtu nebo jím zmocněná nebo určená osoba si mohou s bankou sjednat vydání platební karty nebo jiného platebního prostředku. Operace prováděné prostřednictvím tohoto platebního prostředku jsou pak účtovány na vrub běžného účtu za podmínek sjednaných zpravidla zvláštní smlouvou o vydání a používání platebního prostředku. Práva a povinnosti z právního vztahu vzniklého na základě smlouvy o vydání a používání platebního prostředku upravuje zejména část čtvrtá zákona o platebním styku.

Ve vztahu ke smlouvě o běžném účtu má zpravidla smlouva o vydání a používání platebního prostředku povahu smlouvy závislé podle § 275 odst. 2 a 3 ObchZ, neboť vznik této smlouvy přímo závisí na vzniku a existenci smlouvy o běžném účtu. Zánik smlouvy o běžném účtu pak způsobuje zánik smlouvy o vydání a používání platebního prostředku. Uvedené souvislosti vyplývají mimo jiné i z § 715 odst. 4 ObchZ.

K nakládání s peněžními prostředky na běžném účtu může být vydána i šeková knížka obsahující tiskopisy šeků. Používání šeků se řídí zákonem č. 191/1950 Sb., směnečný a šekový, ve znění zákona č. 29/2000 Sb. Smlouva obsahuje zejména podmínky, za kterých je šeková knížka vydávána, používání jednotlivých tiskopisů, jakož i závazky pro případ skončení smlouvy o běžném účtu.

3.14 Kontokorent

Pro smlouvu o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, se nepoužije právní úprava obsažená v § 711 ObchZ. Právní úprava v zákoně o platebním styku však nevylučuje sjednání smlouvy o úvěru poskytnutém na běžném účtu tím, že banka provede do určité částky platební příkazy, i když k tomu není dostatek peněžních prostředků na běžném účtu.

Lze soudit, že takto poskytnutý úvěr se bude řídit právní úpravou smlouvy o úvěru (§ 497 a násl. ObchZ), a to i tehdy, pokud by si to účastníci smlouvy výslovně nesjednali. Podle okolností konkrétního případu, budou na smlouvu o úvěru a právní vztahy z ní vzniklé dopadat zvláštní předpisy (např. regulace spotřebitelských úvěrů).

Na základě smlouvy o úvěru na běžném účtu (kontokorent) banka provede do určité částky stanovené dohodou příkazy k platbám, i když k tomu není dostatek peněžních prostředků na účtu. Banky zpravidla sjednávají s majiteli účtů i možnost provést výběry peněžních prostředků v hotovosti k tíži pohledávky z běžného účtu.

Smlouva o úvěru na běžném účtu (kontokorent) obsahuje nejen podmínky poskytnutí kontokorentního úvěru na běžném účtu, jeho čerpání, ale i splácení. Podstatou splácení kontokorentního úvěru je průběžné započítávání došlých plateb a vkladů na poskytnutý úvěr, i když je možné dohodnout i jiné ujednání. Pokud došlé platby a vklady průběžně neuhradí závazek majitele účtu vyplývající z čerpání

kontokorentu, je sjednána zpravidla roční lhůta splatnosti závazku majitele účtu z úvěru na běžném účtu (kontokorentu).

3.15 Zánik závazků ze smlouvy

Obecně se pro smlouvu o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, se nepoužije právní úprava obsažená v § 715 odst. 1, 2 a 3 ObchZ. Uvedená ustanovení upravují otázky výpovědi smlouvy o běžném účtu ze strany majitele účtu a ze strany banky. Zákon o platebním styku obsahuje zvláštní úpravu výpovědi smlouvy o platebních službách.

Obchodní zákoník v souvislosti s ukončením právního vztahu mezi majitelem účtu a bankou hovoří v § 715 a 715a ObchZ o zániku smlouvy o běžném účtu. Bez pochyby je nutno poukázat na nepřesnost uvedené dikce, neboť z logiky věci plyne, že právní skutečnost (smlouva) nemůže zaniknout, leda být zrušena. Tím, co zaniká, je závazek (závazkový vztah) vzniklý na základě smlouvy o běžném účtu a další výklad je nutno bez ohledu na výslovné znění obchodního zákoníku posuzovat v těchto intencích.⁵⁰

Důvody, pro které závazkový vztah ze smlouvy o běžném účtu může zaniknout, jsou zejména výpověď ze strany majitele účtu a výpověď ze strany banky.

V praxi nelze vyloučit ani sjednání smlouvy o běžném účtu na dobu určitou. Závazky ze smlouvy na dobu určitou zaniknou uplynutím stanovené doby.

Jedním ze způsobů ukončení závazků je dohoda účastníků o zániku závazkového vztahu ze smlouvy. V praxi půjde o nejčastější způsob ukončení smluvního závazkového vztahu ze smlouvy o běžném účtu.

⁵⁰ K tomu shodně např. Bejček, J. In Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2003, s.180.

Za určitých okolností přichází v úvahu sjednání dohody o narovnání jako důvod zániku závazků ze smlouvy o běžném účtu, a to zejména v případech, kdy mezi účastníky smlouvy bude pochybné nebo sporné, zda závazkový vztah ze smlouvy trvá. Může jít o případ, kdy nebude k dispozici smlouva o běžném účtu.

Ve zcela výjimečných případech může být důvodem zániku závazků ze smlouvy o běžném účtu i institut splynutí, jako důvod zániku závazkového vztahu, neboť lze připustit, že majitel účtu odkáže svůj majetek nebo jeho část zahrnující pohledávku z běžného účtu bance, která se tak stane zároveň věřitelem a dlužníkem v jedné osobě. Rovněž u právnických osob přichází v úvahu zánik závazků splynutím v důsledku vstupu banky do práv a závazků majitele účtu například na základě smlouvy o prodeji podniku.

Zánik závazků ze smlouvy o běžném účtu v důsledku nemožnosti splnění je možný podle úpravy obsažené v § 35 odst. 2 BankZ. V případě, že je bance odňata licence, nesmí dotčená právnická osoba (tj. dřívější banka bez licence) přijímat vklady a poskytovat úvěry a provozovat další činnosti, s výjimkou těch, které jsou nezbytné k vypořádání jejích pohledávek a závazků.

Z povahy právního vztahu mezi bankou a majitelem účtu ze smlouvy o běžném účtu vyplývá, že je jen omezeně možno využít institutu odstoupení od smlouvy. Právní úprava smlouvy o běžném účtu možnost odstoupit od smlouvy výslovně nestanoví. Podstata závazkového vztahu ze smlouvy o běžném účtu spočívající v neustálých změnách výše pohledávky majitele účtu a především v uskutečňování platebního styku znesnadňuje dosažení jednoho z hlavních účinků odstoupení od smlouvy, tj. vrácení plnění, které bylo straně poskytnuto podle § 351 odst. 2 ObchZ. Nelze však vyloučit, že si účastníci smlouvy o běžném účtu výjimečně dohodnou možnost odstoupení od smlouvy pro případ, kdy s nebylo započato s uskutečňováním platebního styku a zároveň došlo k porušení povinnosti ze strany jednoho z účastníků smlouvy. Takovým

stav může nastat například v důsledku nesložení stanoveného minimálního vkladu majitelem účtu ve sjednané lhůtě.

Z dalších obecných důvodů pro ukončení závazkového vztahu obchodní zákoník v § 715a výslovně vylučuje jako důvod pro ukončení smrt majitele účtu, čímž jednoznačně řeší případné použití § 579 ObčZ.

3.15.1 Výpověď smlouvy

Právní úprava výpovědi smlouvy o běžném účtu obsažená v § 715 odst. 1 až 3 ObchZ se podle § 708 odst. 3 Obchz nepoužije na smlouvu o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách.

Právní úprava výpovědi rámcové smlouvy o platebních službách je obsažena v § 95 až 97 PIShk. Zákon o platebním styku rozlišuje mezi výpovědí smlouvy uživatelem platebních služeb a výpovědí smlouvy poskytovatelem platebních služeb. Ust. § 75 odst. 2 PIShk stanoví, že od této úpravy se mohou dohodou odchýlit poskytovatel a uživatel platebních služeb, který není spotřebitelem ani drobným podnikatelem (§ 75 odst. 3 PIShk). V případě uživatele platebních služeb, který je spotřebitelem nebo drobným podnikatelem se lze dohodou odchýlit od právní úpravy jen ve prospěch uživatele platebních služeb.

Podle § 95 odst. 1 PIShk je uživatel platebních služeb oprávněn rámcovou smlouvou o platebních službách kdykoli vypovědět, i když byla uzavřena na dobu určitou. Právní úprava umožňující vypovědět smlouvu uzavřenou na dobu určitou představuje zvláštní úpravu k úpravě obsažené v § 582 odst. 1 ObčZ. Ustanovení § 582 odst. 1 ObčZ dovoluje vypovědět pouze smlouvu uzavřenou na dobu neurčitou.

Z § 95 odst. 1 PIShk plyne, že právo uživatele platebních služeb vypovědět rámcovou smlouvou o platebních službách, je založeno přímo zákonem a nemusí být výslovně dohodnuto ve smlouvě.

Rámcová smlouva může obsahovat ujednání o délce výpovědní doby, která nesmí být sjednána delší než jeden měsíc. Uplynutím

výpovědní doby závazky z rámcové smlouvy zanikají, byť úprava v § 95 odst. 1 PIStk poněkud nepřesně stanoví, že zanikne rámcová smlouva.

Není-li výpovědní doba pro případ výpovědi rámcové smlouvy o platebních službách uživatelem platebních služeb sjednána dohodou, neobsahuje zákon o platebním styku žádnou úpravu určující subsidiární délku výpovědní doby. Z povahy právní úpravy lze soudit, že účinky výpovědi nastanou dnem, kdy byla výpověď smlouvy uživatelem platebních služeb doručena poskytovateli. Subsidiární použití § 582 odst. 1 ObčZ určující, že pokud nevyplývá ze zákona nebo ze smlouvy způsob její výpovědi, lze smlouvu vypovědět ve lhůtě tří měsíců ke konci kalendářního čtvrtletí, odporuje povaze právní úpravy obsažené v § 95 odst. 1 PIStk, neboť by pro uživatele platebních služeb zakládalo přísnější úpravu, než kterou by bylo dovoleno sjednat ohledně výpovědní doby ve smlouvě o běžném účtu, který je smlouvou o platebních službách.⁵¹

Byla-li naopak sjednána v rámcové smlouvě o platebních službách výpovědní doba delší než dovoluje kogentní právní úprava, půjde o ujednání neplatné pro rozpor se zákonem. V závazkovém vztahu posuzovaném podle obchodního zákoníku by se jednalo o neplatnost relativní s přihlédnutím k § 267 odst. 1 ObchZ; v ostatních případech by šlo o neplatnost absolutní.

Případ, kdy dohoda o délce výpovědní lhůty byla sjednána před nabytím účinnosti zákona o platebním styku, by bylo třeba posoudit podle § 144 odst. 7 PIStk. S přihlédnutím k citované úpravě je možné dovodit závěr, že ke dni účinnosti zákona o platebním styku by pro uživatele platebních služeb platila výpovědní lhůta v délce jednoho měsíce.

Právní úprava výslovně požaduje, aby výpověď podaná uživatelem platebních služeb byla uskutečněna v písemné formě. Zákonný požadavek nemá oporu ve směrnici o platebních službách.

⁵¹ Stejně Beran, J. in dílo citované v pozn. č. 11, s. 456, odlišně Plíva, S. in dílo citované v pozn. č. 14, s. 1309.

Z § 95 odst. 2 PIShk vyplývá, že poskytovatel si může s uživatelem platebních služeb sjednat v rámcové smlouvě o platebních službách právo na úplatu za výpověď smlouvy. V zájmu usnadnění mobility uživatelů a prohloubení hospodářské soutěže mezi poskytovateli platebních služeb zákon o platebních službách dovoluje požadovat poskytovateli platebních služeb sjednanou úplatu za výpověď rámcové smlouvy o platebních službách uživatelem pouze tehdy, jestliže taková smlouva trvala kratší dobu než 1 rok.

Poskytovatel platebních služeb může rámcovou smlouvu o platebních službách vypovědět pouze pokud byla uzavřena na dobu neurčitou a pokud byla možnost výpovědi poskytovatelem sjednána. Výpovědní dobu je vhodné dohodnout zejména v rámcové smlouvě o platebních službách; nebude-li výpovědní doba sjednána, použije se podpůrně obecná úprava výpovědi obsažená v § 582 odst. 1 ObčZ. Výpovědní doba nesmí být sjednána kratší než 2 měsíce.

V souvislosti s výpovědí smlouvy o platebních službách směrnice o platebních službách v bodě 29 preambule stanoví, že by neměla být dotčena povinnost poskytovatele platebních služeb vypovědět smlouvu o platebních službách za výjimečných okolností, vyplývajících z jiných příslušných právních předpisů, jako např. právních předpisů o praní peněz a financování terorismu apod. Tato zásada nebyla v zákoně o platebním styku výslovně vyjádřena. Zvláštní právní předpisy upravující v České republice opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti nebo trestní předpisy neupravují možnost poskytovatele vypovědět smlouvu o platebních službách při splnění určitých podmínek (např. účet je používán k legalizaci výnosů z trestné činnosti). Za těchto okolností nelze sjednat pro tyto účely výpovědní lhůtu kratší než 2 měsíce.

Poskytovateli platebních služeb se v § 96 odst. 2 PIShk ukládá, aby výpověď učinil způsobem uvedeným v § 80 odst. 1 PIShk. Z této právní úpravy vyplývá, že úkon musí být uskutečněn určitě a srozumitelně v úředním jazyce státu, v němž je platební služba nabízena, nebo

v jazyce, na kterém se strany dohodly. V této souvislosti je nutno respektovat i úpravu obsaženou v § 78 odst. 1 PIStk, ze které plyne, že poskytovatel platebních služeb splní povinnost poskytnout informaci majiteli účtu, jestliže v důsledku jednání poskytovatele dojde uživateli platebních služeb informace zachycená na trvalém nosiči dat (§ 2 odst. 3 písm. i) PIStk). Z toho lze dovodit, že poskytovatel platebních služeb může výpověď učinit písemně v listinné nebo elektronické podobě, pokud bude splňovat podmínky stanovené pro projev vůle poskytovatele.

Z § 97 PIStk vyplývá, je-li úplata za poskytování platebních služeb stanovena pevnou částkou za určité období, náleží poskytovateli platebních služeb v případě výpovědi rámcové smlouvy pouze poměrná část této úplaty za dobu do zániku rámcové smlouvy. Jestliže byla úplata zaplacená předem, vzniká uživateli platebních služeb právo na vrácení přiměřené části úplaty. Právní úprava se vztahuje pouze k případům, kdy je smlouva vypovězena buď poskytovatelem nebo uživatelem platebních služeb, a výslovně neupravuje další případy předčasného skončení závazků ze smlouvy (např. dohodou). Z toho nelze usuzovat, že by si poskytovatel platebních služeb mohl zaplacenou úplatu ponechat, pokud tak není mezi účastníky smlouvy dohodnuto. Právo na vrácení poměrné části zaplacené úplaty by bylo možné dovodit z právní úpravy upravující bezdůvodné obohacení (§ 451 a násl. ObčZ).

3.15.2 Důsledky zániku závazků

Z § 715 odst. 4 ObchZ, který platí i pro smlouvu o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, plynou důsledky ukončení závazkového vztahu. Zanikne-li smlouva o běžném účtu (přesněji zanikne-li závazek ze smlouvy), banka bez zbytečného odkladu vypořádá pohledávky a závazky týkající se běžného účtu, zejména provede platby uskutečněné prostřednictvím platebních karet a šeků, pokud byly použity do dne zániku závazků ze smlouvy o běžném účtu, a dále je oprávněna si

započítat své pohledávky, které má vůči majiteli účtu ze smlouvy o běžném účtu.

Z uvedené úpravy je zřejmé, že banka od okamžiku účinnosti výpovědi není oprávněna ani povinna přijímat na běžný účet peněžní prostředky, ani z účtu peněžní prostředky vyplácet nebo z účtu či na účet provádět jiné platební transakce. To znamená, že banka není oprávněna provádět úhrady podle příkazů majitele účtu a dalších oprávněných osob, ledaže by tyto příkazy byly uskutečněny prostřednictvím platebních karet a šeků vydaných k běžnému účtu před datem účinnosti výpovědi a do data zániku závazků nebyly vypořádány. Těmto příkazům odpovídají pohledávky věřitelů, kterým byla poskytnuta úhrada za zboží nebo služby prostřednictvím platby platební kartou nebo šekem. Zakotvení povinnosti splnit takto došlé příkazy je spravedlivou ochranou takových věřitelů, kteří poskytli plnění v dobré víře, že jejich pohledávka bude uhrazena bankou.

Obchodní zákoník neřeší případ, kdy došlo ke konečnému vypořádání pohledávek a závazků týkajících se běžného účtu a zrušení tohoto účtu a dodatečně byl bance doručen příkaz k úhradě na základě použití platební karty před datem výpovědi smlouvy o běžném účtu. Odhlédneme-li od případné možnosti odmítnout provedení takového příkazu pro porušení povinnosti jej odeslat ve sjednané lhůtě, vzniká otázka, zda má banka takovou pohledávku povinnost splnit. Hlavním důvodem, který bude banku vést k zaplacení takové částky, je zachování důvěry v placení prostřednictvím platebních karet. Věřitel, který akceptoval platbu kartou, která byla v době provedení akceptace platná, a který ověřil držitele karty, má důvěru v tento platební prostředek jen tehdy, pokud mu bude uhrazena jeho pohledávka. Bance sice z platné právní úpravy ani ze smlouvy výslovně nevyplývá povinnost k úhradě závazku bývalého majitele účtu, ale provedení úhrady může s bývalým klientem řešit podle zásad bezdůvodného obohacení.

Povinností majitele účtu po skončení závazku ze smlouvy o běžném účtu je vrátit bance platební karty a tiskopisy šeků. Ač to obchodní zákoník výslovně nezmiňuje, má majitel účtu povinnost uhradit peněžitý závazek, jestliže vznikl jako důsledek celkového vypořádání pohledávek a závazků. Tato pohledávka banky může vyplývat z nesplaceného kontokorentního úvěru na běžném účtu nebo může vzniknout v důsledku nesplacených úhrad úplat za služby poskytnuté bankou, u kterých nebylo možné provést započtení.

Po vypořádání pohledávek a závazků týkajících se běžného účtu je banka povinna běžný účet zrušit. Pojem zrušení běžného účtu je nutno chápat v souvislosti s vymezením běžného účtu jako účetně evidovaného závazku banky vůči určité osobě. V daných souvislostech pak jde o vymazání uvedeného závazku vůči konkrétní osobě z evidence v bankovních účetních knihách. Důsledkem této operace zpravidla není definitivní ztráta možnosti banky užívat již jednou přidělené bankovní číselné označení (IBAN) účtu, ale pouze vyškrtnutí tohoto číselného označení s původní osobou majitele účtu z evidence stávajících závazků banky. Banky zpravidla již použité číselné označení účtu zařazují opět do bankovní evidence (přidělují novému závazku) až s určitým časovým odstupem. Číselné označení účtu je velmi často jediným údajem dostupným při šetření příslušných finančních orgánů a orgánů činných v trestním řízení a jeho předčasné spojení s novým majitelem účtu by mohlo v praxi způsobit určité problémy.

Banka je povinna oznámit písemně majiteli, ke kterému dni byl účet zrušen.

Se zůstatkem peněžních prostředků zrušeného účtu banka naloží podle příkazu majitele účtu. Majitel účtu může dát příkaz k tomu, aby zůstatek peněžních prostředků banka převedla na jiný účet nebo vyplatila jím určeným osobám. O formě a náležitostech tohoto příkazu právní úprava nic nestanoví, lze soudit, že za trvání smlouvy o běžném účtu bude mít příkaz formu a náležitosti odpovídající smlouvě a bankovním

obchodním podmínkám. Po ukončení smluvního vztahu banka bude vyžadovat udělení příkazu před bankou nebo způsobem, který nezaloží pochybnosti o vůli majitele účtu (např. úřední ověření podpisu).

Provedení příkazu majitele účtu k převedení zůstatku peněžních prostředků zrušeného účtu na jiný účet může být bankou zpoplatněno. Pokud majitel účtu neuhradí bance stanovenou úplatu za převedení peněžních prostředků na jiný účet, banka je oprávněna si započítat svou pohledávku na úplatu za převod oproti zůstatku peněžních prostředků ze zrušeného účtu.

V případě, že majitel účtu nedá bance žádný příkaz ohledně převodu či výplaty zůstatku peněžních prostředků ze zrušeného účtu, je banka povinna zůstatek peněžních prostředků vyplatit majiteli účtu. Právní úprava výslovně nestanoví povinnost banky vyzvat majitele účtu k převzetí zůstatku peněžních prostředků zrušeného účtu, ale z povahy věci plyne, že banka by měla majiteli účtu oznámit připravenost ke splnění závazku. Majiteli účtu není známa doba, kterou banka potřebuje k vypořádání pohledávek a závazků týkajících se účtu a ke zrušení účtu. Výzvu majiteli účtu k převzetí peněžních prostředků ze zrušeného účtu lze spojit i s písemným oznámením o dni, ke kterému byl účet zrušen.

Právní úprava nestanoví lhůtu, ve které je banka povinna zrušit účet a provést výplatu zůstatku peněžních prostředků zrušeného účtu. Lze soudit, že lhůta ke zrušení účtu by měla být přiměřená k provedení vypořádání pohledávek a závazků týkajících se účtu a měla by zahrnovat i dobu na doručení dokladů obsahujících dřívější udělené příkazy prostřednictvím platební karty nebo šeků. Povinnost provést výplatu nebo převod zůstatku peněžních prostředků zrušeného účtu by měla nastoupit ke dni zrušení účtu, neboť v tento den jsou již vypořádány pohledávky a závazky týkající se účtu.

Podle § 396 ObchZ u práva na peněžní prostředky uložené na běžném nebo vkladovém účtu běží promlčecí doba ode dne zániku smlouvy o vedení těchto účtů. Tzv. zánik smlouvy o běžném účtu

předchází zrušení účtu a lhůta pro vypořádání pohledávek a závazků a zrušení účtu je součástí promlčecí doby. Promlčecí doba činí čtyři roky a je dostatečně dlouhá pro uplatnění práva majitele účtu na zůstatek peněžních prostředků zrušeného účtu.

Zůstatek peněžních prostředků zrušeného účtu je banka povinna evidovat jako závazek po lhůtě splatnosti v případě, kdy nemohl být splněn vyplacením v hotovosti ani převedením na jiný účet. Pohledávku vyplývající z práva na úhradu nákladů spojených s evidencí závazku po lhůtě splatnosti pohledávky ze zrušeného účtu si banka může započíst oproti závazku k vyplacení zůstatku peněžních prostředků. Po uplynutí promlčecí doby může banka promlčený závazek odpovídající zůstatku peněžních prostředků účetně převést do výnosů a vůči případně poté uplatněné pohledávce věřitele na zůstatek peněžních prostředků zrušeného účtu uplatnit námitku promlčení.

3.16 Smrt majitele účtu

Pro smlouvu o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, platí právní úprava obsažená v § 715a ObchZ. Právní úprava obsažená v § 715a byla do obchodního zákoníku vložena novelou provedenou zákonem č. 554/2004 Sb. s účinností od 1.1.2005. Tato úprava ač má kogentní povahu, přesto předpokládá, že pro případ smrti si majitel s bankou může sjednat určitý zvláštní postup.

Z § 715a odst. 1 ObchZ výslovně plyne, že smrtí majitele účtu smlouva o běžném účtu nezaniká. Banka pokračuje v přijímání peněžních prostředků na účet a ve výplatách a platbách z účtů na základě příkazů, které jí dal majitel účtu a osoby jím zmocněné. Majitel účtu je však oprávněn si určit, které výplaty nebo platby mají být po jeho smrti zastaveny. Jeho rozhodnutí se může týkat jak příkazů udělených přímo jeho osobou, tak i příkazů udělených disponenty na základě plné moci. V plnění takto označených příkazů banka nepokračuje od okamžiku, kdy

se hodnověrně dozví, že majitel účtu zemřel. Zpravidla půjde o příkazy vázané na život majitele účtu, např. platba životního pojištění nebo penzijního připojištění. Pokud by banka pokračovala v provádění i takto označených příkazů poté, co se dozvěděla o smrti majitele účtu, budou platby provedené na základě těchto příkazů zřejmě považovány za neautorizované. Banka však není oprávněna v případě smrti majitele účtu zastavit provádění příkazů udělených za života majitele účtu majitelem nebo jinou oprávněnou osobou, u kterých nebylo majitelem účtu rozhodnuto o ukončení jejich realizace v případě smrti majitele účtu. To se týká i trvalých příkazů založených za života majitele účtu (buď i třetí oprávněnou osobou - zmocněncem). O ukončení účinnosti takových příkazů rozhoduje pouze projev vůle majitele účtu vyjádřený podle § 715a odst. 2 ObchZ.

Ačkoli obchodní zákoník výslovně tuto možnost neupravuje, lze podle mého názoru sjednat pro případ smrti majitele účtu i ukončení práva osob uvedených ve smlouvě nakládat s peněžními prostředky na účtu (§ 709 odst. 2 písm. a) ObchZ). Nepřipustit možnost takového ujednání by vytvořilo ve vztahu k právu omezit plnou moc pouze na dobu života zmocnitele velmi asymetrický vztah.

Obecná právní úprava § 33b odst. 2 ObčZ stanoví, že plná moc smrtí zmocnitele zaniká, nevyplývá-li z jejího obsahu něco jiného. Úprava obsažená v § 715a odst. 3 ObchZ představuje odchylku od obecné úpravy, neboť určuje, že plná moc udělená majitelem účtu k nakládání s peněžními prostředky nezaniká jeho smrtí, pokud z jejího obsahu nevyplývá, že má trvat pouze za života majitele účtu. Z této úpravy plyne, že pokud plná moc k nakládání s prostředky na účtu smrtí majitele účtu nezanikla, mají osoby uvedené v plné moci (§ 710 odst. 2 ObchZ) oprávnění i po smrti majitele účtu udělovat bance příkazy k nakládání s prostředky na účtu.

V této souvislosti je nutné mít na zřeteli, že právní úprava se vztahuje na plné moci udělené až po 1.1.2005, tj. po účinnosti zákona č. 554/2004 Sb.

Podle části šesté zák. č. 554/2004 Sb. čl. VI. se podle dosavadních právních předpisů posuzuje zánik plné moci k nakládání s peněžními prostředky na účtu podle § 710 ObchZ, udělené přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona (1.1.2005), ledaže zmocnitel po dni nabytí účinnosti tohoto zákona písemným právním úkonem s úředně ověřeným podpisem prohlásí, že jím udělená plná moc k nakládání s peněžními prostředky na jeho účtu nezaniká po jeho smrti; je-li prohlášení majitele účtu učiněno před bankou, úřední ověření podpisu se nevyžaduje.

Pokud plná moc udělená zejména v podpisovém vzoru majitelem účtu zanikla v důsledku jeho smrti, banka není oprávněna přijmout žádný příkaz udělený osobou na základě takto zaniklé plné moci. Tato povinnost banku stíhá od okamžiku, kdy se hodnověrně dozví o smrti majitele účtu a tudíž i o zániku plné moci. Pokud však příkaz byl udělen zmocněncem před zánikem plné moci, je banka povinna příkaz realizovat. Banka má povinnost realizovat i trvalé příkazy k opakujícím se plněním i po smrti majitele účtu, pokud byly uděleny osobou, které v době udělení svědčila plná moc, byť jí tato plná moc smrtí majitele účtu zanikla. K tomu, aby provádění takového příkazu po smrti majitele účtu nebylo realizováno, je třeba výslovného rozhodnutí majitele účtu podle § 715a odst. 2 ObchZ.

Přijímání peněžních prostředků na účet a provádění plateb a výplat z účtu po smrti majitele účtu ovlivňuje stav zůstatku na běžném účtu. Vzhledem ke skutečnosti, že výše zůstatku na běžném účtu se pro účely dědického řízení zjišťuje ke dni úmrtí, nebude úředně zjištěná a v dědickém řízení uvedená výše zůstatku zpravidla odpovídat stavu ke dni, kdy se dědic přihlásí u banky s potvrzeným dědickým nárokem. V této souvislosti nelze poté vyloučit ani případné uplatnění nároků z bezdůvodného obohacení vůči osobě, které svědčila plná moc i po smrti majitele účtu a jejíž příkazy byly realizovány po smrti majitele účtu k tíži

běžného účtu, zejména pokud příkazy nevyplývaly z dohody uzavřené s majitelem účtu.

Hodnověrnost oznámení o smrti majitele účtu se bude v bance posuzovat s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem každého případu. Za zcela hodnověrné lze považovat zprávy příslušných orgánů (soud, obecní úřad, policie) nebo předložení úmrtního listu. V zájmu obezřetného postupu banky je důkladně vyhodnotit i zprávy o úmrtí od osob blízkých majiteli účtu, neboť nerespektování takové informace může být posouzeno jako jednání nepředcházející vzniku škody.

Jestliže se banka o smrti majitele účtu nedozví, provede příkaz osoby dříve zmocněné majitelem, i když její plná moc zanikla v důsledku smrti zmocnitele. Banku odpovědnosti za provedení neautorizované platební transakce může zprostit použití úpravy podle § 123 PIStk ve spojitosti s § 715a odst.2 a 3 ObchZ.⁵²

Po smrti majitele účtu může být běžný účet spravován správcem dědictví. Správce dědictví může být ustanoven soudem v řízení o dědictví (§ 175e odst. 1 a 4 OSŘ) nebo zůstavitelem (§ 480d ObčZ). Správce dědictví může vykonávat správu celého dědictví nebo jen jeho části. K úkonům, které přesahují rámec obvyklého hospodaření potřebuje souhlas dědiců a svolení soudu. Dědici po dobu trvající správy dědictví nemohou nakládat s majetkem náležejícím do dědictví, pokud byl svěřen správci. Správcem dědictví, který je oprávněn spravovat běžný účet zemřelého majitele účtu podle § 715a odst. 4 ObchZ, je správce celého dědictví nebo správce části dědictví, jestliže do ní náleží správa běžného účtu.

Bance musí být prokázáno ustavení správce dědictví. Zpravidla bude bance předloženo usnesení soudu o ustavení správce dědictví nebo listina ve formě notářského zápisu se zákonem stanoveným obsahem (kdo vykonává funkci správce, zda jde o správu veškerého majetku nebo určité části atd.). Od okamžiku, kdy bylo bance prokázáno ustanovení

⁵² Srov. Plíva, S. in dílo citované v pozn. č.14, s. 1322.

správce dědictví, který se ujal své funkce a je oprávněn spravovat běžný účet zemřelého majitele, je banka povinna se řídit příkazy správce.

Správce má práva a povinnosti majitele účtu a je tudíž oprávněn předat bance svůj podpisový vzor, udělit nebo vypovědět trvalou plnou moc k nakládání s prostředky na účtu jiným osobám, zrušit již udělené a prováděné příkazy atd. Z § 480a odst. 2 ObčZ plyne, že úkony, které přesahují obvyklý rámec hospodaření může správce činit jen se souhlasem dědiců a se svolením soudu. Za překročení meze takového omezení pravomoci ve vztahu k nakládání s prostředky na účtu zemřelého majitele ponese odpovědnost správce dědictví. Odpovědnost banky by bylo možné dovodit jedině v případě, pokud by porušením své povinnosti umožnila správci překročení jeho oprávnění.

4. Smlouva o běžném účtu, která není smlouvou o platebních službách

4.1 Obecné vymezení

Z právní úpravy obsažené v § 708 odst. 3 ObchZ plyne, že obchodní zákoník uvažuje s možností existence smlouvy o běžném účtu, která není smlouvou o platebních službách. Již shora bylo uvedeno, že určení podstatných částí smlouvy o běžném účtu v § 708 odst. 1 ObchZ obsahuje části, které naplňují definiční znaky rámcové smlouvy o platebních službách podle § 74 odst. 1 PIStk.

Podle stávající právní úpravy si lze jen obtížně představit ujednání, které by obsahovalo podstatné části smlouvy o běžném účtu a nenaplnilo definici rámcové smlouvy o platebních službách. Pokud by totiž smlouva neobsahovala závazek banky provádět pro majitele účtu platební transakce ve smlouvě jednotlivě neurčené (definiční znak rámcové smlouvy o platebních službách), znamenalo by to že se účastníci smlouvy nedohodli na závazku banky provádět pro majitele účtu jiné platební transakce (podstatná část smlouvy o běžném účtu), a tudíž smlouva o běžném účtu nevznikla.

Podle mého právního názoru nelze podle současné právní úpravy sjednat smlouvu o běžném účtu, která není smlouvou o platebních službách. Argumentace, že jsou běžné účty, na kterých se neprovádějí platební transakce, nemůže obstát, protože smlouva zakládající takový běžný účet povinně musí obsahovat podstatné části podle § 708 odst. 1 ObchZ, tj. i závazek k provádění platebních transakcí. Lze však připustit, že i v současnosti mohou trvat smlouvy o běžném účtu uzavřené podle dřívější právní úpravy, která určovala jiné vymezení podstatných částí smlouvy o běžném účtu.

V případě, že smlouva o běžném účtu byla uzavřena na základě právní úpravy obsažené v obchodním zákoníku až do účinnosti novely

provedené zákonem č. 125/2002 Sb., tj. do 31.12.2002, nemusela povinně obsahovat závazek banky k provádění platebních transakcí pro majitele účtu. Podstatnými částmi smlouvy o běžném účtu podle tehdejší právní úpravy byl závazek zřídit (otevřít) od určité doby běžný účet a stanovení měny, ve které má být běžný účet veden.⁵³ Pokud byla takto sjednána smlouva o běžném účtu a neobsahuje závazek k provádění platebních transakcí na účtu, nesplňuje tudíž právní podmínky vymezené pro smlouvu o platebních službách a nebude ji možné za smlouvu o platebních službách podle zákona o platebním styku považovat.

Protože obchodní zákoník se smlouvou o běžném účtu, která není smlouvou o platebních službách, uvažuje, platí pro tuto smlouvu řada ustanovení. Vzhledem k této skutečnosti se podává v následující části alespoň stručný rozbor platné právní úpravy smlouvy o běžném účtu, která není smlouvou o platebních službách. Rozbor je zaměřen zejména na odlišnosti právní úpravy smlouvy o běžném účtu, která není smlouvou o platebních službách, od právní úpravy smlouvy o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách.

Smlouva o běžném účtu, která není smlouvou o platebních službách, je upravena zejména § 708 až 715a ObchZ. Obecná úprava platebního styku se na smlouvu o běžném účtu, která není smlouvou o platebních službách, nepoužije, ledaže by si to strany sjednaly. V další části práce se pro smlouvu o běžném účtu, která není smlouvou o platebních službách, bude používat jen zkrácené označení smlouva o běžném účtu. Na smlouvu o běžném účtu, která není smlouvou o platebních službách, se vztahuje právní úprava obsažená v § 708 až 715a ObchZ (s výjimkou § 708 odst. 3 ObchZ). To znamená, že se na smlouvu použije i právní úprava obsažená v § 708 odst. 2, § 709 odst. 1 a 2, § 710 až 714 a § 715 odst. 1 až 3 ObchZ, která se podle § 708 odst. 3 ObchZ nepoužije na smlouvu o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách podle zákona upravujícího platební styk.

⁵³ Srov. např. Kopáč, L. Obchodní kontrakty II.díl, Praha : PROSPEKTRUM Praha 1994, s.581.

4.2 Právní forma smlouvy

Z § 708 odst. 2 ObchZ vyplývá, že smlouva o běžném účtu vyžaduje písemnou formu. Zpravidla se smlouva o běžném účtu uzavírá tak, že podpisy účastníků smlouvy jsou na téže listině. Není však vyloučena možnost, aby podpisy účastníků smlouvy o běžném účtu byly uvedeny zvlášť na návrhu a zvlášť na akceptaci.

Občanský zákoník připouští, že písemná forma je zachována, je-li právní úkon učiněn telegraficky, dálnopisem nebo elektronickými prostředky, jež umožňují zachycení obsahu právního úkonu a určení osoby, která právní úkon učinila. Z § 40 odst. 3 ObčZ vyplývá, že pokud je právní úkon učiněn elektronickými prostředky, může být podepsán elektronicky podle zvláštních předpisů. V rámci internetové komunikace nelze vyloučit uzavírání smlouvy o běžném účtu mezi bankou a klientem elektronickými prostředky, jestliže banka bude schopna při uzavírání smlouvy o běžném účtu dodržet povinnost identifikovat klienta vyplývající jí ze zákona o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu. Podle § 10 odst. 1 Oplv může za stanovených podmínek první identifikaci klienta provést notář anebo v přenesené působnosti krajský úřad nebo obecní úřad obce s rozšířenou působností, jestliže provedení identifikace klienta povinnou osobou brání vážné důvody.

Zatímco při uzavření smlouvy o běžném účtu není s ohledem na § 708 odst. 2 ObchZ pochyb o požadavku písemné formy právního úkonu, určité nejasnosti mohou vznikat v souvislosti s uzavíráním dodatků k již sjednané smlouvě. Ust. § 272 odst. 2 ObchZ totiž stanoví, že obsahuje-li písemně uzavřená smlouva ustanovení, že může být měněna nebo zrušena pouze dohodou stran v písemné formě, může být smlouva měněna nebo zrušena pouze písemně. Výkladem a contrario se pak lze dostat k závěru, že pokud písemně sjednaná smlouva takové ustanovení

neobsahuje, může být měněna nebo zrušena i ústně. Převažující stanovisko v odborné právní literatuře⁵⁴ však tuto úpravu vykládá tak, že v těch případech, kdy zákon obligatorně stanoví požadavek písemné formy, nemohou strany ať už výslovným projevem vůle, nebo nesjednáním úpravy pro případ dodatků ke smlouvě způsobit, že pro tyto dodatky nebude předepsána písemná forma. Kritický přístup k nejasnosti citované úpravy je jistě namístě, ale shodně s jiným názorem⁵⁵ se domnívám, že výklad překonává zřejmě legislativní nedostatek příliš extenzivní cestou.

4.3 Účastníci smlouvy

Jedním z účastníků smlouvy o běžném účtu je banka. O bance a dalších subjektech, které mohou stát na místě banky, bylo pojednáno v souvislosti s účastníky smlouvy o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách. Nadále proto bude používáno pojmu banka i pro případy ostatních zde uvedených osob.

Druhým účastníkem smlouvy o běžném účtu je osoba, která je v § 708 odst. 1 ObchZ označena jako majitel účtu. O osobě majitele účtu obchodní zákoník nestanoví žádné bližší podrobnosti. Z § 709 odst. 1 ObchZ, které upravuje způsob označení majitele účtu ve smlouvě, vyplývá, že majitelem účtu může být jak osoba právnická, tak i osoba fyzická.

V případě právnické i fyzické osoby může jít o osoby podnikající i nepodnikající. Jestliže majitel účtu není podnikatelem, bude nutno při sjednání smlouvy o běžném účtu respektovat i úpravu obsaženou v § 262 odst. 4 ObchZ, ze které vyplývá, že ustanovení občanského zákoníku nebo zvláštních právních předpisů o spotřebitelských smlouvách, adhezních smlouvách, zneužívajících klauzulích a jiná ustanovení

⁵⁴ Kopáč, L. in Stuna, S. a kol. Obchodní zákoník s podrobným komentářem pro právní a podnikatelskou praxi. Praha: Trizonia, 1992, s.300, Pelikánová, I. dílo cit. v pozn. č. 2, s.506 až 507.

⁵⁵ Tomsa, M. in dílo citované v poznámce č. 14, s.922.

směřující k ochraně spotřebitele je však třeba použít vždy, je-li to ve prospěch smluvní strany, která není podnikatelem. Smluvní strana, která není podnikatelem, tj. v tomto případě majitel účtu, nese odpovědnost za porušení povinností z těchto vztahů podle občanského zákoníku a na její společné závazky se použijí ustanovení občanského zákoníku.

Podle § 709 odst. 1 ObchZ je banka ve smlouvě o běžném účtu povinna označit majitele účtu uvedením obchodní firmy nebo názvu a sídla majitele a identifikačního čísla, pokud bylo přiděleno, jde-li o osobu právnickou, nebo uvedením jména, příjmení, bydliště a rodného čísla nebo data narození majitele, popřípadě obchodní firmy, místa podnikání a identifikačního čísla, jde-li o osobu fyzickou. Tato úprava odpovídá požadavkům obsaženým v § 41c odst. 3 a 4 BankZ. Podle § 14 odst. 1 DružZál se tato úprava vztahuje i na pojištění pohledávek z vkladů u družstevních záložen. Pohledávka majitele účtu z vkladu na běžném účtu je pojištěnou pohledávkou podle části třinácté zákona o bankách.

Povinnost určující označení majitele účtu je splněna uvedením stanovených údajů ve smlouvě o běžném účtu. Pro označení účtu číslem platí zvláštní právní úprava (vyhláška ČNB č. 169/2011 Sb.).

Označení banky ve smlouvě o běžném účtu plyne zejména z § 13a ObchZ.

4.4 Pravidelný obsah smlouvy

Právní úprava obsažená v § 709 odst. 2 ObchZ stanoví obsahové náležitosti smlouvy o běžném účtu. Podstatné části smlouvy o běžném účtu jsou stanoveny v § 708 odst. 1 ObchZ, proto úprava § 709 odst. 2 ObchZ nestanoví povinnost v ní obsažené náležitosti do smlouvy o běžném účtu zahrnout. Výčet náležitostí není vyčerpávající a jeho hlavní smysl spočívá v tom, aby vedl účastníky smlouvy k dosažení dohody alespoň o věcech, které jsou pro řádné zajištění funkce běžného účtu nezbytné. Vedle zákonem vyjmenovaných částí smlouvy sjednávají

strany zpravidla i další části. Podle § 709 odst. 2 písm. a) ObchZ smlouva o běžném účtu může obsahovat dále osoby oprávněné nakládat s peněžními prostředky na účtu a způsob nakládání s nimi. Tuto úpravu je nutno posuzovat ve vazbě na § 710 odst. 2 ObchZ, ze kterého vyplývá, že s peněžními prostředky na účtu jsou oprávněny nakládat jen osoby uvedené v podpisových vzorech předaných majitelem účtu bance, jiné osoby pouze za podmínek stanovených ve smlouvě o běžném účtu. Ze vzájemného vztahu obou ustanovení lze dovodit, že osoby oprávněné smlouvou o běžném účtu k nakládání s peněžními prostředky mohou s těmito prostředky nakládat i v případech, kdy jim nebyl založen podpisový vzor. Podmínkou však je ujednání ve smlouvě o běžném účtu o způsobu nakládání s peněžními prostředky. Vytvoření podpisového vzoru je zpravidla vyžadováno pro udělování příkazů k provedení úhrady a souhlasům s inkasem z účtu v tradiční tzv. materializované (papírové) podobě. Způsob založení oprávnění pro další osoby ujednáním ve smlouvě bude praktický například pro nakládání s účtem pomocí platební karty vydané jiné osobě než majiteli účtu nebo k nakládání s prostředky na účtu pomocí internetu anebo telefonu.

4.5 Úročení zůstatku na účtu

Ve smlouvě o běžném účtu si strany podle § 709 odst. 2 písm. b) ObchZ mohou dohodnout výši nebo způsob stanovení úrokové sazby, období splatnosti úroků, které banka platí ze zůstatku peněžních prostředků na účtu jeho majiteli, popřípadě ujednat, že úroky nebudou placeny. Převzetím peněžních prostředků nebo jejich připsáním na účet banky v rámci platebního styku vstupují tyto peněžní prostředky do majetku banky. Majitel účtu takové prostředky přenechává bance k využívání. Vzhledem ke skutečnosti, že prostředky na běžném účtu jsou určeny k okamžitému (provoznímu) financování potřeb majitele účtu, je splatnost pokynů k úhradě v podstatě okamžitá. Z tohoto důvodu

prostředky na běžném účtu není možné použít k dlouhodobějším aktivním obchodům a jejich výnosnost je relativně velmi nízká. Úrokové sazby pro úročení takových prostředků na běžném účtu se zpravidla pohybují velmi nízko nebo se prostředky vůbec neúročí.⁵⁶ Tyto skutečnosti však musí být výslovně sjednány ve smlouvě o běžném účtu, jinak podpůrně platí úprava obsažená v § 714 ObchZ. Skutečnost, že banka není povinna platit úroky z peněžních prostředků na běžném účtu by musela být s ohledem na § 709 odst. 2 písm. b) a § 714 odst. 4 ObchZ výslovně ujednána ve smlouvě o běžném účtu.

Podle zákonné úpravy obsažené v § 714 ObchZ nestanoví-li smlouva o běžném účtu něco jiného, je banka povinna platit majiteli běžného účtu úroky ze zůstatku peněžních prostředků na účtu. Úroky je třeba vypočítat ode dne, kdy byly peněžní prostředky na účet připsány až do dne, který předchází dni, k němuž byly prostředky z účtu odepsány nebo vyplaceny.

Úroková sazba je podle § 714 odst. 3 ObchZ roční. Úroky jsou splatné koncem každého kalendářního měsíce a banka je povinna úroky připsat do pěti pracovních dnů po skončení kalendářního měsíce, za který se úroky připisují.

Uvedená právní úprava výše úrokové sazby nebo způsobu jejího stanovení působí pouze podpůrně, účastníci si mohou sjednat odlišné podmínky. Pokud však odlišné podmínky sjednány nebyly, stanoví § 714 odst. 4 ObchZ obligatorně, že úroková sazba z prostředků na běžném účtu činí polovinu diskontní sazby⁵⁷ stanovené Českou národní bankou ke dni, k němuž se úroky připisují k zůstatku prostředků na účtu. Právní úprava zakládající povinný úrok stanovený podle diskontní sazby byla do obchodního zákoníku včleněna s účinností k 1.1.2003, do té doby zákon určoval podpůrně povinnost hradit tzv. úroky obvyklé. Uvedená změna

⁵⁶ K tomu srov. například Liška, P. In Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Praha: Prospektrum 1997, s. 1182.

⁵⁷ Diskontní sazba je sazba, za kterou Česká národní banka půjčuje peněžní prostředky komerčním bankám a která se intimuje úředním sdělením České národní banky.

právní úpravy nebyla provázena ustanoveními řešícími přechodný stav, což způsobilo určitou nejistotu ohledně vztahu nové právní úpravy ke smlouvám sjednaným před její účinností. S ohledem na skutečnost, že není známa žádná judikatura k této otázce, lze usuzovat na to, že banky provedly změnu smluv o běžném účtu na základě této právní úpravy.

4.6 Vedení účtu a provádění platebních transakcí na účtu

Podle § 709 odst. 2 písm. c) ObchZ může smlouva o běžném účtu dále obsahovat lhůty, v nichž oznamuje banka majiteli účtu přijaté vklady a platby a provedené výplaty a platby a výši zůstatku peněžních prostředků na účtu a dále formu tohoto oznámení. Z § 712 odst. 1 ObchZ pak vyplývá, že nestanoví-li smlouva o běžném účtu něco jiného, je banka povinna oznámit majiteli účtu po skončení kalendářního měsíce každý přijatý vklad a platbu a každou provedenou výplatu a platbu v tomto kalendářním měsíci a po skončení kalendářního roku je povinna banka informovat majitele účtu o zůstatku peněžních prostředků na účtu, a to výpisem z účtu.

Smlouva o běžném účtu, která není smlouvou o platebních službách, neobsahuje závazek banky provádět pro majitele účtu platební transakce ve smlouvě jednotlivě neurčené (§ 74 odst. 1 písm. a) PIStk). Právní úprava obsažená v § 710, § 712 a § 713 Obchz stanoví alespoň rámcová pravidla pro vedení účtu a uskutečňování platebních transakcí na účtu vedeném podle takové smlouvy.

Podle § 710 odst. 1 ObchZ je banka povinna přijímat peněžní prostředky na účet v měně, na kterou zní vklady nebo platby uskutečněné ve prospěch majitele účtu a z peněžních prostředků na účtu uskutečnit podle příkazu majitele účtu nebo osob oprávněných podle § 710 odst. 2 ObchZ výplaty nebo platby majiteli účtu nebo jím určeným osobám. Banka je podle § 710 odst. 3 ObchZ povinna provést platby řádně a včas. K tomu, aby mohla tuto povinnost banka splnit, je třeba, aby majitel účtu,

popř. jím zmocněná osoba, splnil požadavky stanovené obchodním zákoníkem a smlouvou běžném účtu.

Z § 712 odst. 1 ObchZ vyplývá, že nestanoví-li smlouva o běžném účtu něco jiného, je banka povinna oznámit majiteli účtu po skončení kalendářního měsíce každý přijatý vklad a platbu a každou provedenou výplatu a platbu v tomto kalendářním měsíci a po skončení kalendářního roku je povinna banka informovat majitele účtu o zůstatku peněžních prostředků na účtu, a to výpisem z účtu. Hlavním účelem těchto výpisů je zprostředkovat prvotní informaci o pohybech a stavu na běžném účtu a nákladech spojených s vedením účtu v uplynulém kalendářním měsíci a stavu běžného účtu. Výpis je na základě ujednání doručován poštou jako obyčejná poštovní zásilka. Při doručování výpisů může dojít jak prozrazení bankovního tajemství (nedoručení adresátovi, porušení listovního tajemství), tak i důkazní nouzi ohledně samotného doručení (přijetí zásilky obsahující výpis není potvrzováno). Doručování výpisů doporučenou listovní zásilkou brání zpravidla vysoké náklady na poštovné. Výpis může být rovněž doručen na sjednanou pobočku banky a zde připraven k osobnímu převzetí majitelem účtu.

S rozšiřováním internetového bankovníctví a s možností dálkového přístupu k zadávání příkazů na běžném účtu jsou papírové výpisy nahrazovány elektronickou formou, pokud klientovi taková podoba informace vyhovuje.

Podle § 712 odst. 2 ObchZ je banka povinna prokázat majiteli účtu na jeho žádost provedení plateb. Banka je schopna bezpochyby prokázat připsání na běžný účet majitele nebo odepsání příslušné částky z běžného účtu majitele. Banka je rovněž schopna doložit připsání částky odepsané z běžného účtu majitele na jiný účet vedený u téže banky. Uskutečnění převodu na účet do jiné banky může banka potvrdit jen v rozsahu svých úkonů realizovaných za účelem převodu (např. převod na účet jiné banky příjemce v rámci platebního systému a předání podkladů nutných k poskytnutí částky převodu příjemci). Další průkaz

potvrzující zejména připsání částky převodu na účet příjemce není možný bez dohody s bankou příjemce, která k uzavření takové dohody není povinna.

Podle § 713 ObchZ je banka povinna odepsat peněžní prostředky z účtu v den určený (tzv. den splatnosti příkazu) osobou oprávněnou nakládat s peněžními prostředky na účtu, předá-li tato osoba proveditelný příkaz v době dohodnuté s bankou. Pokud není den splatnosti příkazu určen, provede se příkaz ve lhůtě sjednané ve smlouvě o běžném účtu. Není-li taková lhůta ujednána, je třeba příkaz provést následující pracovní den po předání příkazu. Je třeba věnovat pozornost lhůtě, ve které je příkaz bance nutno předat, protože některé banky jsou schopny provést příkazy předané do určitých ranních hodin ještě týž den. Proveditelností příkazu se rozumí nejen schopnost banky provést identifikaci osoby oprávněné k nakládání s prostředky na účtu na uděleném příkazu, ale zároveň i uvedení správného bankovního spojení adresáta příkazu a dostatek volných peněžních prostředků na účtu nebo sjednaný úvěr na běžném účtu.

Ust. § 713 odst. 3 ObchZ stanoví podpůrně, že pokud neurčuje smlouva o běžném účtu jinak, připíše banka peněžní prostředky ve prospěch účtu nejpozději následující pracovní den poté, kdy získala právo s nimi nakládat. Dnem, kdy vzniká oprávnění banky nakládat s takovými prostředky, je zpravidla den, kdy byly připsány na její účet v rámci platebního systému nebo u jiné (zahraniční) banky (tzv. nostro účet).

Zachování úpravy obsažené v § 713 ObchZ pro smlouvu o běžném účtu, která není smlouvou o platebních službách, vzbuzuje určité pochybnosti o promyšlenosti dichotomie právní úpravy smlouvy o běžném účtu v obchodním zákoníku. Není-li smlouva o běžném účtu smlouvou o platebních službách, vznikne otázka, jaké platební transakce budou probíhat na běžném účtu a proč pro tyto platební transakce a popř. i uskutečňovaný platební styk má platit jiná právní úprava než stanovená v zákoně o platebním styku pro smlouvu o běžném účtu, která je

smlouvou o platebních službách. Uvažoval-li zákonodárce o platebních transakcích a platebním styku, na který by se případně zákon o platebním styku nevztahoval, vznikla by otázka, čím by se tyto platební transakce a platební styk řídily, pokud by se uskutečňovaly na běžném účtě, který je platebním účtem.

4.7 Úplata

Podle § 709 odst. 2 písm. d) ObchZ může smlouva o běžném účtu obsahovat výši nebo způsob stanovení výše úplaty a způsob, jakým tuto úplatu majitel účtu bance zaplatí, popřípadě ujednání, že úplata nebude bankou požadována. Výši úplaty lze sjednat i odkazem na ceník banky. Nejsou-li výše úplaty ani způsob jejího stanovení sjednány, je podle § 710 odst. 4 ObchZ majitel účtu povinen platit úplatu obvyklou v době provedení služby. Struktura úplat (poplatků), které banka vyžaduje v souvislosti s vedením běžného účtu, je natolik složitá, že ve většině případů smlouva obsahuje ustanovení odkazující na sazebník (ceník). Sazebník je jednostranné opatření banky, kterým se vymezuje výše úplaty za jednotlivé úkony nebo poskytnuté služby nebo způsob určení této výše, který je zpravidla určen v závislosti na výši peněžní částky předmětné bankovní operace. Každý sazebník zpravidla přiznává bance právo poskytnout slevu z určitých poplatků, případně určité poplatky vůbec nevyměřit. Banka si ve smlouvě zpravidla vyhrazuje právo na změnu sazebníku i v průběhu trvání smlouvy o běžném účtu. Sjednání uvedeného oprávnění je odůvodněno zejména potřebou uskutečňovat změny sazebníku v průběhu trvání smlouvy, aniž by bylo třeba uzavírat dodatky k platné smlouvě. O platnosti takového ujednání a podmínkách provádění jednostranných změn sazebníku banky (ceníku) byla v minulosti vedena diskuse v odborné literatuře⁵⁸. V důsledku přijetí

⁵⁸ Plíva, S. in Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 11. vydání. Praha: C.H.Beck, 2006, s 1369 an.

právní úpravy smlouvy o platebních službách a provádění změn této smlouvy se v současnosti problém jeví jako méně významný. Nicméně jak již bylo uvedeno, právní úprava provádění změny rámcové smlouvy o platebních službách se vztahuje na tuto smlouvu, proto analogické použití úpravy na jiné smlouvy může být problematické.

Určitou oporu pro provádění takových změn obsahuje úprava spotřebitelských smluv obsažená v občanském zákoníku. Podle § 56 odst. 3 písm. i) ObčZ je ve spotřebitelské smlouvě nepřípustné smluvní ujednání, které stanoví, že cena zboží či služeb bude určena v době jejich splnění, nebo dodavatele opravňuje k zvýšení ceny zboží či služeb, aniž by spotřebitel byl oprávněn od smlouvy odstoupit, je-li cena sjednaná v době uzavření smlouvy při splnění podstatně překročena. Lze tedy konstatovat, že ujednání o tom, že dodavatel je oprávněn jednostranně změnit výši ceny služeb, nemusí být za všech okolností považováno za neplatné.⁵⁹

Základním požadavkem plynoucím z citované úpravy nepřípustných ujednání ve spotřebitelské smlouvě je ve vztahu ke smlouvě o běžném účtu při podstatném překročení dosavadních cen stanovených v sazebníku v důsledku jeho změny povinnost umožnit spotřebiteli (majiteli účtu) smlouvu ukončit. Odstoupení od smlouvy o běžném účtu poté, co si v průběhu smluvního vztahu strany plnily není reálné, proto přichází v úvahu možnost výpovědi ze strany majitele účtu s okamžitou účinností nebo sjednání dohody o ukončení smluvního vztahu. V této souvislosti by spravedlivým postupem bylo nespojovat s uvedeným způsobem ukončení smluvního vztahu žádné mimořádné náklady (ceny) zatěžující skončení závazku formou jakési sankce ze strany banky.

Je-li taková ujednání připuštěno právní úpravou spotřebitelských smluv obsahující zpravidla přísnější požadavky na dodavatele, nebylo by

⁵⁹ Srov. Hulmák, M. in dílo citované v pozn. č. 24, s. 544.

odůvodněné, aby právní úprava obchodních závazků obsahovala regulaci na dodavatele přísnější.

V souvislosti s kritikou oprávněnosti struktury a výše poplatků byly v minulosti proti několika bankám podány žaloby. Dostupné judikáty⁶⁰ potvrdily správnost stávající praxe bank odkazovat na sazebník a zároveň právo tento sazebník v průběhu trvání smluvního vztahu měnit. Zároveň konstatovaly, že je věcí banky, zda a jakým způsobem rozloží své náklady, které jí vznikají v souvislosti s vedením účtů klientů a poskytováním jednotlivých bankovních služeb, do bankovních poplatků.

4.8 Kontokorent

Účastníci si mohou podle § 711 ObchZ sjednat možnost poskytnutí úvěru evidovaného na běžném účtu (tzv. kontokorent). Podle tohoto ustanovení banka provede do určité částky stanovené dohodou příkazy k platbám, i když k tomu není dostatek peněžních prostředků na účtu. Banky zpravidla rozšiřují uvedené ustanovení o možnost nejen provádět platby, ale i výběry v hotovosti k tíži běžného účtu.⁶¹

Dohoda ve smyslu § 711 může být obsažena ve smlouvě o běžném účtu, přičemž nelze vyloučit, že dohoda o kontokorentu bude uzavřena následně po sjednání smlouvy o běžném účtu. Za takových okolností bude dohoda o kontokorentu představovat změnu v obsahu závazků ze smlouvy o běžném účtu podle § 516 ObčZ, neboť se v důsledku nového ujednání rozšiřuje závazek banky k realizaci plateb i v případě, že na běžném účtu není dostatečný zůstatek k jejich provedení.

Smlouva o běžném účtu může obsahovat jak podmínky poskytnutí kontokorentního úvěru na běžném účtu, jeho čerpání, tak i podmínky splácení. Ve smlouvě o běžném účtu může být například sjednáno i právo banky použít bez výslovného souhlasu majitele účtu peněžní prostředky

⁶⁰ OS Praha 4 – 7C 221/2006-61, OS Praha 4 – 48C 221/2006-61.

⁶¹ Srov. Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 8.2.2000 sp.zn. 5 Cmo 512/99.

ze smlouvy o kontokorentu na úhradu jiných pohledávek banky, zejména pohledávek z úvěrů.⁶²

Ust. § 711 druhá věta ObchZ stanoví subsidiární použití úpravy smlouvy o úvěru pro případ, že nejsou sjednána práva a povinnosti stran při poskytnutí úvěru ve smlouvě o běžném účtu.

4.9 Zánik závazků ze smlouvy

Obchodní zákoník výslovně upravuje, že závazkový vztah ze smlouvy o běžném účtu může zaniknout výpovědí ze strany majitele účtu a výpovědí ze strany banky. Z textu § 715 odst. 1 první věty za čárkou ObchZ lze dovodit možnost uzavřít smlouvu o běžném účtu na dobu určitou. V takovém případě je ukončení závazků spojeno s uplynutím sjednané doby.

Podle § 715 odst. 1 ObchZ může být smlouva o běžném účtu majitelem účtu kdykoli písemně vypovězena, a to i v případě, že byla uzavřena na dobu určitou. Dnem doručení výpovědi bance smlouva o běžném účtu zaniká. Uvedená úprava má dispozitivní charakter, proto si mohou účastníci sjednat ve smlouvě něco jiného.

Povinností majitele účtu je zejména vrátit platební karty a tiskopisy šeků. Po vypořádání pohledávek a závazků týkajících se běžného účtu je banka povinna běžný účet zrušit.

Obchodní zákoník rozlišuje výpověď banky s výpovědní lhůtou a výpověď s účinností dnem doručení. Podle § 715 odst. 2 ObchZ může banka smlouvu o běžném účtu kdykoli písemně vypovědět. Smlouva o běžném účtu zaniká (přesněji: zanikají závazky) s účinností ke konci kalendářního měsíce, který následuje po měsíci, v němž byla výpověď doručena majiteli účtu. K podání výpovědi banka nemusí mít právní důvod a ani není žádný důvod nucena ve výpovědi uvádět.

⁶² Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 9.5.2005, sp. zn. 32 Odo 466/2005.

Podle úpravy obsažené v § 715 odst. 2 ObchZ není banka při podání výpovědi smlouvy o běžném účtu nijak omezena. Důvody mohou záležet zejména v jednání majitele účtu (nedostatečný zůstatek, porušování povinností, ztráta důvěry apod.) nebo v provozních podmínkách banky (rušení určitého typu běžného účtu, zaměření na jiný typ klientů, neschopnost dostát smluveným podmínkám apod.).

Právní možnosti vypovědět smlouvu o běžném účtu a účet zrušit nebrání ani skutečnost, že na předmětný účet byl nařízen výkon rozhodnutí příkázáním pohledávky z účtu peněžního ústavu podle § 303 an. OSŘ. Ani výkon rozhodnutí nemůže banku omezit v právu zrušit účet a práva třetích osob, tj. věřitelů povinného nemohou mít vliv na výkon práv banky vyplývajících ze smlouvy o běžném účtu a z obchodního zákoníku.⁶³ Lze soudit, že banka k výpovědi smlouvy o běžném účtu, na který je veden výkon rozhodnutí, přistoupí zejména v případech, kdy uvedený účet vykazuje záporný (debetní) zůstatek a kdy je zřejmé, že další vedení účtu jeho majiteli by pouze navyšovalo pohledávku banky o dlužnou částku s poplatky, úrokem z debetní částky apod.

Ust. § 715 odst. 2 ObchZ neobsahuje výslovnou úpravu možnosti vypovědět smlouvu o běžném účtu sjednanou na dobu určitou. Nesjednali si banka tuto možnost ve smlouvě o běžném účtu, nemůže podat výpověď smlouvy o běžném účtu uzavřené na dobu určitou.⁶⁴

Právní úprava obsažená v § 715 odst. 2 ObchZ nestanoví způsob a podmínky doručování výpovědi majiteli účtu tak, jak činí úprava v § 715 odst. 3 ObchZ. Pro tuto situaci totiž neplatí ze zákona tzv. fikce doručení, která je zakotvena v § 715 odst. 3 ObchZ v případech výpovědi z kvalifikovaného důvodu.

Banky uvedený nedostatek pozitivní právní úpravy zpravidla překonávaly zařazením fikce doručení i pro případy podle § 715 odst. 2

⁶³ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27.9.2006 sp. zn. 29 Cdo 485/2005.

⁶⁴ Srov. Plíva, S, in dílo citované v pozn. č. 14, s. 1320.

ObchZ do smlouvy o běžném účtu, resp. do obchodních podmínek, které jsou součástí této smlouvy.

Ust. § 715 odst. 3 ObchZ umožňuje bance vypovědět smlouvu o běžném účtu s účinností výpovědi dnem jejího doručení majiteli účtu. Takovou výpověď může banka dát jen z kvalifikovaného důvodu. Tímto důvodem je skutečnost, že majitel účtu porušil povinnost ze smlouvy o běžném účtu podstatným způsobem. I když je zcela zřejmé, že uvedené ustanovení bylo do právní úpravy smlouvy o běžném účtu zařazeno především jako náhrada za omezenou možnost použít právní úpravu odstoupení od smlouvy na právní režim smlouvy o běžném účtu, nelze podle mého názoru při kvalifikaci porušení povinnosti spolehlivě bez dalšího odkázat na úpravu v § 345 odst. 2 ObchZ. Okruh podstatných porušení, pro které lze smlouvu vypovědět s účinností ke dni doručení výpovědi, byl zpravidla vymezen přímo ve smlouvě nebo v obchodních podmínkách, které byly součástí smlouvy.

Účinky doručení výpovědi podle § 715 odst. 3 ObchZ nastávají i tehdy, pokud odmítne adresát výpověď převzít nebo výpověď nebylo možno doručit, a to dnem, kdy byla výpověď vrácena jako nedoručená bance. Právním požadavkem však je, aby výpověď byla zaslána na poslední adresu majitele účtu známou bance. V případě, že by byla zaslána na adresu jinou, nebylo by možné považovat fikci doručení za splněnou. Pro další postup po doručení výpovědi platí stejná pravidla jako v případě výpovědi podané majitelem účtu.

5. Řešení sporů

5.1 Obecné vymezení

K řešení sporů mezi bankou a majitelem běžného účtu vyplývajícím ze smlouvy o běžném účtu nebo smluv se smlouvou o běžném účtu souvisejících je obecně příslušný soud. To platí jak v případě, že jde o smlouvu, která je smlouvou o platebních službách, tak i v případě, že jde o smlouvu, která není smlouvou o platebních službách.

Účastníci smlouvy o běžném účtu by mohli ve smlouvě sjednat rozhodčí doložku, která by založila právo rozhodovat spor nezávislymi a nestrannými rozhodci podle zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších právních předpisů.

V právní řádu České republiky je rovněž zakotven institut finančního arbitra, který je oprávněn k rozhodování některých sporů souvisejících s poskytováním platebních služeb mezi poskytovateli a uživateli platebních služeb, tj. sporů souvisejících právními vztahy vyplývajících ze smlouvy o běžném účtu.

5.2 Finanční arbitr

Finanční arbitr jako právní instituce byl zřízen na základě zákona č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, který nabyl účinnosti 1. ledna 2003. Novely byly provedeny zákony č. 558/2004 Sb., č. 57/2006 Sb., č. 264/2006 Sb., č. 281/2009 Sb. a č. 285/2009 Sb. Významné změny právní úpravy postavení a působnosti finančního arbitra jsou obsaženy v zákoně č. 180/2011 Sb.

Článek 10 směrnice 97/5/ES o přeshraničních platbách, směrnice o platebních službách, jakož i další evropské předpisy požadují po

členských státech, aby zajistily existenci vhodných a účinných nápravných postupů pro řešení stížností v oblasti upravené směrnicí.

Evropské právo zde vychází z myšlenky, že klasická soudní ochrana není v mnoha případech dostatečně efektivní, neboť náklady sporu velmi často převyšují spornou částku a složitost soudního sporu je pro spotřebitele odrazující. Překážkou je i zdlouhavost řízení. Z těchto důvodů byl koncipován orgán pro rozhodování určitých zákonem vymezených sporů. Tento orgán byl zákonem vybaven nejen pravomocí rozhodovat spory (§ 1 ZoFA), ale i udělovat sankce (§ 17a a § 23 ZoFA).

5.2.1 Právní úprava postavení

Dosavadní právní úprava před provedením novelizace zákonem č. 180/2011 Sb. stanovila, že finančního arbitra volí Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky na funkční období 5 let veřejným hlasováním z osob splňujících podmínky stanovené zákonem. Návrhy na volbu byly oprávněny podávat instituce (osoby provádějící převody peněžních prostředků a vydavatelé elektronických platebních prostředků – tj. zejména banky a emitenti platebních karet), jejich profesní sdružení a sdružení na ochranu spotřebitelů.

Platné znění zákona v § 4 ZoFA určuje, že finančního arbitra jmenuje vláda České republiky na návrh ministra financí České republiky na funkční období 5 let z osob splňujících podmínky stanovené zákonem o finančním arbitrovi.

Funkční období finančního arbitra počíná dnem zvolení, je-li funkce arbitra neobsazena, jinak dnem následujícím po dni skončení funkčního období dosavadního finančního arbitra. Vláda České republiky jmenuje finančního arbitra nejpozději 2 měsíce před řádným uplynutím funkčního období finančního arbitra. V ostatních případech (§ 6 odst. 3 písm. b), c), d) ZoFA) vláda České republiky jmenuje finančního arbitra tak, aby

období ode dne skončení výkonu funkce finančního arbitra do dne zvolení nového arbitra nepřesáhlo 2 měsíce.

Pro jmenování, odvolání z funkce a právní postavení zástupce finančního arbitra platí ustanovení zákona o finančním arbitrovi. Zástupce finančního arbitra zastupuje v době nepřítomnosti finančního arbitra v plném rozsahu jeho pravomocí a odpovědnosti. Finanční arbitr vedle toho může zástupce finančního arbitra trvale pověřit výkonem části své rozhodovací pravomoci.

Finančním arbitrem nebo zástupcem finančního arbitra mohou být jmenovány pouze osoby, které jsou bezúhonné, plně způsobilé k právním úkonům, mají dobrou pověst, dostatečnou kvalifikaci a zkušenosti. Za bezúhonného se nepovažuje ten, kdo byl pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin, trestný čin proti majetku, hospodářský trestný čin nebo trestný čin spáchaný v souvislosti s financováním terorismu, pokud jeho odsouzení pro trestné činy nebylo zahlazeno anebo se na něj z jiného důvodu nehledí, jako by nebyl odsouzen.

Dřívější právní úprava určovala, že plat a další požitky finančního arbitra a jeho zástupce stanoví Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. Česká národní banka poskytovala podle předchozí právní úpravy v odůvodněném rozsahu na své náklady administrativní zajištění výkonu činnosti finančního arbitra, včetně úhrady výdajů spojených s činností osob pověřených podle tohoto zákona. Plat a další stanovené požitky finančního arbitra a jeho zástupce byly též nákladem České národní banky.

Platná právní úprava v § 1a ZoFA stanoví, že úkoly spojené s odborným, organizačním a technickým zabezpečením činnosti finančního arbitra plní Kancelář finančního arbitra, která je organizační složkou státu, účetní jednotkou a jejíž příjmy a výdaje jsou součástí rozpočtové kapitoly Ministerstva financí České republiky. V čele Kanceláře finančního arbitra je finanční arbitr. Organizaci a úkoly Kanceláře finančního arbitra upravuje statut, který vydá finanční arbitr.

Pracovní poměr a odměňování finančního arbitra, zástupce finančního arbitra a dalších zaměstnanců v Kanceláři finančního arbitra se řídí zákoníkem práce.

Povinností finančního arbitra je vykonávat svou funkci nezávisle a nestranně. Musí se zdržet všeho, co by mohlo budít pochybnosti o jeho nepodjatosti. Finanční arbitr za výkon své funkce podle předchozí právní úpravy odpovídal Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky. Podle platné právní úpravy finanční arbitr za výkon své funkce odpovídá vládě České republiky.

Určitý vztah k Poslanecké sněmovně zůstal zachován i podle platné právní úpravy. Finanční arbitr předkládá Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky a vládě České republiky jedenkrát ročně, a to vždy do 31. března za uplynulý kalendářní rok, zprávu o své činnosti, která obsahuje rovněž informaci o nákladech vynaložených na zajištění výkonu činnosti. Zpráva též obsahuje informace o projednávaných sporech bez uvedení identifikačních údajů navrhovatelů. Uvedením identifikačních údajů instituce ve zprávě není porušena povinnost mlčenlivosti podle § 22 ZoFA.

Výkon funkce finančního arbitra a zástupce finančního arbitra je neslučitelný s funkcí prezidenta republiky, poslance nebo senátora Parlamentu České republiky, člena Nejvyššího kontrolního úřadu nebo bankovní rady České národní banky a soudce, jakož i s jakoukoli další činností ve veřejné správě a s činností v řídicích, dozorčích a kontrolních orgánech podnikatelských subjektů. Výkon funkce finančního arbitra a zástupce finančního arbitra je neslučitelný též s jinou výdělečnou činností, s výjimkou správy vlastního majetku a činnosti vědecké, pedagogické, publicistické, literární nebo umělecké, není-li taková činnost na újmu výkonu funkce a její důstojnosti a neohrožuje-li důvěru v nezávislost a nestrannost výkonu funkce.

V praxi, jakož i judikatuře⁶⁵ se vyskytly názory, že finanční arbitr má za úkol chránit spotřebitele. Podle mého názoru k takovému závěru ve vztahu k rozhodování sporů souvisejících s platebním stykem nebyly a nejsou v právní úpravě odpovídající důvody.

Až do novelizace provedené zákonem č. 180/2011 Sb. zákon o finančním arbitrovi použil slovo „spotřebitel“ pouze v § 4 dřívějšího znění, podle kterého osobu na volbu finančního arbitra mohlo mimo jiné navrhnout i profesní sdružení na ochranu spotřebitelů. Návrh na rozhodnutí věci v působnosti finančního arbitra byl oprávněn podat kterýkoli uživatel platebních služeb, tj. nejen spotřebitel.

Platná právní úprava sice v některých případech požaduje, aby řízení před finančním arbitrem bylo zahájeno pouze na návrh spotřebitele, ale sporů mezi poskytovateli a uživateli platebních služeb se toto vymezení netýká (§ 1 c) a d) a § 3 odst. 2 ZoFA)

Z právní úpravy povinnosti finančního arbitra k nezávislému a nestrannému výkonu funkce podle § 5 odst. 1 ZoFA úkol chránit spotřebitele pro finančního arbitra neplyne. V případě, že by při výkonu funkce upřednostňoval zájmy spotřebitele, činil by tak v rozporu s platnou právní úpravou. Pokud by šlo o závažné porušení povinnosti k nezávislému a nestrannému výkonu funkce nebo opakované porušení této povinnosti, mohl by být finanční arbitr vládou České republiky odvolán.

Výkon funkce finančního arbitra nebo zástupce finančního arbitra končí dnem, kdy

- uplynulo jeho funkční období,
- nabyl právní moci rozsudek soudu, kterým byl finanční arbitr nebo zástupce finančního arbitra odsouzen pro úmyslný trestný čin, trestný čin proti majetku, hospodářský trestný čin nebo pro trestný čin spáchaný v souvislosti s financováním terorismu,

⁶⁵ Např. rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 24.8.2007, sp.zn. 4 AS 86/2006-51 nebo rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 31.8.2007, sp. zn. 5 Afs 105/2006-82.

- bylo předsedovi vlády doručeno písemné prohlášení finančního arbitra nebo zástupce finančního arbitra, že se své funkce vzdává,
- finanční arbitr nebo zástupce finančního arbitra zemřel, nebo ke dni, ke kterému byl prohlášen za mrtvého.

Vláda České republiky finančního arbitra nebo zástupce finančního arbitra odvolá, pokud přestal být způsobilý vykonávat svou funkci. Vláda může finančního arbitra odvolat, pokud při výkonu své funkce závažným způsobem nebo opakovaně porušil povinnost vyplývající pro výkon jeho funkce ze zákona o finančním arbitrovi a ze zvláštních právních předpisů.

5.2.2 Právní úprava působnosti a pravomoci

Okruh působnosti⁶⁶ finančního arbitra je v zákoně o finančním arbitrovi vymezen určením příslušnosti finančního arbitra k rozhodování sporů. Z § 1 odst. 1 ZoFA vyplývá, že k rozhodování sporů

- a) poskytovateli platebních služeb a uživateli platebních služeb při poskytování platebních služeb,
- b) mezi vydavateli elektronických peněz a držiteli elektronických peněz při vydávání a zpětné výměně elektronických peněz,
- c) věřiteli nebo zprostředkovateli a spotřebiteli při nabízení, poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru,
- d) investičními fondy, investičními společnostmi nebo zahraničními investičními společnostmi a spotřebiteli ze standardních fondů kolektivního investování a speciálních fondů kolektivního investování, které shromažďují peněžní prostředky od veřejnosti,

⁶⁶ Působností rozumí nauka předmět, obsah a rozsah činnosti orgánu, tj. okruh otázek, které daný správní orgán projednává, rozhoduje a realizuje, a za jejichž řešení odpovídá. K tomu viz zejména Průcha, P. Správní právo. Obecná část. 6. doplněné a aktualizované vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2004, s. 120, Svatoň, J. In Filip, J., Svatoň, J., Zimek, J. Základy státovědy. 3. opravené a zkrácené vydání. Brno: Masarykova Univerzita Brno, 2005, s. 33 an., nebo Hendrych, D. In Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část, 5. rozšířené vydání. Praha: C.H.Beck 2003, s. 390.

pokud je jinak k rozhodnutí tohoto sporu dána pravomoc českého soudu, je příslušný též finanční arbitr. Sjednání rozhodčí smlouvy nevylučuje pravomoc finančního arbitra. Finanční arbitr usiluje zejména o smírné vyřešení sporu.

Z výše uvedeného lze dovodit, že finanční arbitr je oprávněn rozhodovat spory soukromoprávní povahy, které jsou jinak v rozhodovací pravomoci soudu.

V souvislosti s právní úpravou smlouvy o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, je hmotně právním základem pro materii řešenou finančním arbitrem především právní úprava obsažená v zákoně o platebním styku. Lze soudit, že působnost finančního arbitra se bude vztahovat rovněž na platební transakce a platební styk uskutečňovaný na běžném účtu podle smlouvy o běžném účtu, která není smlouvou o platebních službách, neboť § 713 odst. 2 a 3 ObchZ odkazují na zvláštní právní předpis (zákon o platebním styku). Další část práce bude s ohledem na zpracované téma zaměřena zejména na oblast rozhodování sporů mezi poskytovateli a uživateli platebních služeb (§ 1 písm. a) ZoFA).

Působnost finančního arbitra je stanovena pozitivním způsobem v zákonné úpravě. Výkon působnosti finančního arbitra je vázán na vůli navrhovatele podat návrh k finančnímu arbitrovi (§ 8 ZoFA), zahájení řízení ve sporné věci z vlastního podnětu finančního arbitra zákon o finančním arbitrovi neumožňuje.

Podle § 24 ZoFA se v řízení postupuje podle správního řádu, nestanoví-li zákon o finančním arbitrovi jinak, v tomto případě je právě úprava obsažená v § 8 ZoFA překážkou pro zahájení řízení ex officio.

Do pravomoci⁶⁷ finančního arbitra lze podle zákonné úpravy zařadit zejména provádění řízení a rozhodování ve věci a ukládání sankcí a pokut.

Na základě platné právní úpravy působnosti a pravomoci finančního arbitra provedla soudní judikatura⁶⁸ charakteristiku působnosti finančního arbitra

- z hlediska osobního tím, že se vztahuje na spory mezi soukromými osobami,
- z hlediska věcného tím, že se musí jednat o vztahy svojí povahou soukromoprávní,
- z hlediska právní povahy finančním arbitrem řešených věcí tím, že finanční arbitr má pravomoc k rozhodování právních sporů týkajících se soukromoprávních vztahů mezi zákonem definovanými osobami, tj. na rozhodování o subjektivních soukromých právech; nutnou podmínkou pravomoci finančního arbitra je, aby ve sporu, který má rozhodovat byla dána pravomoc českého soudu ve věcech soukromého práva, tj. v nalézacím řízení podle části třetí občanského soudního řádu,
- z hlediska procesních prostředků, které finanční arbitr používá, tím, že řízení před ním je fakultativní a návrhové,
- z hlediska postavení finančního arbitra jako orgánu, který rozhoduje, se jedná o rozhodování orgánu veřejné moci, který není soudem, byť má jisté atributy nezávislosti, a který v řízení postupuje podle zákona o finančním arbitrovi, přičemž předmětem rozhodování jsou individuální práva stran sporu a výsledkem

⁶⁷ Pravomoc státního orgánu nauka chápe jako souhrn oprávnění, jimiž je tento orgán vybaven, a právních povinností, jež jsou tomuto orgánu uloženy. K tomu viz zejména Průcha, P. Správní právo. Obecná část. 6. doplněné a aktualizované vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2004, s. 120, Svatoň, J. In Filip, J., Svatoň, J., Zimek, J. Základy státovědy. 3. opravené a zkrácené vydání. Brno: Masarykova Univerzita Brno, 2005, s. 33 an., nebo Hendrych, D. In Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část, 5. rozšířené vydání. Praha: C.H.Beck, 2003 s. 390.

⁶⁸ Např. rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 19.4.2007, sp.zn. 2 Afs 176/2006-96, nebo rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 31.8.2007, sp. zn. 5 Afs 105/2006-82.

rozhodování je individuální správní akt (správní rozhodnutí), který je závazný a nuceně vykonatelný podle občanského soudního řádu.

Znamená to tedy, že rozhodovací pravomoc finančního arbitra podle § 1 ZoFA je pravomocí správního orgánu rozhodovat v individuálních případech o subjektivních soukromých právech účastníků řízení před ním.

5.2.3 Řízení před finančním arbitrem

5.2.3.1 Průběh řízení

Právní úpravu řízení před arbitrem ve věci samé obsahují zejména § 8 až 18 ZoFA a podle § 24 ZoFA se v řízení před finančním arbitrem postupuje přiměřeně podle správního řádu, nestanoví-li zákon o finančním arbitrovi jinak. Průběh řízení je v zákoně o finančním arbitrovi upraven pouze rámcově v nejpodstatnějších rysech, což příliš nepřispívá k právní jistotě účastníků řízení a finančního arbitra může právní úprava přivést do rozličných aplikačních problémů.⁶⁹

Řízení před finančním arbitrem se zahajuje výhradně na návrh navrhovatele. Zákon o finančním arbitrovi používá v souvislosti s účastníky řízení tradičně pojmy „navrhovatel“ a „instituce“.

Podle § 3 odst. 2 ZoFA se navrhovatelem pro účely zákona rozumí uživatel platebních služeb v případě sporů uvedených v § 1 odst. a) ZoFA, tj. ve sporech mezi poskytovatelem platebních služeb a uživateli platebních služeb. Podle § 3 odst. 1 ZoFA se institucí pro účely zákona o finančním arbitrovi rozumí poskytovatel platebních služeb. V případě sporu mezi majitelem účtu a bankou může být spor zahájen pouze na návrh majitele účtu.

⁶⁹ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 25.dubna 2007, sp.zn. 9 Afs 35/2007-74.

Navrhovatelem nemůže být ani instituce, která je účastníkem sporu. Znamená to, že řešení sporu mezi institucí a navrhovatelem před finančním arbitrem může založit pouze navrhovatel a instituce je povinna tento způsob řešení strpět. O ústavnosti tohoto řešení byla již vedena diskuse v odborném tisku.⁷⁰

V souvislosti s účastenstvím v řízení před finančním arbitrem byla zkoumána otázka, zda by bylo možné okruh účastníků určit přihlédnutím k příslušné úpravě občanského soudního řádu. Aplikace úpravy účastenství podle občanského soudního řádu není vzhledem k úpravě obsažené v § 1 a § 3 ZoFA přípustná.⁷¹

Podání návrhu má na promlčení tytéž právní účinky, jako kdyby byla v téže věci podána žaloba k soudu.

Navrhovatel je při podání návrhu omezen tím, že návrh musí splňovat podmínku přípustnosti. Podle § 9 ZoFA je návrh nepřípustný, jestliže

- spor nenáleží do působnosti finančního arbitra,
- ve věci samé již rozhodl soud nebo řízení ve věci samé bylo před soudem zahájeno,
- spor je nebo již byl předmětem řízení před finančním arbitrem,
- ve věci samé již bylo rozhodnuto v rozhodčím řízení nebo ve věci samé bylo rozhodčí řízení zahájeno.

V těch případech, kdy navrhovatel podal nepřípustný návrh, je finanční arbitr povinen zahájené řízení zastavit usnesením (§ 14 písm. a) ZoFA).

Návrh musí podle § 10 zákona o finančním arbitrovi obsahovat stanovené náležitosti. Jde obligatorně o

⁷⁰ Frimmel, M. Je právní úprava zákona o finančním arbitrovi protiústavní?, Bankovníctví 2003, č.2, s. 26; Hartlová, V. Zákon má své nedostatky, Bankovníctví 2003, č. 3, s. 25; Frimmel, M. Ještě k zákonu o finančním arbitrovi, Bankovníctví 2003, č. 4, s. 23. Podstatou diskuse byla v těchto souvislostech zejména otázka, zda neodporuje ústavní ochraně práv skutečnost, že pouze jedna ze smluvních stran závazkového vztahu může svým jednáním založit pravomoc finančního arbitra a odepřít tak straně druhé možnost jednat v řízení soudním.

⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31.8.2010, sp.zn. 29 Cdo 1180/2008

- označení účastníků řízení,
- doklad o tom, že instituce byla neúspěšně vyzvána k nápravě,
- úplné a srozumitelné vyličení rozhodných skutečností,
- důkazní prostředky nebo označení důkazů,
- označení, čeho se navrhovatel domáhá,
- prohlášení, že navrhovatel nepodal v téže věci žalobu k soudu nebo k rozhodčímu soudu anebo rozhodci a že neuzavřel s institucí dohodu o mimosoudním vyrovnaní a je si vědom závaznosti nálezu,
- plnou moc, je-li navrhovatel zastoupen na základě plné moci,
- datum a podpis navrhovatele.

Návrh lze podat též na formuláři vydaném finančním arbitrem. Vzor takového podání uveřejňuje finanční arbitr též způsobem umožňujícím dálkový přístup.

Je-li navrhovatelem právnická osoba, návrh musí obsahovat prohlášení osoby fyzické, která návrh podepsala, že je oprávněna za navrhovatele jednat.

Některé náležitosti návrhu na zahájení řízení podle zákona o finančním arbitrovi jsou stanoveny velmi obdobně jako je tomu ve správním řádu (§ 37 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb.). Další náležitosti jsou dány zvláštní povahou řízení před finančním arbitrem (např. prokázání neúspěšnosti jednání o nápravě s institucí, prohlášení o tom, že nebyla podána žaloba k jinému rozhodčímu orgánu a nebyla uzavřena dohoda o mimosoudním vyrovnaní ve věci).

Zákonem vyžadované prohlášení navrhovatele o tom, že je si vědom závaznosti nálezu vydaného ve věci finančním arbitrem, má podle mého názoru, za cíl zdůraznit skutečnost, že řízení před finančním arbitrem, byť je koncipováno pro navrhovatele jako jednoduché a bez zbytečných formalit, má právní důsledky pro projednávaný spor. Navrhovatel, který nutně nemusí být právně vzdělán a ani zastoupen advokátem, si musí být vědom, že vydaný nálezu představuje překážku

věci rozhodnuté a je soudně vykonatelný podle občanského soudního řádu, jakmile uplyne lhůta k plnění.

Finanční arbitr je povinen návrh na zahájení řízení přezkoumat jak z hlediska jeho přípustnosti, tak i z hlediska jeho úplnosti. Má-li návrh nedostatky, finanční arbitr navrhovatele uvědomí o tom, o jaké vady se jedná a jak mají být odstraněny, a vyzve jej, aby je ve lhůtě do 15 dnů odstranil. V odůvodněných případech může finanční arbitr lhůtu na žádost navrhovatele a před uplynutím lhůty o 15 dní prodloužit, a to i opakovaně.

Podle § 21 odst. 3 ZoFA finanční arbitr poskytuje navrhovatelům na jejich žádost pomoc v souvislosti se zahájením řízení, zejména při sepsání, podání nebo doplnění návrhu, a kdykoli v průběhu řízení. O možnosti poskytování této pomoci a o postupu navrhovatele v řízení finanční arbitr vhodným způsobem informuje veřejnost. Právní úprava ukládající finančnímu arbitrovi poskytnout pomoc navrhovateli nejen při podání návrhu, ale kdykoli v průběhu řízení zakládá nerovnost mezi účastníky řízení a představuje určité zvýhodnění navrhovatele oproti instituci. Postup finančního arbitra musí odpovídat zásadě legality, kterou je ovládána činnost správních orgánů, tedy požadavku, aby veškerá činnost správního orgánu vycházela ze zákonného základu a správní orgán nesmí činit nic co není zákonem stanoveno.

Podle článku 2 odst. 3 Ústavy platí, že státní moc lze uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon. Stejná zásada je obsažena rovněž v Listině základních práv a svobod v čl. 2 odst. 2. Z této úpravy plyne zásada omezenosti výkonu veřejné moci, tedy možnost veřejné moci činit jen to, co zákon výslovně umožňuje.

Podle § 2 odst. 3 SŘ správní orgán uplatňuje svou pravomoc pouze k těm účelům, k nimž mu byla zákonem nebo na základě zákona svěřena, a v rozsahu, v jakém mu byla svěřena. Správní orgány jsou při výkonu svých pravomocí vázány jednak jejich zákonem stanoveným rozsahem a jednak určitým vymezeným účelem.⁷² Od finančního arbitra

⁷² Srov. Vedral, J. Správní řád. Komentář. Praha: BOVA POLYGON, 2006, s. 58.

podle mého názoru nelze požadovat poskytování rad navrhovateli k tomu, aby v projednávaném sporu měl úspěch. Tím by byla narušena zásada nezávislosti a nestrannosti finančního arbitra při výkonu funkce.

Podle § 2 ZoFA spory vymezené v § 1 ZoFA rozhoduje finanční arbitr a v rozsahu stanoveném zákonem o finančním arbitrovi zástupce arbitra. Z právní úpravy vyplývá, že finanční arbitr je povinen rozhodovat spory ve své působnosti v první i druhé instanci. Úkoly spojené s odborným, organizačním a technickým zabezpečením činnosti finančního arbitra plní Kancelář finančního arbitra, která je organizační složkou státu, účetní jednotkou a jejíž příjmy a výdaje jsou součástí rozpočtové kapitoly Ministerstva financí České republiky. Finanční arbitr může písemně pověřit zaměstnance v Kanceláři finančního arbitra nebo jiné fyzické osoby, aby prováděli šetření ve věci.

Zástupce finančního arbitra zastupuje v době nepřítomnosti finančního arbitra v plném rozsahu jeho pravomoci a odpovědnosti. Finanční arbitr může zástupce finančního arbitra trvale pověřit výkonem části své rozhodovací pravomoci. Z výročních zpráv finančního arbitra ani z jiných dostupných podkladů nevyplývá, že by finanční arbitr trvale pověřil svého zástupce výkonem části své rozhodovací pravomoci.

Finanční arbitr je povinen rozhodovat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, nestranně, spravedlivě a bez průtahů a pouze na základě skutečností zjištěných souladu se zákonem o finančním arbitrovi a zvláštními právními předpisy.

Podle § 12 odst. 3 ZoFA finanční arbitr není vázán návrhem a je povinen si aktivně opatřovat důkazy. Z této právní úpravy plyne, že podklady pro vydání rozhodnutí opatřuje finanční arbitr a není tedy na navrhovateli, aby unesl důkazní břemeno. Jde o zásadu materiální pravdy, která ovládá dokazování ve správním řízení a která správnímu orgánu ukládá zjistit přesně a úplně skutečný stav věci. Důkazní břemeno spočívá na samotném správním úřadu, což ale nezbavuje účastníky povinnosti k přispění.

Finanční arbitr je oprávněn v průběhu řízení vyžadovat od účastníků řízení předložení veškerých důkazů na podporu jejich tvrzení, a to včetně podání ústního vysvětlení. Jde o právní úpravu obdobnou té, kterou platný správní řád obsahuje v § 52. Finanční arbitr není návrhy účastníků řízení vázán, vždy však provede důkazy, které jsou potřebné ke zjištění stavu věci.

Judikatura Ústavního soudu České republiky dovodila, že zásadám spravedlivého procesu vyplývajícím z Listiny základních práv a svobod je třeba rozumět tak, že ve spojení s obecným procesním předpisem musí být dána jeho účastníkovi možnost vyjádřit se nejen k provedeným důkazům (čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod) a k věci samé, ale také navrhnout důkazy, jejichž provedení pro zjištění svých tvrzení pokládá za potřebné. Tomuto procesnímu právu účastníka odpovídá povinnost soudu (jiného orgánu) nejen o vznesených návrzích rozhodnout, ale také, pokud návrhům nevyhoví, ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů navržené důkazy neprovedl, resp. proč je pro základ svých skutkových zjištění nepřevzal.⁷³

Rozdílnou mírou jsou v průběhu řízení podle zákona o finančním arbitrovi zatěžováni dalšími povinnostmi účastníci řízení.

Podle § 12 odst. 6 ZoFA je instituce povinna ve lhůtě 15 dnů (lhůtu lze na žádost instituce a před uplynutím lhůty o dalších 15 dnů prodloužit, a to i opakovaně)

- na výzvu předložit finančnímu arbitrovi požadované doklady a účastnit se jednání,
- vyhovět žádosti finančního arbitra o poskytnutí vysvětlení a žádosti o předložení dokumentace vztahující se k předmětu sporu,
- umožnit finančnímu arbitrovi nahlédnout do svých spisů a elektronických záznamů, které se týkají vedeného sporu.

⁷³ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 8.12.2005, sp.zn. I.ÚS 729/2000.

Vzhledem ke skutečnosti, že finanční arbitr může písemně pověřit zaměstnance v Kanceláři finančního arbitra nebo jiné fyzické osoby, aby prováděli šetření ve věci, má instituce plnit povinnosti jinak uvedené v § 12 odst. 6 zákona o finančním arbitrovi vůči těmto osobám.

Ze zákona o finančním arbitrovi neplyne žádná další obdobná povinnost navrhovatelů.

Finanční arbitr se může v průběhu řízení obracet i na instituce, které nejsou účastníky řízení, pokud jejich vysvětlení může mít význam pro průběh nebo výsledek řízení. Dožádaná instituce nemá nárok na náhradu nákladů spojených s plněním povinnosti podle zákona o finančním arbitrovi. V případě sporu mezi majitelem účtu a bankou může být dotázána jiná banka například v případě, že provozuje bankomat, ve kterém se uskutečnila sporná platební transakce.

Okruh subjektů, od kterých finanční arbitr podle zákona o finančním arbitrovi může požadovat předložení dokladů, je relativně úzký. Adresátem takové výzvy finančního arbitra může být pouze instituce, která je účastníkem sporu. Po jiné instituci, která není účastníkem řízení, může finanční arbitr podle § 12 odst. 9 ZoFA požadovat za zákonem stanovených podmínek vysvětlení.

V praxi se však vyskytnou případy, kdy důležitá listina může být u třetí osoby. V minulosti byla soudy⁷⁴ posuzováno rozhodnutí finančního arbitra, kterým uložil instituci jako účastníkovi řízení pokutu za porušení finančním arbitrem stanovené povinnosti předložit požadovanou dokumentaci bez ohledu na skutečnost, zda takovou dokumentaci je instituce povinna vést. Finanční arbitr ve svém rozhodnutí dovedl povinnost instituce požadovanou dokumentaci obstarat, pokud jí nemá k dispozici, aby mohla svou povinnost vůči stěžovateli splnit. V této souvislosti soud poukázal na oprávnění finančního arbitra požadovat předložení listiny od třetí osoby (§ 37 odst. 1 zákona č. 71/1967 Sb., o

⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 25.4.2007, sp. zn. 9 Afs 35/2007.

správním řízení, ve znění pozdějších předpisů, nově § 53 odst. 1 SŘ). Pokud by finanční arbitr přesto nevyužil možnosti dané mu úpravou ve správním řádu, musel by své rozhodnutí podepřít propracovaným odůvodněním včetně případné úvahy o využití či nevyužití postupu podle správního řádu. Z posuzované judikatury je zřejmé, že soud se přiklání k možnosti využít oprávnění finančního arbitra dané mu v rámci dokazování úpravou ve správním řádu a nikoli umožnit bez dalšího ukládat účastníkovi řízení povinnost obstatat důkazy.

Podle § 12 odst. 4 ZoFA jsou účastníci řízení oprávněni nahlížet do spisu a mají právo obdržet kopie písemností založených do spisu. Navrhovateli je navíc přiznáno právo na vedení řízení v jazyce, ve kterém je sepsána jeho smlouva s institucí nebo ve kterém s institucí obvykle písemně jednal. Jestliže je v této souvislosti nutno zjednat tlumočnické služby, nese náklady na tyto služby instituce. Právní úprava povinnosti instituce hradit náklady tlumočení i v případě, že navrhovatel ve sporu neuspěl, zakládá nerovnost účastníků sporu. Takovou nerovnost lze jen stěží odůvodnit tím, že instituce připustila sjednání smlouvy v jiném než českém jazyce.

O nákladech řízení stanoví § 18 ZoFA, že každý účastník nese své náklady řízení sám (výjimku činí shora zmíněné náklady na případné tlumočení). Řízení před finančním arbitrem se nezaplatňuje.

Z úpravy nákladů řízení v zákoně o finančním arbitrovi je zřejmé, že nezaplatněním řízení se sleduje cíl učinit pro navrhovatele řízení před finančním arbitrem snadno dostupné. Vzhledem ke značné neformálnosti prováděného řízení a ke skutečnosti, že navrhovatele nepostihují složité právní povinnosti, nemusí nezbytně sjednat advokáta a tak mu nutně nevznikají ani náklady s právním zastoupením, nejsou vytvořeny žádné administrativní překážky pro zahájení řízení před finančním arbitrem. I v těch případech, kdy navrhovatel se svým návrhem neuspěje, není nikterak dodatečně postihován za vyvolání řízení úhradou nákladů.

Podle zákona o finančním arbitrovi finanční arbitr rozhoduje v řízení o sporu dvěma druhy rozhodnutí:

- usnesením o zastavení řízení,
- nálezem.
- Z § 14 ZoFA plyne, že finanční arbitr zastaví usnesením řízení, jestliže
- finanční arbitr následně zjistil, že návrh je nepřípustný podle § 9 ZoFA,
- navrhovatel neposkytl přes výzvu finančního arbitra potřebnou součinnost; o tom musí být navrhovatel finančním arbitrem zvláště poučen,
- navrhovatel vzal svůj návrh zpět.

Nepřípustnost návrhu záleží v tom, že věc nepatří do působnosti finančního arbitra, nebo byla již rozhodnuta soudem nebo v rozhodčím řízení, anebo v téže věci bylo již zahájeno řízení před soudem nebo rozhodčí řízení. Důvodem nepřípustnosti je i skutečnost, že spor je nebo již byl předmětem řízení před finančním arbitrem. V této souvislosti je důvodem pro deklarování nepřípustnosti návrhu i takové řízení, které bylo zakončeno usnesením o zastavení řízení. Z uvedené úpravy vyplývá, že zastavení řízení pro neposkytnutí součinnosti přes výzvu finančního arbitra, tj. např. pro neodstranění vady návrhu představuje důvod nepřípustnosti návrhu podle § 9 ZoFA. Usnesení vydané finančním arbitrem musí obsahovat náležitosti podle § 67an. SŘ. Proti tomuto usnesení je podle § 81 SŘ přípustné odvolání.

Ve věci samé finanční arbitr rozhoduje bez zbytečného odkladu nálezem. Nález obsahuje výrok, odůvodnění a poučení o námitkách. Písemné vyhotovení nálezu se doručuje účastníkům řízení bez zbytečného odkladu do vlastních rukou. Každé rozhodnutí správního orgánu, tj. i finančního arbitra, musí mít náležitosti uvedené v zákoně. Na rozhodnutí finančního arbitra se vztahuje nejen úprava obsažená v § 15 odst. 3 ZoFA, ale i úprava uvedená v § 68 SŘ, pokud zákon o finančním

arbitrovi nestanoví jinak. V této souvislosti se podává, že úpravu obsaženou v § 15 odst. 3 ZoFA doplňuje v podrobnostech zejména úprava v § 68 odst. 2 a 3 SŘ.

Podle § 68 odst. 2 SŘ se ve výrokové části uvede řešení otázky, která je předmětem řízení, právní ustanovení, podle nichž bylo rozhodováno, a označení účastníků podle § 27 odst. 1 SŘ. Ve výrokové části se uvede lhůta ke splnění ukládané povinnosti, popřípadě též jiné údaje potřebné k jejímu řádnému splnění. Výroková část rozhodnutí může obsahovat jeden nebo více výroků; výrok může obsahovat vedlejší ustanovení. V případě nálezu finančního arbitra, jímž vyhovuje, byť i jen zčásti návrhu navrhovatele, uloží zároveň finanční arbitr instituci povinnost zaplatit sankci podle § 17a ZoFA.

Finanční arbitr rozhodne ve věci samé bez zbytečného odkladu, nejpozději ve lhůtě do 30 dnů ode dne zahájení řízení. Ve zvlášť složitých případech rozhodne nejdéle ve lhůtě 60 dnů; nelze-li rozhodnout ani v této lhůtě, může být lhůta finančním arbitrem přiměřeně prodloužena.

Nález finančního arbitra lze napadnout opravným prostředkem ve formě námitek. Do patnácti dnů ode dne doručení písemného vyhotovení nálezu mohou strany podat proti nálezu odůvodněné námítky. Práva podat námítky se účastník může vzdát. Včas podané námítky mají odkladný účinek.

Vzniká otázka, zda finanční arbitr může odkladný účinek námitek vyloučit. Vzhledem ke skutečnosti, že možnost vyloučit odkladný účinek námitek zákon o finančním arbitrovi výslovně nezakazuje, mohl by finanční arbitr odkladný účinek vyloučit za podmínek stanovených v § 68 odst. 2 SŘ, tj. vyžaduje-li to naléhavě veřejný zájem, hrozí-li vážná újma některému z účastníků, nebo požádá-li o to účastník. V případě, že o to účastník požádá, nelze odkladný účinek námitek vyloučit, pokud by tím vznikla újma jiným účastníkům nebo to není ve veřejném zájmu. Vyloučení odkladného účinku námitek musí být odůvodněno. Výrok o

vyloučení odkladného účinku je součástí nálezu ve věci; proti tomuto rozhodnutí se nelze odvolat.

Význam a podstata odvolacího řízení jsou právní úpravou v zákoně o finančním arbitrovi poněkud oslabeny. O podaných námitkách rozhoduje opět finanční arbitr. Taková úprava je poměrně neobvyklá a určitou analogii by bylo možné hledat v úpravě rozkladového řízení podle § 152 SŘ. Jde však o podobnost jen zdánlivou, neboť v případě, kdy v prvním stupni rozhoduje ústřední správní úřad, ministr, státní tajemník ministerstva, nebo vedoucí jiného ústředního správního úřadu, rozhodne o rozkladu ministr nebo vedoucí jiného ústředního správního úřadu avšak na návrh rozkladové komise. Pravidla pro vytvoření a rozhodování rozkladové komise určuje § 152 odst. 3 SŘ a pro zajištění větší objektivity rozhodování ve věci je stanoveno, že většinu členů komise tvoří odborníci, kteří nejsou zaměstnanci zařazenými do ústředního správního úřadu. I když ministr nebo jiný vedoucí není povinen respektovat návrh rozkladové komise, právě její složení má za cíl vytvořit podmínky pro objektivnější rozhodnutí o rozkladu. Finanční arbitr však ze zákona není povinen ustavit žádný poradní orgán při rozhodování o námitkách a z dostupných publikovaných výročních zpráv ani neplyne, že by finanční arbitr takový orgán zřídil. Podle § 16 odst. 2 ZoFA finanční arbitr rozhodnutím o námitkách nález buď potvrdí, nebo změní. Rozhodnutí o námitkách se doručuje účastníkům do vlastních rukou a je konečné.

Doručený nález, který již nelze napadnout námitkami, je v právní moci. Pokud je v nálezu stanovena lhůta k plnění, je nález soudně vykonatelný nesplněním stanoveného plnění ve lhůtě určené v nálezu. Není-li v nálezu stanovena lhůta k plnění, je nález vykonatelný dnem nabytí právní moci.

Podle § 17 odst. 2 ZoFA je nález soudně vykonatelný podle občanského soudního řádu. Ač tak není výslovně v zákoně stanoveno, připouští se provedení exekuce podle zákona č. 120/2001 Sb., o

soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů⁷⁵.

Předpokladem pro možnost použití exekučního řádu na výkon rozhodnutí finančního arbitra je závěr, že jde o vykonatelné rozhodnutí podle § 40 odst. 1 písm. g) zákona č. 120/2001 Sb.

5.2.3.2 Uložení sankce

Podle § 17a ZoFA v nálezu, jímž finanční arbitr vyhovuje, byť jen zčásti, návrhu navrhovatele, uloží současně instituci povinnost zaplatit sankci ve výši 10% z částky, kterou je instituce podle nálezu povinna zaplatit navrhovateli, nejméně však 15 000 Kč. Zaplacení 15 000 Kč finanční arbitr uloží i v případech, kdy předmětem sporu není peněžitá částka a nebylo by možné stanovit výši sankce výpočtem. Sankce je příjmem státního rozpočtu.

Právní úprava obsažená v § 17a ZoFA byla začleněna do zákona o finančním arbitrovi až zákonem č. 57/2006 Sb., o změně zákonů v souvislosti se sjednocením dohledu nad finančním trhem s účinností od 1.4.2006. Do té doby platila úprava stanovená § 23 odst. 2 ZoFA v tehdejší znění, podle které finanční arbitr uložil pokutu ve výši 10% sporné částky, nejméně však 10 000 Kč, instituci, která podle pravomocného nálezu porušila povinnosti stanovené zvláštním právním předpisem. Poznámka pod čarou označovala jako zvláštní právní předpis zákon č. 124/2002 Sb., zákon o platebním styku tehdy platný. Pokuta byla příjmem České národní banky, která pokuta vybírala a vymáhala.

Dřívější právní úpravě v § 23 odst. 2 ZoFA byla soudní judikaturou vytýkána řada nejednoznačností.⁷⁶ Kritický rozbor nedostatků vedl ke změně koncepce celé úpravy. Úprava obsažená v § 23 odst. 2 tehdejšího

⁷⁵ Srov. Smolík, P. Finanční arbitr: rozhodčí, nebo správní řízení in Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám, Praha, ASPI, a.s., 2005, s. 279.

⁷⁶ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 31.8.2007, sp. zn. 5 Afs 108/2006-85 nebo rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 16.10.2007, sp.zn. 2 Afs 50/2007-94.

znění ZoFA představovala skutkovou podstatu akcesorické povahy ve vztahu k předchozímu pravomocně ukončenému (soukromoprávnímu) řízení, jež muselo být skončeno nálezem obsahujícím výrok, že instituce porušila určitou právní povinnost.

Nejasnost spočívala zejména v tom, zda finanční arbitr byl oprávněn a povinen k postihu instituce pouze v případech, kdy instituci uložil povinnost k peněžitému plnění nebo kdykoli, kdy bylo zjištěné porušení povinnosti ve sporu o finanční částku, aniž však finanční arbitr uložil instituci v nálezu spornou částku zaplatit.

Shora zmíněná judikatura si osvojila výklad teologickou redukcí, tj. vyloučením těch interpretačních alternativ, které vedou z pohledu smyslu a účelu normy k nepřijatelným důsledkům⁷⁷ a dospěla k závěru, že správný v této otázce je restriktivní výklad, podle kterého podmínkou k uložení pokuty instituci je v nálezu finančního arbitra uložená povinnost zaplatit navrhovateli peněžitou částku. Zatímco povinnost k zaplacení peněžité částky v nálezu finančního arbitra má funkci restorativní, tj. obnovuje předešlý právní stav, uložení povinnosti k zaplacení pokuty mělo funkci punitivní a funkci speciální a generální prevence. Instituci se nad rámec nápravy škodlivých následků způsobených porušením povinnosti ukládalo zaplatit státu veřejnoprávní peněžní sankci, jejíž výše závisí od způsobené soukromoprávní újmy.

Řízení o uložení pokuty podle § 23 odst. 2 ZoFA bylo samostatným řízením ve věci veřejného práva. Tomuto závěru nasvědčovala zejména systematika tehdejší úpravy v zákoně, užitá terminologie, způsob definování sankční skutkové podstaty a celkové pojetí právní úpravy obsažené v tehdejší znění zákona o finančním arbitrovi.

Z hlediska systematiky zákona na možnost zahájení řízení o uložení pokuty rovněž dopadala úprava prekluzivní lhůty obsažená v tehdejší § 23 odst. 3 (současný § 23 odst. 2) ZoFA.

⁷⁷ Srov. nálezy Ústavního soudu České republiky ze dne 16.9.2002, sp.zn. Pl. ÚS 41/02.

Další problém tehdejší úpravy záležel v tom, že předpokladem pro uložení pokuty bylo, aby instituce byla shledána odpovědnou za porušení povinnosti stanovené zvláštním právním předpisem s bližším vymezením předpisu v poznámce pod čarou.

Výkladová praxe oscilovala mezi dvěma základními právními východisky. První výklad se opíral o relevantní judikaturu Ústavního soudu České republiky⁷⁸ označující poznámky pod čarou či vysvětlivky nikoli za normativní, závaznou část právního předpisu. Podle tohoto výkladového pojetí bylo možno za zvláštní právní předpis považovat jakýkoli zákon, který stanoví instituci nějakou právní povinnost. V tomto směru by pramenem povinnosti mohla být jakákoli zákonná norma práva soukromého i veřejného. Podzákonné právní předpisy bylo možné z tohoto výčtu vyloučit s přihlédnutím k úpravě obsažené v čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, podle níž lze stanovit povinnosti soukromým osobám, tj. i instituci pouze na základě zákona. Poznámka pod čarou by byla interpretována v tomto pojetí jako příkladný odkaz na jeden ze zákonů častěji aplikovaný institucemi.

V tomto případě jestliže by finanční arbitr shledal při rozhodování sporů porušení povinnosti instituci uložené, připadalo by v úvahu uložení pokuty. Možnost uložení pokuty by při tomto výkladu byla definována velmi široce, v podstatě neomezeně a hrozba pokuty by byla pro instituci velmi nepředvídatelná.

Druhý výklad vycházel z většího důrazu na obsah předmětné poznámky pod čarou a podmínkou pro uložení pokuty činil pouze porušení povinnosti uložené zákonem o platebním styku. Toto pojetí poskytovalo instituci právní jistotu ohledně předvídatelnosti rozhodování finančního arbitra při ukládání pokuty za porušenou povinnost.

⁷⁸ Např. nález Ústavního soudu České republiky ze dne 30.11.1999, sp.zn. II. ÚS 485/98.

Nejvyšší správní soud považoval druhou výkladovou alternativu za ústavně konformní a z tohoto důvodu nenavrhl zrušení tehdejší úpravy obsažené v § 23 odst. 2 ZoFA Ústavnímu soudu České republiky.⁷⁹

S ohledem na analýzu nedostatků právní úpravy obsažené v § 23 odst. 2 tehdejšího znění ZoFA vychází právní úprava § 17a ZoFA z poněkud odlišných východisek.

Podle § 17a ZoFA se výslovně neukládá pokuta, ale sankce, což nezbavuje ukládání sankce veřejnoprávního charakteru. Podle mého názoru jde zřejmě o pojmové odlišení odůvodněné novou systematikou zákona, tj. vynětím této právní úpravy z § 23 ZoFA označeného marginální rubrikou „Pokuty“. Důsledkem nové systematiky je i skutečnost, že prekluzivní lhůta stanovená § 23 odst. 2 ZoFA se na právní režim ukládání sankcí podle § 17a ZoFA nepoužije.

Uložení sankce nezávisí na porušení povinnosti stanovené zvláštním právním předpisem, ale je důsledkem skutečnosti, že finanční arbitr vyhověl i jen zčásti návrhu navrhovatele, a to i tehdy, když předmětem sporu nebyla peněžitá částka. Povinnost finančního arbitra uložit instituci sankci tak nastupuje automaticky v případě, že instituce ve sporu neuspěje.

Rozhodnutí o uložení sankce podle § 17a ZoFA je součástí nálezu finančního arbitra ve věci samé, tedy ve věci soukromoprávní povahy; to však nezbavuje výrok o uložení sankce instituci veřejnoprávního charakteru. Skutečnost, že výrok o uložení sankce je součástí hlavního rozhodnutí finančního arbitra ve věci samé, má vliv na případné soudní rozhodování o přezkumu rozhodnutí finančního arbitra, které provádí civilní soud v režimu části páté občanského soudního řádu. Výrok o uložení sankce sdílí procesní osud hlavního rozhodnutí ve věci.⁸⁰

Uložení sankce finanční arbitr trestá instituci za protiprávní jednání zjištěné nálezem ve věci samé. Instituci může být nálezem

⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 19.4.2007, sp.zn. 2 Afs 176/2006-96.

⁸⁰ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky citovaný v pozn. č. 79.

uloženo uhradit peněžité plnění navrhovateli v důsledku porušení povinnosti vyplývající ze zvláštní právní úpravy, pokud je předmětem sporu peněžitá částka, a vedle toho je instituce ještě potrestána za toto porušení povinnosti uložením pokuty ze strany finančního arbitra. V daném případě tedy finanční arbitr plní nejen funkci orgánu rozhodujícího spor nalezením práva, ale i funkci orgánu sankcionujícího instituci mimo řízení o věci samé za porušení právní povinnosti podle zvláštního právního předpisu. Jde tedy o činnost, která je jinak prvkem činnosti dozorové v rámci pojetí správního dozoru⁸¹.

5.2.3.3 Uložení pokuty

Pravomoc finančního arbitra ukládat pokuty je upravena v § 23 ZoFA. Finanční arbitr může pokutu uložit pouze instituci, nikoli navrhovateli. Pokuty jsou v českém právním prostředí tradičně finančními sankcemi za porušení veřejnoprávních povinností, typicky sankcemi za přestupek či jiný správní delikt. V souvislosti s právní úpravou postavení a činnosti finančního arbitra jde o založení pravomoci tohoto správního orgánu rozhodnout o uložení pokuty, pokud byla naplněna skutková podstata deliktního jednání, tj. veřejnoprávního deliktu, či způsobení protiprávního stavu nebo následku.

Skutkové podstaty jsou vymezeny v § 23 odst. 1 ZoFA. Právní úprava účinná až do 1.4.2006 obsahovala ještě zvláštní skutkovou podstatu v § 23 odst. 2 ZoFA v tehdy platném znění, která byla zrušena novelizací provedenou zákonem č. 57/2006 Sb.

Důvod pro udělení pokuty spočívá v nesplnění povinnosti uložené instituci buď přímo v zákoně o finančním arbitrovi nebo finančním

⁸¹ Srov. zejména Průcha, P. Správní právo. Obecná část. 6. doplněné a aktualizované vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2004, s.255 an., Staša, S. in Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část, 5. rozšířené vydání, Praha: C.H.Beck, 2003, s. 237an.

arbitrem na základě zákona o finančním arbitrovi. Jde o případy, kdy instituce

- se nevyjádřila ve stanovené lhůtě k výzvě finančního arbitra k podanému návrhu (§ 11 ZoFA),
- neposkytla řádně a včas potřebnou součinnost finančnímu arbitrovi nebo jím pověřené osobě (§ 12 odst. 6, 7 ZoFA); podle § 12 odst. 9 ZoFA lze pokutu udělit i instituci, která není účastníkem řízení, pokud neposkytne požadované vysvětlení,
- nesdělila finančnímu arbitrovi svoji obchodní firmu, název nebo jméno a příjmení, sídlo nebo místo podnikání a určenou kontaktní osobu pro styk s finančním arbitrem s uvedením jejího jména, příjmení, adresy, funkce, telefonu a faxu, popřípadě elektronické adresy, a ve stejném rozsahu údaje o zástupci této osoby, resp. neoznámila bez zbytečného odkladu finančnímu arbitrovi všechny změny ve sdělených údajích (§ 19 ZoFA).

. Pokutu lze v uvedených případech uložit i opakovaně, jestliže porušení povinnosti trvá. Pokuta je příjmem státního rozpočtu.

Rozhodnutí o uložení pokuty obsahuje výrok, odůvodnění a poučení o možnosti podat proti rozhodnutí námitky.

Rozhodnutí o uložení pokuty musí vycházet z dostatečně zjištěného stavu věci. Nedostatečně zjištěný stav věci má v případě soudního přezkumu za následek nepřezkoumatelnost správního rozhodnutí pro nedostatek důvodů. Definování skutkové podstaty musí být dostatečně určité, konkrétní a jednoznačné, neboť jen tak bude odpovídat ústavním požadavkům vyjádřeným výslovně pro trestné činy v čl. 39 Listiny základních práv a svobod a v čl. 7 Úmluvy o lidských právech a základních svobodách, jež lze analogicky vztáhnout i na správní delikty.

Ve správním rozhodnutí o uložení pokuty je finanční arbitr povinen uvést důvody, které jej vedly k určení výše pokuty. Jak dovodila soudní

judikatura⁸² stanovení výše pokuty je samozřejmě výsledkem správního uvážení; to však neznamená, že svého diskrečního práva může správní orgán užít zcela libovolně. Je povinností správního orgánu zabývat se všemi hledisky, které zákon jako premisy takové úvahy stanoví, opatřit si za tím účelem potřebné důkazy, vyvodit z nich skutková a právní zjištění a teprve poté na základě zákonem povolené úvahy při respektování smyslu a účelu zákona a mezí, které zákon stanoví, dospět při dodržení pravidel logického vyvozování k rozhodnutí. I takové rozhodnutí, které správní orgán vydal na základě správního uvážení je podle § 245 odst. 2 OSŘ v těchto směrech soudem přezkoumatelné. Nepostačí proto, že výše pokuty byla stanovena v rozmezí, které zákon připouští.

Písemné vyhotovení rozhodnutí o uložení pokuty a písemné vyhotovení rozhodnutí finančního arbitra o námitkách se doručuje účastníkovi do vlastních rukou.

Námitky proti rozhodnutí o uložení pokuty lze podat finančnímu arbitrovi do 15 dnů ode dne doručení rozhodnutí. Včas podané námitky mají odkladný účinek.

Rozhodnutí finančního arbitra o uložení pokuty, proti kterému již nelze podat námitky, je v právní moci.

5.2.3.4 Soudní přezkum rozhodnutí

Vzhledem k postavení finančního arbitra v systému státních orgánů České republiky a k povaze řízení před finančním arbitrem se jako velmi podstatná jeví otázka přezkumu rozhodnutí finančního arbitra.

Podle článku 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod má každý právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho

⁸² Zejména rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 25.2.1994, sp. zn. 6 A 24/93, rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 25.4.2007, sp.zn. 9 Afs 35/2007-74.

občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.

Obdobnou úpravu obsahuje článek 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, ve kterém je stanoveno právo každého se domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Na tuto úpravu navázala mj. i právní úprava rozhodování obecných soudů podle části páté zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších právních předpisů, zejména s přihlédnutím k novelizaci účinné k 1.1.2003.

Z § 244 odst. 1 OSŘ plyne, že rozhodli-li orgán moci výkonné, orgán územního samosprávného celku, orgán zájmové nebo profesní samosprávy, popřípadě smírčí orgán zřízený podle zvláštního právního předpisu podle zvláštního zákona o sporu nebo o jiné právní věci, která vyplývá z občanskoprávních, pracovních, rodinných a obchodních vztahů a nabylo-li rozhodnutí správního orgánu právní moci, může být tatáž věc projednána na návrh v občanském soudním řízení. Z této úpravy vyplývá, že řízení podle části páté občanského soudního řádu se věcně vztahuje na případy takových rozhodnutí správních orgánů (úřadů), kdy tyto rozhodovaly o soukromoprávních vztazích adresátů rozhodnutí, tj. o takových vztazích, v nichž jeden subjekt vůči druhému není ve vrchnostenském postavení, které by mu dovolovalo jednostranně a závazně stanovit práva a povinnosti druhého subjektu.

Na rozdíl od úpravy obsažené v části páté občanského soudního řádu podle § 2 SŘS ve správním soudnictví poskytují soudy ochranu veřejným subjektivním právům fyzických i právnických osob způsobem stanoveným soudním řádem správním a za podmínek stanovených tímto nebo zvláštním zákonem a rozhodují o dalších věcech, o nichž tak stanoví soudní řád správní.

Soudní judikatura⁸³ se přiklonila k závěru, že rozhodnutí finančního arbitra ve věci samé lze přezkoumat na návrh podle části páté občanského soudního řádu.

Finanční arbitr je konstituovaný jakožto specifický orgán podle zákona o finančním arbitrovi a představuje správní orgán (úřad) zřízený podle zvláštního právního předpisu. Rozhodnutí ve věci samé jsou vydávána podle zvláštního zákona, tj. podle § 15 až 17 ZoFA v řízení podle § 8 a násl. ZoFA. V řízení podle zákona o finančním arbitrovi se postupuje přiměřeně podle správního řádu, nestanoví-li zákon o finančním arbitrovi jinak. Rozhodnutí finančního arbitra lze přezkoumat až poté, co nabudou právní moci.

Rozhodovací pravomoc finančního arbitra je pravomocí správního orgánu rozhodovat v individuálních případech o subjektivních právech účastníků řízení před ním. Soudní kontrola rozhodovací činnosti finančního arbitra ve věcech spadajících do působnosti vymezené § 1 ZoFA proto spadá do režimu části páté občanského soudního řádu.

Stejně tak rozhodnutí o sankci podle § 17a ZoFA je podrobena soudní kontrole v režimu části páté občanského soudního řádu v rámci soudní kontroly rozhodovací činnosti finančního arbitra podle § 1 ZoFA, protože výrok o uložení sankce je součástí rozhodnutí ve věci samé a sdílí proto režim stanovený pro soudní přezkoumání rozhodnutí finančního arbitra v hlavní věci.

Pravomocné rozhodnutí finančního arbitra o uložení pokuty podle § 23 ZoFA je přezkoumatelné na základě žaloby proti rozhodnutí správního orgánu podle § 65 a násl. SŘS.⁸⁴ Podle § 65 odst. 3 SŘS jestliže správní orgán rozhodl o uložení trestu za správní delikt, může se ten, jemuž byl takový trest uložen, žalobou domáhat též upuštění od trestu nebo jeho snížení v mezích zákonem dovolených.

⁸³ Zejména rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky citovaný v pozn. č. 79.

⁸⁴ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 19.4.2007, sp.zn. 2 Afs 176/2006-96.

Žalobu lze podat do dvou měsíců poté, kdy rozhodnutí bylo instituci oznámeno doručením písemného vyhotovení nebo jiným zákonem stanoveným způsobem. Lhůta je zachována, byla-li žaloba ve lhůtě podána u finančního arbitra.

Podání žaloby proti pravomocnému rozhodnutí finančního arbitra o udělení pokuty nemá podle § 73 SŘS odkladný účinek. Soud na návrh instituce po vyjádření finančního arbitra usnesením přiznává žalobě odkladný účinek, jestliže by výkon nebo jiné právní následky rozhodnutí znamenaly pro žalobce nenahraditelnou újmu, přiznání odkladného účinku se nedotkne nepřiměřeným způsobem nabytých práv třetích osob a není v rozporu s veřejným zájmem. Vzhledem k tomu, že zákonná úprava dovoluje finančnímu arbitrovi uložit pokutu až do výše 1 000 000 Kč, soud zpravidla nepřiznává žalobě podané bankou odkladný účinek, protože výši této pokuty ve vztahu k bance nebude shledávat jako nenahraditelnou újmu. Ve vztahu k jiným institucím však může přicházet přiznání odkladného účinku podané žaloby v úvahu.

5.2.4 Informační povinnost finančního arbitra

Před účinností novely zákona o finančním arbitrovi č. 180/2011 Sb., Finanční arbitr předkládal Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky jedenkrát ročně, a to vždy do 31. března za uplynulý kalendářní rok, zprávu o své činnosti, která obsahovala rovněž informaci o nákladech vynaložených na zajištění výkonu činnosti stanovených zákonem o finančním arbitrovi.

Podle platné právní úpravy finanční arbitr jedenkrát ročně, nejpozději do 30. června následujícího kalendářního roku, vhodným způsobem uveřejňuje výroční zprávu o své činnosti, včetně popisu vybraných projednávaných sporů bez uvedení identifikačních údajů navrhovatelů. Uvedení identifikačních údajů instituce ve výroční zprávě není porušena povinnost mlčenlivosti finančního arbitra podle § 22 ZoFA.

Finanční arbitr zároveň informuje orgány vykonávající dohled nad institucemi o zjištěných nedostatcích v činnosti institucí. V případě, že institucí je banka, finanční arbitr informuje o zjištěném nedostatku v činnosti banky Českou národní banku.

Finanční arbitr vhodným způsobem informuje při výkonu své funkce veřejnost o svém postupu podle zákona o finančním arbitrovi a o projednávaných sporech bez uvedení identifikačních údajů navrhovatelů. Uveřejněním projednávaných sporů s uvedením identifikačních údajů instituce rovněž není porušena stanovená povinnost mlčenlivosti finančního arbitra.

Z uveřejněných údajů vyplývá, že institut finančního arbitra není dosud dostatečně zakotven ve vědomí společnosti.⁸⁵

5.2.5 Informační povinnost institucí

Podle § 19 ZoFA je instituce povinna sdělit finančnímu arbitrovi nejpozději ke dni, od něhož je oprávněna vykonávat svou činnost, svoji obchodní firmu, název nebo jméno a příjmení, sídlo nebo místo podnikání a určenou kontaktní osobu pro styk s finančním arbitrem s uvedením jejího jména, příjmení, adresy, funkce, telefonu a faxu, popřípadě elektronické adresy, a ve stejném rozsahu údaje o zástupci této osoby. Informační povinnost lze splnit též na formuláři vydaném finančním arbitrem. Vzor formuláře pro splnění informační povinnosti s vysvětlením uveřejňuje finanční arbitr též způsobem umožňujícím dálkový přístup. Instituce písemně oznamují bez zbytečného odkladu finančnímu arbitrovi veškeré změny ve sdělených údajích.

⁸⁵ Z výroční zprávy finančního arbitra za rok 2010 vyplývá, že finanční arbitr v průběhu roku obdržel 822 podnětů, z nichž bylo 135 návrhů na zahájení řízení. Ze 135 přijatých návrhů na zahájení řízení bylo kvalifikováno 94 jako oprávněných (70%) a 41 neoprávněných (30 %). Z celkového počtu 94 řešených sporů bylo v témže roce ukončeno 78 případů a z nich bylo vyhověno zcela nebo zčásti návrhu navrhovatele ve 28 případech (36%). V celkovém počtu 135 návrhů se navrhovatelé domáhali peněžní částky ve výši 17 158 485 Kč. Náklady na zajištění výkonu činnosti finančního arbitra činily v roce 2010 11,325 mil. Kč Příjem České národní banky plynoucí z uložených pokut a sankcí v roce 2010 činil 445 000 Kč.

Finanční arbitr vede seznam institucí způsobem umožňujícím dálkový přístup uveřejnění.

Původní záměr právní úpravy zakládající informační povinnost instituce souvisel s předpokládanou povinností institucí finančně přispívat na činnost finančního arbitra. Tento záměr schválený zákonem o finančním arbitrovi však neobsahuje. Založení informační povinnosti instituce zůstalo v právní úpravě zachováno s cílem zjednodušit a ulehčit řízení před finančním arbitrem vedením seznamu institucí včetně kontaktních osob. Soudní judikatura⁸⁶ dovodila závěr, že smyslem informační povinnosti instituce je umožnit finančnímu arbitrovi kontaktovat příslušnou instituci v případě, že je u něj podán návrh na zahájení řízení podle zákona o finančním arbitrovi. Účelem seznamu je pak vytvoření databáze těch institucí, proti nimž může být před finančním arbitrem podán návrh na zahájení řízení.

Po poslední novele zákonem č. 180/2011 Sb., která podstatně rozšířila okruh působnosti finančního arbitra a tím i významně rozšířila počet institucí, se vedení seznamu institucí finančním arbitrem může jevit jako relativně zatěžující povinnost.⁸⁷

⁸⁶ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 20.8.2009, sp.zn. 1Afs 83/2009-118

⁸⁷ Z výroční zprávy finančního arbitra za rok 2010 vyplývá, že pokuty za nesplnění informační povinnosti institucí činily 425 000 Kč z celkového objemu 445 000 Kč uložených pokut. Jde o významný příspěvek plynoucí z činnosti finančního arbitra do státního rozpočtu České republiky.

6. Smlouva o účtu v novém občanského zákoníku

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky dne 9.11.2011 ve třetím čtení schválila návrh nového občanského zákoníku⁸⁸. Nový občanský zákoník prošel dne 25.1.2012 Senátem s tím, že senátoři k návrhu nepřijali žádné usnesení. Občanský zákoník (dále též „nový občanský zákoník“) nabývá účinnosti dnem 1.1.2014.

Nový občanský zákoník opouští tradiční právní úpravu smlouvy o běžném účtu a smlouvy o vkladovém účtu a v dílu 11 hlavy druhé Závazky ze smlouvy o účtu, jednorázovém vkladu, akreditivu a inkasu upravuje oddíl I Účet v § 2662 až 2679. Oddíl I obsahuje čtyři pododdíly. V pododdílu 1 jsou obsažena obecná ustanovení, v pododdílu 2 je stanovena úprava platebního účtu, pododdíl 3 zahrnuje úpravu jiného než platebního účtu a pododdíl 4 upravuje vkladní knížku.

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona uvádí, že „osnova opouští rozlišování smlouvy o běžném účtu a smlouvy o vkladovém účtu, neboť toto rozlišování ztratilo z velké části své původní opodstatnění. Velká část právní úpravy je již v současnosti oběma smluvními typům společná, takže smlouva o vkladovém účtu je fakticky modifikací smlouvy o běžném účtu. Nejsou vyloučeny ani smlouvy, které v sobě kombinují prvky obou smluvních typů. Stávající právní úprava smlouvy o vkladovém účtu nemá převážně ani dispozitivní povahu a pouze uvádí, které různé eventuality mohou strany ve smlouvě upravit, což je nadbytečné. Osnova proto upravuje jako obecný smluvní typ smlouvu o účtu, která bude po příslušných smluvních modifikacích využitelná jak pro stávající běžné, tak pro stávající vkladové účty“.

Právní úprava nového občanského zákoníku zahrnuje pod pojem účet platební účet, jiný než platební účet a vkladní knížku. Zejména z členění na platební a jiný než platební účet plyne, že na úpravu účtu se

⁸⁸ www.justice.cz – aktuální verze – návrh schválený Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky (listopad 2011).

bude rovněž vztahovat právní úprava obsažená v zákonu o platebním styku.

Obecná ustanovení obsažená v § 2662 až 2668 NObčZ se použijí pro všechny účty. Z důvodové zprávy vyplývá, že „ustanovení upravující smlouvu o účtu v občanském zákoníku mají za cíl zakotvit alespoň minimální právní úpravu použitelnou v případě, že určité otázky týkající se účtu nejsou řešeny zákonem o platebním styku, případně je aplikace zákona o platebním styku vzhledem k jeho působnosti vyloučena, a strany si neupravily tyto otázky ani smluvně“.

Z § 2662 NObčZ vyplývá, že smluvní strana, která vede účet není v zákoně označena jako banka. Důvodová zpráva k tomu uvádí, že „postavení určité osoby jako smluvní strany by nemělo být závislé na její regulaci z hlediska veřejného práva, což je přístup obvyklý i u ostatních smluvních typů“.

Z této úpravy však nelze dovodit, že smlouvu o účtu může uzavřít kdokoli. Právní úprava pojem účet blíže nedefinuje. S ohledem na tuto skutečnost bude třeba použití právních předpisů souvisejících. Pokud peněžní prostředky vložené na účet představují vklad, platí pro přijímání vkladů omezení obsažené v § 2 BankZ. V případě, že vedení účtu bude představovat poskytnutí platební služby, platí pro poskytovatele platebních služeb úprava obsažená v § 5 PIShk. Označení „banky“ jako smluvní strany bylo nahrazeno obratem „ten, kdo vede účet“. Vzhledem k tomu, že v době uzavírání smlouvy o účtu smluvní strana ještě účet nevede, jde o poněkud méně výstižné pojmenování.

Vymezení závazků ze smlouvy o účtu bylo inspirováno právní úpravou smlouvy o běžném účtu (§ 708 odst. 1 ObchZ). Protože jde o společné základní ustanovení pro platební účet, jiný než platební účet a vkladní knížku byla úprava přiměřeně pozměněna.

Závazkem smluvní strany, která vede účet, je

- zřídit od určité doby v určité měně účet pro majitele,
- umožnit vložení hotovosti na účet nebo výběr hotovosti z účtu,

- nebo provádět převody peněžních prostředků z účtu či na účet.

Návrh pokračuje v minulosti kritizovaném označení druhé smluvní strany jako „majitele“ účtu.

K tomu, aby zákonná ustanovení upravující smlouvu o účtu bylo možné použít na určitou smlouvu, musí se strany shodnout na obsahu, jež zahrnuje podstatné náležitosti smlouvy o účtu stanovené v § 2662 NObčZ.

Ust. § 2663 NobčZ upravuje otázku zřízení účtu pro více osob. Úprava vychází z § 709 odst. 4 ObchZ. Každá z osob má postavení majitele účtu, ale tyto osoby mohou nakládat s účtem pouze společně, pokud se nedohodnou ve smlouvě jinak. Určitým problémem se jeví, že úprava nevymezuje pojem „nakládat s účtem“. Lze se domnívat, že za nakládání s účtem se považuje uzavření nebo změna smlouvy o účtu nebo ukončení závazků ze smlouvy o účtu (obdobně § 709 odst. 3 ObchZ).

Druhá věta § 2663 NObčZ určuje výši podílů osob na pohledávce vyvratitelnou právní domněnkou tak, že podíly na peněžních prostředcích na účtu jsou stejné. Nová úprava se liší od dosavadního ustanovení § 709 odst. 4 věty třetí ObchZ zejména v tom, že podíly osob nestanoví ve vztahu k zůstatku na účtu. Dosavadní úprava obsažená v obchodním zákoníku řešila podíl ve vztahu k zůstatku peněžních prostředků, tj. podíl na peněžních prostředcích, které zůstanou po zrušení běžného účtu. V podmínkách, kdy se pohledávka z účtu průběžně mění v důsledku vložených a vybraných peněžních prostředků a bezhotovostních převodů na účet a z účtu, může být stanovení pravidla o stejných podílech osob na peněžních prostředcích na účtu poněkud zavádějící. Je třeba si uvědomit, že pravidlo o stejných podílech na peněžních prostředcích na účtu je pravidlo evidenční povahy a zakládá právo na výplatu peněžních prostředků až při vypořádání pohledávky z účtu. Stejně tak když bude sjednáno právo jednotlivých osob nakládat s prostředky na účtu samostatně, nelze očekávat, že ten, kdo vede účet pro více osob, bude

respektovat pravidlo o podílech při každém nakládání s peněžními prostředky na účtu a umožní osobě provést dispozice pouze do výše jejího podílu na peněžních prostředcích.

Podle právní úpravy obsažené v § 2664 NObčZ má právo nakládat s peněžními prostředky na účtu majitel účtu. S peněžními prostředky mohou za určitých podmínek nakládat i zmocněnci majitele účtu. Z § 2636 NObčZ vyplývá, že podmínky a způsob nakládání s peněžními prostředky na účtu musí být ujednány ve smlouvě. Nově nebude možné zřídit právo nakládat s peněžními prostředky zmocněnci jinak než na základě ujednání ve smlouvě o účtu. Nabízí se úvaha, že právo majitele udělit plnou moc zmocněnci k nakládání s peněžními prostředky nevyplývá přímo z právní úpravy, ale musí být sjednáno ve smlouvě o účtu. Odpadá tedy možnost založit takové právo pouze podpisovými vzory, které mají náležitost plné moci, pokud to není ujednáno ve smlouvě o běžném účtu.

Právní úprava obsažená v § 2664 věta druhá zachovává dosud platný princip, že zmocnění udělené majitelem účtu k nakládání s peněžními prostředky na účtu nezaniká smrtí zmocnitele, pokud z jeho obsahu nevyplývá opak.

Ust. § 2665 NObčZ dovoluje stranám sjednat dohodu o možnosti přečerpání zůstatku účtu provedením výběru v hotovosti nebo bezhotovostním převodem peněžních prostředků z účtu. V takovém případě právní úprava stanoví, že se pro takové ujednání použije přiměřeně právní úprava úvěru.

Ust. § 2666 NObčZ již výslovně neuvádí, že smrtí majitele účtu smlouva o účtu nezaniká. Tuto skutečnost lze dovodit zejména z obsahu úpravy v citovaném paragrafu a zároveň vyplývá i z obecné úpravy obsažené v § 2009 NObčZ. Tomu, kdo vede účet se ukládá povinnost, aby poté, kdy je mu doložena smrt majitele účtu, zastavil ty platební transakce, o kterých majitel účtu určil, že se v nich nemá po jeho smrti pokračovat. Jde tedy o uskutečnění vůle majitele účtu po jeho smrti.

Ujednání o úroku a výši úrokové sazby není povinnou náležitostí smlouvy o účtu. Pokud vzniká majiteli účtu právo na úrok z peněžních prostředků na účtu, stanoví § 2667 NObčZ, že úrok je splatný na konci kalendářního měsíce. Tomu, kdo vede účet, vzniká povinnost připsat úrok k peněžním prostředkům na účtu bez zbytečného odkladu po jeho splatnosti.

Úprava obsažená v § 2668 NObčZ stanoví postup v případě zániku závazků ze smlouvy o účtu. Právní úprava vychází z § 715 odst. 3 a 4 ObchZ; je však výrazně stručnější. Z dosavadní úpravy se zachovává pouze povinnost toho, kdo vede účet, vypořádat pohledávky a dluhy týkající se účtu, účet zrušit a zůstatek peněžních prostředků vyplatit majiteli účtu. Z pohledávek a dluhů úprava výslovně uvádí pouze převody peněžních prostředků z účtu uskutečněné prostřednictvím platebních prostředků a šeků použitých do dne zániku závazku. Nová právní úprava nestanoví žádné povinnosti majitele účtu vůči tomu, kdo vede účet (např. vrátit platební karty a tiskopisy šeků), ani právo toho, kdo vede účet, na započtení pohledávek (např. ze smlouvy o účtu). Tato právní úprava je obsažena v § 1985 NObčZ, podle kterého ten, kdo vede pro druhou stranu účet, může započíst peněžní prostředky na něm uložené na úhradu vzájemné pohledávky vzniklé na základě smlouvy. Lze soudit, že tato právní úprava bude doplněna ujednáním mezi stranami o případných podmínkách započtení včetně případného rozšíření možnosti započtení i o další pohledávky.

Právní úprava obsažená v § 2669 NObčZ pouze deklaruje, že platební účet upravuje jiný zákon. Jiný zákon rovněž upravuje převody peněžních prostředků na účtu, který není platebním účtem, jestliže se jedná o platební transakci podle jiného zákona. Z důvodové zprávy vyplývá, že jiným zákonem je myšlen zákon o platebním styku.

Právní úprava nového občanského zákoníku rozlišuje mezi platebním účtem a jiným než platebním účtem, aniž by vymezila tyto pojmy. Za platební účet bude třeba považovat podle § 2 odst. 1 písm. b)

PIStk účet, který slouží k provádění platebních transakcí, tj. k vložení peněžních prostředků na platební účet, výběru peněžních prostředků z platebního účtu nebo převodu peněžních prostředků.

Jiným než platebním účtem pak výkladem a contrario musí být účty, které nesplňují tato definiční kritéria. Důvodová zpráva označuje za tyto účty např. účty stavebního spoření, účty s výpovědní dobou nebo účty, které si mezi sebou vedou poskytovatelé platebních služeb. Toto pojetí navazuje na stávající koncepci rozdělení smlouvy o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách, a smlouvy o běžném účtu, která není smlouvou o platebních službách, a smlouvy o vkladovém účtu, která je smlouvou o platebních službách, a smlouvy o vkladovém účtu, která není smlouvou o platebních službách. I v tomto pojetí tak přetrvává nesoulad mezi obecným právním vymezením náležitostí smlouvy o účtu a úpravou jiného než platebního účtu. Pokud budou sjednány všechny povinné náležitosti smlouvy o účtu, budou vždy naplněny definiční znaky platebního účtu. Pokud tyto znaky nebudou naplněny, nebude sjednána typová smlouva o účtu.

Ustanovení pododdílu 3 – Jiný než platební účet se použijí jednak pro účet, který není platebním účtem, a jednak pro vložení hotovosti, výběr hotovosti nebo převod peněžních prostředků prováděné na platebním účtu, jestliže se nejedná o platební transakci podle jiného zákona. Nový občanský zákoník upravuje transakce, které probíhají na platebních účtech, ale nejsou předmětem úpravy zvláštního zákona o platebním styku (§ 3 odst. 3 PISStk).

Tato úprava obsahuje ustanovení týkající se

- povinnosti připsat přijaté nebo převedené peněžní prostředky na účet,
- poskytování informací o provedených transakcích a zůstatku na účtu,
- práva výpovědi závazku ze smlouvy o účtu.

Podle § 3077 odst. 1 NObčZ se účet řídí tímto zákonem ode dne nabytí jeho účinnosti, i když k uzavření smlouvy o účtu došlo před tímto dnem; vznik této smlouvy, jakož i práva a povinnosti z ní vzniklé přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona se posuzují podle dosavadních předpisů.

Právní úprava účtu v novém občanském zákoníku podstatně zjednodušuje dosavadní úpravu smlouvy o běžném účtu v obchodním zákoníku. Velkou část úpravy přenechává zákonu o platebním styku. Podle mého názoru určitým problémem může být zejména nově zavedený pojem účet. Nový občanský zákoník kromě účtu ve smyslu bankovním obsahuje i právní úpravu zaknihovaných cenných papírů. Součástí této právní úpravy je rovněž pojem účet ve smyslu evidence zaknihovaných cenných papírů. Použití stejného pojmu pro dva rozličné právní instituty v jednom zákoně může způsobovat určité obtíže.

Zákonná úprava neodstranila nevyhovující označení „majitel účtu“ a neprovedla definici pojmu „účet“ a tudíž ani definici pojmu „nakládání s účtem“. Právní úprava zavádí ne zcela srozumitelné členění na platební účet a jiný než platební účet. Pochybnosti vznikají zejména při vymezení pojmu „jiný než platební účet“. Pokud platí zásada, aby zákonná ustanovení upravující smlouvu o účtu bylo možné použít na konkrétní smlouvu, musí se smluvní strany shodnout na obsahu, jež zahrnuje podstatné náležitosti smlouvy o účtu stanovené v § 2662 NObčZ, nelze vyloučit ujednáním ze smlouvy závazky záležející v provádění platebních transakcí na účtu. Jde o problém analogický obtížím vyplývajícím z dichotomie právní úpravy smlouvy o běžném účtu v obchodním zákoníku.

Závěr

Rozbor právní úpravy smlouvy o běžném účtu a některých souvisejících otázek provedený v disertační práci vedl ke zjištěním uvedeným podrobně v rámci jednotlivých částí práce.

V závěru práce se shrnují zjištění významnějšího charakteru:

- v souvislosti s právními požadavky některých právních předpisů nelze na svěřené peněžní prostředky bance pohlížet jako na vklad podle zákona o bankách. Toto pojetí sice nevylučuje možnost použití smlouvy o běžném účtu, ale vyžaduje velmi podrobnou úpravu práv a povinností účastníků ve smlouvě. Vzhledem ke skutečnosti, že bance svěřené peněžní prostředky nejsou vkladem, nepředstavují pro banku ani zdroj financování jejích aktivních obchodů. Širší zavedení tohoto pojetí by vedlo k likvidaci podstaty bankovního spočívající v obchodování s peněžními prostředky uloženými do banky vkladateli;
- směrnice o platebních službách byla řádně transponována do právního řádu České republiky. Drobné transpoziční nedostatky nepředstavují zásadní právní problém ve vztahu k evropskému právu. Doporučení Komise o přístupu k základnímu platebnímu účtu v právní úpravě České republiky realizováno dosud nebylo. Lze však konstatovat, že v České republice neexistují žádné zásadní překážky dostupnosti základních platebních služeb. Opatření Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky k vyplácení některých sociálních dávek pomocí platebního prostředku (tzv. s-karta) rozšíří poskytování platebních služeb i na skupiny obyvatel, které zpravidla předmětné služby nevyužívají;
- právní úprava smlouvy o běžném účtu obsažená v obchodním zákoníku rozděluje smlouvy o běžném účtu na ty, které jsou smlouvou o platebních službách, a na ty, které nejsou smlouvou o

platebních službách. Pro každý druh smluv platí odlišná právní úprava. K tomuto pojetí přitom neexistují žádné zásadní právní důvody. Kritizovaná dichotomie právní úpravy byla převzata i novým občanským zákoníkem;

- nově přijatý občanský zákoník převzal s určitými terminologickými změnami právní úpravu obsaženou v obchodním zákoníku. Skutečnost, že setrvává na rozlišení platebního účtu a jiného než platebního účtu byla zmíněna shora. Na rozdíl od obchodního zákoníku nový občanský zákoník nedefinuje některé pojmy (např. účet, nakládat s účtem, podíly spolumajitelů účtu), což může v praxi způsobit potíže;
- právní úprava platebního styku prohlubuje uzavřenost platebního styku jako systému závazkových vztahů vznikajících při provádění platebních transakcí a zároveň rozšiřuje jeho právní nezávislost na důvodech jeho realizace, tj. plnění peněžitých závazků dlužníka věřiteli. Toto pojetí může za určitých okolností vést ke vzniku dílčích praktických problémů;
- právní úprava finančního arbitra zakotvuje v právním řádu zvláštní správní orgán povoláný k rozhodování určitého okruhu soukromoprávních sporů. Řada legislativních nedostatků původního zákona byla již odstraněna pozdějšími novelizacemi. Současně platné právní úpravě lze vytknout zejména neodůvodněnou odchylku úpravy rozhodování finančního arbitra o námitkách proti jeho rozhodnutí vydaném v prvním stupni řízení oproti úpravě rozhodování o opravném prostředku ve správním řízení. Úpravu, podle které v první i druhé instanci rozhoduje tatáž osoba, nelze rozhodně považovat za vyhovující.

Obsah disertační práce osvědčil, že právní úprava smlouvy o běžném účtu a některých souvisejících otázek podle české a evropské právní úpravy je přes shora uvedené výhrady relativně komplexní, právní praxi vyhovující a nevyžaduje žádné zásadní legislativní změny.

Odborná literatura

Knihy

- Apathy, P. Iro, G.M. Koziol, H. Österreichisches Baakvertragsrecht, Band II: Konto und Depot, 2., vollstandig uberarbeitete und erweiterte Auflage, Springer Wien 2008.
- Bejček, J., Eliáš, K., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva. Obchodní závazky. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2003.
- Beran, J., Doležalová, D., Strnadel, D., Štěpánová, A. Zákon o platebním styku. Komentář. 1. vydání. Praha . C.H.Beck, 2011.
- Cranston, R. Banking Law, Oxford University Press, London 1997.
- Dědič, J. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. Praha: Prospektrum 1997.
- Dvořák, J., Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře. 2. rozšířené vydání, Praha: ASPI, a.s., 2007.
- Eliáš, K. a kolektiv autorů. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. Linde Praha, a.s. Praha : 2008.
- Eliáš, K. a kolektiv Obchodní zákoník. Praktické poznámkové vydání s výběrem judikatury od r. 1900, 4. přepracované a rozšířené vydání, Linde Praha a.s., 2004.
- Filip, J., Svatoň, J., Zimek, J. Základy státovědy. 3. opravené a zkrácené vydání. Brno: Masarykova Univerzita Brno, 2005.
- Geva, B. Bank Collections nad Payment Transactions, Oxford University Press, London 2001, reprinted 2011.
- Graždanskij kodeks Rossijskoj Federaci, EKSMO, Moskva 2010.
- Hermann-Otavský, K. O obchodech podle čtvrté knihy všeobecného zákona obchodního, Všehrad, Praha 1928.
- Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část, 5. rozšířené vydání. Praha: C.H.Beck 2003.
- Hooley, R.J.A. in Chitty on Contracts, Thirtieth Edition, volume II, Specific Contracts, London 2008, Thomson Reuters (Legal) Limited, Sweet&Maxwell
- Kobliha, I.; Kalfus, J.; Krofta, J.; Kovařík, Z.; Kozel, R.; Pokorná, J.; Svobodová, Y. Obchodní zákoník, úplný text zákona s komentářem. Linde Praha a.s. 2006.
- Kopáč, L. Obchodní kontrakty, I. a II. díl, Praha, Prospektrum, 1993, 1994.
- Liška, P. Zákon o bankách a předpisy související. Zákony s poznámkami. 1. vydání. Praha : C.H.Beck 1999.
- Marek, K. Smluvní obchodní právo. Kontrakty. 3. vyd. Brno: MU, 2007.
- Marek, K., Žváčková, L. Obchodní podmínky, obchodní zvyklosti a vykládací pravidla. 1. vydání Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008.
- Patakyová, M. a kol. Obchodný zákonník. Komentár. 1. vydanie. Praha : C.H.Beck 2006.
- Pelikánová, I. Komentář k obchodnímu zákoníku, 5. díl, LINDE PRAHA a.s., 1999.
- Pihera, V., Smutný, A., Sýkora, P. Zákon o bankách. Komentář. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2011.
- Plíva, S. Obchodní závazkové vztahy. Praha: ASPI, a.s. 2006.
- Plíva, S., Elek, Š., Liška, P., Marek, K. Bankovní obchody. Praha : ASPI, 2009.
- Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám, Praha, ASPI, a.s., 2005.
- Pokorná, J., Kovařík, Z., Čáp, L. a kol. Obchodní zákoník. Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s. 2009.

Průcha, P. Správní právo. Obecná část. 6. doplněné a aktualizované vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2004.

Sedláček, J. Obligační právo 1.díl. Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010.

Sládeček, V. Obecné správní právo. Praha: ASPI, a.s., 2005.

Sládeček, V. Zákon o Veřejném ochránci práv. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2000.

Suchoža, J. a kolektiv Obchodný zákoník a súvisiace predpisy. Komentar. Eurounion Bratislava : 2007.

Stuna, S. a kol. Obchodní zákoník s podrobným komentářem pro právní a podnikatelskou praxi, TRIZONIA, 1992.

Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol. Obchodní zákoník, komentář. 13. vydání. Praha: C.H.Beck. 2010.

Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání, Praha: C.H.Beck, 2006.

Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání . Praha : C.H.Beck, 2009.

Vedral, J. Správní řád, BOVA POLYGON, Praha: 2006.

Vopálka, V., Mikule, V., Šimůnková, V., Šolín, M. Správní řád soudní. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2004.

Winterová, A. a kolektiv Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou. 2. aktualizované vydání. Linde Praha, a.s. 2005.

Články

Bejček, J. Odpovědnost za pravost podpisu, Právní praxe v podnikání, 1996, č. 6.

Bortel, L. Finanční arbitr. Právní rádce, 2003, č. 2.

Fiala, J. Novela občanského zákoníku po schválení Poslaneckou sněmovnou. Právní zpravodaj 2000, č. 8

Fiala, J. Senát k novele ObčZ. Právní zpravodaj, 2000, č. 8

Hartlová, V. Zákon má své nedostatky, Bankovníctví 2003, č. 3.

Elek, Š. Některé otázky nové právní úpravy platebních služeb. Obchodněprávní revue, 2010, č. 6.

Frimmel, M. Je právní úprava zákona o finančním arbitrovi protiústavní?, Bankovníctví 2003, č. 2.

Frimmel, M. Ještě k zákonu o finančním arbitrovi, Bankovníctví 2003, č. 4.

Liška, P. K některým otázkám smlouvy o běžném účtu podle obchodního zákoníku. Právní rozhledy, 2006, č. 17.

Liška, P. Některé nové problémy právní úpravy uzavírání soukromoprávních smluv, Právní rozhledy, 2010, č. 21.

Liška, P. Některé právní aspekty ochrany spotřebitele ve smlouvě o běžném účtu. Právní rozhledy, 2007, č. 3.

Liška, P. Nová právní úprava smlouvy o běžném účtu a smlouvy o vkladovém účtu. Právní fórum, 2010, č. 7.

Liška, P. Povinnost ověřovat totožnost klienta bankou, Právní rozhledy, 2004 č. 7.

Liška, P. Smlouva o platebních službách. Obchodněprávní revue, 2010, č. 5.

Marek, K. Bankovní obchody (2.část), Právní rádce č. 2/1996, s. 52

Marek, K. Ke smlouvání bankovních služeb. Právní rádce, 1994, č. 3, 4.
Marek, K. Ke smlouvě o běžném (sporožirovém) účtu. Jednostranně měnit smlouvu nelze. Ekonom, 1996, č. 2.
Marek, K. Smlouva o běžném účtu. Daně a právo v praxi, 2003, č. 9.
Marek, K. Smlouva o běžném a smlouva o vkladovém účtu. Časopis pro právní vědu a praxi, 2005, č. 3.
Marek, K. Smlouvy bankovních služeb. Právní rádce č. 12/2005, s.I-XIII.
Mates, P. Úprava odpovědnosti v zákoně o ochraně spotřebitele. obchodní právo, 1995, č.10.
Matějka, J. Úprava spotřebitelských smluv v právním řádu ČR se zvláštním zřetelem k tzv. distančním smlouvám. Právník, 2002, č. 9.
Pipková, H. Ochrana spotřebitele ve vztahu ke komunitárnímu právu. Právní rádce, 2005, č. 8.
Rakovský, A. Spotřebitel v občanském zákoníku ve světle judikatury Evropského soudního dvora. Evropské právo, 2003, č. 4.
Tomášek, M. Pokračování evropské diskuse o pojmu „spotřebitel“. Evropské právo 2003, č.10.
Plíva, S. Smlouva o běžném účtu. Právo a podnikání, 2004, č. 7-8.
Ševců, R. Právní povaha platebních karet. Právní rozhledy, 2002, č. 4.
Zoulík, F. Soukromoprávní ochrana slabší smluvní strany. Právní rozhledy, 2002, č.3.

Ostatní prameny

ASPI – systém právních informací

EURlex – www.evropa.eu.int

http://ec.europa.eu/internal_market/payments/framework/transposition_en.htm#question

Abstrakt

Smlouva o běžném účtu a některé související otázky podle české a evropské právní úpravy

Hlavní těžiště disertační práce je zaměřeno na rozbor právní úpravy smlouvy o běžném účtu. Platné právní předpisy upravují smlouvu o běžném účtu v obchodním zákoníku. Vedle obchodního zákoníku se na smlouvu o běžném účtu vztahuje i úprava obsažená v zákoně č. 284/2009 Sb., o platebním styku, ve znění pozdějších právních předpisů. V tomto zákoně je upravena zejména smlouva o platebních službách, platební styk a práva a povinnosti poskytovatelů platebních služeb a uživatelů platebních služeb.

Disertační práce obsahuje zkoumání podstaty institutu běžného účtu. V souvislosti s podstatou běžného účtu je zkoumán i vztah tohoto právního pojmu k vymezení pojmu bankovní vklad. Zároveň se pojednává i o otázkách vlastnictví peněžních prostředků na běžném účtu v současné právní úpravě obsažené zejména v obchodním zákoníku, zákonu o platebním styku a zákonu č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších právních předpisů.

Smlouva o běžném účtu je naukou řazena mezi bankovní smlouvy (obchody) nebo smlouvy bankovních služeb. Jako bankovní smlouvy jsou označovány smluvní typy upravené v obchodním zákoníku, u nichž jedním z účastníků musí být obligatorně banka. V této souvislosti disertační práce blíže vymezuje postavení banky vyplývající ze zákona o bankách a obsahuje vymezení dalších možných účastníků smlouvy o běžném účtu.

Smlouva o běžném účtu může být při splnění určitých podmínek i smlouvou spotřebitelskou. Disertační práce provádí utřídění ustanovení

právní úpravy, které dopadají na spotřebitele jako účastníka smlouvy o běžném účtu. Jde zejména o úpravu obsaženou v zákoně o platebním styku, který chrání spotřebitele a některé podnikatele, a právní úpravu obchodního zákoníku odkazující mj. na úpravu spotřebitelských smluv v občanském zákoníku.

Evropská i česká právní úprava chrání spotřebitele v závazkových vztazích. Právní úprava ochrany spotřebitele se vztahuje i na uzavírání smluv o běžných účtech. V rámci této problematiky disertační práce pojednává zejména o právní úpravě ochrany spotřebitele vyplývající z obchodního a občanského zákoníku a ze zákona o platebním styku, a to i v souvislostech příslušných evropských předpisů.

Pro určení, která tuzemská právní úprava platí pro smlouvu o běžném účtu, je rozhodující, zda smlouva o běžném účtu je smlouvou o platebních službách. Část třetí díl XXIII Smlouva o běžném účtu je obsažena v ustanoveních § 708 až 715a ObchZ. Z § 708 odst. 3 ObchZ však vyplývá, že některá ustanovení tohoto dílu se nepoužijí pro smlouvu o běžném účtu, která je smlouvou o platebních službách podle zákona upravujícího platební styk. Důsledkem právní úpravy obsažené v § 708 odst. 3 ObchZ je rozštěpení regulace smlouvy o běžném účtu. Pro smlouvu o běžném účtu, která není smlouvou o platebních službách, § 708 odst. 3 ObchZ neplatí a tudíž se použije úprava obsažená v § 708 odst. 1 a 2 až § 715a ObchZ. Úprava obsažená v § 708 odst. 3 ObchZ připouští, že i při vymezení smlouvy o běžném účtu zakotveném v § 708 odst. 1 ObchZ mohou nastat případy, kdy smlouva o běžném účtu není smlouvou o platebních službách.

Disertační práce provádí rozbor důsledků rozštěpení právní úpravy smlouvy o běžném účtu v obchodním zákoníku.

Vzhledem k významu právní úpravy obsažené v zákoně o platebním styku disertační práce provádí analýzu zejména ustanovení týkajících se platební služby obecně a ustanovení týkajících se rámcové

smlouvy o platebních službách s důrazem na vztah k právní úpravě smlouvy o běžném účtu.

Disertační práce zároveň pojednává o povinnostech poskytovatele platebních služeb ještě před uzavřením smlouvy o běžném účtu a v průběhu trvání závazků ze smlouvy o běžném účtu.

Evropské právo sleduje zejména vytvoření jednotného vnitřního trhu. Pro vytvoření jednotného vnitřního trhu je nezbytné, aby byly zrušeny všechny vnitřní hranice, aby tak byl umožněn volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu. Zásadní důležitosti proto nabývá řádné fungování jednotného trhu platebních služeb. Běžný účet a jeho právní úprava je chápána jako součást platebních služeb. V této souvislosti disertační práce obsahuje rozbor příslušných předpisů evropského práva regulujících problematiku platebních služeb.

V této části disertační práce je provedeno utřídění evropských právních předpisů se vztahem ke smlouvě o běžném účtu a souvisejícím otázkám. Disertační práce zahrnuje analýzu relevantních ustanovení klíčových předpisů s ohledem na potřebu eurokonformní interpretace tuzemské právní úpravy.

Až do vydání směrnice Evropského parlamentu a Rady 2007/64/ES ze dne 13. listopadu 2007 o platebních službách na vnitřním trhu, kterou se mění směrnice 97/7/ES, 2002/65/ES, 2005/60/ES a 2006/48/ES a zrušuje směrnice 97/5/ES, byly jednotlivé trhy platebních služeb organizovány odděleně podle právních předpisů členských států a právní rámec pro platební služby byl roztříštěn do 27 vnitrostátních právních systémů.

Záměrem směrnice o platebních službách na vnitřním trhu je stanovit moderní a soudržný právní rámec pro platební služby na úrovni Evropské unie, který je neutrální, a tím zajistit rovné podmínky pro všechny platební systémy s cílem zachovat možnost volby spotřebitele. Možnost volby by měla znamenat významný krok vpřed z hlediska

nákladů pro spotřebitele, bezpečnosti a efektivnosti ve srovnání s dosavadními vnitrostátními systémy.

Zásadní dopad pro úpravu běžného účtu představují ve směrnici o platebních službách na vnitřním trhu především regulace těchto otázek:

- a) poskytování informací uživatelům platebních služeb,
- b) umožnění mobility uživatelů platebních služeb,
- c) odpovědnost za neautorizované platební transakce,
- d) stanovení doby pro provedení platební transakce a způsobu určení poplatků za provedení platební transakce,
- e) mimosoudní řešení sporů.

Evropská i tuzemská právní úprava ochrany spotřebitelských práv vyžaduje i pro oblast řešení sporů vyplývajících ze smlouvy o běžném účtu a ze zajišťování platebních služeb zavedení levného a rychlého způsobu rozhodování sporů, popř. řešení stížností. Česká republika k tomuto účelu zřídila finančního arbitra. V disertační práci je zahrnuta analýza právní úpravy postavení, působnosti a pravomoci finančního arbitra a právní úpravy řízení před finančním arbitrem podle zákona č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, ve znění pozdějších právních předpisů.

Disertační práce obsahuje i stručný rozbor právní úpravy závazků ze smlouvy o účtu schválené právní úpravy nového občanského zákoníku.

Disertační práce shromažďuje a třídí právní úpravu regulující smlouvu o běžném účtu a některé související otázky v českém a evropském právu, za pomoci dostupné odborné právní literatury a judikátů soudů provádí její kritickou analýzu a v závěru navrhuje možné způsoby odstranění nedostatků.

Resume

Contract on current account and certain related issues according to the Czech and European legislation

The main attention of the Dissertation is focused on analysis of the legal regulation of the contract on current account. The rules of law in force regulate the contract on current account in the Commercial Code. Besides the Commercial Code the contract on current account is also regulated by the provisions of the Act No. 284/2009 Coll., on the Payment System, as subsequently amended. In this act there is regulated mainly a contract on payment services, system of payment and rights and obligations of the payment services providers and of the payment services users.

The Dissertation comprehends research on substance of the current account principle. In connection with the current account principle it has been examined also relation of this legal term to a definition of a bank deposit. Aside from that it has been disserted on questions related to ownership title to funds on current account within the present regulation contained mainly in the Commercial Code, the Act on the Payment System and the Act No. 21/1992 Coll., on Banks, as subsequently amended.

The contract on current account is by the theory subsumed under the banking contracts (transactions) or under the contracts on banking services. As banking contracts are identified contractual types regulated by the Commercial Code where one of the parties obligatory has to be a bank. With respect to this the Dissertation specifies status of the bank arising from the Act on Banks and contains determination of another potential parties to the contract on current account.

The contract on current account may be under certain conditions considered as a consumer contract. The Dissertation compiles provisions of the laws affecting a consumer as the party to the contract on current account. It concerns mainly regulation covered by the Act on Payment System which protects consumers as well as certain enterprisers, and it also concerns legal regulation in the Commercial Code which refers to inter alia regulation of the consumer contracts in the Civil Code.

The European as well as the Czech legislation protects consumers in contractual relationships. A legal regulation of the consumer protection also applies to conclusions of contracts on current accounts. Within this area of interest the Dissertation is mainly focused on legal regulation of the consumer protection arising from the Commercial Code and the Civil Code and from the Act on Payment System and all of that in a context of the respective European laws.

In order to determine what domestic rules of law apply to the contract on current account it is crucial, whether the contract on the current account is a contract on payment services. Part Three Chapter XXIII Contract on current account is contained in provisions of the Sec. 708 to 715a of the Commercial Code. However, from Sec. 708 Par. 3 of the Commercial Code follows that certain provisions of this Chapter do not apply to contract on current account being a contract on payment services according to the law regulating payment system. As a consequence of the legal rules comprised in Sec. 708 Par. 3 of the Commercial Code there is a division of the current account regulation. The Sec. 708 Par. 3 of the Commercial Code is not applicable to the contract on current account which is not contract on payment services and therefore the regulation in Sec. 708 Par. 1 and 2 to Sec. 715a Commercial Code is to be applied. The regulation contained in Sec. 708 Par. 3 of the Commercial Code admits that regarding definition of the contract on current account stipulated in Sec. 708 Par. 1 of the

Commercial Code it may occur situations when a contract on current account is not a contract on payment services.

The Dissertation studies implications of division of the legal regulation of the contract on current account in the Commercial Code.

Due to the importance of legal regulation contained in the Act on the Payment System the Dissertation carries out analysis mainly of provisions related to payment services in general and provisions related to framework contract on payment services with focus on relation to the legal regulation of the contract on current account.

The Dissertation is also engaged in obligations of the provider of the payment services before the conclusion and during the existence of obligations from the contract on current account.

The European law aims mainly to creation of the internal single market. It is essential for the establishment of the internal market that all internal frontiers in the Community be dismantled so as to enable the free movement of goods, persons, services and capital. The proper operation of the single market in payment services is therefore vital. A current account and its legal regulation are being considered part of the payment services. In this connection the Dissertation contains study of respective European law regulating the area of payment services.

In this part of the Dissertation there are sorted out the European rules of law regarding the contract on current account and connected issues. The Dissertation includes analysis of the relevant provisions of the key regulation with regard to Euro-compliant interpretation of the domestic legislation.

Until the adoption of the Directive 2007/64/EC of the European Parliament and of the Council of 13 November 2007 on payment services in the internal market amending Directives 97/7/EC, 2002/65/EC, 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 97/5/EC the payment services markets of the Member States are organised

separately, along national lines and the legal framework for payment services is fragmented into 27 national legal systems.

The intention of the Directive on payment services in the internal market is to establish at Community level a modern and coherent legal framework for payment services, which is neutral so as to ensure a level playing field for all payment systems, in order to maintain consumer choice, which should mean a considerable step forward in terms of consumer cost, safety and efficiency, as compared with the present national systems.

The fundamental effect for the current account regulation comes mainly from the regulation of the following issues in the Directive on payment services in the internal market:

- f) provision of information to payment services users,
- g) mobility facilitation of the payment services users,
- h) liability for unauthorised payment transactions,
- i) stipulation of the execution time for the payment transaction execution and the method how the charges for payment transaction execution are established,
- j) Out-of-court conflicts resolution.

The European as well as domestic legal regulation of the consumer rights protection requires also for the area of the resolutions of the conflicts flowing from the contract on current account and from the provision of the payment services establishment of inexpensive and fast method of how to resolve conflicts or how to handle complaints. The Czech Republic on this account established a financial arbiter. In the Dissertation there is also included an analysis of the legal regulation of the status, competency and powers of the financial arbiter and legal regulation of proceedings before the financial arbiter according to the Act No. 229/2002 Coll., on the Financial Arbiter, as subsequently amended.

This Dissertation contains also a brief analysis of the legal regulation of obligations arising under the contract on account according to the adopted legal rules in the new Civil Code.

The Dissertation gathers and orders rules of law regulating contract on current account and certain related issues of the Czech and European law, and with the help of accessible jurisprudential literature and court decisions carries out its critical analysis and at the end there have been proposed possible solutions of the imperfections.